શ્રીભુવનભાનુ સંસ્કૃત શ્રેણિ સોપાન-૨

સરલ સંસ્કૃતમ્

દ્વિતીયા

શત્રુંજય શણગાર
શ્રી આદિનાથ દાદા

જીરાવલાની જાન
શ્રી જીરાવલા પાર્શ્વનાથ દાદા

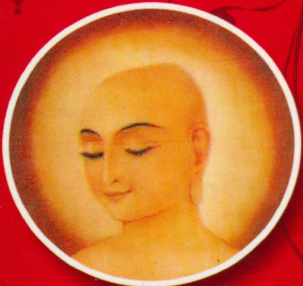

ત્રિભુવન તિલક
શ્રી મહાવીર મહારાજા

ગિરનારના ગૌરવ
શ્રી નેમિનાથ પરમાત્મા

શંખેશ્વર શૃંગાર
શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથ દાદા

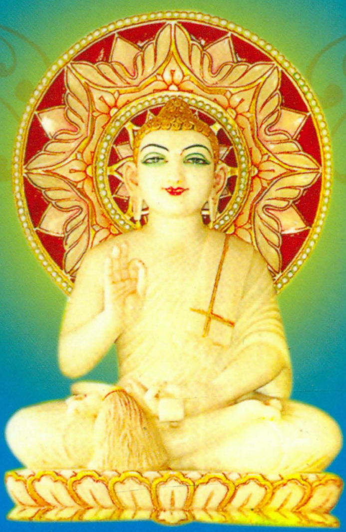

હે કલિકાલસર્વજ્ઞજી !

અર્હં થી માંડી સિદ્ધમ્ સુધીમાં આપે સમગ્ર અને સંપૂર્ણ વ્યાકરણપથ ગૂંથી દીધો. બસ ! હવે એવા આશિર્વાદ આ બાળક ઉપર વરસાવજો કે જેનાથી તે વ્યાકરણપથ દ્વારા અર્હં થી માંડી સિદ્ધમ્ સુધીમાં ગૂંથાયેલા મોક્ષપથને અમે મેળવી શકીએ. અર્હંમાં જાતને વિલીન કરી સિદ્ધસ્વરૂપી બનીએ !

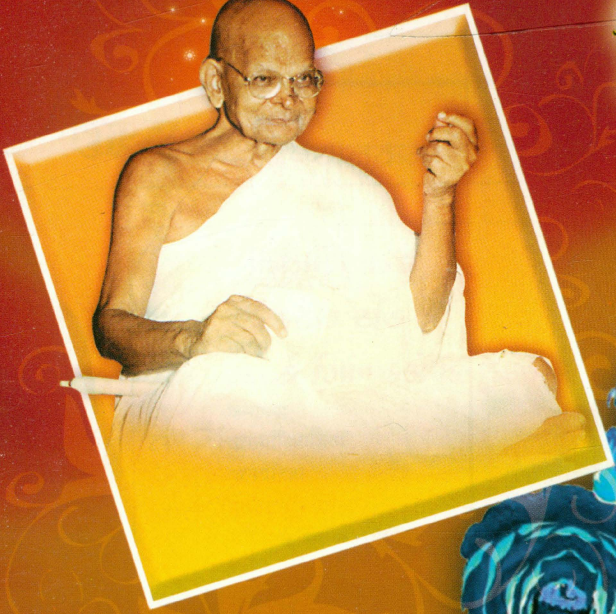

ગુરુદેવ !

સાગરનું પાણી જેમ વરસાદ દ્વારા નદીમાં અને નદી દ્વારા આખરે પુનઃ સાગરમાં જ વિલીન થાય છે.

હે મહાસાગર ગુરુમૈયા !

અહીં પણ કંઇક આવી જ ઘટના ઘટી છે. આપનું જ, આપે જણાવેલું જ આજે આ સરલસંસ્કૃતમ્‌ની નદી દ્વારા પુનઃ આપનામાં વિલીન થઇ રહ્યું છે.

માટે આને સમર્પણ ન કહેતા વિલીનીકરણ જ કહીશ. હા ! પણ એક અપેક્ષા તો જરૂર છે.

ગુરુદેવ !

નદી જ્યારે સાગરમાં ભળે ત્યારે જેવી ઊર્મિઓ ઉછળે છે બસ તેવી જ પ્રસન્નતાની ઊર્મિ આપનામાં ઊઠે અને તેના દર્શનનો મને લ્હાવો મળે. બસ ! પછી તો મોહનું અને ખુદ મારી જાતનું વિલીનીકરણ થયું જ સમજો !

શ્રીભુવનભાનુ સંસ્કૃત શ્રેણિ સોપાન-૨

સરલ સંસ્કૃતમ્

(સંસ્કૃતની સર્વાંગીણ સફર માટે)

દ્વિતીયા

લેખક

પરમ પૂજ્ય વર્ધમાનતપોનિધિ આચાર્ય દેવેશ
શ્રીમદ્ વિજય ભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજાના શિષ્યરત્ન
પરમ પૂજ્ય પૂના જીલ્લા ઉદ્ધારક પંન્યાસ પ્રવર
શ્રીવિશ્વકલ્યાણ વિજયજી મહારાજાના શિષ્ય
પંન્યાસ યશોવિજયજી મહારાજના શિષ્યાણુ
મુનિ ભક્તિયશવિજય

પ્રકાશક

શ્રી દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ

C/o. કુમારપાળભાઈ વી. શાહ
૩૯, કલિકુંડ સોસાયટી
મફલીપુર ચાર રસ્તા પાસે,
ધોળકા-જિ. અમદાવાદ-૩૮૭ ૮૧૦

ગ્રન્થનું નામ :-

સરલ સંસ્કૃતમ્ - ૨

વિષય :- સંસ્કૃતના અભ્યાસ માટેના નિયમો
+ રૂપો તથા તે માટેનો સ્વાધ્યાય ભા. ૨

મૂલ્ય :- ₹ ૧૦૦

આવૃત્તિ :-પ્રથમ

કોમ્પ્યુટર ટાઈપ સેટિંગ - મુદ્રકઃ
આઝાદ પ્રિન્ટર્સ
રાજકોટ. ફોન : ૨૪૫૧૮૬૪
મો. ૯૯૯૮૮ ૫૪૨૫૩

પ્રાપ્તિસ્થાન :-
(૧) પ્રકાશક
(૨) શ્રીયશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા
શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ
સ્ટેશન રોડ, રંગ મહોલના નાકે,
મહેસાણા-ઉત્તર ગુજરાત-૩૮૪ ૦૦૧.
(૩)પંડિતવર્યશ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ સંઘવી
૬/B, અશોકા કોમ્પ્લેક્ષ, રેલ્વે ગરનાળા પાસે,
પાટણ - ૩૮૪ ૨૬૫
ઉત્તર ગુજરાત. ફોન : (૦૨૭૬૬) ૨૩૧૬૦૩
(૪)મહેન્દ્રભાઈ ઝવેરી
૫૦૨, સંસ્કૃતિ કોમ્પ્લેક્ષ, અતિથિ ચોકની પાસે,
કાલાવડ રોડ, રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૧.
મો. ૯૮૨૫૧ ૬૮૮૩૪

સૂચના :-
આ પુસ્તક સંપૂર્ણતયા જ્ઞાનખાતાની રકમમાંથી છપાયું હોવાથી કોઈપણ ગૃહસ્થે જ્ઞાનખાતામાં કિંમત ચૂકવ્યા વિના આની માલિકી કરવી નહીં.

પ્રકાશકીય

જિનશાસનના અણમોલ તત્ત્વો, અજોડ પદાર્થો, અનુપમ પરમાર્થો અને અદ્‌ભુત તર્કો મહાનિધાન સમા છે. પણ એ નિધાનને તાળું મારેલું છે. આ તાળાની ચાવી એટલે સંસ્કૃતભાષા. આમે ય સંસ્કૃત જેવી પદ્ધતિસર, નિયમબદ્ધ અને રોચક બીજી એકે ય ભાષા નથી. પણ, આ સંસ્કૃત ભાષા થોડી અટપટી અને અઘરી છે. એટલે જ આ ભાષામાં સરલતાથી પ્રવેશ થઈ શકે તે માટે

આચાર્ય વિજય
શ્રી ભુવનભાનુસૂરિ
જન્મશતાબ્દી વર્ષે

સંસ્કૃતભાષા ભણવા માટે ઉપયોગી
પાંચ પુસ્તકોનો સેટ પ્રકાશિત કરતા
અમે અનહદ આનંદ અનુભવીએ છીએ.
નવા-નવા સ્વાધ્યાયો, નિયમોની સરળ રજૂઆત
અને રૂપો ગોખવાની સરળ પદ્ધતિઓથી
આ પાંચેય પુસ્તક જિનશાસનમાં
આદેય બનશે.
એવી ભાવનાસહ

લિ.
શ્રીદિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ વતી
કુમારપાળ વી. શાહના
પ્રણામ

દિવ્યાશિષ :-

પરમ પૂજ્ય સકલસંઘહિતચિંતક
આચાર્ય દેવેશ શ્રીમદ્ વિજય
ભુવનભાનુ સૂરીશ્વરજી મહારાજા

શુભાશિષ :-

પરમ પૂજ્ય સિદ્ધાન્તદિવાકર
ગચ્છાધિપતિ શ્રીમદ્ વિજય **જયઘોષ સૂરીશ્વરજી** મ.સા.
પરમ પૂજ્ય પૂના જિલ્લાઉદ્ધારક
પંન્યાસ પ્રવર **શ્રી વિશ્વકલ્યાણવિજયજી** મ.સા.
પૂજ્ય પંન્યાસ પ્રવર **શ્રી યશોવિજયજી** મ.સા.

પ્રસ્તુત પુસ્તકના લાભાર્થી :-

વેરાવળ નગરમાં થયેલ
(૧) શ્રી કલ્પદ્રુમ સંભવનાથ દાદાની ઐતિહાસિક પ્રતિષ્ઠાના
(૨) પરમ પૂજ્ય ગણિવર્ય શ્રી યશોવિજયજી મ.સા.ની પંન્યાસપદવીના
(૩) પરમ પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી ભાનુયશ વિજયજી મ.સા.ની પ્રવ્રજ્યાના
પરમોત્સવે થયેલ જ્ઞાનખાતાની ઉપજમાંથી

શ્રી વેરાવળ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ
વેરાવળ (સૌરાષ્ટ્ર)
ભૂરિ-ભૂરિ અનુમોદના

સંસ્કૃતિ સંસ્કૃતની

સુવાસ અને સોનાનો સંવેધ
આશ્ચર્યજનક બનીને જ રહે છે
કોકિલકંઠ અને કર્ણપ્રિય સંગીતનો અનુવેધ
આહ્લાદજનક બનીને જ રહે છે,
આરાધના + આરાધક ભાવનો સમાગમ
અનુમોદનાજનક બનીને જ રહે છે
બસ, તો
સ્વાધ્યાય અને સંયમનો સંવેધ,
અનુવેધ અને સમાગમ
આશ્ચર્યજનક, આહ્લાદજનક અને
અનુમોદનાજનક બનીને જ રહે છે.
સંયમ સાચવવા માટે સ્વાધ્યાય જેટલો
આવશ્યક છે તેટલી જ આવશ્યક
સ્વાધ્યાય માટે સંસ્કૃતભાષા છે.
આ સંસ્કૃતભાષામાં પ્રવેશ કરાવતું
પુસ્તક આજે શ્રીસંઘના
પાણિપદ્મમાં શોભી રહ્યું છે.
દેવ, ગુરુની કૃપાનું આ સુવાસિત પુષ્પ છે.
સંસ્કૃત ભાષામાં રહેલા સર્વશ્રેષ્ઠ
વિશેષતાઓને
આ પુસ્તકમાં સમાવવાનો
એક નમ્ર પ્રયાસ કર્યો છે.
એટલે જ કેવલ
પ્રથમાનો અભ્યાસ પર્યાપ્ત નથી.

તેનાથી અધૂરપ જણાય છે.

જ્યારે દ્વિતીયાના અભ્યાસથી એટલી જ

મધુરપ જણાય છે.

પણ, આનો અભ્યાસ ઘણો કઠીન છે.

એટલે જ જો પ્રથમા બુક પાકી હશે

અને

ક્રમશઃ દરેક સ્વાધ્યાયને કરતા-કરતા

આગળ વધવામાં આવશે તો વાંધો

નહીં આવે

ધ્યાન રહે -

❖ આ બુકમાં નિયમો ઘણા છે. પણ, વાસ્તવમાં તે નિયમો બધાં જરૂરી નથી. પણ નિયમોની જગ્યાએ કેવલ રૂપ ગોખી લેવાય તો પણ ચાલે. આમે ય પ્રેક્ટિકલ ઉપયોગમાં તો રૂપો જ આવવાના છે.

જેમ કે, 'अस् - ગ. ૨' ધાતુના ૫ નિયમો ગોખવા કરતા આખું રૂપ જ ગોખી લેવું એ પ્રેક્ટિકલમાં વધુ સરળ અને ઉપયોગી સાબિત થયું છે. તે નિયમો ફક્ત સમજી લઈએ તો પણ ચાલે.

હા ! અમુક આવશ્યક નિયમો ગોખવા પણ પડે.

તેથી તે-તે વખતે સૂચનાઓ આપી જ છે !

અદ્યતનને સૌથી છેલ્લે રાખવામાં આવેલ છે.

❖ આમ તો ૬ કાળ + ૪ અર્થને

વિભક્તિ કહેવાય.

છતાં શબ્દની વિભક્તિ અને
ધાતુની વિભક્તિ વચ્ચે
ગોટાળો ન થાય તે માટે
'૧૦ કાળ' એવો પ્રયોગ કરેલ છે.

આના અભ્યાસથી સંસ્કૃતવાંચન અવશ્ય
સરળતાથી થઈ શકશે તેવો વિશ્વાસ છે.
અધ્યાપક + અધ્યેતા વર્ગને વિનંતી કે કંઈ પણ
પ્રતિભાવ - સૂચન હોય તો અવશ્ય
જણાવશોજી.
જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ લખાયું હોય તો
મિચ્છા મિ દુક્કડમ્

લિ. ગુરુપાદપદ્મસદ્મનિવાસી
પંન્યાસ યશોવિજય

શ્રીભુવનભાનુસૂરિ જન્મશતાબ્દી વર્ષ
વિ. સં. ૨૦૬૭
શાંબ - પ્રદ્યુમ્ન મુક્તિગમન દિન
ફાગણ સુદ - ૧૩
જાગનાથ સંઘ, રાજકોટ

અનુક્રમણિકા

પાઠ ક્રમાંક	વિષય	પૃષ્ઠ ક્રમાંક
૧	૧, ૪, ૬, ૧૦ મા ગણમાં અનિયમિતતા [Part-I]	૧
૨	૧, ૪, ૬, ૧૦ મા ગણમાં અનિયમિતતા [Part-II]	૬
૩	પાંચમો + આઠમો ગણ વર્તમાનકાળ	૧૧
૪	પાંચમો + આઠમો ગણ હ્યસ્તન ભૂતકાળ & આજ્ઞાર્થ	૧૭
૫	પાંચમો + આઠમો ગણ વિધ્યર્થ & કર્મણિ	૨૫
૬	ગણ – ૯ વર્તમાનકાળ & હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૩૦
૭	ગણ – ૯ આજ્ઞાર્થ, વિધ્યર્થ & કર્મણિ	૩૮
૮	ગણ – ૭ વર્તમાનકાળ & હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૪૪
૯	ગણ – ૭ આજ્ઞાર્થ, વિધ્યર્થ & કર્મણિ	૫૩
૧૦	ગણ – ૨ [Part-I]	૬૦
૧૧	ગણ – ૨ [Part-II]	૭૩
૧૨	ગણ – ૨ [Part-III]	૮૩
૧૩	ગણ – ૨ [Part-IV]	૯૨
૧૪	ગણ – ૩ [Part-I]	૯૭
૧૫	ગણ – ૩ [Part-II]	૧૦૬
૧૬	શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ [Part-I]	૧૧૫
૧૭	શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ [Part-II]	૧૨૪
૧૮	સામાન્ય ભવિષ્યકાળ & ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ	૧૩૧
૧૯	આશીર્વાદાર્થ	૧૩૮

૨૦	સંખ્યાદર્શક શબ્દો	૧૪૪
૨૧	પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part-I]	૧૫૮
૨૨	પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part-II]	૧૬૯
૨૩	પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part-III]	૧૭૯
૨૪	પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part-IV]	૧૮૬
૨૫	કૃદન્તો	૧૯૪
૨૬	પ્રેરક	૨૦૦
૨૭	ઈચ્છાદર્શક	૨૦૭
૨૮	તદ્ધિત & નામ સાધિત ધાતુ	૨૧૫
૨૯	અનિયમિત રૂપો	૨૨૨
૩૦	યઙન્ત–યઙ્લુબન્ત	૨૩૧
૩૧	અદ્યતન ભૂતકાળ [Part-I]	૨૩૬
૩૨	અદ્યતન ભૂતકાળ [Part-II]	૨૪૨
૩૩	અદ્યતન ભૂતકાળ [Part-III]	૨૪૭
૩૪	અદ્યતન ભૂતકાળ [Part-IV]	૨૫૨
પરિશિષ્ટ – ૧.	સંસ્કૃત - ગુજરાતી કોશ	૨૫૬
૨.	ગુજરાતી - સંસ્કૃત કોશ	૨૬૭

સરલ સંસ્કૃતમ્

દ્વિતીયા

પાઠ - ૧

૧- ૪ - ૬ - ૧૦મા ગણમાં અનિયમિતતા - [Part - I]

પહેલી બુકના ગણોના અનિયમિત રૂપો

[1]

ધાતુ →	गुप्	धूप्	विच्छ्	पण्	पन्
ગણ →	૧	૧	૬	૧	૧
પદ →	પરસ્મૈ.	પરસ્મૈ.	પરસ્મૈ.	ઉભય.	ઉભય.
અર્થ →	છૂપાવવું	તપાવવું	જવું	વખાણવું	સ્તુતિ કરવી
રૂપ →	गोपायति	धूपायति	विच्छायति	पणायति	पनायति

આટલા ધાતુઓમાં કર્તરિ ચાર કાળમાં ગણની નિશાની લાગતા પહેલા કાયમ आय् લાગે. અને કર્તરિ છ કાળ, કર્મણિ, પ્રેરકમાં વિકલ્પે आय् લાગે.

દા.ત. 'गोपायति' .... ઈત્યાદિ.

છ કાળમાં → 'गुप्' गोपायिता અથવા गोपिता ।

કર્મણિમાં → गोपाय्यते / गुप्यते । પ્રેરકમાં → गोपाययति / गोपयति ।

पण् અને पन् ધાતુને આત્મનેપદમાં आय् લાગે નહિં. દા.ત. पणते, पनते ।

[2]

भ्राश्	भ्लाश्	भ्रम्	क्रम्	क्लम्	त्रस्	लष्	ष्ठिव्
પ્રકાશવું	પ્રકાશવું	ભમવું	ચાલવું	કંટાળવું	ગભરાવું	ઈચ્છવું	થૂંકવું
यस्	सम् + यस्	आ + चम्		આ (૧૧) ધાતુઓ પહેલા			
કષ્ટ દેવું	પ્રયાસ કરવો	આચમન કરવું		તથા ચોથા ગણના છે.			

દા.ત. भ्राशते - भ्राश्यते । भ्लाशते - भ्लाश्यते । संयसति - संयस्यति ।

[3] अक्ष्, तक्ष् પહેલા તથા પાંચમા ગણના છે.

દા.ત. अक्षति - अक्ष्णोति । तक्षति - तक्ष्णोति ।

[4] त्रुट् (તુટવું, કાપવું) પરસ્મૈપદી ચોથા તથા છઠ્ઠા ગણનો છે.

દા.ત. त्रुट्यति - त्रुटति ।

[5] 'गुह्' ધાતુનો उ ચાર કાળમાં સર્વત્ર દીર્ઘ થાય છે. બાકીના છ કાળમાં સ્વરાદિ વિકારક પ્રત્યય લાગે ત્યારે દીર્ઘ થાય. **દા.ત.** ➤ गूहति । ➤ अगूहत् ।

[6] सो, शो, दो, छो - આ ચોથા ગણના ધાતુઓમાં 'ओ' નો લોપ થાય છે.

દા.ત. ★ सो ➔ स्यति । ★ शो ➔ श्यति ।
★ दो ➔ द्यति । ★ छो ➔ छ्यति ।

[7] ધાતુમાં રહેલ દીર્ઘ 'ॠ'નો અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે 'इर्' થાય.

દા.ત. ★ कॄ = [છઠ્ઠો ગણ] किरति ।

પણ इर् + અવિકારક વ્યંજન = દીર્ઘ ईर् થાય.

દા.ત. कॄ + य [કર્મણિનો] + ते = कीर्यते ।

તથા ધાતુના અંતે ઓષ્ઠ્ય વ્યંજન કે व् + ॠ દીર્ઘ + અવિકારક વ્યંજન = દીર્ઘ ॠ નો ऊर् થાય.

દા.ત. पॄ [ગણ-૯] + य [કર્મણિનો] + ते = पूर्यते ।

[8] ધાતુમાં હ્રસ્વ इ કે उ પછી અંતે व् + અવિકારક વ્યંજન.
= દીર્ઘ ई કે ऊ + અંતે व् + અવિકારક વ્યંજન

દા.ત. ★ सिव् [ગણ-૪] ➔ सिव् + य + ति = सीव्यति

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

गुप् = છુપાવવું, રક્ષવું *[To Hide]* *[To Protect]*

धूप् = તપાવવું *[To Heat]*

➤ **ગણ - ૧ - ઉભયપદ :-**

पण् = વખાણવું *[To Praise]*

पन् = સ્તુતિ કરવી *[To Honour]*

➤ **ગણ - ૬ - પરસ્મૈપદ :-**

विच्छ् = જવું [To Go]

कॄ = વિખેરવું *[To Scatter]*

➤ **ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદ :-**

सो = નાશ કરવો *[To Destroy]*

शो = છોલવું *[To Peel]*

दो = છેદવું / કાપવું *[To Cut]*

छो = છેદવું / કાપવું *[To Cut]*

सिव् = સીવવું *[To Sew]*

➤ **ગણ - ૧ + ૪ - આત્મનેપદ :-**

भ्राश् = પ્રકાશવું *[To Shine]*

भ्लाश् = પ્રકાશવું *[To Glow]*

➤ **ગણ - ૧ + ૪ - પરસ્મૈપદ :-**

भ्रम् = ભમવું *[To Wander]*

क्रम् = ચાલવું *[To Walk]*

क्लम् = કંટાળવું *[To Be Bored]*

त्रस् = ગભરાવું *[To Be Afraid]*

लष् = ઈચ્છવું *[To Wish]*

ष्ठिव् = થૂંકવું *[To Spit]*

यस् = કષ્ટ દેવું *[To Trouble]*

सम्+यस् = પ્રયત્ન કરવો. *[To Attempt]*

आ+चम् = આચમન કરવું, પીવું *[To Drink]*

➤ **ગણ - ૧ + ૫ - પરસ્મૈપદ :-**

अक्ष् = ફેલાવવું, ફેલાવું *[To Spread]*

तक्ष् = છોલવું *[To Peel]*

➤ **ગણ - ૪ + ૬ - પરસ્મૈપદ :-**

त्रुट् = તૂટવું, કાપવું *[To Break]*

શબ્દો

→ તત્સમ શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

प्रभाव = પ્રભાવ [*Lustre*]

सिंह = સિંહ [*Lion*]

→ નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

वह्नि = અગ્નિ [Fire]

सीवक = દરજી [*Tailor*]

मृग = હરણ [*Deer*]

तक्षक = સુથાર [*Carpenter*]

चातुर्मास = ચોમાસું [*Monsoon*]

अर्बुद = આબુ

विमल = વિમલ શાહ

→ નપુંસકલિંગ :-

काञ्चन = સોનું [Gold]

स्वन = અવાજ [*Voice*]

उदर = પેટ [*Stomach*]

जन्मन् = જન્મ [*Birth*]

वासस् = વસ્ત્ર [*Cloth*]

[पयस् પ્રમાણે રૂપ]

→ અવ્યય :-

कृते = માટે, વાસ્તે [*For*]

चेत् = જો [*If*]

→ સર્વનામ :-स्व = પોતે [*I / me*]

સ્વાધ્યાય

[1] **સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-** [સમાસ + સંધિ છૂટી પાડી અર્થ કરવા.]
[નોંધ : હવે દરેક પાઠમાં જે નવા ધાતુ આવ્યા છે તે જ વાપરવા. ન આવ્યા હોય તો જ પ્રથમ બુકના કે જૂના ધાતુ વાપરવા.]

1. सज्जनैरात्मनः सत्कर्माणि गोपाय्यन्ते ।
2. ये शत्रुञ्जयतीर्थं विच्छायन्ति, सिद्धाचलमारोहन्ति, आदिनाथजिनप्रतिमां च पनायन्ति ते न चिरं संसारे भ्रमन्ति ।
3. आदिनाथभगवत्प्रभावो जगत्यक्षति, स जीवस्य पापं स्यति ।
4. यथा यथा तैः काञ्चनं वह्नौ धूप्यते तथा तथा तत्काञ्चनं भ्राश्यते तथैव जीवेन तपसो वह्नौ यथा यथा स्वात्मा धूपाय्यते तथा तथाऽऽत्मा भ्लाशते ।
5. भगवान् महावीरो न व्याघ्रादपि त्रस्तवान्, न कदाऽपि क्लामति, मोक्षस्य कृते संयस्यति, देहं यसति, कर्माणि छ्यति, अत एव देवा महावीरं भगवन्तं पणायन्ति ।
6. क्रमन् क्रमन्नयं हस्ती वृक्षं किरति । स्वोदरञ्च तेन पूर्यते ।
7. अहं निर्वृत्तिं लषाम्यतो मया विषयाः ष्ठीव्यन्ते ।
8. सीवको वासांसि सीव्यति ।
9. उदकमाचाम्यन् मृगः सिंहस्वनमाकर्ण्याऽत्रस्यत् ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. ગર્જના કરતા સિંહના અવાજને સાંભળીને જંગલમાં હરણાઓ ત્રાસ પામ્યાં.
2. સુથાર લાકડાને જંગલમાંથી કાપી ઘરે લાવી પછી તેને છોલે છે.
3. 'હે શ્રાવક ! તું ક્રોધને છોડ, દયાને પાળ, વ્રતને આચર' - આ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીરે દેશનામાં ભવ્ય જીવોને ઉપદેશ આપ્યો.
4. 'હે ભગવાન ! તું જ મારું શરણ છે, તું મને નરકથી બચાવ' - આ પ્રમાણે શ્રેણિક મહારાજાએ ભગવાન મહાવીરને પ્રાર્થના કરી.
5. સૂર્ય વડે પથરાતા પ્રકાશને બાળકો જુએ છે.
6. વિમલમંત્રીએ આબુ ઉપર સોનામહોરો ફેલાવી, પછી તે બધી સોનામહોરોના બદલામાં બ્રાહ્મણોએ પર્વત આપ્યો.
7. શ્રાવકે ચોમાસામાં પોતાના નગરની બહાર ન જવું જોઈએ.
8. રક્ષાયેલો ધર્મ સંકટમાં માનવને રક્ષે છે.
9. ધર્મ દુર્ગતિમાં પડતા જીવોને રક્ષે છે માટે તું વારંવાર ધર્મનું આચરણ કર.

[3] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ/અર્થ	પ્રયોગ	વચન	પુરુષ	ગણ	અર્થ
1.	अगोपायाम							
2.	धूपायेतम्							
3.	पणाय							
4.	अपनायः							
5.	अविच्छ्येथाम्							

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ગુજરાતી અર્થ	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ/અર્થ	પદ	વચન	પુરુષ	ગણ
1.	તે બે ત્રાસ પામો.		त्रस्					
2.	તેઓએ છોલ્યું હતું.		शो					
3.	મારે આચમન કરવું જોઈએ.		आ+चम्					
4.	તમે બેએ ઈચ્છ્યું.		लष्					
5.	તેણે વિખેર્યું.		कॄ					

[5] **સાચું રૂપ પસંદ કરો :-**

1. ष्ठीव्यताम्, ष्ठीवताम्, ष्ठिव्यताम् ।
2. भ्लासयाथाम्, भ्लाश्याथाम्, भ्लाशेयाथाम् ।
3. लषन्ताम्, लषतम्, लष्यतम् ।
4. सीव्येः, सिव्येः, सिवेः ।
5. अद्याम्, अद्यम्, अद्यम ।

[6] **નીચેના ચિત્રો જોઈ કોઈપણ ત્રણ વાક્યો બનાવો :-**

(1) ____________________
(2) ____________________
(3) ____________________

(1) ____________________
(2) ____________________
(3) ____________________

[7] **રૂપ પૂરા કરો :-** [મૂળધાતુ, ગણ, પદ અને અર્થ પણ જણાવવા]

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	____	____	____
દ્વિ.પુ. →	____	____	किरेत
તૃ. પુ. →	किरेत्	____	____

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	____	____	अगोपायाम
દ્વિ.પુ. →	____	____	____
તૃ. પુ. →	अगोपायत्	____	____

ooo

પાઠ - ૨

૧-૪-૬-૧૦ મા ગણમાં અનિયમિતતા [Part - II]

✱ નિયમો ✱

[9] युज्, पृच्, सृ, वृज्, वृ, जृ, रिच्, तप्, तृप्, दृप्, अर्ह् આ (૧૧) ધાતુ પહેલા અને દશમા ગણના છે. **દા.ત.** योजति - योजयति । વગેરે......

[10] क्रम्, क्लम्, आ+चम्, ष्ठिव् આ ચાર ધાતુનો ઉપાંત્ય સ્વર પરસ્મૈપદમાં દીર્ઘ થાય. **દા.ત.** क्रामति - क्राम्यति । क्लामति - क्लाम्यति । વગેરે....

[11]

शम्	तम्	दम्	श्रम्	मद्	भ्रम्	क्षम्
શાંત થવું	થાકવું	દમન કરવું	થાકવું	ભૂલવું	ભમવું	માફ કરવું

આ ચોથા ગણના સાત ધાતુઓમાં પરસ્મૈપદમાં ઉપાંત્ય સ્વર દીર્ઘ થાય છે.

દા.ત. शम् → शाम्यति । भ्रम् → भ्राम्यति

[12] दंश् (પરસ્મૈ.), सञ्ज् (પરસ્મૈ.), स्वञ्ज् (આત્મને.), रञ्ज् (ઉભય.) આટલા ધાતુઓમાં અનુનાસિક લોપાય. **દા.ત.** दशामि । सजति ।

[13] लुप्, लिप्, खिद्, कृत्, पिश्, सिच्, विद्, मुच् આ (૮) છઠ્ઠા ગણના ધાતુઓમાં ચાર કાળના પ્રત્યયોમાં ધાતુની વચ્ચે સ્વવર્ગનો અનુનાસિક ઉમેરાય છે.

દા.ત. लुप् → लुम्पति । लिप् → लिम्पति - ते । सिच् → सिञ्चति ।

[14] નીચેના ધાતુઓમાં સૂચિત આદેશ થાય.

ध्मा	घ्रा	म्ना	ऋ	सृ	यम्	दा
धमति	जिघ्रति	मनति	ऋच्छति	धावति	यच्छति	यच्छति
ફૂંકવું	સૂંઘવું	વિચારવું	જવું	દોડવું	કાબુમાં રાખવું	આપવું

शद्	व्यध्	भ्रस्ज्	व्रश्च्	मस्ज्	सस्ज्
शीयते	विध्यति	भृज्जति-ते	वृश्चति	मज्जति	सज्जति-ते ।
નાશ પામવું	વીંધવું	ભૂંજવું	કાપવું	ડૂબવું	તૈયાર થવું

[15] છઠ્ઠા ગણની નિશાની 'अ'ની પહેલાં હ્રસ્વ કે દીર્ઘ 'इ', 'उ' નો 'इय्', 'उव्' થાય છે.

દા.ત. ➤ रि = रियति । ➤ नू = नुवति । ➤ धू = धुवति

[16] દશમા ગણના तन्त्र्, चित्, भर्त्स्, मन्त्र्, दंश् વગેરે ધાતુઓ માત્ર આત્મનેપદી છે. બીજા પ્રાયઃ ઉભયપદી છે. (चित् ધાતુ ક્વચિત્ પરસ્મૈપદી તરીકે પણ વપરાય છે.)

દા.ત. ➤ तन्त्र् = तन्त्रयते । ➤ चित् = चेतयते । ➤ भर्त्स् = भर्त्सयते ।

નોંધ :– આ બધા નિયમો પ્રથમ બુકના ચાર કાળ માટેના જ છે .

ધાતુઓ

➤ ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદી :-

सञ्ज् = ભેટવું, ચોંટવું [*To Embrace*]

ध्मा [धम्] = ફૂંકવું [*To Blow*]

घ्रा [जिघ्र्] = સૂંઘવું [*To Smell*]

म्ना [मन्] = માનવું [*To Think*]

ऋ [ऋच्छ्] = જવું [*To Go*]

यम् [यच्छ्] = કાબુમાં રાખવું [*To Control*]

➤ ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદી :-

शम् = શાંત થવું [*To Calm Down*]

तम् = થાકી જવું [*To Tire*]

दम् = દમન કરવું [*To Subdue*]

श्रम् = થાકી જવું [*To Tire*]

मद् = ભૂલ કરવી [*To Make Mistake*]

क्षम् = માફ કરવું [*To Forgive*]

व्यध् [विध्] = વીંધવું [*To Pierce*]

➤ ગણ - ૧૦ - આત્મનેપદી :-

चित् = ચેતી જવું [*To Be Warned*]

भर्त्स् = તિરસ્કારવું [*To Humiliate*]

मन्त्र् = વિચારણા કરવી [*To discuss*]

➤ ગણ – ૧ – આત્મનેપદી :-

स्वञ्ज् = ભેટવું [*To Hug*]

शद् [शीय्] = નાશ પામવું [*To Perish*]

➤ ગણ - ૧ -ઉભયપદી :-

सस्ज् = તૈયાર થવું [*To Be Ready*]

रञ्ज् = રંગવું, આસક્ત થવું [*To Colour / To Be Attached*]

➤ ગણ - ૬ - પરસ્મૈપદી :-

खिद् = ખૂંદવું, દુઃખી થવું [*To Trample*]

कृत् = છેદવું [*To Cut*]

पिश् = પીસવું [*To Grind*]

धू = ધ્રૂજવું, નાશ કરવો [*To Tremble*]

नू = સ્તુતિ કરવી [*To Praise*]

रि = જવું [*To Go*]

मस्ज् [मज्ज्] = ડૂબવું [*To Drown*]

व्रश्च् [वृश्च्] = કાપવું [*To Cut*]

➤ ગણ - ૬ - ઉભયપદી :-

भ्रस्ज् [भृज्ज्] = ભૂંજવું [*To Roast*]

लुप् = કાપવું [*To Cut*]

लिप् = લીંપવું, લેપ કરવો [*To Anoint*]

➤ ગણ - ૧ + ૧૦

ધાતુ	૧લા ગણનું રૂપ	અર્થ	પદ	૧૦મા ગણનું રૂપ	અર્થ	પદ
युज्	योजति	જોડવું	પરસ્મૈપદ	योजयति	જોડવું	ઉભયપદ
पृच्	पर्चति	ભળવું	પરસ્મૈપદ	पर्चयति	મિશ્રણ કરવું	ઉભયપદ
सृ	धावति	દોડવું	પરસ્મૈપદ	सारयति	ઢાંકવું	ઉભયપદ
वृज्	वर्जति	છોડવું	પરસ્મૈપદ	वर्जयति	છોડવું	ઉભયપદ
वृ	वरति	વરવું	પરસ્મૈપદ	वारयति	અટકાવવું	ઉભયપદ
जृ	जरति	જીર્ણ થવું	પરસ્મૈપદ	जारयति	ઘસાવું	ઉભયપદ
रिच्	रेचति	જુદું કરવું	પરસ્મૈપદ	रेचयति	જુદું કરવું	ઉભયપદ
तप्	तपति	તપવું	પરસ્મૈપદ	तापयति	તપાવવું	ઉભયપદ
तृप्	तर्पति	તૃપ્ત થવું	પરસ્મૈપદ	तर्पयति	ધરાવું	ઉભયપદ
दृप्	दर्पति	સળગાવવું	પરસ્મૈપદ	दर्पयति	સળગાવવું	ઉભયપદ
अर्ह्	अर्हति	યોગ્ય હોવું	પરસ્મૈપદ	अर्हयति	યોગ્ય હોવું	ઉભયપદ
दंश्	दशति	ડંખવું	પરસ્મૈપદ	दंशयते	ડંખવું	આત્મનેપદ

શબ્દો

❀ તત્સમ શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

निरय = નરક [*Hell*]

➜ સ્ત્રીલિંગ :-

छाया = છાંયડો [*Shade*]

मदनरेखा = સતી મદનરેખા

➜ નપુંસકલિંગ :-

चन्दन = ચંદન [*Sandalwood*]

➜ વિશેષણ :-

दुर्लभ = દુર્લભ [*Rare*]

❀ નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

आमोद = સુગંધ, આનંદ [*Fragrance*]

पान्थ = મુસાફર [*Traveller*]

भुवनभानु = ભુવનભાનુસૂરિ

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. वृष्टेरामोदमुपजिघ्रन् हस्ती मत्तो जातस्ततश्च स वने धावितः ।
2. श्रान्तः पान्थो वृक्षच्छायायामुपविष्टः, स फलानि कृन्तति, खादति च ततस्तर्पयति ।
3. मदनरेखा अरीभूता अपि स्वपुत्रौ योजितवती ।
4. सज्जनः पापं कुर्वन्तमन्यं वारयति तस्य पापञ्च सारयति । यदि स न मन्यते तर्हि तं वर्जयति ।

5. हे भगवन् !

तव चेतसि वर्त्तेऽहमिति वार्त्ताऽपि दुर्लभा ।
मच्चेतसि वर्तसे चेत्त्वमलमन्येन केनचित् ॥

6. अभिषेकं कृत्वा प्रभोः प्रतिमां चन्दनेन लिम्पेत् ।
7. सर्वे जनाः रियन्तु जिनालयम् ।
8. दावानलेन सदृशं संसारं दृष्ट्वाऽपि किं न चेतयसे मूर्ख !
9. श्वभ्रे कीदृशं दुःखं भवति ? तत्रासुरा जीवं विध्यन्ति, वह्नौ भृज्जन्ति, वृश्चन्ति, लुम्पन्ति, खिन्दन्ति, पिंशन्ति, दशन्ति, धमन्ति, तापयन्ति, जीवस्याङ्गानि रेचन्ति, असङ्ख्येयानि वर्षाणि यावद् एतादृशं दुःखं त्वया सोढं तथापि किं न चेतयसे ? चेतयाऽऽचर धर्मं ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. ચંડકૌશિક સર્પ ડંખે છતે પણ ભગવાન મહાવીરે તેને ક્ષમા આપી.
2. મારા દ્વારા કરાયેલા પાપો મારા જ મનને ડંખે છે.
3. થાકેલા બાળકે રસોઈને માંગી.
4. 'તું કાપ, તું છેદ, તું સળગાવ' – આવી વાણી શ્રાવકે છોડવી જોઈએ.
5. માણસ ઘરડો થયો પણ તેની ઈચ્છાઓ ઘરડી ન થઈ.
6. કુમારપાળ રાજા હિંસાથી અત્યંત ધ્રૂજતા હતા.
7. સાધુઓએ સફેદ કપડાં જ લેવા જોઈએ – એ પ્રમાણે આચાર્યો વિચારણા કરે છે.
8. મારણાન્તિક ઉપસર્ગ આવે છતે પણ તેને સહન કરી ગજસુકુમાલ મુનિએ કર્મોને કાપી નાંખ્યા અને તે મોક્ષમાં ગયા.
9. તે લોકો આગમાં ઘી ભેળવે છે.

[3] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	રૂપ	ગુજરાતી અર્થ	મૂળધાતુ	અર્થ/કાળ	પદ	વચન	પુરુષ	ગણ
1.		તેઓએ તિરસ્કાર્યું હતું.						
2.	रजेध्वम्							
3.		અમારે બધાંએ લીંપવું જોઈએ.						
4.	पर्चयेतम्							
5.		તમે બે પીસો.						

[4] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	ધાતુ	ગણ	વ.કા. તૃ.પુ. એ. વ.	હ્ય.ભૂ. તૃ.પુ. એ. વ.	આ. તૃ.પુ. એ.વ.	વિ. તૃ.પુ. એ. વ.
1.	खिद्					
2.	अर्ह्	१०				
3.	दंश्	१०				
4.	सस्ज्					
5.	वृ	१				

[5] **જુદા પડતા પ્રયોગને દર્શાવો :-** [આ પાઠમાં આવેલ નિયમોને આધારે]

1. माद्यति, मुह्यति, क्षाम्यति
2. अरेचत्, अयच्छत्, अतर्पयत्
3. वर्जति, वर्जयति, क्लाम्यति
4. धावति, सारयति, जिघ्रति
5. सिञ्चति, ऋच्छति, यच्छति

[6] **રૂપ પૂરા કરો :-** [મૂળધાતુ, ગણ, પદ અને અર્થ પણ જણાવો.]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	आर्ह्यै	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	___	आर्ह्येताम्	___

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	आर्च्छाव	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	आर्च्छत्	___	___

OOO

પાંચમો + આઠમો ગણ - વર્તમાનકાળ

આ પાઠથી આપણે ૧, ૪, ૬, ૧૦ સિવાયના ગણો જોઈશું :-

૨, ૩, ૫, ૭, ૮ તથા ૯મા ગણ માટેના કાળના પ્રત્યયો

ઉપરોક્ત છ ગણના ચાર કાળના પરસ્મૈપદના તથા આત્મનેપદના પ્રત્યયો પ્રાયઃ પૂર્વોક્ત ૧, ૪, ૬, ૧૦ ગણના પ્રત્યયોને સમાન છે. છતાં તેમાં જે ફેરફાર છે તેને □ આવા ચોરસ બોક્ષમાં લખ્યાં છે.

જે પ્રત્યયો વિકારક છે તેને ○ આવા વર્તુળ આકારમાં લખ્યા છે.

જે પ્રત્યયોની નીચે ═ આવું કરેલ છે. તે પ્રત્યયો ત્રીજા ગણના તમામ ધાતુઓ અને બીજા ગણના शास्, जक्ष् આદિ પાંચ ધાતુઓ માટેના છે.

પરસ્મૈપદ વર્તમાનકાળ આત્મનેપદ

	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
પ્ર. પુ. →	(मि)	वस्	मस्	ए	वहे	महे
દ્વિ. પુ. →	(सि)	थस्	थ	से	[आथे]	ध्वे
તૃ. પુ. →	(ति)	तस्	अन्ति/अति	ते	[आते]	[अते]

હ્યસ્તન ભૂતકાળના પ્રત્યયો

પ્ર. પુ. →	(अम्)	व	म	इ	वहि	महि
દ્વિ. પુ. →	(स्)	तम्	त	थास्	[आथाम्]	ध्वम्
તૃ. પુ. →	(त्)	ताम्	अन् / उस्	त	[आताम्]	[अत]

આજ્ઞાર્થના પ્રત્યયો

પ્ર. પુ. →	(आनि)	(आव)	(आम)	(ऐ)	(आवहै)	(आमहै)
દ્વિ. પુ. →	[हि]	तम्	त	स्व	[आथाम्]	ध्वम्
તૃ. પુ. →	(तु)	ताम्	अन्तु/अतु	ताम्	[आताम्]	[अताम्]

વિધ્યર્થના પ્રત્યયો

પ્ર. પુ. →	याम्	याव	याम	ईय	ईवहि	ईमहि
દ્વિ. પુ. →	यास्	यातम्	यात	ईथास्	ईयाथाम्	ईध्वम्
તૃ. પુ. →	यात्	याताम्	युस्	ईत	ईयाताम्	ईरन्

દ્વિતીય બુકના છ ગણ માટેના સામાન્ય નિયમો

૧. અંગને અંતે इ કે उ + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય.
= इय् કે उव् + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય.
દા.ત. आप् + नु + अन्ति = आप्नुवन्ति ।

૨. અનેક સ્વરી અંગને અંતે અસંયુક્ત વ્યંજન પછી હ્રસ્વ કે દીર્ઘ इ કે उ હોય તો તે इ કે ई નો इय् ના બદલે य् થાય છે. અને उ કે ऊ નો उव् ના બદલે व् થાય છે.
દા.ત. बिभी + अति = बिभ्यति । निनी + इव = निन्यिव ।
जुहु + अति = जुह्वति । चिनु + अन्ति = चिन्वन्ति ।

પાંચમો / આઠમો ગણ

પાંચમા ગણની નિશાની → नु આઠમા ગણની નિશાની → उ

નિયમો :–

I મિ આદિ વિકારક પ્રત્યયો લાગતા અંત્ય उ નો ગુણ ओ થાય છે.
દા.ત. चि → चिनोमि । अचिनवम् । चिनवानि । तन् → तनोमि ।

II આ બંને (૫-૮) ગણના ધાતુના અંગમાં અસંયુક્ત વ્યંજન પછી
उ + *वादि - માદિ પ્રત્યય હોય તો उ નો વિકલ્પે લોપ થાય.
દા.ત. 'चि' → चिन्वः / चिनुवः । चिन्मः / चिनुमः ।

III આ બંને (૫-૮) ગણમાં અસંયુક્ત અંગ ઉપર 'हि' નો લોપ થાય છે.
દા.ત. 'चि' → चिनु । तन् → तनु ।

IV. 'कृ' (૮મો ગણ)નું અંગ :
વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે 'करो' થાય. **દા.ત.** करोमि । अकरवम् । करवाणि ।
અવિકારક वादि - માદિ - यादि પ્રત્યય પૂર્વે कुर् થાય.
દા.ત. कुर्वः । कुर्मः । कुर्याम् । कुर्याव ।
શેષ અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે 'कुरु' થાય. **દા.ત.** कुरुथः । कुरुतः ।

* માદિ = 'म'થી શરૂ થતા, वादि = 'व' થી શરૂ થતા

આપણે કેટલાંક વર્તમાનકાળના રૂપો પણ જોઈએ :-

(1) आप् = મેળવવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૫

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	आप्नोमि	आप्नुवः	आप्नुमः
દ્વિ.પુ. →	आप्नोषि	आप्नुथः	आप्नुथ
તૃ. પુ. →	आप्नोति	आप्नुतः	आप्नुवन्ति

(2) अश्=મેળવવું, ભોગવવું. આ.પદ ગણ-૫

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
अश्नुवे	अश्नुवहे	अश्नुमहे
अश्नुषे	अश्नुवाथे	अश्नुध्वे
अश्नुते	अश्नुवाते	अश्नुवते

(3) चि = એકઠું કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૫

પરસ્મૈપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	चिनोमि	चिनुवः चिन्वः	चिनुमः चिन्मः
દ્વિ.પુ. →	चिनोषि	चिनुथः	चिनुथ
તૃ. પુ. →	चिनोति	चिनुतः	चिन्वन्ति

આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
चिन्वे	चिनुवहे चिन्वहे	चिनुमहे चिन्महे
चिनुषे	चिन्वाथे	चिनुध्वे
चिनुते	चिन्वाते	चिन्वते

(4) धृष् = હિમ્મત કરવી. પરસ્મૈપદ ગણ - ૫

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	धृष्णोमि	धृष्णुवः	धृष्णुमः
દ્વિ.પુ. →	धृष्णोषि	धृष्णुथः	धृष्णुथ
તૃ. પુ. →	धृष्णोति	धृष्णुतः	धृष्णुवन्ति

(5) शृ = સાંભળવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૫

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
शृणोमि	शृणुवः शृण्वः	शृणुमः शृण्मः
शृणोषि	शृणुथः	शृणुथ
शृणोति	शृणुतः	शृण्वन्ति

(6) कृ = કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૮

પરસ્મૈપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	करोमि	कुर्वः	कुर्मः
દ્વિ.પુ. →	करोषि	कुरुथः	कुरुथ
તૃ. પુ. →	करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति

આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे
कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते

(7) तन् = તાણવું, પાથરવું, ફેલાવવું. ઉભયપદ ગણ - ૮

પરસ્મૈપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	तनोमि	तनुवः तन्वः	तनुमः तन्मः
દ્વિ.પુ. →	तनोषि	तनुथः	तनुथ
તૃ. પુ. →	तनोति	तनुतः	तन्वन्ति

આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
तन्वे	तनुवहे तन्वहे	तनुमहे तन्महे
तनुषे	तन्वाथे	तनुध्वे
तनुते	तन्वाते	तन्वते

(8) क्षण् = ઘાયલ કરવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૮

		એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	→	क्षणोमि	क्षणुवः/क्षण्वः	क्षणुमः/क्षण्मः
દ્વિ. પુ.	→	क्षणोषि	क्षणुथः	क्षणुथ
તૃ. પુ.	→	क्षणोति	क्षणुतः	क्षण्वन्ति

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૪ - આત્મનેપદ :-**

दू = દુઃખી થવું [*To Be Afflicted*]

➤ **ગણ - ૫ - પરસ્મૈપદ :-**

आप् / प्र + आप् = મેળવવું [*To Achieve*]

दु = દુઃખ દેવું, પજવવું [*To Hurt*]

धृष् = હિંમત કરવી, હોડ બકવી, લડાઈ કરવી [*To Challenge*]

शक् = શકવું, શક્તિમાન હોવું [*To Be Strong*]

श्रु (शृ) = સાંભળવું [*To Listen*]

साध् = સાધવું [*To Achieve*]

हि = જવું [*To Go*]

प्र + हि = મોકલવું [*To Send*]

➤ **ગણ - ૫ - ઉભયપદ :-**

चि = એકઠું કરવું [*To Gather*]

प्र + चि = ભેગું કરવું [*To Gather*]

वि+चि = ભેગું કરવું, શોધવું [*To Gather*]

धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [*To Shake*]

धु = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [*To Shake*]

वृ = ઢાંકવું [*To Cover*]

अप+आ+वृ = ઉઘાડવું [*To Open*]

वि + वृ = વિવરણ કરવું [*To Describe*]

आ + वृ = કાબૂ રાખવો [*To Control*]

सम् + वृ = બંધ કરવું [*To Close*]

➤ **ગણ - ૫ - આત્મનેપદ :-**

अश् = મેળવવું [*To Get / Achieve*]

➤ **ગણ - ૮ - ઉભયપદ :-**

कृ = કરવું [*To Do*]

वशी + कृ = વશ કરવું [*To Control*]

अङ्गी+कृ = અંગીકાર કરવો [*To Accept*]

आविष्+कृ =આવિષ્કાર કરવો [*To Invent*]

तिरस् + कृ = ધિક્કારવું [*To Disgrace*]

प्रति + कृ = સામા થવું [*To Avenge*]

तन् = પાથરવું, તાણવું [*To Spread*]

प्र + तन् = પાથરવું [*To Spread*]

➤ **ગણ - ૮ - આત્મનેપદ :-**

वन् = માંગવું [*To Ask*]

➤ **ગણ - ૮ - પરસ્મૈપદ :-**

क्षण् = ઘાયલ કરવું [*To Hurt*]

શબ્દો

❀ તત્સમ શબ્દો ❀

→ પુલ્લિંગ :-

वीर = વીર, પરાક્રમી [*Brave*]

मूढ = મૂઢ, મૂર્ખ [*Foolish*]

विरह = વિયોગ [*Separation*]

→ વિશેષણ :-

श्वेत = સફેદ [*White*]

➔ **નપુંસકલિંગ :-**
शास्त्र = શાસ્ત્ર [*Scripture*]
➔ **સ્ત્રીલિંગ :-**
कीर्ति = કીર્તિ [*Fame*]
❀ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**
स्मर = કામસુખ, કામદેવ [*God of Love*]
वनीपक = યાચક [*Beggar*]
➔ **વિશેષણ :-**
रक्त = લાલ [*Red*]
पीत = પીળું [*Yellow*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. सत्कार्याणि मनुष्यस्य कीर्तिं सर्वेषु देशेषु तन्वन्ति ।
2. ये जनाः तपः कुर्वन्ति ते क्षीणकर्माणो मुक्तिं प्राप्नुवन्ति ।
3. स्थूलिभद्र एव वीरो यः स्मरगृहं गत्वा स्मरं धृष्णोति ।
4. *जिनपूजार्थमावां श्वेतपुष्पाणि चिन्वः, स रक्तपुष्पाणि च विचिनोति, यूयं पीतपुष्पाणि चिनुथ, एवं पुष्पाणि प्रचितानि भवन्ति ।
5. शिशिरे शीतलवातो गात्राणि धूनोति ।
6. यः *सर्वजीवार्थं स्वीयं हृदयमपावृणोति तस्य हृदये जिनः स्वयमागच्छति ।
7. राजा शस्त्रेण देशं वशीकुरुते, मुनिः शास्त्रेण विश्वं वशीकरोति ।
8. प्रभुर्महावीरो गौतमं मोक्षगमनकाल उपदेशदानार्थं अन्यत्र प्रहिणोति ।
9. श्वेतवासांस्यङ्गीकुर्वन्ति ये ते बाह्यतः साधवः, गुर्वाज्ञामङ्गीकुर्वते ये ते वस्तुतः साधवः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. ક્રોધ સમતાને ઢાંકી દે છે, માન નમ્રતાને ઢાંકી દે છે.
2. જે પોતાના બધાં દોષોને ગુરુની પાસે સારી રીતે પ્રગટ કરે છે તે સાચી આલોચના કરે છે.
3. મૂઢ જીવો ઉપર કૃપા કરવા માટે આચાર્યો ગ્રન્થોનું વિવરણ કરે છે.
4. પ્રભુવિરહ ગૌતમસ્વામીને ખૂબ પીડે છે.
5. તે કોઈનો પણ તિરસ્કાર કરતો નથી અને કોઈની પણ સામે થતો નથી.
6. હું પાપ કરવાને શક્તિમાન નથી જ થતો.
7. તે પરિષહોને સહન કરીને મોક્ષ મેળવે છે.
8. જે માંગે તે યાચક કહેવાય છે.
9. તમે ભગવાનની વાણીને સાંભળો છો અને વાણી સાંભળી ભગવાન દ્વારા ઉપદેશાયેલ મોક્ષમાર્ગને સ્વીકારો પણ છો.

★ 'अर्थ' શબ્દનો અર્થ 'માટે' થાય અને તેનો પ્રયોગ નપુ. પ્ર. એ.વ.માં જ થાય.

[3] **રૂપ ઓળખાવો :-**

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ/અર્થ	પદ	વચન	પુરુષ	ગણ	અર્થ
1.	अपावृण्वाथे							
2.	शृण्मः							
3.	धुन्वते							
4.	आविष्कुर्वाते							
5.	प्रतिकुरुध्वे							

[4] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	ગુજરાતી અર્થ	કાળ/અર્થ	રૂપ	પદ	મૂળધાતુ	વચન	પુરુષ	ગણ
1.	અમે બે પજવીએ છીએ.							
2.	તમે બે શોધો છો.							
3.	તેઓ બધાં વિવરણ કરે છે.							
4.	તું હોડ બકે છે.							
5.	તે માંગે છે.							

[5] **આપેલ ધાતુને સમાનાર્થી બીજા ધાતુનું સમાન રૂપ લખો.**

દા.ત. वृणोति = संवृणोति / संवृणुते ।

1. अपावृण्वः = ________
2. चिनोषि = ________
3. धुनोमि = ________
4. तन्वाथे = ________
5. आप्नुथ = ________

[6] **નીચેના પ્રત્યયોની શું વિશેષતા છે તે જણાવો.**

દા.ત. तु = આજ્ઞાર્થ તૃતીય પુરુષ એકવચન પ્રત્યય – વિકારક

1. अतु = ________
2. युस् = ________
3. उस् = ________
4. आमहै = ________
5. अते = ________

[7] **રૂપ પૂરો :-** [મૂળધાતુ + ગણ + પદ + અર્થ બધું લખવું]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	____	____	____
દ્વિ.પુ. →	धृष्णोषि	____	____
તૃ. પુ. →	____	धृष्णुतः	____

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	____	____	क्षण्मः
દ્વિ.પુ. →	____	____	____
તૃ. પુ. →	क्षणोति	____	____

પાઠ - ૪

પાંચમો + આઠમો ગણ - હ્યસ્તનભૂતકાળ + આજ્ઞાર્થ

સાદા નિયમો :-

1. બે વાર વપરાતો શબ્દ 'દરેક' અર્થને સૂચવે છે.
   દા.ત. → गृहे गृहे = દરેક ઘરે → दिने दिने = દરેક દિવસે
2. 'तः' પ્રત્યય પાંચમી વિભક્તિની જગ્યાએ આવી શકે છે.
   દા.ત. → ग्रामात् / ग्रामतः आगच्छति = ગામમાંથી આવે છે.
3. મુદત બતાવનાર શબ્દને બીજી વિભક્તિ લગાડવામાં આવે છે.
   દા.ત. → वर्षं यावत् = ૧ વર્ષ સુધી → वर्षाणि यावत् = વર્ષો સુધી
4. 'अर्थं = માટે' આ શબ્દથી પણ સમાસ થાય છે. પછી તેને કોઈ વિભક્તિ લાગતી નથી. **દા.ત.** → रक्षार्थं = રક્ષા માટે

રૂપો :- 1. आप् = મેળવવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૫

	હ્યસ્તન ભૂતકાળ			આજ્ઞાર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	आप्नवम्	आप्नुव	आप्नुम	आप्नवानि	आप्नवाव	आप्नवाम
દ્વિ.પુ. →	आप्नोः	आप्नुतम्	आप्नुत	आप्नुहि	आप्नुतम्	आप्नुत
તૃ. પુ. →	आप्नोत्	आप्नुताम्	आप्नुवन्	आप्नोतु	आप्नुताम्	आप्नुवन्तु

2.अश् = વ્યાપવું, મેળવવું. આત્મનેપદ ગણ - ૫

હ્યસ્તન ભૂતકાળ			આજ્ઞાર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
आश्नुवि	आश्नुवहि	आश्नुमहि	अश्नवै	अश्नवावहै	अश्नवामहै
आश्नुथाः	आश्नुवाथाम्	आश्नुध्वम्	अश्नुष्व	अश्नुवाथाम्	अश्नुध्वम्
आश्नुत	आश्नुवाताम्	आश्नुवत	अश्नुताम्	अश्नुवाताम्	अश्नुवताम्

3. चि = એકઠું કરવું. ઉભયપદ - ગણ - ૫

હ્યસ્તન ભૂતકાળ
પરસ્મૈપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अचिनवम्	अचिनुव / अचिन्व	अचिनुम / अचिन्म
દ્વિ.પુ. →	अचिनोः	अचिनुतम्	अचिनुत
તૃ. પુ. →	अचिनोत्	अचिनुताम्	अचिन्वन्

આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अचिन्वि	अचिनुवहि / अचिन्वहि	अचिनुमहि / अचिन्महि
દ્વિ.પુ. →	अचिनुथाः	अचिन्वाथाम्	अचिनुध्वम्
તૃ. પુ. →	अचिनुत	अचिन्वाताम्	अचिन्वत

આજ્ઞાર્થ - પરસ્મૈપદ **આત્મનેપદ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	चिनवानि	चिनवाव	चिनवाम	चिनवै	चिनवावहै	चिनवामहै
દ્વિ.પુ. →	चिनु	चिनुतम्	चिनुत	चिनुष्व	चिन्वाथाम्	चिनुध्वम्
તૃ. પુ. →	चिनोतु	चिनुताम्	चिन्वन्तु	चिनुताम्	चिन्वाताम्	चिन्वताम्

આ પ્રમાણે બાકીના પાંચમા ગણના રૂપો સમજી લેવા.

4.कृ = કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૮

હ્યસ્તન ભૂતકાળ - પરસ્મૈપદ **આત્મનેપદ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि
દ્વિ.પુ. →	अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
તૃ. પુ. →	अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत

આજ્ઞાર્થ - પરસ્મૈપદ **આત્મનેપદ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहै	करवामहै
દ્વિ.પુ. →	कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
તૃ. પુ. →	करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्

5. तन् = ફેલાવવું, પાથરવું. ઉભયપદ ગણ -૮

હ્યસ્તન ભૂતકાળ - પરસ્મૈપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अतनवम्	अतनुव / अतन्व	अतनुम / अतन्म
દ્વિ.પુ. →	अतनोः	अतनुतम्	अतनुत
તૃ. પુ. →	अतनोत्	अतनुताम्	अतन्वन्

આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अतन्वि	अतनुवहि / अतन्वहि	अतनुमहि / अतन्महि
દ્વિ.પુ. →	अतनुथाः	अतन्वाथाम्	अतनुध्वम्
તૃ. પુ. →	अतनुत	अतन्वाताम्	अतन्वत

આજ્ઞાર્થ – પરસ્મૈપદ / આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	तनवानि	तनवाव	तनवाम	तनवै	तनवावहै	तनवामहै
દ્વિ.પુ. →	तनु	तनुतम्	तनुत	तनुष्व	तन्वाथाम्	तनुध्वम्
તૃ. પુ. →	तनोतु	तनुताम्	तन्वन्तु	तनुताम्	तन्वाताम्	तन्वताम्

6.क्षण् = ઘાયલ કરવું. પરસ્મૈપદ ગણ -૮

હ્યસ્તન ભૂતકાળ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अक्षणवम्	अक्षणुव / अक्षण्व	अक्षणुम / अक्षण्म
દ્વિ.પુ. →	अक्षणोः	अक्षणुतम्	अक्षणुत
તૃ. પુ. →	अक्षणोत्	अक्षणुताम्	अक्षण्वन्

આજ્ઞાર્થ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	क्षणवानि	क्षणवाव	क्षणवाम
દ્વિ.પુ. →	क्षणु	क्षणुतम्	क्षणुत
તૃ. પુ. →	क्षणोतु	क्षणुतम्	क्षण्वन्तु

☛ કૃદન્તો તમે પહેલી બુકમાં સમજી જ ગયા છો. છતાં બીજી બુકના અત્યાર સુધી આવી ગયેલ ધાતુઓના નોંધનીય કૃદન્તોની યાદી આપવામાં આવે છે :-

➤ કૃદન્તો :–

નં	ધાતુ	ગણ	પદ	હેત્વર્થ કૃદન્ત	સંબંધક ભૂતકૃદન્ત	કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત	કર્તરિ ભૂતકૃદન્ત	વર્તમાન કર્મણિ કૃ.	વર્તમાન કર્તરિ કૃ.
१	क्षण्	8	પરસ્મૈ.	क्षणितुम्	क्षणित्वा	क्षत	क्षतवत्	क्षण्यमान	क्षण्वत्
२	वन्	8	આત્મને.	वनितुम्	वनित्वा/वत्वा	वत	वतवत्	वन्यमान	वन्वान
३	प्र + तन्	8	ઉભય.	प्रतनितुम्	प्रतत्य	प्रतत	प्रततवत्	प्रतन्यमान प्रतायमान	प्रतन्वत् प्रतन्वान
४	अङ्गी+कृ	8	ઉભય.	अङ्गीकर्तुम्	अङ्गीकृत्य	अङ्गीकृत	अङ्गीकृतवत्	अङ्गीक्रियमाण	अङ्गीकुर्वत् अङ्गीकुर्वाण
५	वि+चि	5	ઉભય.	विचेतुम्	विचित्य	विचित	विचितवत्	विचीयमान	विचिन्वत् विचिन्वान
६	आ+वृ	5	ઉભય.	आवरितुम् आवरीतुम्	आवृत्य	आवृत	आवृतवत्	आव्रियमाण	आवृण्वत् आवृण्वान
७	स्तृ	5	ઉભય.	स्तर्तुम्	स्तृत्वा	स्तृत	स्तृतवत्	स्तर्यमाण	स्तृण्वत् स्तृण्वान
८	प्र+हि	5	પરસ્મૈ.	प्रहेतुम्	प्रहित्य	प्रहित	प्रहितवत्	प्रहीयमाण	प्रहिण्वत्
९	प्र+साध्	5	પરસ્મૈ.	प्रसाद्धुम्	प्रसाध्य	प्रसाद्ध	प्रसाद्धवत्	प्रसाध्यमान	प्रसाध्नुवत्
१०	श्रृ	5	પરસ્મૈ.	श्रोतुम्	श्रुत्वा	श्रुत	श्रुतवत्	श्रूयमाण	शृण्वत्
११	शक्	5	પરસ્મૈ.	शक्तुम्	शक्त्वा	शक्त	शक्तवत्	शक्यमान	शक्नुवत्
१२	धृष्	5	પરસ્મૈ.	धर्षितुम्	धर्षित्वा	धर्षित/धृष्ट	धर्षितवत्	धृष्यमाण	धृष्णुवत्

નં	ધાતુ	ગણ	પદ	હેત્વર્થ કૃદન્ત	સંબંધક ભૂતકૃદન્ત	કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત	કર્તરિ ભૂતકૃદન્ત	વર્તમાન કર્મણિ કૃ.	વર્તમાન કર્તરિ કૃ.
૧૩	धू	5	ઉભય.	धवितुम्	धूत्वा	धूत	धूतवत्	धूयमान	धून्वत्
				धोतुम्					धून्वान
૧૪	अश्	5	આત્મને.	अशितुम्	अशित्वा	अष्ट	अष्टवत्	अश्यमान	अश्नुवान
				अष्टुम्	अष्ट्वा				
૧૫	प्र+आप्	5	પરસ્મૈ.	प्राप्तुम्	प्राप्य	प्राप्त	प्राप्तवत्	प्राप्यमाण	प्राप्नुवत्
૧૬	म्ना	1	પરસ્મૈ.	म्नातुम्	म्नात्वा	म्नान	म्नानवत्	म्नायमान	मनत्
૧૭	ऋ	1	પરસ્મૈ.	अर्तुम्	ऋत्वा	ऋत/ऋण	ऋतवत्	अर्यमाण	ऋच्छत्
૧૮	व्यध्	4	પરસ્મૈ.	व्यद्धुम्	विद्ध्वा	विद्ध	विद्धवत्	विध्यमान	विध्यत्
૧૯	रि	6	પરસ્મૈ.	रेतुम्	रित्वा	रित	रितवत्	रीयमाण	रियत्
૨૦	नू	6	પરસ્મૈ.	नुवितुम्	नूत्वा	नूत	नूतवत्	नूयमान	नुवत्
૨૧	कृ	6	પરસ્મૈ.	करीतुम्	करित्वा	कीर्ण	कीर्णवत्	कीर्यमाण	किरत्
				करितुम्	करीत्वा				
૨૨	शो	4	પરસ્મૈ.	शातुम्	शात्वा/शित्वा	शात/शित	शितवत्	शायमान	श्यत्
૨૩	सिव्	4	પરસ્મૈ.	सेवितुम्	सेवित्वा	स्यूत	स्यूतवत्	सीव्यमान	सीव्यत्
					स्यूत्वा				
૨૪	शद्	1	આત્મને.	शत्तुम्	शत्त्वा	शन्न	शन्नवत्	शद्यमान	शीयमान

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

खन् = ખોદવું [*To Dig*]

अभि+गम् = હુમલો કરવો.[*To Attack*]

नद् = ગાજવું, ગર્જના કરવી.[*To Roar*]

➤ **ગણ - ૧ - ઉભયપદ :-**

गुह् = સંતાડવું [*To Hide*]

➤ **ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદ :-**

वि+अव+सो = નિશ્ચય કરવો [*To Decide*]

➤ **ગણ - ૫ - ઉભયપદ :-**

सम्+स्तृ = ઢાંકવું, પાથરવું [*To Cover*]

सु = રસ કાઢવો [*To Press Out*]

➤ **ગણ - ૧૦ - ઉભયપદ :-**

प्र+ईर् = પ્રેરણા કરવી. [*To Inspire*]

શબ્દો

❀ તત્સમ શબ્દો ❀

→ પુલ્લિંગ :-

इन्द्र = ઈન્દ્ર [*King of Heaven*]

पदार्थ = પદાર્થ, ચીજવસ્તુ [*Thing*]

श्रम = થાક [*Fatigue*]

शीत = ઠંડુ [*Cold*]

शब्द = શબ્દ [*Word*]

कोप = ગુસ્સો [*Anger*]

→ સ્ત્રીલિંગ :-

अपेक्षा = અપેક્ષા [*Expectation*]

कला = (ચંદ્રની) કળા [*Phase*]

देवी = દેવી [*Goddess*]

सरस्वती = સરસ્વતી માતા

लक्ष्मी = લક્ષ્મીદેવી

❀ નૂતન શબ્દો ❀

→ પુલ્લિંગ :-

कृष्णपक्ष = વદ પક્ષ

वारिद = વાદળું [*Cloud*]

प्रसाद = કૃપા [*Blessing*]

तुरग = ઘોડો [*Horse*]

सङ्ग्राम = યુદ્ધ [*War*]

स्यन्दन = રથ [*Chariot*]

सूरि = આચાર્ય ભગવંત

सुग्रीव = સુગ્રીવરાજા

सिंह = સિંહ અણગાર

स्कन्दक = ખંધકમુનિ

सिद्धार्थ = દેવનું નામ

श्रीमलयगिरि = એક જૈનાચાર્ય

श्रीहीरसूरि = અકબરના પ્રતિબોધક જગદ્ગુરુ

→ અવ્યય :-

अमुत्र = પરલોક [*In Other World*]

प्रत्यहम् = દરરોજ [*Everyday*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. प्रभुमहावीरस्य सेवार्थं इन्द्रः सिद्धार्थाभिधानं देवं प्राहिणोत्, तथापि प्रभुर्वीरस्तदपेक्षारहित एव सर्वत्राऽहिनोत् ।
2. कृष्णपक्षे चन्द्रमसः कला जीर्यन्ति ।
3. वर्षं यावत् प्रभुर्वारिदो वारीव धनमवर्षत् ।
4. साधवो विश्वस्य सर्वान् रागान् वृश्चेयुः ।
5. शत्रुञ्जय-गिरनाराद्यनेकतीर्थं भ्रमित्वा वयं प्रभूतं पुण्यमचिन्महि ।
6. भ्रातरौ राम-लक्ष्मणौ व्यचिनुतां सीतां ।
7. तद् वान्यं यद् प्राप्य अन्यत् किमपि वनितुमिच्छा न भवेत् ।
8. देव्याः सरस्वत्याः प्रासादेन श्रीमलयगिरिसूरिः शास्त्राणि व्यवृणुत ।
9. समराङ्गणे रामो लक्ष्मणं प्राहिणोत् तत्पश्चात् स्वयमहिनोत्, राक्षसांश्च प्रत्यकरोत् ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. સીતાને શોધવા માટે સુગ્રીવે સૈન્યને ભેગું કર્યું.
2. તમે પુણ્યને ભેગું કરો, ધનને નહીં. પરલોકમાં પુણ્ય જ સાથે આવશે.
3. ભરત ચક્રવર્તી બાહુબલિને પરાજિત કરવાને શક્તિમાન ન થયો.
4. મોઢાને હાથ વડે ઢાંકી આ વાંદરો 'નિંદા ન કરવી જોઈએ' – આ પ્રમાણે કહે છે.
5. ભગવાનના જન્મ સમયે દેવોએ વિવિધ મહાસાગરોના પાણીને ભેગું કર્યું.
6. સજ્જનોની રક્ષા માટે શક્તિમાન અને પાપકાર્યમાં અશક્ત એવા રાજાઓ આ દેશમાં હતાં.
7. જ્યારે ભગવાનના રોગની વાત સિંહ મુનિએ સાંભળી ત્યારે તે અત્યંત દુઃખી થયા.
8. મારણાન્તિક ઉપસર્ગોને સહન કરી ખંધક મુનિએ મોક્ષને સાધી લીધો.
9. જમીન ખોદી તેણે પરમાત્મા પ્રગટ કર્યા.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	કાળ / અર્થ	પુરુષ	વચન	રૂપ	ગણ	પદ	અર્થ
1.	वन्	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૧	૨				
2.	ऋ	આજ્ઞાર્થ	૨	૩				
3.	शृ	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૩	૧				
4.	शो	આજ્ઞાર્થ	૧	૧				
5.	सं+स्तृ	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૨	૨				

[4] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	અર્થ	કાળ / અર્થ	પુરુષ	વચન	પ્રત્યય	મૂળધાતુ	રૂપ	ગણ	પદ
1.	વશ કરવું	આજ્ઞાર્થ	૨	૧					
2.	માનવું	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૩	૧		म्ना			
3.	શોધવું	આજ્ઞાર્થ	૨	૨					
4.	ફેલાવવું	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૧	૩					
5.	સ્તુતિ કરવી	આજ્ઞાર્થ	૩	૨					

[5] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	મૂળધાતુ	કાળ / અર્થ	ગણ	પદ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	अश्	હ્યસ્તન ભૂતકાળ			૧			
2.	धू	આજ્ઞાર્થ			૨			
3.	धृष्	હ્યસ્તન ભૂતકાળ			૩			
4.	घ्रा	આજ્ઞાર્થ			૨			
5.	भ्रस्ज्	હ્યસ્તન ભૂતકાળ			૧			

[6] જોડકાં જોડો :-

	A		B
1.	प्रहिणोमि	-	गूह
2.	प्राहिणोत्	-	अगूहन्
3.	प्राहिणुत	-	गूहतम्
4.	प्रहिणुथः	-	अगूहाव
5.	प्रहिणु	-	गूहामि
6.	प्रहिण्वन्तु	-	अगूहत्
7.	प्रहिणुतम्	-	गूहथः
8.	प्राहिण्वन्	-	अगूहत
9.	प्राहिण्व	-	गूहन्तु

[7] રૂપ પૂરો :- [ધાતુ પણ ઓળખાવો]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	अशक्नुवम्	____	____
દ્વિ. પુ.	____	अशक्नुतम्	____
તૃ. પુ.	____	____	____

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	____	____	____
દ્વિ. પુ.	____	जिघ्रतम्	____
તૃ. પુ.	____	____	जिघ्रन्तु

પાઠ - ૫

પાંચમો - આઠમો ગણ - વિધ્યર્થ & કર્મણિ

વિધ્યર્થ રૂપો :-

1. आप् = મેળવવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૫ | 2. अश् = વ્યાપવું. આત્મનેપદ ગણ -૫

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	आप्नुयाम्	आप्नुयाव	आप्नुयाम	अश्नुवीय	अश्नुवीवहि	अश्नुवीमहि
દ્વિ.પુ.	आप्नुयाः	आप्नुयातम्	आप्नुयात	अश्नुवीथाः	अश्नुवीयाथाम्	अश्नुवीध्वम्
તૃ. પુ.	आप्नुयात्	आप्नुयाताम्	आप्नुयुः	अश्नुवीत	अश्नुवीयाताम्	अश्नुवीरन्

3. चि = ભેગું કરવું, એકઠું કરવું. ઉભયપદ ગણ-૫

	પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	चिनुयाम्	चिनुयाव	चिनुयाम	चिन्वीय	चिन्वीवहि	चिन्वीमहि
દ્વિ. પુ.	चिनुयाः	चिनुयातम्	चिनुयात	चिन्वीथाः	चिन्वीयाथाम्	चिन्वीध्वम्
તૃ. પુ.	चिनुयात्	चिनुयाताम्	चिनुयुः	चिन्वीत	चिन्वीयाताम्	चिन्वीरन्

4. कृ = કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૮

	પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्वीय	कुर्वीवहि	कुर्वीमहि
દ્વિ.પુ. →	कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्वीथाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीध्वम्
તૃ. પુ. →	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्

5. तन् = ફેલાવવું, પાથરવું. ઉભયપદ ગણ - ૮

	પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	तनुयाम्	तनुयाव	तनुयाम	तन्वीय	तन्वीवहि	तन्वीमहि
દ્વિ.પુ. →	तनुयाः	तनुयातम्	तनुयात	तन्वीथाः	तन्वीयाथाम्	तन्वीध्वम्
તૃ. પુ. →	तनुयात्	तनुयाताम्	तनुयुः	तन्वीत	तन्वीयाताम्	तन्वीरन्

➤ **કર્મણિ રૂપો :-** કર્મણિના નિયમો તો પૂર્વે આપણે જોઈ જ ગયા છીએ. છતાં ધ્યાન ખાતર પૂર્વેના જ પ્રત્યયો લગાડી કર્મણિના રૂપો શું થાય તેના દષ્ટાંત જોઈ લઈએ :-

1. चि = ભેગું કરવું. ગણ - ૫

वर्तमानकाळ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	चीये	चीयावहे	चीयामहे
દ્વિ. પુ. →	चीयसे	चीयेथे	चीयध्वे
તૃ. પુ. →	चीयते	चीयेते	चीयन्ते

હ્યસ્તન ભૂતકાળ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	अचीये	अचीयावहि	अचीयामहि
દ્વિ. પુ.	अचीयथाः	अचीयेथाम्	अचीयध्वम्
તૃ. પુ.	अचीयत	अचीयेताम्	अचीयन्त

આજ્ઞાર્થ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	चीयै	चीयावहै	चीयामहै
દ્વિ. પુ. →	चीयस्व	चीयेथाम्	चीयध्वम्
તૃ. પુ. →	चीयताम्	चीयेताम्	चीयन्ताम्

વિધ્યર્થ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	चीयेय	चीयेवहि	चीयेमहि
દ્વિ. પુ.	चीयेथाः	चीयेयाथाम्	चीयेध्वम्
તૃ. પુ.	चीयेत	चीयेयाताम्	चीयेरन्

2. तन् = ફેલાવવું, પાથરવું. ગણ - ૮

वर्तमानकाळ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	तन्ये	तन्यावहे	तन्यामहे
દ્વિ. પુ. →	तन्यसे	तन्येथे	तन्यध्वे
તૃ. પુ. →	तन्यते	तन्येते	तन्यन्ते

હ્યસ્તનભૂતકાળ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	अतन्ये	अतन्यावहि	अतन्यामहि
દ્વિ. પુ.	अतन्यथाः	अतन्येथाम्	अतन्यध्वम्
તૃ. પુ.	अतन्यत	अतन्येताम्	अतन्यन्त

આજ્ઞાર્થ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	तन्यै	तन्यावहै	तन्यामहै
દ્વિ. પુ. →	तन्यस्व	तन्येथाम्	तन्यध्वम्
તૃ. પુ. →	तन्यताम्	तन्येताम्	तन्यन्ताम्

વિધ્યર્થ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.	तन्येय	तन्येवहि	तन्येमहि
દ્વિ. પુ.	तन्येथाः	तन्येयाथाम्	तन्येध्वम्
તૃ. પુ.	तन्येत	तन्येयाताम्	तन्येरन्

☛ **કેટલાંક નોંધનીય વિધ્યર્થ કૃદન્તો :-**

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	तव्य	अनीय	य
1.	वन्	૮	આત્મને.	वनितव्य	वननीय	वान्य
2.	अङ्गी+कृ	૮	ઉભય.	अङ्गीकर्तव्य	अङ्गीकरणीय	अङ्गीकृत्य अङ्गीकार्य
3.	अश्	૫	આત્મને.	अशितव्य अष्टव्य	अशनीय	आश्य
4.	म्ना	૧	પરસ્મૈ.	म्नातव्य	म्नानीय	म्नेय
5.	नू	૬	પરસ્મૈ.	नुवितव्य	नुवनीय	नाव्य
6.	भ्रस्ज्	૬	ઉભય.	भ्रष्टव्य, भर्ष्टव्य	भृज्जनीय	भर्ज्य भ्रज्ज्य

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	तव्य	अनीय	य
7.	धू	૫	ઉભય.	धवितव्य धोतव्य	धवनीय	धाव्य
8.	श्रु	૫	પરસ્મૈ.	श्रोतव्य	श्रवणीय	श्रव्य/श्राव्य
9.	शद्	૧	આત્મને.	शत्तव्य	शदनीय	शाद्य

આ રીતે બીજા પણ વિધ્યર્થકૃદન્તો સમજી લેવા.

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૬ - પરસ્મૈપદ :-**

नि+मस्ज् = અત્યંત ડૂબી જવું [*To Sink*]

सू = હડસેલવું, ધકેલવું [*To Push*]

➤ **ગણ - ૫ - ઉભયપદ :-**

अप+चि = ઘટાડો થવો [*To Decrease*]

वि+आप् = ફેલાવું [*To Spread*]

सम्+चि = ભેગું કરવું [*To Gather*]

➤ **ગણ - ૮ - ઉભયપદ :-**

सन् = દાન કરવું [*To Donate*]

क्षिण् = હિંસા કરવી [*To Kill*]

➤ **ગણ - ૮ - આત્મનેપદ :-**

मन् = મનન કરવું [*To Ponder*]

શબ્દો

❀ તત્સમ શબ્દો – પુલ્લિંગ :-

तिरस्कार = તિરસ્કાર [*Hatred*]

प्रतिकार = પ્રતિકાર [*Rebel*]

➜ નપુંસકલિંગ :-

कल्याण = કલ્યાણ [*Blessing*]

उदाहरण = ઉદાહરણ [*Example*]

➜ વિશેષણ :-

तीक्ष्ण = તીક્ષ્ણ [*Sharp*]

❀ નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

कुथ = શેત્રંજી [*Carpet*]

कम्बल = કામળી [*Blanket*]

धन्य = ધન્ના અણગાર

➜ સ્ત્રીલિંગ :-

धारा = ધારા, પ્રવાહ [*Stream*]

➜ નપુંસકલિંગ :-

वातायन = બારી [*Window*]

दुर्ग = કિલ્લો [*Fort*]

श्रोत्र = કાન [*Ear*]

तोय = પાણી [*Water*]

मत = અભિપ્રાય [*Opinion*]

विपिन = જંગલ [*Forest*]

पथ्य = હિતકારી [*Beneficial*]

आलवाल = ક્યારો [*Waterbasin around the tree-root*]

द्वार = દરવાજો [*Door*]

आचाम्ल = આયંબિલ તપ

➜ शशिन् પ્રમાણે રૂપ ચાલે તેવા શબ્દો :-

*प्रियभाषिन् = પ્રિય બોલનાર

मितभाषिन् = ઓછું બોલનાર

हितभाषिन् = હિતકારી બોલનાર

★प्रियभाषिन् = प्रियं भाषते यः सः = प्रियभाषी

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. आचाम्लं कृत्वाऽऽत्मकल्याणमसाध्नोद् धन्यसाधुः । भवताऽपि तथैव साद्धव्यम् ।
2. तिरस्कारस्यैव तिरस्कारः प्रतिकारस्यैव प्रतिकार आविष्करणीयः ।
3. अहं सामायिकं करवाणि, त्वमपि कुरु, यतः सामायिके श्रमण इव भवति श्रावकः ।
4. उदधेरयं ध्वनिः श्रूयताम् ।
5. त्वं यदि प्रियभाषी, मितभाषी हितभाषी च भवेः तर्हि सर्वस्य मनसि प्रविशेः ।
6. अधुनाऽऽपदि निमग्नोऽहं करवाणि किम् ?
7. असिधारातुल्यानि तीक्ष्णपर्णानि असुराः 'क्षिणवानी' ति सङ्कल्पेनाऽस्यन्ति ।
8. सुखमाप्नुवन्तु सर्वे जना इति चिन्तयन्ति सज्जनाः ।
9. यदि ज्ञानं जीवैः सञ्चीयेत, सद्गुरवो विचीयेरन् तदाऽञ्जसा मोक्षमार्गं प्राप्य निर्वृतिं प्रसाध्नुयुः जीवाः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. સેવક દ્વારા શેત્રંજીઓથી જમીન ઢંકાય.
2. તું જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર, સત્યને શોધ, તે સત્યને સ્વીકારવા માટે મહેનત કર.
3. ધનને તમે ઓછું કરો, ધર્મને ભેગું કરો.
4. જીવોની રક્ષા માટે સાંજે તું કામળીને ઓઢ. (ઢાંક)
5. તે તત્ત્વને જાણતો નથી માટે ઉદાહરણથી હું વિવરણ કરું.(ઈચ્છા)
6. તમે પોતાના જીવનને ખોલી દો, આલોચના કરી લો જેથી આત્માની શુદ્ધિ સારી રીતે થાય.
7. આ પ્રતિમાને ઢાંકો.
8. રાગ વગેરે આધ્યાત્મિક શત્રુઓને તારે કાયમ વશમાં રાખવા જોઈએ.
9. બારીને તું બંધ કર, જેથી અવાજ ન આવે.

[3] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ધાતુ	કાળ/અર્થ	પુરુષ	વચન	પ્રયોગ	રૂપ	ગણ	પદ	સાદો અર્થ
1.	मन्	વિધ્યર્થ	૨	૧	કર્તરિ				
2.	सन्	આજ્ઞાર્થ	૩	૨	કર્મણિ				
3.	अप+आ+वृ	હ્યસ્તનભૂતકાળ	૧	૩	કર્તરિ				
4.	क्षिण्	વર્તમાનકાળ	૨	૨	કર્મણિ				
5.	धृष्	વિધ્યર્થ	૩	૩	કર્મણિ				

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	અર્થ	કાળ / અર્થ	પુરુષ	વચન	પ્રયોગ	ધાતુ	રૂપ	ગણ	પદ
1.	ફેલાવું	વિધ્યર્થ	૨	૨	કર્મણિ				
2.	પાથરવું	આજ્ઞાર્થ	૧	૩	કર્તરિ				
3.	સ્વીકારવું	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	૩	૨	કર્મણિ				
4.	ઢાંકવું	વર્તમાનકાળ	૩	૩	કર્તરિ				
5.	ધ્રૂજાવવું	વિધ્યર્થ	૨	૧	કર્તરિ				

[5] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	કાળ / અર્થ	પુરુષ	વચન	પ્રયોગ	રૂપ	ગણ	પદ
1.		ઘટવું	વિધ્યર્થ	૧	૨	કર્મણિ			
2.	वि+वृ		આજ્ઞાર્થ	૨	૧	કર્તરિ			
3.		માંગવું	આજ્ઞાર્થ	૩	૨	કર્તરિ			
4.	प्र+हि		વિધ્યર્થ	૨	૨	કર્મણિ			
5.		દુ:ખી કરવું	વર્તમાનકાળ	૩	૧	કર્તરિ			

[6] **નિમ્નોક્ત કોષ્ઠકના બધાં શબ્દો વાપરી ધાતુઓના રૂપ / કૃદન્ત વગેરે બનાવો.** (એકના એક શબ્દ બે વાર ન વાપરવા. કુલ ૧૪ રૂપ બનશે.)

चि	स	न	न	चि
ण्वा	न्व	अ	अ	तम्
नु	ध्वम्	वृ	अ	ता
यै	स	ते	णु	थाम्
त	व्रि	त	णु	क्रि
या	चि	स्तृ	या	य
य	क्षि	क्ष	न्वी	■
चि	ण्वी	न्वी	या	थाम्
न्म	मा	न्वी	क्षि	णो:

[7] રૂપ પૂરો :-

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.→	____	____	मन्वीमहि
દ્વિ. પુ.→	____	____	____
તૃ. પુ.→	मन्वीत	____	____

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.→	____	____	____
દ્વિ. પુ.→	____	____	वनुध्वम्
તૃ. પુ.→	____	वन्वाताम्	____

ગણ - ૯ વર્તમાનકાળ & હ્યસ્તન ભૂતકાળ

નિયમો :- ગણની નિશાની → ना, नी, न्

- ✸ વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે 'ना' **દા.ત.** ज्ञा [जा] → जानामि
- ✸ અવિકારક વ્યંજનથી શરૂ થતા પ્રત્યય પૂર્વે 'नी' **દા.ત.** जानीवः, जानीमः
- ✸ અવિકારક સ્વરથી શરૂ થતા પ્રત્યય પૂર્વે 'न्' **દા.ત.** जानन्ति

1. ली, लू, धू, पू અને દીર્ઘ ॠ કારાન્ત ધાતુમાં કર્તરિ પ્રયોગમાં સ્વર હ્રસ્વ થાય છે.
   દા.ત. ➤ ली → लिनाति । गॄ → गृणाति ।
2. ધાતુની વચ્ચે રહેલો અનુનાસિક લોપાય.
   દા.ત. ➤ बन्ध् → बध्नाति । ➤ स्तम्भ् → स्तभ्नाति ।
3. વ્યંજનાન્ત ધાતુમાં આજ્ઞાર્થ દ્વિ. પુ. એ. વ.માં 'नीहि' ના બદલે आन લાગે.
   દા.ત. ग्रह् [गृह्] गृहाण ।
4. क्षुभ् ધાતુમાં न् નો ण् થતો નથી. **દા.ત.** → क्षुभ्नाति

રૂપો :- **1.** क्री = ખરીદવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ.→	क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे
દ્વિ.પુ. →	क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
તૃ. પુ.→	क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते

હ્યસ્તન ભૂતકાળ

પ્ર.પુ.	अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि
દ્વિ.પુ.	अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
તૃ.પુ.	अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत

2. मुष् = ચોરવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૯

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	मुष्णामि	मुष्णीवः	मुष्णीमः	अमुष्णाम्	अमुष्णीव	अमुष्णीम
દ્વિ.પુ. →	मुष्णासि	मुष्णीथः	मुष्णीथ	अमुष्णाः	अमुष्णीतम्	अमुष्णीत
તૃ.પુ. →	मुष्णाति	मुष्णीतः	मुष्णन्ति	अमुष्णात्	अमुष्णीताम्	अमुष्णन्

3. अश् = ખાવું, વાપરવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૯

	વર્તમાનકાળ એ. વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	હ્યસ્તન ભૂતકાળ એ. વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अश्नामि	अश्नीवः	अश्नीमः	आश्नाम्	आश्नीव	आश्नीम
દ્વિ.પુ. →	अश्नासि	अश्नीथः	अश्नीथ	आश्नाः	आश्नीतम्	आश्नीत
તૃ.પુ. →	अश्नाति	अश्नीतः	अश्नन्ति	आश्नात्	आश्नीताम्	आश्नन्

4. ग्रह् = ગ્રહણ કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ. →	गृह्णामि	गृह्णीवः	गृह्णीमः	गृह्णे	गृह्णीवहे	गृह्णीमहे
દ્વિ.પુ. →	गृह्णासि	गृह्णीथः	गृह्णीथ	गृह्णीषे	गृह्णाथे	गृह्णीध्वे
તૃ.પુ. →	गृह्णाति	गृह्णीतः	गृह्णन्ति	गृह्णीते	गृह्णाते	गृह्णते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

अगृह्णाम्	अगृह्णीव	अगृह्णीम	अगृह्णि	अगृह्णीवहि	अगृह्णीमहि
अगृह्णाः	अगृह्णीतम्	अगृह्णीत	अगृह्णीथाः	अगृह्णाथाम्	अगृह्णीध्वम्
अगृह्णात्	अगृह्णीताम्	अगृह्णन्	अगृह्णीत	अगृह्णाताम्	अगृह्णत

5. ज्ञा [जा] = જાણવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ. →	जानामि	जानीवः	जानीमः	जाने	जानीवहे	जानीमहे
દ્વિ.પુ. →	जानासि	जानीथः	जानीथ	जानीषे	जानाथे	जानीध्वे
તૃ.પુ. →	जानाति	जानीतः	जानन्ति	जानीते	जानाते	जानते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ.	अजानाम्	अजानीव	अजानीम	अजानि	अजानीवहि	अजानीमहि
દ્વિ.પુ.	अजानाः	अजानीतम्	अजानीत	अजानीथाः	अजानाथाम्	अजानीध्वम्
તૃ.પુ.	अजानात्	अजानीताम्	अजानन्	अजानीत	अजानाताम्	अजानत

6. बन्ध् = બાંધવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૯

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	बध्नामि	बध्नीवः	बध्नीमः	अबध्नाम्	अबध्नीव	अबध्नीम
દ્વિ.પુ. →	बध्नासि	बध्नीथः	बध्नीथ	अबध्नाः	अबध्नीतम्	अबध्नीत
તૃ.પુ. →	बध्नाति	बध्नीतः	बध्नन्ति	अबध्नात्	अबध्नीताम्	अबध्नन्

7. पू = પવિત્ર કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पुनामि	पुनीवः	पुनीमः	पुने	पुनीवहे	पुनीमहे
દ્વિ.પુ. →	पुनासि	पुनीथः	पुनीथ	पुनीषे	पुनाथे	पुनीध्वे
તૃ.પુ. →	पुनाति	पुनीतः	पुनन्ति	पुनीते	पुनाते	पुनते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ. →	अपुनाम्	अपुनीव	अपुनीम	अपुनि	अपुनीवहि	अपुनीमहि
દ્વિ.પુ. →	अपुनाः	अपुनीतम्	अपुनीत	अपुनीथाः	अपुनाथाम्	अपुनीध्वम्
તૃ.પુ. →	अपुनात्	अपुनीताम्	अपुनन्	अपुनीत	अपुनाताम्	अपुनत

8. स्तॄ = ઢાંકવું, ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ. →	स्तृणामि	स्तृणीवः	स्तृणीमः	स्तृणे	स्तृणीवहे	स्तृणीमहे
દ્વિ.પુ. →	स्तृणासि	स्तृणीथः	स्तृणीथ	स्तृणीषे	स्तृणाथे	स्तृणीध्वे
તૃ.પુ. →	स्तृणाति	स्तृणीतः	स्तृणन्ति	स्तृणीते	स्तृणाते	स्तृणते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ.	अस्तृणाम्	अस्तृणीव	अस्तृणीम	अस्तृणि	अस्तृणीवहि	अस्तृणीमहि
દ્વિ.પુ.	अस्तृणाः	अस्तृणीतम्	अस्तृणीत	अस्तृणीथाः	अस्तृणाथाम्	अस्तृणीध्वम्
તૃ.પુ.	अस्तृणात्	अस्तृणीताम्	अस्तृणन्	अस्तृणीत	अस्तृणाताम्	अस्तृणत

9. मृद् = ચૂરેચૂરો કરવો. પરસ્મૈપદ ગણ - ૯

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	मृद्नामि	मृद्नीवः	मृदनीमः	अमृद्नाम्	अमृद्नीव	अमृद्नीम
દ્વિ.પુ. →	मृद्नासि	मृद्नीथः	मृद्नीथ	अमृद्नाः	अमृद्नीतम्	अमृद्नीत
તૃ.પુ. →	मृद्नाति	मृद्नीतः	मृद्नन्ति	अमृद्नात्	अमृद्नीताम्	अमृद्नन्

નં	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક ભૂત	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્મણિ ભૂત	કર્તરિ ભૂત	तव्य	अनीय	य
1.	क्री	क्रेतुम्	क्रीत्वा	क्रीणत् क्रीणान	क्रीयमाण	क्रीत	क्रीतवत्	क्रेतव्य	क्रयणीय	क्रेय क्रय्य
2.	मुष्	मोषितुम्	मुषित्वा	मुष्णत्	मुष्यमाण	मुषित	मुषितवत्	मोषितव्य	मोषणीय	मोष्य
3.	अश्	अशितुम्	अशित्वा	अश्नत्	अश्यमान	अशित	अशितवत्	अशितव्य	अशनीय	आश्य
4.	ज्ञा[जा]	ज्ञातुम्	ज्ञात्वा	जानत् जानान	ज्ञायमान	ज्ञात	ज्ञातवत्	ज्ञातव्य	ज्ञानीय	ज्ञेय
5.	ग्रह्	ग्रहीतुम्	गृहीत्वा	गृह्णत् गृह्णान	गृह्यमाण	गृहीत	गृहीतवत्	ग्रहीतव्य	ग्रहणीय	ग्राह्य
6.	मृद्	मर्दितुम्	मृदित्वा	मृद्नत्	मृद्यमान	मृदित	मृदितवत्	मर्दितव्य	मर्दनीय	मृद्य
7.	बन्ध्	बद्धुम्	बद्ध्वा	बध्नत्	बध्यमान	बद्ध	बद्धवत्	बन्द्धव्य	बन्धनीय	बन्द्धय
8.	पू	पवितुम्	पूत्वा पवित्वा	पुनत् पुनान	पूयमान	पूत	पूतवत्	पवितव्य	पवनीय	पव्य पाव्य
9.	स्तृ	स्तरितुम् स्तरीतुम्	स्तीर्त्वा	स्तृणत् स्तृणान	स्तीर्यमाण	स्तीर्ण	स्तीर्णवत्	स्तरितव्य	स्तरणीय	स्तार्य

મિત્રો ! કેટલાંક શબ્દોના રૂપો અનિયમિત હોય છે. તો દરેક પાઠમાં એવા એકાદ - બે રૂપો પણ જોતા જઈએ જેથી એકસાથે બહુ રૂપો ગોખવા ન પડે :-

1. अक्षि = આંખ [નપું.]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ.વિ. ➔	अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि
દ્વિ.વિ. ➔	"	"	"
તૃ.વિ. ➔	अक्ष्णा	अक्षिभ्याम्	अक्षिभि:
ચ.વિ. ➔	अक्ष्णे	"	अक्षिभ्य:
પ.વિ. ➔	अक्ष्ण:	"	"
ષ.વિ. ➔	"	अक्ष्णो:	अक्ष्णाम्
સ.વિ. ➔	अक्ष्णि, अक्षिणि	"	अक्षिषु
સંબો. ➔	अक्षि !, अक्षे !	अक्षिणी !	अक्षीणि !

2. अनडुह् = બળદ [પુ.]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ.વિ. ➔	अनड्वान्	अनड्वाहौ	अनड्वाह:
દ્વિ.વિ. ➔	अनड्वाहम्	"	अनडुह:
તૃ.વિ. ➔	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भि:
ચ.વિ. ➔	अनडुहे	"	अनडुद्भ्य:
પ.વિ. ➔	अनडुह:	"	"
ષ.વિ. ➔	"	अनडुहो:	अनडुहाम्
સ.વિ. ➔	अनडुहि	"	अनडुत्सु
સંબો. ➔	अनड्वन् !	अनड्वाहौ !	अनड्वाह: !

ધાતુઓ

❀ ગણ -૧ - આત્મનેપદ :-

स्तम्भ् = ચોંટી જવું, ગર્વિષ્ઠ થવું [*To be proud*]

➤ ગણ -૬ - પરસ્મૈપદ :-

अभि+सिच् [सिञ्च्] = અભિષેક કરવો. [*To Sprinkle / Coronate*]

➤ ગણ -૮ - ઉભયપદ :-

नमस्+कृ = નમસ્કાર કરવો. [*To Salute*]

➤ ગણ -૯ - પરસ્મૈપદ :-

अश् = ખાવું [*To Eat*]

ग्रन्थ् = ગૂંથવું [*To Knit*]

पुष् = પાળવું [*To Nourish*]

प्लुष् = બળવું, બાળવું [*To Burn*]

बन्ध् = બાંધવું [*To Tie*]

मुष् = ચોરવું [*To Steal*]

ली = લીન થવું, ઓગળવું [*To Melt*]

स्तम्भ् = અટકાવવું, ગર્વિષ્ઠ થવું

[To Stop]
मृद् = ચૂરેચૂરા કરવા. [To Crush]
➤ ગણ -૯ - ઉભયપદ :-
क्री = ખરીદવું. [To Buy]
ग्रह् [गृह्] = ગ્રહણ કરવું. [To Grasp]
ज्ञा [जा] = જાણવું. [To Know]
अनु+ज्ञा = અનુજ્ઞા આપવી [To Permit]
पू = પવિત્ર કરવું. [To Purify]
मी = નાશ કરવું. [To Destroy]
लू = કાપવું. [To Cut]
वृ = પસંદ કરવું. [To Select]
स्तृ / आ +स्तृ = ઢાંકવું, પાથરવું. [To Spread]

શબ્દો

❁ તત્સમ શબ્દો - પુલ્લિંગ :-
गुण = ગુણ [Virtue]
सङ्ग = સંગ, સોબત [Company]
वर्ण = રંગ [Colour]
➤ નપુંસકલિંગ :-
वैभव = વૈભવ [Wealth]
➤ સ્ત્રીલિંગ :-
काया = કાયા [Body]
❁ નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-
भूप = રાજા [King]
पाषाण = આરસ, પથ્થર [Rock]
अनडुह् = બળદ [અનિયમિત] [Ox]
इशानेन्द्र = બીજા દેવલોકનો ઈન્દ્ર
अर्थ = અર્થ [Meaning]
गणधर = ગણધર ભગવંતો
महाव्रत = પાંચ મહાવ્રત
➤ નપુંસકલિંગ :-
आपण = દુકાન [Shop]
अक्षि = આંખ [અનિયમિત] [Eye]
सूत्र = સૂત્ર [Motto]
➤ વિશેષણ :-
महार्घ = કિંમતી [Costly]
➤ અવ્યય :-
प्रायः = લગભગ [Generally]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. वनुष्व यदिच्छसि – इति भूपेन अनुज्ञातो वस्तुपालो जिनप्रतिमार्थं पाषाणमवृणात् ।
2. जानन्तोऽपि धर्ममाहात्म्यमुज्ज्वलं न कुर्वन्ति जना धर्मम् ।
3. दुर्जनाः सद्गुणवैभवं मुष्णन्ति अतः दुर्जनसङ्गं परित्यज्य सज्जनसङ्गेन स्वीयाः सद्विचाराः पोषणीयाः ।

4. तपस्विनः स्वं जानन्ति, गुणान् गृह्णन्ति, दोषान् मीनन्ति, पापं लुनते, कर्माणि मृद्नन्ति, आत्मनि लिनन्ति मोक्षञ्च वशीकुर्वन्ति, धन्यास्ते, नमस्कुर्महे वयं तान् ।
5. जिनपूजार्थं वयं श्रेष्ठं महार्घं चन्दनं क्रीणीमहे ।
6. जिनदेशनाकाले सुराः विविधवर्णैः पुष्पैर्भूमिमास्तृणते ।
7. भूत्वाऽनड्वान् इशानेन्द्रः प्रभुं मेरा अभ्यसिञ्चत् ।
8. स्वीयेन ज्ञानेन यः स्तभ्नाति तस्य ज्ञानमपि स्तभ्नाति ।
9. गौतमस्वामी प्रभुविरहेण स्वयमप्लुष्णात् पश्चात् स्वीयानि कर्माणि दहति स्म ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તેણે સદ્વિચારોથી મનને અને સત્કાર્યોથી કાયાને પવિત્ર કરી.
2. આળસ અને ગુસ્સો બુદ્ધિનો નાશ કરે છે.
3. તીર્થંકરો અર્થને કહે છે અને ગણધરો તે અર્થને સૂત્રમાં ગૂંથે છે.
4. ધનને છોડી શાલિભદ્રે ધર્મને પસંદ કર્યો.
5. રાગ-દ્વેષ આત્માને કર્મોથી બાંધે છે.
6. તે ક્યારેય પણ દુકાનમાંથી ખરીદેલું ભોજન ખાતો નથી. તેથી તેના શરીરમાં રોગ ઉત્પન્ન થતો જ નથી.
7. જિનપૂજા મનને, વચનને અને કાયાને પવિત્ર કરે છે.
8. ખંધક મુનિ દ્વારા પુષ્ટ કરાયેલા મહાવ્રતોએ કર્મોના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ્યા.
9. પુરુષ પ્રાયઃ કરીને યૌવનથી અને ધનથી ગર્વિષ્ઠ થતો હોય છે પણ આ તો રાજા હોવા છતાં અને યુવાનીમાં રહેલો હોવા છતાં ગર્વિષ્ઠ થતો નથી.

[3] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ.પુ	તૃ.પુ
1.	अश्				વર્તમાન	૩			
2.	ग्रन्थ्				હ્યસ્તન	૧			
3.	ग्रह्				વર્તમાન	૨			
4.	पुष्				હ્યસ્તન	૩			
5.	ली				વર્તમાન	૧			

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	પુરુષ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
1.	प्लुष्				હ્યસ્તન	૧			
2.	स्तम्भ्				વર્તમાન	૨			
3.	लू				હ્યસ્તન	૩			
4.	मी				વર્તમાન	૨			
5.	पू				હ્યસ્તન	૨			

[5] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	અર્થ	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	પ્રત્યય	પુરુષ	વચન	રૂપ	કાળ
1.	તે બેએ જાણ્યું								
2.	અમે બધાંએ પસંદ કર્યું.								
3.	તું ખરીદે છે.								
4.	તમે બધાંએ ચૂરેચૂરો કરી દીધો.								
5.	અમે બેએ ખાધું.								

[6] ખાલી જગ્યા પૂરો :-

1. अश् – .... [હેત્વર્થ કૃદન્ત]
2. ज्ञा [जा] – ...... [હેત્વર્થ કૃદન્ત]
3. मृद् – .... [કર્તરિ વર્તમાન કૃદન્ત]
4. स्तृ – ...... [સંબંધક ભૂતકૃદન્ત]
5. ग्रह् – ......[કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત]

[7] જોડકાં જોડો :–

	A	B
1.	अक्रीणीतम्	अचिनोः
2.	क्रीणन्ति	चिन्वे
3.	अक्रीणात्	चिन्वन्ति
4.	क्रीणे	अचिनुतम्
5.	अक्रीणाः	अचिनोत्

OOO

પાઠ - ૭

ગણ - ૯ આજ્ઞાર્થ & વિધ્યર્થ + કર્મણિ

રૂપો :-1. ज्ञा [जा] = જાણવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	जानानि	जानाव	जानाम	जानै	जानावहै	जानामहै
દ્વિ.પુ. →	जानीहि	जानीतम्	जानीत	जानीष्व	जानाथाम्	जानीध्वम्
તૃ.પુ. →	जानातु	जानीताम्	जानन्तु	जानीताम्	जानाताम्	जानताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	जानीयाम्	जानीयाव	जानीयाम	जानीय	जानीवहि	जानीमहि
દ્વિ.પુ. →	जानीयाः	जानीयातम्	जानीयात	जानीथाः	जानीयाथाम्	जानीध्वम्
તૃ.પુ. →	जानीयात्	जानीयाताम्	जानीयुः	जानीत	जानीयाताम्	जानीरन्

2. पू = પવિત્ર કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पुनानि	पुनाव	पुनाम	पुनै	पुनावहै	पुनामहै
દ્વિ.પુ. →	पुनीहि	पुनीतम्	पुनीत	पुनीष्व	पुनाथाम्	पुनीध्वम्
તૃ.પુ. →	पुनातु	पुनीताम्	पुनन्तु	पुनीताम्	पुनाताम्	पुनताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पुनीयाम्	पुनीयाव	पुनीयाम	पुनीय	पुनीवहि	पुनीमहि
દ્વિ.પુ. →	पुनीयाः	पुनीयातम्	पुनीयात	पुनीथाः	पुनीयाथाम्	पुनीध्वम्
તૃ.પુ. →	पुनीयात्	पुनीयाताम्	पुनीयुः	पुनीत	पुनीयाताम्	पुनीरन्

3. ग्रह् [गृह्] = ગ્રહણ કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	गृह्णानि	गृह्णाव	गृह्णाम	गृह्णै	गृह्णावहै	गृह्णामहै
દ્વિ.પુ. →	गृहाण	गृह्णीतम्	गृह्णीत	गृह्णीष्व	गृह्णाथाम्	गृह्णीध्वम्
તૃ.પુ. →	गृह्णातु	गृह्णीताम्	गृह्णन्तु	गृह्णीताम्	गृह्णाताम्	गृह्णताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
गृह्णीयाम्	गृह्णीयाव	गृह्णीयाम	गृह्णीय	गृह्णीवहि	गृह्णीमहि
गृह्णीयाः	गृह्णीयातम्	गृह्णीयात	गृह्णीथाः	गृह्णीयाथाम्	गृह्णीध्वम्
गृह्णीयात्	गृह्णीयाताम्	गृह्णीयुः	गृह्णीत	गृह्णीयाताम्	गृह्णीरन्

4. स्तृ = પાથરવું, ઢાંકવું. ઉભયપદ ગણ -૯

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	स्तृणानि	स्तृणाव	स्तृणाम	स्तृणै	स्तृणावहै	स्तृणामहै
દ્વિ.પુ. →	स्तृणीहि	स्तृणीतम्	स्तृणीत	स्तृणीष्व	स्तृणाथाम्	स्तृणीध्वम्
તૃ.પુ. →	स्तृणातु	स्तृणीताम्	स्तृणन्तु	स्तृणीताम्	स्तृणाताम्	स्तृणताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	स्तृणीयाम्	स्तृणीयाव	स्तृणीयाम	स्तृणीय	स्तृणीवहि	स्तृणीमहि
દ્વિ.પુ.	स्तृणीयाः	स्तृणीयातम्	स्तृणीयात	स्तृणीथाः	स्तृणीयाथाम्	स्तृणीध्वम्
તૃ.પુ.	स्तृणीयात्	स्तृणीयाताम्	स्तृणीयुः	स्तृणीत	स्तृणीयाताम्	स्तृणीरन्

5. क्री = ખરીદવું, ઉભયપદ, ગણ - ૯

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	क्रीणानि	क्रीणाव	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहै	क्रीणामहै
દ્વિ.પુ. →	क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीष्व	क्रीणाथाम्	क्रीणीध्वम्
તૃ.પુ. →	क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि
દ્વિ.પુ.	क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीथाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
તૃ.પુ.	क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्

★ કર્મણિ રૂપ ★

ज्ञा = જાણવું. ઉભયપદ ગણ - ૯

વર્તમાનકાળ | **હ્યસ્તન ભૂતકાળ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ज्ञाये	ज्ञायावहे	ज्ञायामहे	अज्ञाये	अज्ञायावहि	अज्ञायामहि
દ્વિ.પુ. →	ज्ञायसे	ज्ञायेथे	ज्ञायध्वे	अज्ञायथाः	अज्ञायेथाम्	अज्ञायध्वम्
તૃ.પુ. →	ज्ञायते	ज्ञायेते	ज्ञायन्ते	अज्ञायत	अज्ञायेताम्	अज्ञायन्त

આજ્ઞાર્થ | **વિધ્યર્થ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ज्ञायै	ज्ञायावहै	ज्ञायामहै	ज्ञायेय	ज्ञायेवहि	ज्ञायेमहि
દ્વિ.પુ. →	ज्ञायस्व	ज्ञायेथाम्	ज्ञायध्वम्	ज्ञायेथाः	ज्ञायेयाथाम्	ज्ञायेध्वम्
તૃ.પુ. →	ज्ञायताम्	ज्ञायेताम्	ज्ञायन्ताम्	ज्ञायेत	ज्ञायेयाताम्	ज्ञायेरन्

★ અનિયમિત રૂપો ★

1. अर्यमन् = સૂર્ય [પુલ્લિંગ]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.વિ. →	अर्यमा	अर्यमणौ	अर्यमणः
દ્વિ.વિ. →	अर्यमणम्	"	अर्यम्णः
તૃ.વિ. →	अर्यम्णा	अर्यमभ्याम्	अर्यमभिः
ચ.વિ. →	अर्यम्णे	"	अर्यमभ्यः
પં.વિ. →	अर्यम्णः	"	"
ષ.વિ. →	"	अर्यम्णोः	अर्यम्णाम्
સ.વિ. →	अर्यम्णि, अर्यमणि	"	अर्यमसु
સંબો. →	अर्यमन् !	अर्यमणौ !	अर्यमणः !

2. अप् = પાણી [સ્ત્રીલિંગ] [માત્ર બહુવચનમાં જ પ્રયોગ થાય.]

પ્ર.વિ. → आपः	ચ.વિ. → अद्भ्यः	સ.વિ. → अप्सु
દ્વિ.વિ. → अपः	પં.વિ. → अद्भ्यः	સંબો. → आपः !
તૃ.વિ. → अद्भिः	ષ.વિ. → अपाम्	

3. अर्ध = અડધું

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.વિ. ➜	अर्धः	अर्धौ	अर्धाः, अर्धे

બાકીના રૂપો પુલ્લિંગ 'जिन' પ્રમાણે.

अल्प = થોડું, चरम = છેલ્લું

આ બધા શબ્દોના રૂપો 'अर्ध' પ્રમાણે.

ધાતુઓ

➤ **ગણ-૧-ઉભયપદ :-**

धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [*To Shake*]

➤ **ગણ-૧-આત્મનેપદ :-**

परि+वृत् = બદલાવું [*To Change*]

➤ **ગણ-૪-આત્મનેપદ :-**

ली = ઓગળવું, લીન થવું. [*To Melt*]

➤ **ગણ-૫-ઉભયપદ :-**

कृ = મારવું [*To Hit*]

➤ **ગણ-૬-પરસ્મૈપદ :-**

प्र+विश् = પ્રવેશવું [*To Enter*]

गृ = ગળવું [*To Swallow*]

➤ **ગણ-૬-આત્મનેપદ :-**

सम्+गृ = વચન આપવું [*To Promise*]

➤ **ગણ-૯-પરસ્મૈપદ :-**

गृ = ગળવું, બોલવું [*To Speak*]

जृ = ઘરડું થવું, ઘસાઈ જવું [*To Decay*]

दृ = ફાડવું [*To Tear*]

पृ = ભરવું [*To Fill*]

मन्थ् = વલોવવું [*To Churn*]

वि + ली = ઓગળી જવું [*To Melt*]

➤ **ગણ-૯-ઉભયપદ :-**

कृ = મારવું [*To Hit*]

धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [*To Shake*]

प्री = ખુશ કરવું [*To Please*]

श्री = રાંધવું [*To Cook*]

आ+ज्ञा = આજ્ઞા કરવી [*To Order*]

अभि+ज्ञा = ઓળખવું [*To Recognize*]

➤ **ગણ-૧૦-ઉભયપદ :-**

वि+धू [धून्] = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [*To Shake*]

શબ્દો

❁ **તત્સમ શબ્દો-પુલ્લિંગ :-**

दुष्प्रभाव = ખરાબ પ્રભાવ [*Bad Influence*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

आरोग्य = આરોગ્ય [*Health*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

शङ्का = શંકા [*Doubt*]

❁ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

श्वशुर = સસરો [*Father-in-Law*]

अष्टापद = અષ્ટાપદ પર્વત

वृश्चिक = વીંછી [*Scorpion*]

निर्जर = દેવ [*Deity*]

स्वादु = સ્વાદિષ્ટ [*Tasty*]

जह्नु = જહ્નુકુમાર

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

तक्र = છાશ [*Butter Milk*]

नवनीत = માખણ [*Butter*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

परिखा = ખાઈ [*Ditch*]

अप् = પાણી [*Water*]

➤ **વિશેષણ :-**

अर्ध = અડધું [*Half*]

अल्प = થોડું [*Little*]

चरम = છેલ્લું [*Last*]

➤ **વ્યંજનાંત શબ્દો :-**

गृहिन् = ગૃહસ્થ [*House holder*]

अर्यमन् = સૂર્ય [*Sun*]

नागराज् = નાગરાજ [દેવયોનિ]

➤ **અવ્યય :-**

अन्यथा = બાકી તો [*Otherwise*]

➤ **ક્રિયાવિશેષણ :-**

यावज्जीव = જાવજ્જીવ [*Until Death*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. अधूनोत् क्रोधमधुनोद् मानमधुनाद् मायामधुवल्लोभं जिनो व्यधूनयत् प्रमादम्, अधवदसत्यं ततश्च प्राप्नोत्केवलज्ञानम् ।
2. साधुना स्वयं श्रेतुं न युज्यते, स्वकृते श्रीतं च ग्रहीतुं न युज्यते । गृहिणा स्वकृते श्रीतं यत्, तदेव ग्राह्यं साधुना ।
3. स्तीर्णे कुथे व्रतिनो न चलन्ति जीवहिंसाशङ्कया ।
4. भगवति विलीनो स्वमातरमपि अभिज्ञातुं न शक्नोति ।
5. यो जीवान् दृणाति कृणाति च स आत्मानं पापैः पृणाति, धिक्तम् ।
6. काया गृणाति जृणाति च अल्पे अर्धे वा वयसीदानीं, एतत् सर्वं आपणस्य भोजनस्य दुष्प्रभावः इति व्यवसीयते । अतः त्यज आपणान्नं स्वादु अपि ।
7. अहं गृहागतान् सर्वान् अप्रीणाम् अधुनाऽपि प्रीणामि ततश्च मम हृदयं आमोदेन पृणातु ।
8. विचिन्त्य सङ्गिरणीयम्, यतः सज्जनाः सङ्गीर्य न परिवर्तन्ते ।
9. यथा लोकाः तक्रं मन्थित्वा नवनीतं प्राप्नुवन्ति तथैव श्रमणाः शास्त्राणि मन्थित्वा तत्त्वं गृह्णन्ति ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. મને બાળી રહેલો મારો સસરો વાસ્તવમાં બાળવા યોગ્ય મારા કર્મોને બાળી મને મોક્ષમાં મોકલે છે – આ પ્રમાણે ગજસુકુમાલ મુનિએ વિચાર્યુ.
2. જીવનમાં પ્રવેશતા પાપોને તું અટકાવ. બાકી નરકમાં અસુરો તને ફાડી નાંખશે.
3. તું સાચું પસંદ કર.
4. ધનને છોડ, ધર્મને પસંદ કર, અતિથિઓને ખુશ કર.

5. જહ્નુકુમાર અષ્ટાપદની ખીણને જ્યારે પાણીથી ભરે છે ત્યારે ગુસ્સે થયેલા નાગરાજે જહ્નુકુમારને બાળી નાંખ્યો.
6. તમે પોતાના દોષોને કાપો, જેથી જલદી મોક્ષ થાય.
7. દીક્ષા સમયે સાધુએ મહાવ્રતો લીધા અને જાવજ્જીવ પાળ્યા.
8. ભગવાનના વચનો સાંભળી તેને આચરવા માટે હું અત્યંત પ્રયત્ન કરું છું.
9. તું તારી જાતને જાણ, દોષને કાપ. કારણ કે આ રીતે જીવ પાપોને કાપે છે અને મોક્ષને મેળવે છે.

[3] નિમ્નોક્ત વાક્યોનું કર્મણિમાં રૂપાંતરણ કરો :-

1. गौतमं महावीर आजानीते ।
2. कृपाधारया गुरुः शिष्यमास्तृणात् ।
3. सर्वजीवान् अनुकम्पया स प्रीणाति ।
4. न कृणीयात् कमपि जीवम् ।
5. श्रीणीहि ओदनं शीघ्रं ।

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	મૂળધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	પ્રયોગ	કાળ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ.પુ	તૃ.પુ.
1.	अभि+ज्ञा				કર્તરિ	હ્યસ્તન	૧			
2.	कृ				કર્મણિ	આજ્ઞાર્થ	૨			
3.	मन्थ्				કર્તરિ	વર્તમાન	૩			
4.	पृ				કર્મણિ	વિધ્યર્થ	૨			
5.	गृ				કર્તરિ	આજ્ઞાર્થ	૧			

[5] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	અર્થ	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	પ્રયોગ	કાળ	પુરુષ	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ.વ.
1.	ગ્રહણ કરવું				કર્મણિ	વિધ્યર્થ	૧			
2.	ચૂરેચૂરા કરવા				કર્તરિ	વર્તમાન	૨			
3.	ગર્વિષ્ઠ થવું				કર્મણિ	આજ્ઞાર્થ	૩			
4.	પસંદ કરવું				કર્તરિ	હ્યસ્તન	૨			
5.	ચોરવું				કર્મણિ	વિધ્યર્થ	૩			

[6] કૌંસમાં આપેલ ધાતુના સમાન રૂપો વડે ખાલી જગ્યા પૂરો :-

1. कृण्मः - .... [गृ]
2. अवृणुत - .... [मृद्]
3. धुनवाव - ...... [धू ગણ–૧૦]
4. आश्नुवाथाम् - ...... [प्र+तन्]
5. स्तृणुयाताम् - ......[क्री]

[7] સંપૂર્ણ સાધનિકા બનાવો :- [નીચેના રૂપો કેવી રીતે થયા ? નિયમ – પ્રત્યય – તેનાથી થતા ફેરફાર ઈત્યાદિ તમામ વિગત]

1. अपुनन् । 2. अबध्नाम् । 3. लिनन्ति । 4. अस्तभ्नात् । 5. स्तृणासि ।

પાઠ - ૮

ગણ - ૭ વર્તમાનકાળ & હ્યસ્તનભૂતકાળ

નિયમો :- → ગણની નિશાની – न, न्

1. ગણની નિશાની ધાતુના સ્વર અને અન્ત્ય વ્યંજનની વચ્ચે આવે.
   - ★ વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે न [સ્વર સહિત] લાગે. **દા.ત.** रुणध्मि ।
   - ★ અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે न् [સ્વર રહિત] લાગે. **દા.ત.** रुन्ध्वः ।

2. વિકારક પ્રત્યય લાગતા ધાતુનો અનુનાસિક લોપાય. **દા.ત.** → भञ्ज् – भनक्ति । તથા વ્યંજનથી શરૂ થતા વિકારક પ્રત્યયો લાગતા 'तृह्' ધાતુને 'न' ના બદલે 'णे' લાગે છે.

દા.ત. ☛ तृह् + मि = तृणेह्मि પરંતુ અવિકારક પ્રત્યયોમાં तृंह्वः । तृंह्मः

રૂપો :- 1. तृह् = મારવું, પરસ્મૈપદ ગણ - ૭

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	तृणेह्मि	तृंह्वः	तृंह्मः	अतृणहम्	अतृंह्व	अतृंह्म
દ્વિ.પુ. →	तृणेक्षि	तृण्ढः	तृण्ढ	अतृणेट्-ड्	अतृण्ढम्	अतृण्ढ
તૃ.પુ. →	तृणेढि	तृण्ढः	तृंहन्ति	अतृणेट्-ड्	अतृण्ढाम्	अतृंहन्

2. रुध् = રોકવું, ઘેરો ઘાલવો. ગણ - ૭, ઉભયપદ

	પરસ્મૈપદ ←	વર્તમાનકાળ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	रुणध्मि	रुन्ध्वः	रुन्ध्मः	रुन्धे	रुन्ध्वहे	रुन्ध्महे
દ્વિ.પુ. →	रुणत्सि	रुन्द्धः	रुन्द्ध	रुन्त्से	रुन्धाथे	रुन्द्ध्वे
તૃ.પુ. →	रुणद्धि	रुन्द्धः	रुन्धन्ति	रुन्द्धे	रुन्धाते	रुन्धते

	પરસ્મૈપદ ←	હ્યસ્તનભૂતકાળ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ.	अरुणधम्	अरुन्ध्व	अरुन्ध्म	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्ध्महि
દ્વિ.પુ.	अरुणः/त्/द्	अरुन्द्धम्	अरुन्द्ध	अरुन्द्धाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्द्ध्वम्
તૃ.પુ.	अरुणत्/द्	अरुन्द्धाम्	अरुन्धन्	अरुन्द्ध	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

3. अञ्ज् = ચોપડવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૭

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अनज्मि	अञ्ज्वः	अञ्ज्मः	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्ज्म
દ્વિ.પુ. →	अनक्षि	अङ्क्थः	अङ्क्थ	आनक्-ग्	आङ्क्तम्	आङ्क्त
તૃ.પુ. →	अनक्ति	अङ्क्तः	अञ्जन्ति	आनक्-ग्	आङ्क्ताम्	आञ्जन्

4. पिंष् = પીસવું. પરસ્મૈપદ ગણ - ૭

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તનભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्मः	अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्म
દ્વિ.પુ. →	पिनक्षि	पिंष्ठः	पिंष्ठ	अपिनट्-ड्	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
તૃ.પુ. →	पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनट्-ड्	अपिंष्टाम्	अपिंषन्

5. रिच् = ખાલી કરવું. ઉભયપદ ગણ - ૭

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	रिणच्मि	रिञ्च्वः	रिञ्च्मः	रिञ्चे	रिञ्च्वहे	रिञ्च्महे
દ્વિ.પુ. →	रिणक्षि	रिङ्क्थः	रिङ्क्थ	रिङ्क्षे	रिञ्चाथे	रिङ्ग्ध्वे
તૃ.પુ. →	रिणक्ति	रिङ्क्तः	रिञ्चन्ति	रिङ्क्ते	रिञ्चाते	रिञ्चते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	अरिणचम्	अरिञ्च्व	अरिञ्च्म	अरिञ्चि	अरिञ्च्वहि	अरिञ्च्महि
દ્વિ.પુ.	अरिणक्-ग्	अरिङ्क्तम्	अरिङ्क्त	अरिङ्क्थाः	अरिञ्चाथाम्	अरिङ्ग्ध्वम्
તૃ.પુ.	अरिणक्-ग्	अरिङ्क्ताम्	अरिञ्चन्	अरिङ्क्त	अरिञ्चाताम्	अरिञ्चत

6. छिद् = કાપવું. ઉભયપદ ગણ - ૭

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	छिनद्मि	छिन्द्वः	छिन्द्मः	छिन्दे	छिन्द्वहे	छिन्द्महे
દ્વિ.પુ. →	छिनत्सि	छिन्त्थः	छिन्त्थ	छिन्त्से	छिन्दाथे	छिन्द्ध्वे
તૃ.પુ. →	छिनत्ति	छिन्त्तः	छिन्दन्ति	छिन्त्ते	छिन्दाते	छिन्दते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
अच्छिनदम्	अच्छिन्द्व	अच्छिन्द्म	अच्छिन्दि	अच्छिन्द्वहि	अच्छिन्द्महि
अच्छिनः अच्छिनत्/द्	अच्छिन्तम्	अच्छिन्त	अच्छिन्था:	अच्छिन्दाथाम्	अच्छिन्द्ध्वम्
अच्छिनत्/द्	अच्छिन्ताम्	अच्छिन्दन्	अच्छिन्त	अच्छिन्दाताम्	अच्छिन्दत

7. हिंस् = હિંસા કરવી. પરસ્મૈપદ ગણ - ૭

વર્તમાનકાળ **હ્યસ્તનભૂતકાળ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	हिनस्मि	हिंस्वः	हिंस्मः	अहिनसम्	अहिंस्व	अहिंस्म
દ્વિ.પુ. →	हिनस्सि	हिंस्थः	हिंस्थ	अहिनः, अहिनत्-द्	अहिंस्तम्	अहिंस्त
તૃ.પુ. →	हिनस्ति	हिंस्तः	हिंसन्ति	अहिनत्-द्	अहिंस्ताम्	अहिंसन्

8. इन्ध् = સળગાવવું. આત્મનેપદ ગણ - ૭

વર્તમાનકાળ **હ્યસ્તનભૂતકાળ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	इन्धे	इन्ध्वहे	इन्ध्महे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्ध्महि
દ્વિ.પુ. →	इन्त्से	इन्धाथे	इन्द्ध्वे	ऐन्द्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्द्ध्वम्
તૃ.પુ. →	इन्द्धे	इन्धाते	इन्धते	ऐन्द्ध	ऐन्धाताम्	ऐन्धत

9. भुज् = જમવું, ભોગવવું. ઉભયપદ ગણ - ૭

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	भुनज्मि	भुञ्ज्वः	भुञ्ज्मः	भुञ्जे	भुञ्ज्वहे	भुञ्ज्महे
દ્વિ.પુ. →	भुनक्षि	भुङ्क्थः	भुङ्क्थ	भुङ्क्षे	भुञ्जाथे	भुङ्ग्ध्वे
તૃ.પુ. →	भुनक्ति	भुङ्क्तः	भुञ्जन्ति	भुङ्क्ते	भुञ्जाते	भुञ्जते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	अभुनजम्	अभुञ्ज्व	अभुञ्ज्म	अभुञ्जि	अभुञ्ज्वहि	अभुञ्ज्महि
દ્વિ.પુ.	अभुनक्-ग्	अभुङ्क्तम्	अभुङ्क्त	अभुङ्क्थाः	अभुञ्जाथाम्	अभुङ्ग्ध्वम्
તૃ.પુ.	अभुनक्-ग्	अभुङ्क्ताम्	अभुञ्जन्	अभुङ्क्त	अभुञ्जाताम्	अभुञ्जत

કેટલાંક અનિયમિત રૂપો :-

1. अनेहस् = કાળ [પુ.]

अनेहा	अनेहसौ	अनेहसः
अनेहसम्	”	”
अनेहसा	अनेहोभ्याम्	अनेहोभिः
अनेहसे	”	अनेहोभ्यः
अनेहसः	”	”
”	अनेहसोः	अनेहसाम्
अनेहसि	”	अनेहस्सु
अनेहः !	अनेहसौ !	अनेहसः !

2. अहन् = દિવસ [નપું.]

अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
”	” ”	”
अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः
अह्ने	”	अहोभ्यः
अह्नः	”	”
”	अह्नोः	अह्नाम्
अह्नि,अहनि	”	अहस्सु
अहः !	अह्नी,अहनी !	अहानि !

કૃદન્તો :–

નં	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક ભૂત	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્તરિ ભૂત	કર્મણિ ભૂત	तव्य	अनीय	य
1.	भुज्	भोक्तुम्	भुक्त्वा	भुञ्जत्	भुज्यमान	भुक्तवत्	भुक्त	भोक्तव्य	भोजनीय	भोज्य
										भोग्य
2.	इन्ध्	इन्धितुम्	इन्धित्वा	इन्धान	इध्यमान	इद्धवत्	इद्ध	इन्धितव्य	इन्धनीय	इन्ध्य
3.	छिद् [પ.]	छेत्तुम्	छित्त्वा	छिन्दत्	छिद्यमान	छिन्नवत्	छिन्न	छेत्तव्य	छेदनीय	छेद्य
4.	रिच् [આ.]	रेक्तुम्	रिक्त्वा	रिञ्चान	रिच्यमान	रिक्तवत्	रिक्त	रेक्तव्य	रेचनीय	रेच्य
5.	पिष्	पेष्टुम्	पिष्ट्वा	पिंषत्	पिष्यमाण	पिष्टवत्	पिष्ट	पेष्टव्य	पेषणीय	पेष्य
6.	अञ्ज्	अङ्क्तुम्	अङ्क्त्वा	अञ्जत्	अज्यमान	अङ्क्तवत्	अङ्क्त	अङ्क्तव्य	अञ्जनीय	अञ्ज्य
7.	हिंस्	हिंसितुम्	हिंसित्वा	हिंसत्	हिंस्यमान	हिंसितवत्	हिंसित	हिंसितव्य	हिंसनीय	हिंस्य
8.	रुध् [પ.]	रोद्धुम्	रुद्ध्वा	रुन्धत्	रुध्यमान	रुद्धवत्	रुद्ध	रोद्धव्य	रोधनीय	रोध्य
9.	तृह्	तर्हितुम्	तर्हित्वा	तृंहत्	तृह्यमाण	तृहितवत्	तृहित	तर्हितव्य	तर्हणीय	तर्ह्य

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

अनु+सृ = અનુસરવું [*To Follow*]

नि+युज्=નીમવું[+ગણ ૧૦][*To Appoint*]

हिंस्= હિંસા કરવી. [+ગણ ૧૦][*To Kill*]

➤ **ગણ - ૧ - ઉભયપદ :-**

आ+श्रि = આશ્રય લેવો.[*To Take Refuge*]

➤ **ગણ - ૧૦ -ઉભયપદ :-**

छिद् = કાપવું [*To Cut*]

➤ **ગણ - ૪ - આત્મનેપદ :-**

खिद् = ખેદ પામવું [*To Be Upset*]

युज् = સંગત હોવું. [*To Be Proper*]

➤ **ગણ - ૭ -ઉભયપદ :-**

क्षुद् = ખાંડવું, ચૂરેચૂરા કરવા [*To Grind*]

छिद् = કાપવું [*To Cut*]

भिद् = ચીરવું [*To Rip*]

भुज् = જમવું, ભોગવવું [*To Eat*]

युज् = જોડવું [*To Join*]

नि+युज् = નીમવું [*To Appoint*]

रिच् = ખાલી કરવું [*To Empty*]

रुध् = ઘેરો ઘાલવો, રોકવું [*To Surround*]

➤ **ગણ - ૭-પરસ્મૈપદ :-**

अञ्ज् = ચોપડવું,આંજવું [*To* Anoint]

वि+अञ्ज् =ખુલ્લું કરવું. [*To Open*]
સ્પષ્ટ હોવું [*To Reveal*]

तृह् = મારવું, નાશ કરવો. [*To Kill*]

पिष् = દળવું [*To Grind*]

भञ्ज् = ભાંગવું [*To Break*]

शिष् = ભેદ કરવો [*To Differentiate*]

हिंस् = હિંસા કરવી [*To Kill*]

सम्+पृच् = સંબંધમાં આવવું
[*To Come In Contact*]

➤ **ગણ - ૭ -આત્મનેપદ :-**

इन्ध् = સળગાવવું. [*To burn*]

શબ્દો

❁ **તત્સમ શબ્દો-પુલ્લિંગ :-**

वेग = વેગ, ઝડપ [*Speed*]

मानवभव=મનુષ્યભવ [*Human Life*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

अङ्ग = અંગ, અવયવ [*Part*]

स्मशान = સ્મશાન [*Grave Yard*]

हास्य = હાસ્ય [*Laughter*]

लावण्य = લાવણ્ય [*Beauty*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

चेष्टा = ચેષ્ટા [*Movement*]

❁ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

वृजिन = નિર્દયી [*Heartless*]

वृषल = શૂદ્ર, પાપી [*Cold Hearted*]

कमठ = કમઠ

अनेहस् = કાળ [અનિ.] [*Time*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

अगार = ઘર [*House*]

क्षीर = દૂધ [*Milk*]

काष्ठ = લાકડું [*Wood*]

कलत्र = પત્ની [*Wife*]

अहन् = દિવસ [અનિ.] [*Day*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

पञ्चमी = પાંચમ

अष्टमी = આઠમ

चतुर्दशी= ચૌદશ

श्रमणोपासिका = શ્રાવિકા

➤ **વિશેષણ :-**

व्याकुल = વ્યગ્ર [*Uneasy*]

❀ **વ્યંજનાંત શબ્દો :-**

सुखिन् = સુખી [शशिन् પ્રમાણે] [*Happy*]

➤ **અવ્યયો :-**

पुरा = પહેલા [*First*]

ननु = ખરેખર, પ્રશ્નવાચક [*Certainly*]

अथ = હવે [શરૂઆતમાં] [*Now*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. साधुः तपसाऽशुभां कायचेष्टां रुद्ध्वा पापानि तृणेढि ।
2. पञ्चम्यष्टमी–चतुर्दश्यहस्सु श्रमणोपासिका धान्यानि न पिंषन्ति ।
3. माता शिशोर्नेत्रयोः प्रत्यहं आनक्, अतः शिशोर्नेत्रेऽधुनाऽत्यन्तं प्रकाशेते ।
4. व्यक्तमिदं – यो न कमपि जीवं हिनस्ति तर्हि तं न कोऽपि हिनस्ति ।
5. कमठोऽज्ञानेन काष्ठमिन्धित्वा तपः कृतवान् तदा पार्श्वप्रभुरुदितवान्–काष्ठं नेन्धितव्यम्, किन्त्वज्ञानमिन्ध्यम् ।
6. मानवभवं प्राप्य कर्माण्येव छेत्तव्यानीति श्रुत्वा गजसुकुमालः प्रव्रज्य कर्माणि छेत्तुं स्मशानङ्गतवान्, तत्रोपसर्ग आगते सत्यपि समतया सहमानः सः गजसुकुमालः सर्वकर्माणि छित्त्वा संसारं छिन्नवान् ।
7. न हिनस्म्यहं कदापि कमपि जीवं, यतः प्रभुणा महावीरेणोपदिष्टं मार्गमनुसराम्यहम् ।
8. येन भोगा भुक्ताः सोऽपि न तुष्टः, येन भुज्यमानाः सोऽपि न सुखी, ये भोक्तुमिच्छन्ति तेऽपि व्याकुलाः । किन्तु यैः भोगाः त्यक्ताः ते श्रमणाः सुखिनः सन्ति, अतः भोगाः न भोग्याः किन्तु त्याज्याः ।
9. यैः देहात्मनौ शिष्टौ ते सिद्धीभूता उद्यन्ते ये च तौ शेष्टुं संयस्यन्ति ते साधवः कथ्यन्ते ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. શ્રમણોની સાથે સંપર્કમાં રહેલો હું દીક્ષા લેવાને સમર્થ થયો.

2. જ્યારે નરકમાં પાપી એવા તને નિર્દયી એવા અસુરોએ સળગાવ્યો હતો, ખાંડ્યો હતો, કાપ્યો હતો, માર્યો હતો, દળ્યો હતો, ચીર્યો હતો ત્યારે તને રક્ષવા માટે કોઈ સમર્થ ન હતું.
3. ધર્મ જ તને નરકમાં રક્ષવા માટે સમર્થ છે માટે ધર્મને આચર.
4. જેમ લાકડું અગ્નિથી સળગાવાય છે તેમ ખરાબ શબ્દોથી માણસ સળગાવાય છે.
5. પોતાના કર્મને તમે બેએ ભેદી નાંખ્યા.
6. તે સાધુઓએ કોઈ પણ જીવને માર્યા નહીં.
7. પોતાના અંગોને કાપતા એવા માણસ ઉપર પણ તે સાધુએ ગુસ્સો કર્યો નહીં.
8. તેમની આ ક્રિયા તેમની દયાને ખુલ્લી કરે છે.
9. આપત્તિમાં સમતાથી દુઃખોને સહન કર. કારણ કે સમતા કર્મોને અને દુઃખોને નષ્ટ કરે છે.

[3] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	કાળ	ગણ	પદ	પુરુષ	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ.વ.
1.	सम्+पृच्		વર્તમાન			૧			
2.	भिद्		હ્યસ્તન ભૂત.			૨			
3.	भञ्ज्		વર્તમાન			૩			
4.	तृह्		હ્યસ્તન ભૂત.			૨			
5.	इन्ध्		વર્તમાન			૩			

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	અર્થ	ધાતુ	કાળ	ગણ	પદ	વચન	પ્ર. પુ.	દ્વિ.પુ.	તૃ. પુ.
1.	નીમવું		વર્તમાન			૧			
2.	ખાલી કરવું		હ્યસ્તન			૨			
3.	ભેદ કરવો		વર્તમાન			૩			
4.	દળવું		હ્યસ્તન			૨			
5.	જમવું		વર્તમાન			૨			

[5] કૃદન્તો જણાવો.

નં.	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્તરિ ભૂત	કર્મણિ ભૂત	તવ્ય	અનીય	ય
1.	छिद्									
2.	अञ्ज्									
3.	रुध्									
4.	पिष्									
5.	रिच्									

[6] રૂપ પૂરો :- [તે તે ધાતુની ઓળખ પણ આપો.]

1.
___ ___ तृंह्मः
___ ___ ___
___ ___ तृंहन्ति

2.
अच्छिनदम् ___ ___
___ ___ ___
___ ___ अच्छिन्दन्

[7] રૂપ પૂરો :- [તે તે શબ્દોની ઓળખ પણ આપો.]

1.
___ ___ ___
___ ___ अनेहसः
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___

2.
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___
अर्यम्णे ___ ___
___ ___ ___
___ ___ ___
___ ___ अर्यमसु
___ ___ ___

○○○

ગણ - ૭ આજ્ઞાર્થ, વિધ્યર્થ તથા કર્મણિ

રૂપાખ્યાનઃ- 1. तृह् = મારવું. ગણ - ૭, પરસ્મૈપદ

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम	तृंह्याम्	तृंह्याव	तृंह्याम
દ્વિ.પુ. →	तृण्ढि	तृण्ढम्	तृण्ढ	तृंह्याः	तृंह्यातम्	तृंह्यात
તૃ.પુ. →	तृणेढु	तृण्ढाम्	तृंहन्तु	तृंह्यात्	तृंह्याताम्	तृंह्युः

2. रुध् = રોકવું, ઘેરો ઘાલવો. ગણ - ૭, ઉભયપદ

	પરસ્મૈપદ ←	આજ્ઞાર્થ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहै	रुणधामहै
દ્વિ.પુ. →	रुन्द्धि	रुन्द्धम्	रुन्द्ध	रुन्त्स्व	रुन्धाथाम्	रुन्द्ध्वम्
તૃ.પુ. →	रुणद्धु	रुन्द्धाम्	रुन्धन्तु	रुन्द्धाम्	रुन्धाताम्	रुन्धताम्

	પરસ્મૈપદ ←	વિધ્યર્થ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
દ્વિ.પુ. →	रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीध्वम्
તૃ.પુ. →	रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्

3. अञ्ज् = ચોપડવું, ગણ - ૭, પરસ્મૈપદ

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अनजानि	अनजाव	अनजाम	अञ्ज्याम्	अञ्ज्याव	अञ्ज्याम
દ્વિ.પુ. →	अङ्ग्धि	अङ्क्तम्	अङ्क्त	अञ्ज्याः	अञ्ज्यातम्	अञ्ज्यात
તૃ.પુ. →	अनक्तु	अङ्क्ताम्	अञ्जन्तु	अञ्ज्यात्	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्युः

4. पिष् = પીંસવું. ગણ -૭, પરસ્મૈપદ

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम
દ્વિ.પુ. →	पिण्ड्ढि	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात
તૃ.પુ. →	पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः

5. रिच् = ખાલી કરવું. ગણ - ૭, ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ	← આજ્ઞાર્થ →		આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहै	रिणचामहै
દ્વિ.પુ. → रिङ्ग्ध	रिङ्क्तम्	रिङ्क्त	रिङ्क्ष्व	रिञ्चाथाम्	रिङ्ग्ध्वम्
તૃ.પુ. → रिणक्तु	रिङ्क्ताम्	रिञ्चन्तु	रिङ्क्ताम्	रिञ्चाताम्	रिञ्चताम्

પરસ્મૈપદ	← વિધ્યર્થ →		આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → रिञ्च्याम्	रिञ्च्याव	रिञ्च्याम	रिञ्चीय	रिञ्चीवहि	रिञ्चीमहि
દ્વિ.પુ. → रिञ्च्याः	रिञ्च्यातम्	रिञ्च्यात	रिञ्चीथाः	रिञ्चीयाथाम्	रिञ्चीध्वम्
તૃ.પુ. → रिञ्च्यात्	रिञ्च्याताम्	रिञ्च्युः	रिञ्चीत	रिञ्चीयाताम्	रिञ्चीरन्

6. छिद् = છેદવું, ગણ - ૭, ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ	← આજ્ઞાર્થ →		આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → छिनदानि	छिनदाव	छिनदाम	छिनदै	छिनदावहै	छिनदामहै
દ્વિ.પુ. → छिन्द्धि	छिन्त्तम्	छिन्त्त	छिन्त्स्व	छिन्दाथाम्	छिन्द्ध्वम्
તૃ.પુ. → छिनत्तु	छिन्त्ताम्	छिन्दन्तु	छिन्त्ताम्	छिन्दाताम्	छिन्दताम्

પરસ્મૈપદ	← વિધ્યર્થ →		આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → छिन्द्याम्	छिन्द्याव	छिन्द्याम	छिन्दीय	छिन्दीवहि	छिन्दीमहि
દ્વિ.પુ. → छिन्द्याः	छिन्द्यातम्	छिन्द्यात	छिन्दीथाः	छिन्दीयाथाम्	छिन्दीध्वम्
તૃ.પુ. → छिन्द्यात्	छिन्द्याताम्	छिन्द्युः	छिन्दीत	छिन्दीयाताम्	छिन्दीरन्

7. हिंस् = હિંસા કરવી, ગણ - ૭, પરસ્મૈપદ

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव	हिंस्याम
દ્વિ.પુ. → हिन्धि	हिंस्तम्	हिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम्	हिंस्यात
તૃ.પુ. → हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यात्	हिंस्याताम्	हिंस्युः

8. इन्ध् = સળગાવવું. ગણ - ૭, આત્મનેપદ

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → इनधै	इनधावहै	इनधामहै	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि
દ્વિ.પુ. → इन्त्स्व	इन्धाथाम्	इन्द्ध्वम्	इन्धीथाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीध्वम्
તૃ.પુ. → इन्द्धाम्	इन्धाताम्	इन्धताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्

9. भुज् = જમવું. ગણ - ૭, ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	भुनजानि	भुनजाव	भुनजाम	भुनजै	भुनजावहै	भुनजामहै
દ્વિ.પુ. →	भुङ्ग्धि	भुङ्क्तम्	भुङ्क्त	भुङ्क्ष्व	भुञ्जाथाम्	भुङ्ग्ध्वम्
તૃ.પુ. →	भुनक्तु	भुङ्क्ताम्	भुञ्जन्तु	भुङ्क्ताम्	भुञ्जाताम्	भुञ्जताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

પ્ર.પુ. →	भुञ्ज्याम्	भुञ्ज्याव	भुञ्ज्याम	भुञ्जीय	भुञ्जीवहि	भुञ्जीमहि
દ્વિ.પુ. →	भुञ्ज्याः	भुञ्ज्यातम्	भुञ्ज्यात	भुञ्जीथाः	भुञ्जीयाथाम्	भुञ्जीध्वम्
તૃ.પુ. →	भुञ्ज्यात्	भुञ्ज्याताम्	भुञ्ज्युः	भुञ्जीत	भुञ्जीयाताम्	भुञ्जीरन्

કર્મણિ રૂપ :- इन्ध् = સળગાવવું. ગણ - ૭, આત્મનેપદ

વર્તમાનકાળ | **હ્યસ્તનભૂતકાળ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	इध्ये	इध्यावहे	इध्यामहे	ऐध्ये	ऐध्यावहि	ऐध्यामहि
દ્વિ.પુ. →	इध्यसे	इध्येथे	इध्यध्वे	ऐध्यथाः	ऐध्येथाम्	ऐध्यध्वम्
તૃ.પુ. →	इध्यते	इध्येते	इध्यन्ते	ऐध्यत	ऐध्येताम्	ऐध्यन्त

આજ્ઞાર્થ | **વિધ્યર્થ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	इध्यै	इध्यावहै	इध्यामहै	इध्येय	इध्येवहि	इध्येमहि
દ્વિ.પુ. →	इध्यस्व	इध्येथाम्	इध्यध्वम्	इध्येथाः	इध्येयाथाम्	इध्येध्वम्
તૃ.પુ. →	इध्यताम्	इध्येताम्	इध्यन्ताम्	इध्येत	इध्येयाताम्	इध्येरन्

➤ **અનિયમિત રૂપ :-**

अधर - નીચે. પુલ્લિંગ | **સ્ત્રીલિંગ**

अधरः	अधरौ	अधरे/अधराः	अधरा	अधरे	अधराः
अधरम्	”	अधरान्	अधराम्	”	”
अधरेण	अधराभ्याम्	अधरैः	अधरया	अधराभ्याम्	अधराभिः
अधराय / अधरस्मै	”	अधरेभ्यः	अधरस्यै	”	अधराभ्यः
अधरात् / अधरस्मात्	”	”	अधरस्याः	”	”
अधरस्य	अधरयोः	अधरेषाम्	”	अधरयोः	अधरासाम्
अधरे / अधरस्मिन्	”	अधरेषु	अधरस्याम्	”	अधरासु
अधर !	अधरौ !	अधराः !	अधरे !	अधरे !	अधराः !

નપુંસકલિંગ :-

अधरम्	अधरे	अधराणि
”	”	”
अधरेण	अधराभ्याम्	अधरैः
अधरस्मै	”	अधरेभ्यः
अधरस्मात्	”	”
अधरस्य	अधरयोः	अधरेषाम्
अधरस्मिन्	”	अधरेषु
अधर !	अधरे !	अधराणि !

આ પ્રમાણે જ अन्तर = તફાવત, આંતરું

अपर = બીજું, અન્ય

अवर = પાછળ, અન્ય

पर = બીજું

उत्तर = પછી

दक्षिण = જમણી બાજુ

पूर्व = પૂર્વનું-આ બધાં રૂપો સમજી લેવા.

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧-પરસ્મૈપદ :-**

सम् + पृच् = સંબંધમાં આવવું [+ગણ ૧૦] [*To Come In Contact*]

➤ **ગણ -૧-આત્મનેપદ :-**

उद्+विज् = કંપવું, બીવું [*To Fear*]

➤ **ગણ -૪-પરસ્મૈપદ :-**

गृध् = આસક્તિ કરવી [*To Covet*]

➤ **ગણ -૭ - પરસ્મૈપદ :-**

वृज् = વેગળા રહેવું [*To Stay Away*]

उद् + विज् = ધ્રૂજવું [*To Be Afraid*]

वि + शिष् = વિગતવાર વિવરણ કરવું, વિશેષતા દેખાડવી, વિશિષ્ટ હોવું [*To Distinguish*]

➤ **ગણ -૭ -આત્મનેપદ :-**

विद् = વાદવિવાદ કરવો [*To Dispute*]

खिद् = ખેદ પામવું [*To Be Unhappy*]

➤ **ગણ -૭ -ઉભયપદ :-**

अनु+युज् = પૂછવું [*To Ask*]

उद्+युज् = પ્રયત્ન કરવો [*To Attempt*]

શબ્દો

❀ **તત્સમ શબ્દો-પુલ્લિંગ :-**

दयालु = દયાળુ [*Kind*]

विधि = વિધિ [*Process*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

राज्य = રાજ્ય [*Kingdom*]

सुराष्ट्र = સારું રાષ્ટ્ર, સૌરાષ્ટ્ર

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

प्रजा = પ્રજા [*People*]

भाषा = ભાષા [*Language*]

भावना = ભાવના [*Wish*]

➤ **વિશેષણ :-**

योग्य = યોગ્ય [*Capable*]

उत्तम = ઉત્તમ [*Best*]

❀ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

आलाप = વાતચીત [*Conversation*]

अधिकार = હોદ્દો, હક [*Right*]

क्षितिपति = રાજા [*King*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

अपथ्य = અહિતકારી [*Harmful*]

वर्धन = વધવું [*Increase*]

[वर्ध्+अन = वर्धन]

पद = હોદ્દો [*Post*]

भूत = પ્રાણી [*Creature*]

वसु = ધન [*Money*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

एतादृशी = આવી [*Like This*]

➤ **વિશેષણ :-**

सावद्य = પાપયુક્ત [*Sinful*]

मदीय = મારું [*Mine*]

त्वदीय = તારું [*Yours*]

तदीय = તેનું [*Theirs/His/Her*]

स्व = પોતે ['सर्व' પ્રમાણે રૂપ][*I/Self*]

अप्रमत्त = અપ્રમાદી [*Active*]

हिंस्र = હિંસક [*Violent*]

अभिप्रेत = ઈચ્છિત [*Desired*]

➤ **વ્યંજનાંત શબ્દો - शशिन् પ્રમાણે :-**

रोगिन् = રોગી [*Patient*]

विद्यार्थिन् = વિદ્યાર્થી [*Student*]

अर्थिन् = યાચક [*Beggar*]

दायिन् = આપનાર [*Giver*]

➤ **भवत् પ્રમાણે રૂપ :-**

कियत् = કેટલું [*How Much*]

➤ **અવ્યય :-**

अद्यप्रभृति = આજથી માંડીને [*From Today*]

पुरः = સામે, આગળ [*In Front Of*]

अक्षरशः=શબ્દે શબ્દ [*Word To Word*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. दयालुर्वृजिनैः समं सङ्गं वृङ्क्ते । उत्तमो जनो वृषलैः सार्धमालापं वृणक्ति, न सज्जनैः साकम्, यथा रोगी अपथ्यं वर्जति किन्तु अगदं न वर्जयति ।
2. तीर्थङ्करा मनसैवानुत्तरसुराणां शङ्काः छिन्दन्ति, वचसा च मानवानां शङ्काः छेदयन्ति ।
3. 'त्वं तृण्ढि, रुन्द्धि, पिण्ड्ढि, छिन्त्स्व, क्षुन्द्धि, भिन्त्स्व, हिन्धि, इन्त्स्व' एतादृशी भाषा सावद्यभाषा कथ्यते । तां वृङ्ग्धि त्वम् ।
4. परकीयस्वकीययोरन्तरं छिन्द्याः, मदीयं सर्वं त्वदीयमिति भावनां च व्यञ्ज्याः ।
5. [1]श्रीमहावीरः सङ्गमस्योपसर्गेषु नाऽखिन्दत्, किन्तु तस्य संसारवर्धनात् अखिन्दत् ।
6. आचार्यः स्वयोग्यशिष्यं आचार्यपदे नियुञ्ज्यात् ।

---

1 श्रीमहावीरः = श्रिया युक्तः महावीरः = ઐશ્વર્ય સંપન્ન મહાવીર. આ રીતે શ્રી યુક્તપદનો બધે સમાસ છૂટો પાડવો.

7. पापेन पालकेन क्षुण्णाः साधवः स्वीयानि क्षोद्यानि कर्माणि क्षुत्त्वा मुक्तिङ्गताः ।

8. केचित् धनाय धावन्ति, केचित् कलत्राय धावन्ति किन्तु न कोऽपि [1]सर्वाऽभिप्रेतदायिने धर्माय उद्युङ्क्ते ।

9. न हिंस्यात् सर्वभूतानि इत्येतं विधिमक्षरशोऽनुसरन्ति जैनाः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. માંગતા એવા યાચકને ધન આપતા એવા મને તું ન અટકાવ.
2. આજથી માંડી હું તને ઉપાધ્યાયપદ ઉપર નિયુક્ત કરું છું તેથી તું તારા હોદ્દાને વિશે અપ્રમત્ત થા.
3. જંગલમાં કેટલાક પશુઓ બીજાની હિંસા કરે છે. આથી તે પશુઓને હિંસક કહેવાય છે.
4. જે કાંઈ તને મળે તે જ તારે ભોગવવું જોઈએ. બીજા કોઈના ધનની આસક્તિ ન કર.
5. પોતાના ઘરે આવેલા યાચકને 'તારે કેટલું ધન જોઈએ છે?' [= કેટલું ધન જરૂરી છે?]- આ પ્રમાણે તેણે પૂછ્યું.
6. મેં મારા દુઃખોને તેની આગળ ખુલ્લા કરી દીધા. તેથી તેનું હૈયું ખેદ પામ્યું.
7. વિદ્યાર્થીઓને સાચા જ્ઞાનમાં જોડવા જોઈએ અને પ્રજાને સાચા માર્ગે જોડવી જોઈએ. જે રાજા આ રીતે જોડે છે તેનું રાજ્ય સુરાષ્ટ્ર થાય છે.
8. જુઓ! તેણે પશુઓને વિગતવાર ગણાવ્યા છે, હવે તમારે પણ પશુઓને વિગતવાર ગણાવવા જોઈએ.
9. તીર્થંકર ભગવાનની દેશના સાંભળીને તેનું અજ્ઞાન છેદાઈ ગયું, કર્મો ભેદાઈ ગયા, મિથ્યાત્વ ખાલી થઈ ગયું.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	કાળ અર્થ	પ્રયોગ	પદ	પુરુષ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
1.	भुज्		હ્યસ્તન	કર્તરિ		૧			
2.	भञ्ज्		આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ		૨			
3.	पिष्		વિધ્યર્થ	કર્તરિ		૩			
4.	खिद्		હ્યસ્તન	કર્મણિ		૨			
5.	वृज्		આજ્ઞાર્થ	કર્મણિ		૩			

1 सर्वाभिप्रेतदायिने = सर्वाणि च तानि अभिप्रेतानि च इति कर्मधारयः सर्वाभिप्रेतानि यच्छति यः सः = सर्वाभिप्रेतदायी इति बहुव्रीहिः [तस्मै]

[4] **નિમ્નોક્ત કર્તરિ વાક્યોને કર્મણિમાં રૂપાંતરિત કરો :-**

1. काष्ठाय वृक्षं त्वं मा छिन्द्धि ।
2. परकीयं वसु तेऽगृध्यन् ।
3. अर्यमा अन्धकारं भिनत्ति ।
4. मा हिंस्याः सर्वभूतानि ।
5. याचमानायाऽर्थिने वसु यच्छन्तं मां मा रुन्द्धि ।

[5] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	ગુજરાતી અર્થ	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	પ્રત્યય	પુરુષ	વચન	કાળ	રૂપ
1.	તે બન્ને ડર્યા હતા.								
2.	તમારે બન્નેએ નીમવું જોઈએ.								
3.	અમે બન્નેએ પૂછ્યું.								
4.	તમે બન્ને વેગળા રહો.								
5.	તેઓ બધાં ખેદ પામ્યાં.								

[6] **નિમ્નોક્ત નંબર મુજબ કોઈ પણ એક-એક શબ્દ લઈ રૂપ બનાવી ઓળખાવો.**

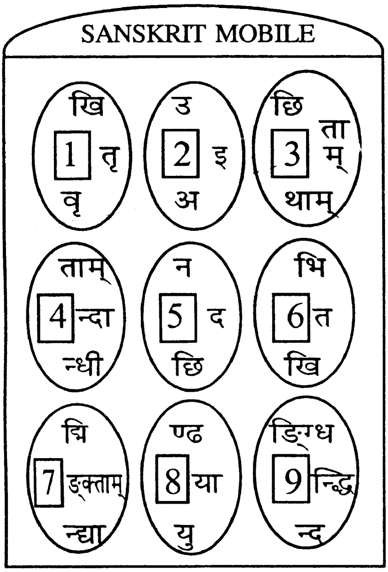

Numbers **રૂપ** **ઓળખાવો.**

1. 19 = वृड्ग्ध, ____________
2. 2483 = ____, ____________
3. 676 = _____, ____________
4. 2143 = ____, ____________
5. 18 = ______, ____________
6. 2587 = ____, ____________
7. 694 = _____, ____________
8. 357 = _____, ____________
9. 59 = ______, ____________

[7] **રૂપ પૂરો :-**

1.			
	___	___	खिन्दीमहि
	खिन्दीथाः	___	___
	___	___	___

2.			
	___	विशिनषाव	___
	___	___	___
	___	___	विशिंषन्तु

પાઠ - ૧૦

ગણ - ૨ [Part - I]

➜ આ ગણમાં ધાતુને માત્ર પ્રત્યયો લગાડવાથી રૂપ થાય છે.

➜ आ કારાંત સિવાયના તમામ ધાતુઓના રૂપો પ્રાયઃ અનિયમિત છે. તે અંગેના નિયમો નીચે દર્શાવ્યા છે.

નિયમો :-

[મિત્રો ! નીચેના નિયમો જે તે શબ્દોના રૂપો બનાવવા માટે છે. જો તે રૂપો જ ગોખી લેવામાં આવે તો નીચેના નિયમો ગોખવાની જરૂર નથી. પણ રૂપ મુખપાઠ જોઈએ !]

1. दा, रा, भा, मा, पा, या, ला, ख्या, प्सा, श्रा, स्ना વગેરે आ કારાંત ધાતુમાં હ્યસ્તન ભૂતકાળ ત્રીજો પુરુષ બહુવચનમાં અંત્ય आ + अन् ના બદલે વિકલ્પે 'उस्' લાગે છે. **દા.ત.** दा ➜ अदुः / अदान्

2. 'अस्' ધાતુ માટેના નિયમો :-

A. ધાતુમાં અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે अ લોપાય. **દા.ત.** स्वः । स्मः ।

B. ધાતુ અંતે स् + स् કે ध् થી શરૂ થતાં પ્રત્યયો હોય તો ધાતુનો 'स्' લોપાય.

દા.ત. अस् + सि = असि । असे ।

अस् + ध्वे = ध्वे ⎤ અહીં અવિકારક પ્રત્યય હોઈ
अस् + स्व = स्व ⎦ अ નો લોપ થયેલ છે.

C. પરસ્મૈપદમાં હ્યસ્તન ભૂતકાળ બીજો/ત્રીજો પુરુષ એકવચનના 'स्', 'त्' પ્રત્યયના બદલે ક્રમશઃ 'ईस्', 'ईत्' થાય છે. **દા.ત.** आसीः । आसीत् ।

D. પરસ્મૈપદ આજ્ઞાર્થ દ્વિતીય પુરુષ એકવચનનું 'एधि' રૂપ થાય છે. અને આત્મનેપદ વર્તમાનકાળ પ્રથમ પુરુષ એકવચનનું 'हे' રૂપ થાય છે.

3. 'इ' (જવું) પરસ્મૈપદના વર્તમાનકાળ ત્રીજો પુરુષ બહુવચનમાં 'यन्ति' રૂપ થાય છે. આજ્ઞાર્થ ત્રીજો પુરુષ બહુવચનમાં 'यन्तु' રૂપ થાય છે.

4. अधि + इ (આત્મને. ભણવું)માં इ નો સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે 'इय्' થાય. હ્યસ્તન ભૂતકાળમાં 'इ' ની વૃદ્ધિ કરતા પહેલાં 'इय्' કરવો.

દા.ત. अधि + इ + इ

= अधि + इय् + इ = अधि + ऐय् + इ = अध्यैयि ।

5. यु, नु, स्तु, रु આ હ્રસ્વ उ કારાંત ધાતુ + વિકારક વ્યંજનાદિ પ્રત્યય
= ગુણના બદલે વૃદ્ધિ + વિકારક વ્યંજનાદિ પ્રત્યય.

દા.ત. 'नु' → नौमि । नौषि । नौति ।

6. 'स्तु' અને 'रु' ધાતુને વ્યંજનાદિ વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે વિકલ્પે (દીર્ઘ) 'ई' લાગે. અને ત્યારે વૃદ્ધિના બદલે ગુણ થાય. તથા વ્યંજનાદિ અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે પણ વિકલ્પે 'ई' લાગે.

દા.ત. 'स्तु' → स्तौति કે स्तवीति । 'रु' → रौति કે रवीति ।

	વિકારક	**અવિકારક**
વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પૂર્વે અંગ →	स्तौ કે स्तवी	स्तु કે स्तुवी
સ્વરાદિ પ્રત્યય પૂર્વે અંગ →	स्तव्	स्तुव्

7. 'शी' (આ.પ. સૂવું) ધાતુનું બધા પ્રત્યયો પર 'शे' અંગ થાય.

દા.ત. शये । शेवहे । તેમજ તૃતીય પુરુષ બહુવચનના अते, अत, अताम् ના બદલે ક્રમશઃ रते, रत, रताम् પ્રત્યયો લાગે.

દા.ત. शेरते । अशेरत । शेरताम् ।

8. 'ब्रू' ધાતુમાં વર્તમાનકાળ પરસ્મૈપદમાં પાંચ વધારાના રૂપ થાય.

	એકવચન	**દ્વિવચન**	**બહુવચન**
દ્વિતીયપુરુષ →	ब्रवीसि, आत्थ	ब्रूथः, आहथुः	ब्रूथ
તૃતીયપુરુષ →	ब्रवीति, आह	ब्रूतः, आहतुः	ब्रुवन्ति, आहुः

➤ વ્યંજનાદિ વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે ધાતુમાં દીર્ઘ ई ઉમેરાય છે.

દા.ત. ब्रू + ति = ब्रू + ई + ति = ब्र + व् + ई + ति = ब्रवीति ।

9. 'सू' (આત્મનેપદ) માં આજ્ઞાર્થના બધા પ્રત્યયો અવિકારક છે.

દા.ત. सुवै , सुवावहै , सुवामहै ।

10. अन्, जक्ष्, श्वस्, स्वप्, रुद् માં વિધ્યર્થ સિવાયના વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પૂર્વે 'इ' ઉમેરાય છે. **દા.ત.** रोदिति । जक्षिति ।

પરન્તુ હ્યસ્તન ભૂતકાળમાં 'स्' ના બદલે 'अस्' કે 'ईस्' અને 'त्' ના બદલે 'अत्' કે 'ईत्' પ્રત્યય લાગે.

દા.ત. अरोदः કે अरोदीः । अरोदत् કે अरोदीत् ।

રૂપો :-

1. पा = રક્ષણ કરવું. ગણ - ૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पामि	पावः	पामः	अपाम्	अपाव	अपाम
દ્વિ.પુ. →	पासि	पाथः	पाथ	अपाः	अपातम्	अपात
તૃ.પુ. →	पाति	पातः	पान्ति	अपात्	अपाताम्	अपान् - अपुः

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	पानि	पाव	पाम	पायाम्	पायाव	पायाम
દ્વિ.પુ. →	पाहि	पातम्	पात	पायाः	पायातम्	पायात
તૃ.પુ. →	पातु	पाताम्	पान्तु	पायात्	पायाताम्	पायुः

આની જેમ બીજા ગણના બધાં आ કારાન્ત ધાતુના રૂપો સમજી લેવા.

2. अस् = હોવું. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अस्मि	स्वः	स्मः	**हे**	स्वहे	स्महे
દ્વિ.પુ. →	असि	स्थः	स्थ	**से**	साथे	**ध्वे**
તૃ.પુ. →	अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
દ્વિ.પુ. →	आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
તૃ.પુ. →	आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	असानि	असाव	असाम	असै	असावहै	असामहै
દ્વિ.પુ. →	**एधि**	स्तम्	स्त	**स्व**	साथाम्	**ध्वम्**
તૃ.પુ. →	अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

	પરસ્મૈપદ ←			વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमहि
દ્વિ.પુ. →	स्याः	स्यातम्	स्यात	सीथाः	सीयाथाम्	सीध्वम्
તૃ.પુ. →	स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

3. इ = જવું. ગણ - ૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	एमि	इवः	इमः	आयम्	ऐव	ऐम
દ્વિ.પુ. →	एषि	इथः	इथ	ऐः	ऐतम्	ऐत
તૃ.પુ. →	एति	इतः	**यन्ति**	ऐत्	ऐताम्	**आयन्**

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अयानि	अयाव	अयाम	इयाम्	इयाव	इयाम
દ્વિ.પુ. →	इहि	इतम्	इत	इयाः	इयातम्	इयात
તૃ.પુ. →	एतु	इताम्	**यन्तु**	इयात्	इयाताम्	इयुः

4. अधि + इ = ભણવું, ગણ - ૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अधीये	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि
દ્વિ.પુ. →	अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
તૃ.પુ. →	अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
દ્વિ.પુ.	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
તૃ.પુ.	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

5. नु = સ્તુતિ કરવી. ગણ - ૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	**नौमि**	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
દ્વિ.પુ. →	नौषि	नुथः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
તૃ.પુ. →	नौति	नुतः	**नुवन्ति**	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
દ્વિ.પુ. →	नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
તૃ.પુ. →	नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

આ જ પ્રમાણે यु - स्नु વગેરેના રૂપો ચાલશે.

6. स्तु = સ્તવના કરવી. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	**स्तौमि** **स्तवीमि**	स्तुवः स्तुवीवः	स्तुमः स्तुवीमः	स्तुवे	स्तुवहे स्तुवीवहे	स्तुमहे स्तुवीमहे
દ્વિ.પુ. →	स्तौषि स्तवीषि	स्तुथः स्तुवीथः	स्तुथ स्तुवीथ	स्तुषे स्तुवीषे	स्तुवाथे	स्तुध्वे स्तुवीध्वे
તૃ.પુ. →	स्तौति स्तवीति	स्तुतः स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुते स्तुवीते	स्तुवाते	स्तुवते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अस्तवम्	अस्तुव अस्तुवीव	अस्तुम अस्तुवीम	अस्तुवि	अस्तुवहि अस्तुवीवहि	अस्तुमहि अस्तुवीमहि
દ્વિ.પુ. →	अस्तौः अस्तवीः	अस्तुतम् अस्तुवीतम्	अस्तुत अस्तुवीत	अस्तुथाः अस्तुवीथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम् अस्तुवीध्वम्
તૃ.પુ. →	अस्तौत् अस्तवीत्	अस्तुताम् अस्तुवीताम्	अस्तुवन्	अस्तुत अस्तुवीत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै
દ્વિ.પુ. →	स्तुहि स्तुवीहि	स्तुतम् स्तुवीतम्	स्तुत स्तुवीत	स्तुष्व स्तुवीष्व	स्तुवाथाम्	स्तुध्वम् स्तुवीध्वम्
તૃ.પુ. →	स्तौतु स्तवीतु	स्तुताम् स्तुवीताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम् स्तुवीताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्

	પરસ્મૈપદ ←	વિધ્યર્થ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	स्तुयाम् स्तुवीयाम्	स्तुयाव स्तुवीयाव	स्तुयाम स्तुवीयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
દ્વિ.પુ. →	स्तुयाः स्तुवीयाः	स्तुयातम् स्तुवीयातम्	स्तुयात स्तुवीयात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
તૃ.પુ. →	स्तुयात् स्तुवीयात्	स्तुयाताम् स्तुवीयाताम्	स्तुयुः स्तुवीयुः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्

☛ रु ધાતુનું રૂપ આ પ્રમાણે જ સમજવું

7. शी = સૂઈ જવું. ગણ - ૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि
દ્વિ.પુ. →	शेषे	शयाथे	शेध्वे	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्
તૃ.પુ. →	शेते	शयाते	**शेरते**	अशेत	अशयाताम्	**अशेरत**

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	शयै	शयावहै	शयामहै	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
દ્વિ.પુ. →	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
તૃ.પુ. →	शेताम्	शयाताम्	**शेरताम्**	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

8. ब्रू = બોલવું. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ←	વર્તમાનકાળ		→ આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे
ब्रवीषि[**आत्थ**]	ब्रूथः[**आहथुः**]	ब्रूथ	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे
ब्रवीति [**आह**]	ब्रूतः [**आहतुः**]	ब्रुवन्ति [**आहुः**]	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते

	પરસ્મૈપદ ←	હ્યસ્તન ભૂતકાળ		→ આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि
દ્વિ.પુ. →	अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्
તૃ.પુ. →	अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत

પરસ્મૈપદ	← આજ્ઞાર્થ	→	આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवै	ब्रवावहै	ब्रवामहै
દ્વિ.પુ. → ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्
તૃ.પુ. → ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्

પરસ્મૈપદ	← વિધ્યર્થ	→	આત્મનેપદ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि
દ્વિ.પુ. → ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
તૃ.પુ. → ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्

9. सू = જન્મ આપવો. ગણ - ૨ આત્મનેપદ

વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि
દ્વિ.પુ. → सूषे	सुवाथे	सूध्वे	असूथाः	असुवाथाम्	असूध्वम्
તૃ.પુ. → सूते	सुवाते	सुवते	असूत	असुवाताम्	असुवत

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → सुवै	सुवावहै	सुवामहै	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
દ્વિ.પુ. → सूष्व	सुवाथाम्	सूध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
તૃ.પુ. → सूताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

10. रुद् = રડવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. → रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः	अरोदम्	अरुदिव	अरुदिम
દ્વિ.પુ. → रोदिषि	रुदिथः	रुदिथ	अरोदीः,अरोदः	अरुदितम्	अरुदित
તૃ.પુ. → रोदिति	रुदितः	रुदन्ति	अरोदीत्, अरोदत्	अरुदिताम्	अरुदन्

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	रोदानि	रोदाव	रोदाम	रुद्याम्	रुद्याव	रुद्याम
દ્વિ.પુ. →	रुदिहि	रुदितम्	रुदित	रुद्याः	रुद्यातम्	रुद्यात
તૃ.પુ. →	रोदितु	रुदिताम्	रुदन्तु	रुद्यात्	रुद्याताम्	रुद्युः

આ પ્રમાણે જ स्वप्, श्वस् અને अन् વગેરેના રૂપો સમજી લેવા.

11. जक्ष् = ખાવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	जक्षिमि	जक्षिवः	जक्षिमः	अजक्षम्	अजक्षिव	अजक्षिम
દ્વિ.પુ. →	जक्षिषि	जक्षिथः	जक्षिथ	अजक्षीः, अजक्षः	अजक्षितम्	अजक्षित
તૃ.પુ. →	जक्षिति	जक्षितः	**जक्षति**	अजक्षीत्, अजक्षत्	अजक्षिताम्	**अजक्षुः**

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	जक्षाणि	जक्षाव	जक्षाम	जक्ष्याम्	जक्ष्याव	जक्ष्याम
દ્વિ.પુ. →	जक्षिहि	जक्षितम्	जक्षित	जक्ष्याः	जक्ष्यातम्	जक्ष्यात
તૃ.પુ. →	जक्षितु	जक्षिताम्	**जक्षतु**	जक्ष्यात्	जक्ष्याताम्	जक्ष्युः

12. वच् = બોલવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वच्मि	वच्वः	वच्मः	अवचम्	अवच्व	अवच्म
દ્વિ.પુ. →	वक्षि	वक्थः	वक्थ	अवक् / ग्	अवक्तम्	अवक्त
તૃ.પુ. →	वक्तिः	वक्तः	वचन्ति	अवक् / ग्	अवक्ताम्	अवचन्

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वचानि	वचाव	वचाम	वच्याम्	वच्याव	वच्याम
દ્વિ.પુ. →	वग्धि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
તૃ.પુ. →	वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः

કર્મણિ રૂપો પહેલા બતાવ્યા તે મુજબ દરેકના સમજી લેવા. ન સમજાય તો પાઠ - ૧૩ જુઓ.

કૃદન્તો :–

નં	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્તરિ ભૂત	કર્મણિ ભૂત	तव्य	अनीय	य
1.	पा	पातुम्	पात्वा	पात्	पायमान	पातवत्	पात	पातव्य	पानीय	पेय
2.	अस्	भवितुम्	भूत्वा	भवत्	भूयमान	भूतवत्	भूत	भवितव्य	भवनीय	भव्य
3.	इ	एतुम्	इत्वा	**यत्**	ईयमान	इतवत्	इत	एतव्य	अयनीय	इत्य
4.	अधि+इ	अध्येतुम्	अधीत्य	**अधीयान**	अधीयमान	अधीतवत्	अधीत	अध्येतव्य	अध्ययनीय	अध्येय
5.	नु	नवितुम्	नुत्वा	नुवत्	नूयमान	नुतवत्	नुत	नवितव्य	नवनीय	नव्य/नाव्य
6.	स्तु	स्तोतुम्	स्तुत्वा	स्तुवत् स्तुवान	स्तूयमान	स्तुतवत्	स्तुत	स्तोतव्य	स्तवनीय	स्तुत्य स्तव्य
7.	शी	शयितुम्	शयित्वा	शयान	शय्यमान	शयितवत्	शयित	शयितव्य	शयनीय	शेय
8.	ब्रू	वक्तुम्	उक्त्वा	ब्रुवत् ब्रुवाण	उच्यमान	उक्तवत्	उक्त	वक्तव्य	वचनीय	वाच्य वाक्य
9.	सू	सोतुम् सवितुम्	सूत्वा	सुवान	सूयमान	सूतवत्	सूत	सवितव्य सोतव्य	सवनीय	सव्य साव्य
10.	रुद्	रोदितुम्	रुदित्वा	रुदत्	रुद्यमान	रुदितवत्	रुदित	रोदितव्य	रोदनीय	रोद्य
11.	जक्ष्	जक्षितुम्	जक्षित्वा	जक्षत्	जक्ष्यमाण	जक्षितवत्	जक्षित	जक्षितव्य	जक्षणीय	जक्ष्य

ધાતુઓ

➤ **ગણ-૧-પરસ્મૈપદ :-**

उद्+इ = ઊગવું [*To Rise*]

ध्यै = ધ્યાન કરવું [*To Meditate*]

➤ **ગણ-૧-આત્મનેપદ :-**

उद् + अय् = ઉદય થવો [*To Rise*]

➤ **ગણ-૪-પરસ્મૈપદ :-**

शुध् = શુદ્ધ થવું [*To Be Pure*]

➤ **ગણ-૪-આત્મનેપદ :-**

प्र+अण् = શ્વાસ લેવો [*To Breathe*]

उद्+ई = ઊગવું [*To Rise*]

➤ **ગણ-૨-પરસ્મૈપદ :-**

पा = રક્ષવું [*To Protect*]

दा = કાપવું [*To Cut*]

ख्या = કહેવું [*To Tell*]

भा = દેખાવું, પ્રકાશવું [*To be Seen*]

मा = સમાવવું [*To Accomodate*]

या = જવું [*To Go*]

ला = આપવું, લેવું [*To Give/Take*]

प्सा = ભક્ષણ કરવું [*To Eat*]

श्रा = રસોઈ રાંધવી [*To Cook*]

स्ना = સ્નાન કરવું [*To Bathe*]

रा = આપવું [*To Give*]

अन् = શ્વાસ લેવો. [*To Breathe*]

प्र+अन् = શ્વાસ લેવો [*To Breathe*]

आ+ख्या = કહેવું, વિશેષ રીતે કહેવું [*To Say*]

इ = જવું [*To Go*]

उप+इ = પાસે જવું [*To Go Near*]

अभि+इ = તરફ જવું [*To Go Toward*]

आ+इ = આવવું [*To Come*]

अव+इ = જાણવું [*To Know*]

उद्+इ = ઊગવું [*To Rise*]

जक्ष् = ખાવું [*To Eat*]

वा = વાવું [*To Plant*]

स्वप् = સૂવું [*To Sleep*]

रुद् = રડવું [*To Cry*]

यु = જોડવું [*To Join*]

नु = સ્તવવું [*To Hymn / Praise*]

रु = અવાજ કરવો [*To Make Noise*]

श्वस् = શ્વાસ લેવો, જીવવું [*To Live*]

वि+श्वस् = વિશ્વાસ રાખવો.[*To Trust*]

स्नु = ટપકવું, ઝરવું [*To Drop*]

वच् = બોલવું [*To Say*]

➤ **ગણ-૨-ઉભયપદ :-**

स्तु = સ્તવના કરવી [*To Sing*]

ब्रू = બોલવું [*To Speak*]

➤ **ગણ-૨-આત્મનેપદ :-**

शी = સૂઈ જવું [*To Sleep*]

अति+शी = ચઢીયાતા થવું [*To Be Superior*]

सू = જન્મ આપવો. [*To Give Birth*]

अधि+इ = ભણવું [*To Study*]

શબ્દો

❀ **તત્સમ શબ્દો-પુલ્લિંગ :-**

स्वाद = સ્વાદ [*Taste*]

दुराचार = દુષ્ટ આચાર [*Misconduct*]

➤ **વિશેષણ :-**

मलिन = મેલું [*Dirty*]

❀ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

अङ्क = ખોળો [*Lap*]

श्रीवर्धमान = મહાવીર મહારાજા

अनाथिमुनि = અનાથીમુનિ

उदन्त = બનાવ, ખબર [*News*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**	➤ **વ્યંજનાંત શબ્દો - 'शशिन्' પ્રમાણે :-**
मल = મેલ [*Dirt*]	प्राणिन् = પ્રાણી, જીવ [*Creature*]
ऊन = ઓછું [*Less*]	➤ **અવ્યય :-**
संस्कृत = સંસ્કૃત ભાષા [*Sanskrit*]	शनैः शनैः = ધીરે ધીરે [*Slowly*]
➤ **વિશેષણ :-**	परस्परं = પરસ્પર [*Mutually*]
प्राचीन = જૂનું [*Ancient*]	

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. मूढा जीवाः स्नान्ति शुद्धाभिरद्भिः किन्तु मलमलिनमिदं शरीरं न कदाऽपि शुध्यति ।
2. सर्वं त्वदीयं लाहि, मा लाहि, यतो दानस्य अतीव माहात्म्यं, विश्वे सूर्य इव दानं भाति, दानं अपकीर्तिं दाति, लोका दानं नुवन्ति ।
3. जक्षित्वा स्वपनं इति एव न ते कर्तव्यम् । चेतय ! यावत् त्वं श्वसिषि तावदाचर धर्मम् ।
4. अनाथिमुनेरुदन्तं श्रुत्वा यदा श्रेणिके ज्ञानमुदितं तदा तस्य दुराचाराः आयन् ।
5. श्रमणोपासिका देहस्य रक्षार्थं श्रायात्, न तु जिह्वायाः स्वादाय ।
6. अधीष्व संस्कृतं सम्यक्, यतः संस्कृतभाषाऽतीव प्राचीना ।
7. यत्तीर्थङ्करोऽब्रूत तदेव गणधरा अब्रुवत, तच्छिष्या अपि तदेवाऽब्रुवन् अतो भवन्तोऽपि तदेव ब्रूयुः ।
8. न हि अन्नं उदरे यावत् माति तावत् प्राज्ञः प्सायात् किन्तु ऊनं जक्ष्यात् ।
9. अप्राणन् प्राणिन्ति च ये ते प्राणिनः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. મેં શ્રીવર્ધમાન સ્વામીને સ્તવ્યા.
2. રડતો બાળક માતાના ખોળામાં વિશ્વસ્ત થયેલો ધીરે ધીરે સૂઈ ગયો.
3. ખોટું બોલતા બાળકને અટકાવી માતાએ તેને સાચું બોલવા કહ્યું.
4. તું આને 'અત્યંત સૂવું ન જોઈએ' - આ પ્રમાણે કહે.
5. તે રોજ જિનાલય જાય છે અને ભગવાનની સ્તુતિ કરે છે.
6. તેઓ શત્રુંજય તરફ જાય છે અને તેઓ શત્રુંજયથી આવે છે. તેઓ 'આ શ્રાવકો છે' - એમ જાણી પરસ્પર અત્યંત ભક્તિ કરે છે.
7. મહાવીર મહારાજા બીજા બધાં દેવો કરતા ચઢીયાતા છે અને તેમણે કીધેલો ધર્મ પણ બીજા બધાં ધર્મો કરતા ચઢીયાતો છે.

8. ભરત મહારાજાએ શ્રાવકોને સોનામહોરો આપી હતી.
9. જેમ સવારે સૂર્ય આકાશમાં ઊગે છે તેમ સજ્જનોના હૃદયમાં યાચકને જોઈ કરુણા ઊગે છે.

[3] **નિમ્નોક્ત કર્તરિ વાક્યોનું કર્મણિ કરો :-**

1. श्रीहेमचन्द्राचार्यः कुमारपालं जीवदयाऽभिधानं धर्ममाख्याति ।
2. स बालश्शीघ्रं गृहं याति ।
3. चन्दनबाला यान्तं प्रभुं महावीरं दृष्ट्वा अरोदत् ।
4. जीवदयां पालयित्वा एव श्रमणोपासिका धान्यं श्रायात् ।
5. रुन्त्स्व तद्दुर्गम्, किन्तु दुर्गं जित्वा मा दाहि कमपि मानवम् - इति सोऽब्रवीत् ।

[4] **ખૂટતી વિગત પૂરો :-**

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	પ્રયોગ	પુરુષ	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ.વ.
1.	पा				વર્તમાન	કર્મણિ	૧			
2.	आ+ख्या				હ્યસ્તન	કર્મણિ	૨			
3.	उद्+इ				આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ	૩			
4.	रु				વિધ્યર્થ	કર્તરિ	૩			
5.	श्वस्				વર્તમાન	કર્તરિ	૨			
6.	रुद्				હ્યસ્તન	કર્તરિ	૧			
7.	स्नु				આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ	૨			
8.	स्वप्				વિધ્યર્થ	કર્તરિ	૧			
9.	रा				હ્યસ્તન	કર્તરિ	૩			
10.	प्र+अन्				આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ	૨			

[5] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	પ્રયોગ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ. પુ.	તૃ.પુ.
1.	श्रा				હ્યસ્તન	કર્મણિ	૧			
2.	अभि+इ				વર્તમાન	કર્તરિ	૨			
3.	स्ना				આજ્ઞાર્થ	કર્મણિ	૩			
4.	भा				વિધ્યર્થ	કર્મણિ	૩			
5.	जक्ष्				વર્તમાન	કર્તરિ	૨			
6.	मा				હ્યસ્તન	કર્તરિ	૧			
7.	इ				આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ	૨			
8.	या				હ્યસ્તન	કર્તરિ	૧			
9.	अधि+इ				વર્તમાન	કર્તરિ	૩			
10.	स्तु				વિધ્યર્થ	કર્તરિ	૧			

[6] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	અર્થ	ધાતુ	ગણ	પદ	કાળ	પ્રયોગ	પુરુષ	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
1.	ભક્ષણ કરવું				વર્તમાન	કર્તરિ	૧			
2.	બોલવું				હ્યસ્તન	"	૨			
3.	વખાણવું				આજ્ઞાર્થ	"	૩			
4.	વાવું				વિધ્યર્થ	"	૨			
5.	ચઢીયાતા થવું				વર્તમાન	"	૩			
6.	જન્મ આપવો				હ્યસ્તન	"	૧			
7.	લેવું				આજ્ઞાર્થ	"	૩			
8.	ભાસવું				વિધ્યર્થ	"	૩			
9.	વિશ્વાસ રાખવો				આજ્ઞાર્થ	"	૧			
10.	જોડવું				વિધ્યર્થ	"	૧			

[7] **રૂપ પૂરો :-** [તે તે ધાતુની ઓળખ પણ આપો.]

1.

असानि	___	___
___	___	___
___	___	सन्तु

2.

___	___	___
___ [आत्थ]	___	___
___	___	[आहुः]

3.

___	स्तुयाव स्तुवीयाव	___
___	___	___
___	___	स्तुयुः स्तुवीयुः

4.

अरवम्	___	___
___	___	___
___	___	अरुवन्

5.

शयीय	___	___
___	___	___
शयीत	___	___

ooo

પાઠ - ૧૧

ગણ - ૨ [Part - II]

☛ **નિયમો :-**

[11] A. हन् + ધુટ્ અવિકારક પ્રત્યય હોય તો

हन् નો न् લોપાય. **દા.ત.** हन् + थस् = हथः ।

B. हन् + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય હોય તો 'हन्' નો अ લોપાય.

અને ह् નો घ् થાય છે. **દા.ત.** हन् + अन्ति = ह्न् + अन्ति = घ्नन्ति

C. તથા આજ્ઞાર્થમાં हन् + हि નું जहि રૂપ થાય.

[12] 'ईश्', 'ईड्' (આત્મને.) + વર્તમાનના से / ध्वे તથા આજ્ઞાર્થના स्व કે ध्वम् પ્રત્યય હોય તો ધાતુની મધ્યમાં इ ઉમેરાય.

દા.ત. ईश् + इ + से = ईशिषे । ईश् + इ + स्व = ईशिष्व ।

ईश् + इ + ध्वे = ईशिध्वे । ईश् + इ + ध्वम् = ईशिध्वम् ।

[13] (a) मृज् + વિકારક પ્રત્યય = ગુણને બદલે વૃદ્ધિ થાય. **દા.ત.** मार्ज्मि ।

(b) मृज् + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય = વિકલ્પે વૃદ્ધિ થાય.

દા.ત. मृज् + अन्ति = मार्जन्ति, मृजन्ति ।

[14] 'वश्' + બધા અવિકારક પ્રત્યયો = અંગ 'उश्' થાય.

દા.ત. उश्वः । उश्मः ।

[15] शास् + વ્યંજનાદિ અવિકારક પ્રત્યય.

= शिष् + વ્યંજનાદિ અવિકારક પ્રત્યય.

દા.ત. शास् + वस् = शिष् + वस् = शिष्वः ।

[16] शास्, जक्ष्, चकास्, दरिद्रा, जागृ અને विद् ધાતુમાં अन् ના બદલે उस् લાગે. **દા.ત.** अशासुः । अजक्षुः । अजागरुः ।

द्विष् ધાતુમાં વિકલ્પે લાગે. **દા.ત.** अद्विषन् – अद्विषुः ।

विद् સિવાયના પાંચ ધાતુમાં 'अन्ति', 'अन्तु' ને બદલે 'अति', 'अतु' લાગે.

દા.ત. शासति, शासतु । जाग्रति, जाग्रतु । चकासति, चकासतु ।
પરન્તુ 'विद्' માં विदन्ति । विदन्तु ।

[17] शास् + हि = शाधि ।
चकास् + हि = चकाधि, चकाद्धि ।

[18] (a) दरिद्रा + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય હોય તો आ નો લોપ. દા.ત. दरिद्रति ।
(b) दरिद्रा + વ્યંજનાદિ અવિકારક પ્રત્યય હોય તો आ ના બદલે इ લાગે.

દા.ત. दरिद्रितः ।

વ્યંજનાદિ વિકારક પ્રત્યયમાં → दरिद्राति ।

[19] A. विद् ના આજ્ઞાર્થ રૂપમાં વિકલ્પે विदाम् + कृ ના આજ્ઞાર્થ રૂપ લાગે.

દા.ત.	वेदानि	वेदाव	वेदाम
	विदांकरवाणि	विदांकरवाव	विदांकरवाम

B. 'विद्' ના વર્તમાન કાળના રૂપ વિકલ્પે પરોક્ષ પ્રત્યયો લગાડીને થાય. તેમાં એકવચનના પ્રત્યયો વિકારક જાણવા.

'विद्' ના વર્તમાનના પરોક્ષ પ્રત્યયવાળા રૂપો :-

વર્તમાનકાળ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वेद	विद्व	विद्म
દ્વિ.પુ. →	वेत्थ	विदथुः	विद
તૃ.પુ. →	वेद	विदतुः	विदुः

રૂપાખ્યાન :-

1. आस् = બેસવું ગણ -૨ આત્મનેપદ

વર્તમાનકાળ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	आसे	आस्वहे	आस्महे
દ્વિ.પુ. →	आस्से	आसाथे	आध्वे
તૃ.પુ. →	आस्ते	आसाते	आसते

હ્યસ્તન ભૂતકાળ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	आसि	आस्वहि	आस्महि
દ્વિ.પુ.	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
તૃ.પુ.	आस्त	आसाताम्	आसत

આજ્ઞાર્થ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
आसै	आसावहै	आसामहै
आस्स्व	आसाथाम्	आध्वम्
आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्

વિધ્યર્થ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
आसीय	आसीवहि	आसीमहि
आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

2. ह्नु = છૂપાવવું. ગણ -૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ह्नुवे	ह्नुवहे	ह्नुमहे	अह्नुवि	अह्नुवहि	अह्नुमहि
દ્વિ.પુ. →	ह्नुषे	ह्नुवाथे	ह्नुध्वे	अह्नुथाः	अह्नुवाथाम्	अह्नुध्वम्
તૃ.પુ. →	ह्नुते	ह्नुवाते	ह्नुवते	अह्नुत	अह्नुवाताम्	अह्नुवत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ह्नवै	ह्नवावहै	ह्नवामहै	ह्नुवीय	ह्नुवीवहि	ह्नुवीमहि
દ્વિ.પુ. →	ह्नुष्व	ह्नुवाथाम्	ह्नुध्वम्	ह्नुवीथाः	ह्नुवीयाथाम्	ह्नुवीध्वम्
તૃ.પુ. →	ह्नुताम्	ह्नुवाताम्	ह्नुवताम्	ह्नुवीत	ह्नुवीयाताम्	ह्नुवीरन्

3. वस् = પહેરવું. ગણ -૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वसे	वस्वहे	वस्महे	अवसि	अवस्वहि	अवस्महि
દ્વિ.પુ. →	वस्से	वसाथे	वध्वे	अवस्थाः	अवसाथाम्	अवध्वम्
તૃ.પુ. →	वस्ते	वसाते	वसते	अवस्त	अवसाताम्	अवसत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वसै	वसावहै	वसामहै	वसीय	वसीवहि	वसीमहि
દ્વિ.પુ. →	वस्स्व	वसाथाम्	वध्वम्	वसीथाः	वसीयाथाम्	वसीध्वम्
તૃ.પુ. →	वस्ताम्	वसाताम्	वसताम्	वसीत	वसीयाताम्	वसीरन्

4. ईश् = ધણી થવું, રાજ કરવું. ગણ - ૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ईशे	ईश्वहे	ईश्महे	ऐशि	ऐश्वहि	ऐश्महि
દ્વિ.પુ. →	**ईशिषे**	ईशाथे	**ईशिध्वे**	ऐष्ठाः	ऐशाथाम्	ऐड्ढ्वम्
તૃ.પુ. →	ईष्टे	ईशाते	ईशते	ऐष्ट	ऐशाताम्	ऐशत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ईशै	ईशावहै	ईशामहै	ईशीय	ईशीवहि	ईशीमहि
દ્વિ.પુ. →	ईशिष्व	ईशाथाम्	ईशिध्वम्	ईशीथाः	ईशीयाथाम्	ईशीध्वम्
તૃ.પુ. →	ईष्टाम्	ईशाताम्	ईशताम्	ईशीत	ईशीयाताम्	ईशीरन्

5. ईड् = વખાણવું. ગણ -૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ईडे	ईड्वहे	ईड्महे	ऐडि	ऐड्वहि	ऐड्महि
દ્વિ.પુ. →	**ईडिषे**	ईडाथे	**ईडिध्वे**	ऐट्ठाः	ऐडाथाम्	**ऐड्ढ्वम्**
તૃ.પુ. →	**ईट्टे**	ईडाते	ईडते	**ऐट्ट**	ऐडाताम्	ऐडत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ईडै	ईडावहै	ईडामहै	ईडीय	ईडीवहि	ईडीमहि
દ્વિ.પુ. →	ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्	ईडीथाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
તૃ.પુ. →	ईट्टाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीयाताम्	ईडीरन्

6. मृज् = સાફ કરવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	मार्ज्मि	मृज्वः	मृज्मः	अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म
દ્વિ.પુ. →	मार्क्षि	**मृष्ठः**	मृष्ठ	**अमार्ट्-ड्**	अमृष्टम्	अमृष्ट
તૃ.પુ. →	मार्ष्टि	**मृष्टः**	**मृजन्ति, मार्जन्ति**	**अमार्ट्-ड्**	अमृष्टाम्	**अमृजन्, अमार्जन्**

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम
દ્વિ.પુ. →	मृड्ढि	मृष्टम्	मृष्ट	मृज्याः	मृज्यातम्	मृज्यात
તૃ.પુ. →	मार्ष्टु	मृष्टाम्	मृजन्तु, मार्जन्तु	मृज्यात्	मृज्याताम्	मृज्युः

7. वश् = ઈચ્છવું, પ્રકાશવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वश्मि	उश्वः	उश्मः	अवशम्	औश्व	औश्म
દ્વિ.પુ. →	वक्षि	उष्ठः	**उष्ठ**	**अवट्-ड्**	**औष्टम्**	औष्ट
તૃ.પુ. →	वष्टि	**उष्टः**	उशन्ति	**अवट्-ड्**	औष्टाम्	औशन्

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वशानि	वशाव	वशाम	उश्याम्	उश्याव	उश्याम
દ્વિ.પુ. →	**उड्ढि**	उष्टम्	उष्ट	उश्याः	उश्यातम्	उश्यात
તૃ.પુ. →	वष्टु	उष्टाम्	उशन्तु	उश्यात्	उश्याताम्	उश्युः

8. शास् = શાસન કરવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	शास्मि	शिष्वः	शिष्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म
દ્વિ.પુ. →	शास्सि	**शिष्ठः**	शिष्ठ	**अशाः** / **अशात्-द्**	अशिष्टम्	अशिष्ट
તૃ.પુ. →	शास्ति	**शिष्टः**	**शासति**	अशात्-द्	अशिष्टाम्	**अशासुः**

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम
દ્વિ.પુ. →	**शाधि**	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
તૃ.પુ. →	शास्तु	शिष्टाम्	**शासतु**	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः

9. आ + शास् = ઈચ્છવું. ગણ -૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	आशासे	आशास्वहे	आशास्महे	आशासि	आशास्वहि	आशास्महि
દ્વિ.પુ.	आशास्से	आशासाथे	आशाध्वे	आशास्थाः	आशासाथाम्	आशाध्वम्
તૃ.પુ.	आशास्ते	आशासाते	आशासते	आशास्त	आशासाताम्	आशासत

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
आशासै	आशासावहै	आशासामहै	आशासीय	आशासीवहि	आशासीमहि
आशास्स्व	आशासाथाम्	आशाध्वम्	आशासीथाः	आशासीयाथाम्	आशासीध्वम्
आशास्ताम्	आशासाताम्	आशासताम्	आशासीत	आशासीयाताम्	आशासीरन्

10. चकास् = પ્રકાશવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.	चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म
દ્વિ.પુ.	चकास्सि	चकास्थः	चकास्थ	**अचकाः** **अचकात्-द्**	अचकास्तम्	अचकास्त
તૃ.પુ.	चकास्ति	चकास्तः	**चकासति**	अचकात्-द्	अचकास्ताम्	**अचकासुः**

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
चकासानि	चकासाव	चकासाम	चकास्याम्	चकास्याव	चकास्याम
चकाद्धि-धि	चकास्तम्	चकास्त	चकास्याः	चकास्यातम्	चकास्यात
चकास्तु	चकास्ताम्	**चकासतु**	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः

11. दरिद्रा = ગરીબ થવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			**હ્યસ્તન ભૂતકાળ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	**दरिद्रामि**	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम
દ્વિ.પુ. →	दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
તૃ.પુ. →	दरिद्राति	दरिद्रितः	**दरिद्रति**	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	**अदरिद्रुः**

	આજ્ઞાર્થ			**વિધ્યર્થ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	दरिद्रियाम
દ્વિ.પુ. →	दरिद्रिहि	दरिद्रितम्	दरिद्रित	दरिद्रियाः	दरिद्रियातम्	दरिद्रियात
તૃ.પુ. →	दरिद्रातु	दरिद्रिताम्	**दरिद्रतु**	दरिद्रियात्	दरिद्रियाताम्	दरिद्रियुः

12. जागृ = જાગવું. ગણ -૨ પરસ્મૈપદ

	વર્તમાનકાળ			**હ્યસ્તન ભૂતકાળ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
દ્વિ.પુ. →	जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
તૃ.પુ. →	जागर्ति	जागृतः	**जाग्रति**	अजागः	अजागृताम्	**अजागरुः**

	આજ્ઞાર્થ			**વિધ્યર્થ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	जागराणि	जागराव	जागराम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम
દ્વિ.પુ. →	जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
તૃ.પુ. →	जागर्तु	जागृताम्	**जाग्रतु**	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः

13. चक्ष् = બોલવું. ગણ -૨ આત્મનેપદ

	વર્તમાનકાળ			**હ્યસ્તન ભૂતકાળ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे	अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्महि
દ્વિ.પુ. →	**चक्षे**	चक्षाथे	**चड्ढ्वे**	अचष्ठाः	अचक्षाथाम्	अचड्ढ्वम्
તૃ.પુ. →	चष्टे	चक्षाते	चक्षते	अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

	આજ્ઞાર્થ			**વિધ્યર્થ**		
	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**	**એ.વ.**	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ્ર.પુ. →	चक्षै	चक्षावहै	चक्षामहै	चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
દ્વિ.પુ. →	चक्ष्व	चक्षाथाम्	चड्ढ्वम्	चक्षीथाः	चक्षीयाथाम्	चक्षीध्वम्
તૃ.પુ. →	चष्टाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्	चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

કૃદન્તો :–

નં	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્તરિ ભૂત	કર્મણિ ભૂત	तव्य	अनीय	य
1.	आस्	आसितुम्	आसित्वा	आसीन	आस्यमान	आसितवत्	आसित	आसितव्य	आसनीय	आस्य
2.	हु	होतुम्	हुत्वा	हुवान	हूयमान	हुतवत्	हुत	होतव्य	हवनीय	हव्य
										हाव्य
3.	वस्	वसितुम्	वसित्वा	वसान	वस्यमान	वसितवत्	वसित	वसितव्य	वसनीय	वास्य
4.	ईश्	ईशितुम्	ईशित्वा	ईशान	ईश्यमान	ईशितवत्	ईशित	ईशितव्य	ईशनीय	ईश्य
5.	ईड्	ईडितुम्	ईडित्वा	ईडान	ईड्यमान	ईडितवत्	ईडित	ईडितव्य	ईडनीय	ईड्य
6.	मृज्	मार्जितुम्	मार्जित्वा	मृजत्	मृज्यमान	मृष्टवत्	मृष्ट	मार्जितव्य	मार्जनीय	मृज्य
		मार्ष्टुम्	**मृष्ट्वा**	**मार्जत्**				**मार्ष्टव्य**		**मार्ग्य**
7.	वश्	वशितुम्	वशित्वा	**उशत्**	**उश्यमान**	उशितवत्	उशित	वशितव्य	वशनीय	वाश्य
8.	शास्	शासितुम्	शासित्वा	शासत्	शिष्यमाण	शिष्टवत्	शिष्ट	शासितव्य	शासनीय	शिष्य
			शिष्ट्वा							
9.	जागृ	जागरितुम्	जागरित्वा	जाग्रत्	जागर्यमाण	जागरितवत्	जागरित	जागरितव्य	जागरणीय	जागर्य
10.	चक्ष्	**ख्यातुम्**	**ख्यात्वा**	चक्षाण	ख्यायमान	ख्यातवत्	ख्यात	ख्यातव्य	ख्यानीय	ख्येय
		क्शातुम्	**क्शात्वा**		क्शायमान	क्शातवत्	क्शात	क्शातव्य	क्शानीय	क्शेय

આના કર્મણિ રૂપો પાઠ – ૧૩ માં આવશે.

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૨ -પરસ્મૈપદ :-**

मृज् = સાફ કરવું [*To Clean*]

वश् = ઈચ્છવું, પ્રકાશવું [*To Desire*]

शास् = શાસન કરવું, અનુશાસન કરવું [*To Rule*]

चकास् = પ્રકાશવું [*To Shine*]

दरिद्रा = ગરીબ થવું [*To Be Poor*]

जागृ = જાગવું [*To Awake*]

सम् + इ = ભેગા થવું [*To Meet*]

वि+अप+इ = છૂટા પડવું [*To Separate*]

अनु+शास् = અનુશાસન કરવું [*To Command*]

➤ **ગણ -૨ -આત્મનેપદ :-**

आस् / सम्+आस् = બેસવું [*To Sit*]

उप+आस् = ઉપાસના કરવી [*To Worship*]

ह्नु = છૂપાવવું [*To Hide*]

ईश् = રાજ કરવું [*To Rule*]

ईड् = વખાણવું [*To Praise*]

वस् = પહેરવું [*To Wear*]

आ+शास् = ઈચ્છવું [*To Wish*]

चक्ष् = કહેવું [*To Say*]

શબ્દો

✿ **તત્સમ શબ્દો -પુલ્લિંગ :-**

संस्कार = સંસ્કાર [*Culture*]

समागम = મેળાપ [*Meeting*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

विद्या = વિદ્યા [*Knowledge*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

कुल = કુળ, વંશ [*Dynasty*]

✿ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

अनुक्रोश = પશ્ચાત્તાપ [*Repentence*]

भग = નસીબ [Luck]

महोदधि = મહાસાગર [*Ocean*]

पूर्वभव = પહેલાનો ભવ [*Previous Birth*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

मलीमस = મલિન [*Dirty*]

नीचगोत्र = કર્મનું નામ

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

पदवी = પદ [*Post*]

देवानन्दा = દેવાનંદા માતા

त्रिशला = ત્રિશલા માતા

➤ **અવ્યય :-**

विशेषतः = વિશેષ રીતે [*Distinctively*]

सम्प्रति = હમણાં [*Now*]

खलु = ખરેખર [*Really*]

वत् = જેમ [*Like*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. त एव शिष्या ये खलु अनुशिष्या गुरुणा ।

2. स्वीयदोषान् मा ह्नुध्वम्, गुरून् आख्यात सर्वान् दोषान्, तथैव यूयं मोक्षम् [1]ईशिध्वम्, देवा अपि युष्मान् ईडीरन् ।
3. [2]यथा काष्ठं च काष्ठं च, समेयातां महोदधौ ।
समेत्य च व्यपेयाताम्, [3]तद्वद्भूतसमागमः ॥
4. सम्प्रति शालायां बाला अधीयते, न तु संस्कारान् प्राप्नुवन्ति। पुरा संस्कारानपि प्राप्नुवन्तः आसन् बालाः । अतोऽधुना पितृभ्यां विशेषतो जागरितव्यम्, संस्काराश्च सेचनीयाः ।
5. मोङ्क्षि चक्रवर्तिनः पदवीम्, यद्युश्यात् तदा तव सर्वा आराधनाः प्रायो निष्फलीभवेयुः ।
6. यावत् पुण्यं चकास्ति तावदेव संसारे स्तोकमपि सुखम्, यदा पुण्यं नश्येत् तदा श्रीमन्तोऽपि दरिद्रियुः ।
7. सानुक्रोशः कुणिकः शीघ्रं श्रेणिकमभ्यैत्, किन्तु तमायन्तं अवेत्य श्रेणिको विषं प्सात्वा मरणमुपेतवान् ।
8. आस्ते भग आसीनस्य, तिष्ठति च तिष्ठतः, चरति चरतः शयानस्य शेते च ।
9. शिष्योऽनासिते गुरौ नासीत ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. જે તીર્થંકરે કહ્યું તે જ ગણધરોએ કહ્યું. તે જ તેમના શિષ્યોએ પણ કહ્યું અને આપ પણ તેમ જ કહો છો.
2. ગુરુનું અભિવાદન કરી શિષ્ય કહે – 'હે ગુરુદેવ ! મને વિદ્યા આપો.'
3. ધર્મની આશા કર, કારણ કે ધર્મથી પુણ્ય અને પુણ્યથી સર્વ ઈચ્છિતને તું પ્રાપ્ત કરીશ.
4. હે માણસો ! તમે જાગતા રહો, જાગતાને કોઈ ભય નથી.
5. સાધુએ મેલા કપડાં પહેર્યા હતા.
6. સદા બધાંને તમે વખાણો, કોઈની નિંદા ન કરો.
7. પોતાના કુળને પૂર્વભવમાં મહાવીર સ્વામીએ વખાણ્યું, તેથી તેમણે નીચગોત્ર કર્મને બાંધ્યું.
8. દેવાનંદાએ પૂર્વભવમાં ત્રિશલાના આભૂષણો ચોર્યા હતા તેથી દેવાનંદાનો પુત્ર હરાઈ ગયો.
9. રાજા પ્રજાનું શાસન કરે, ગુરુ શિષ્યનું અનુશાસન કરે, શિષ્ય પોતાની જાતનું અનુશાસન કરે.

---

1. યાદ કરો વાક્યરચનાનો નિયમ–11 प्रसवान् / प्रसवानाम् ईष्टे ।
2. અહીં એક કરતા વધારે च છે, પણ તે બોલવામાં સુંદર લાગે તે માટે છે. અર્થ એક જ च નો કરવો. આ રીતે આગળ પણ સમજવું.
3. અહીં 'तद्वद्' શબ્દમાં तस्य वद् આ રીતે ષષ્ઠી તત્પુરુષ સમાસ છે. જેનો અર્થ છે–'તેની જેમ'.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ.પુ.	તૃ. પુ.
1.		ગરીબ થવું			વર્તમાન	૧			
2.		વખાણવું			હ્યસ્તન	૨			
3.	चक्ष्				આજ્ઞાર્થ	૩			
4.	वि+अप+इ				વિધ્યર્થ	૨			
5.		બેસવું			વર્તમાન	૩			
6.	ईश्				હ્યસ્તન	૧			
7.		પહેરવું			આજ્ઞાર્થ	૩			
8.	मृज्				વિધ્યર્થ	૨			
9.		છૂપાવવું			હ્યસ્તન	૧			

[4] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	પ્રત્યય	કાળ	પુરુષ	વચન	અર્થ
1.	उड्ढि								
2.	मृष्ठ								
3.	ऐड्ढ्वम्								
4.	चकाद्धि								
5.	वष्टु								
6.	अचष्ठाः								
7.	शाधि								
8.	चड्ढ्वम्								
9.	औष्टम्								

[5] જોડકાં જોડો :-

નં.	A	B	C	D	E	F
1.	ह्नु	शासितुम्	जागरित्वा	क्शायमान	ईडान	जागरित
2.	ईड्	क्शातुम्	ह्नुत्वा	शिष्यमाण	जाग्रत्	क्शात
3.	शास्	ह्नोतुम्	ईडित्वा	जागर्यमाण	ह्नुवान	ह्नुत
4.	चक्ष्	जागरितुम्	शिष्ट्वा	ईड्यमान	चक्षाण	शिष्ट
5.	जागृ	ईडितुम्	ख्यात्वा	ह्नूयमान	शासत्	ईडित

[6] રૂપ પૂરો :-

1.	2.	3.
— — ऐड्महि	— — अवस्महि	अवशम् — —
— — —	— — —	— — —
— — ऐडत	अवस्त — —	अवट्-ड् — —

પાઠ - ૧૨

ગણ - ૨ [Part - III]

→ **સામાન્ય નિયમો :-**

1. અંતે ह् + ૨૪ કે શૂન્ય = ढ् + ૨૪ કે શૂન્ય
   દા.ત. लिह् + सि = लिढ् + सि [આ નિયમથી] = लेढ् + सि [ગુણ થતાં]

2. ढ् કે ष् + स् = क् + स् **દા.ત.** लेढ् + सि = लेक् + सि
   = लेक् + षि [વ્યંજન સંધિ નિયમ - 18 મુજબ]
   = लेक्षि
   ➤ दृश् + स्यति = दृष् + स्यति [આગળના નિયમ - 9 મુજબ]
   = द्रक् + स्यति [આ નિયમ મુજબ] [ભવિ.ના નિયમથી द्र]
   = द्रक् + ष्यति [વ્યંજનસંધિ નિયમ-૧૮ મુજબ]
   = द्रक्ष्यति

3. વર્ગીય ચોથો + त् અને थ् થી શરૂ થતા પ્રત્યય
   = વર્ગીય ચોથો + त् અને थ् નો ध्

દા.ત. ➤ लिह् + ति = लेढ् + ति [પૂર્વેના બે નિયમ મુજબ]
   = लेढ् + धि [આ નિયમ મુજબ]
   = लेढ् + ढि [વ્યંજન સંધિ નિયમ 14 મુજબ]
   = लेढि ।[વ્યંજન સંધિ નિયમ 21 મુજબ]
   ➤ लिह् + थस् = लिढ् + थस् [પૂર્વેના નિયમથી]
   = लिढ् + धस् [આ નિયમથી]
   = लिढ् + ढस् [વ્યંજનસંધિ નિયમ 14 થી]
   = लिढ् + ढः [વ્યંજનસંધિ નિયમ 20 મુજબ]
   = लीढः [વ્યંજનસંધિ નિયમ 21 મુજબ]

4. એકસ્વરી ધાતુના આરંભે 'द्' અને અંતે 'ह्' + ૨૪ કે શૂન્ય હોય તો
   ह् નો घ् + ૨૪ કે શૂન્ય
   દા.ત. दुह् → दुह् + सि = दोह् + सि = दोघ् + सि

5. એકસ્વરી ધાતુના પ્રારંભે ब्, ग्, द् અને અંતે વર્ગીય ચોથો + स्, ध्व् કે શૂન્ય
   = ધાતુના પ્રારંભે ત્રીજાનો ચોથો અંતે વર્ગીય ચોથો + स्, ध्व् કે શૂન્ય
   (એટલે કે ब् - ग् - द् ના સ્થાને भ् - घ् - ध् થાય છે.)
   દા.ત. दोघ् + सि = धोक् + सि = धोक्षि ।

6. પદની અસિદ્ધ અવસ્થામાં ૨૮ + વર્ગીય ત્રીજો કે ચોથો
= સ્વવર્ગનો ત્રીજો + વર્ગીય ત્રીજો કે ચોથો
[૨૮ = ૩૩ - ૫ અનુનાસિક]
દા.ત. दुह् + थस् = दुघ् + थस् [સામાન્ય નિયમ - ૪ મુજબ]
= दुघ् + धस् [સામાન્ય નિયમ - ૩ મુજબ]
= दुग् + धस् [આ નિયમ મુજબ]
= दुग्धः [વ્યંજન સંધિ નિયમ - ૨૦ મુજબ]
અહીં ૨૮ માં જો श्, ष्, स् હોય તો ક્રમશઃ ज्, ड्, द् થાય છે.
દા.ત. चक्ष् + ध्वे = चक्ष् + ध्वे
= चड् + ध्वे [આ નિયમ મુજબ] [આગળના નિયમ ૧૧થી क् નો લોપ થતા]
= चड्ढ्वे [વ્યંજન સંધિ નિયમ -14 મુજબ]

7. ધાતુના અંગના અંતે વ્યંજન + ભૂતકાળના स् કે त् પ્રત્યય હોય તો તે स् કે त् નો લોપ થાય. **દા.ત.** अहन् + स् = अहन् । अहन् + त् = अहन् ।

8. પદાન્તે અનુનાસિક સિવાયનો વ્યંજન આવે તો તે વર્ગનો પહેલો અથવા ત્રીજો વ્યંજન અને જો પદાન્તે 'ष्' હોય તો તેનો 'ट्' કે 'ड्' થાય.
દા.ત. अमार्ज् + स्, त् = अमार्ष् = अमार्ट् - ड् ।

➤ अलिह् + स् - त्
= अलेट् + स् - त् = अलेट् - ड्

9. व्रश्च्, सृज्, मृज्, यज्, राज्, भ्राज् તથા श्, छ् અંતવાળા ધાતુઓ + ૨૪ કે શૂન્ય
= અંત્ય વ્યંજનનો ष् + ૨૪ કે શૂન્ય
દા.ત. सृज् + त (કર્મણિ ભૂત કૃદન્ત) = सृष् + त = सृष्ट ।

10. I. અંગના અંતે स् + स् પ્રત્યય = त्, द्, : + ૦ — **દા.ત.** 'शास्' अशात्, अशाद्, अशाः ।
II. અંગના અંતે द् + स् પ્રત્યય = त्, द्, : + ૦ — **દા.ત.** 'विद्' अवेत्, अवेद्, अवेः ।
III. અંગના અંતે स् / द् + त् પ્રત્યય = त्, द् + ૦ — **દા.ત.** 'शास्' अशात्, अशाद् ।

11. જોડાક્ષરમાં આદ્ય स् કે क् + ૨૪ કે ૦ આવે તો स्, क् નો લોપ + ૨૪ કે ૦
દા.ત. चक्ष् + से = चष् + से
= चक् + से [સામાન્ય નિયમ ૨ મુજબ] = चक् + षे = चक्षे ।

➤ चक्ष् + ते = चष् + ते
= चष् + टे = चष्टे ।

12. બીજી બુકના છ ગણમાં ધાતુના અંતે ૨૪ + આજ્ઞાર્થ हि
= ૨૪ + धि

દા.ત. लिह् ☛ लिह् + हि = लिढ् + धि = लिढ् + ढि = लीढि ।

13. स् + ધાદિ પ્રત્યય — **દા.ત.** 'आस्'
= ૦ + ધાદિ પ્રત્યય — आस् + ध्वे = आध्वे ।

NOTE :- આ સામાન્ય નિયમો ધાતુ સાધિત નામોના રૂપો [=કૃદન્ત] વખતે પણ પ્રાયઃ લાગે છે.

રૂપો

1. लिह् = ચાટવું. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	लेह्मि	लिह्वः	लिह्मः	लिहे	लिह्वहे	लिह्महे
દ્વિ.પુ. →	लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे
તૃ.પુ. →	लेढि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अलेहम्	अलिह्व	अलिह्म	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्महि
દ્વિ.પુ. →	अलेट्-ड्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वम्
તૃ.પુ. →	अलेट्-ड्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहावहै	लेहामहै
દ્વિ.પુ. →	लीढि	लीढम्	लीढ	लिक्ष्व	लिहाथाम्	लीढ्वम्
તૃ.પુ. →	लेढु	लीढाम्	लिहन्तु	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि
દ્વિ.પુ. →	लिह्याः	लिह्यातम्	लिह्यात	लिहीथाः	लिहीयाथाम्	लिहीध्वम्
તૃ.પુ. →	लिह्यात्	लिह्याताम्	लिह्युः	लिहीत	लिहीयाताम्	लिहीरन्

2. दुह् = દોહવું. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः	दुहे	दुह्वहे	दुह्महे
દ્વિ.પુ. →	**धोक्षि**	दुग्धः	दुग्ध	धुक्षे	दुहाथे	**धुग्ध्वे**
તૃ.પુ. →	दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अदोहम्	अदुह्व	अदुह्म	अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्महि
દ્વિ.પુ. →	अधोक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्ध्वम्
તૃ.પુ. →	अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दोहानि	दोहाव	दोहाम	दोहै	दोहावहै	दोहामहै
દ્વિ.પુ. →	दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
તૃ.પુ. →	दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि
દ્વિ.પુ. →	दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
તૃ.પુ. →	दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्

આ પ્રમાણે दिह् = લેપ કરવો – ઉભયપદના રૂપો પણ સમજી લેવા.

3. हन् = હણવું. ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	हन्मि	हन्वः	हन्मः	**घ्ने**	हन्वहे	हन्महे
દ્વિ.પુ. →	हंसि	हथः	हथ	हसे	घ्नाथे	हध्वे
તૃ.પુ. →	हन्ति	हतः	**घ्नन्ति**	हते	घ्नाते	**घ्नते**

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अहनम्	अहन्व	अहन्म	**अघ्नि**	अहन्वहि	अहन्महि
દ્વિ.પુ. →	अहन्	अहतम्	अहत	अहथाः	अघ्नाथाम्	अहध्वम्
તૃ.પુ. →	अहन्	अहताम्	**अघ्नन्**	अहत	अघ्नाताम्	अघ्नत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	हनानि	हनाव	हनाम	हनै	हनावहै	हनामहै
દ્વિ.પુ. →	**जहि**	हतम्	हत	हस्व	घ्नाथाम्	हध्वम्
તૃ.પુ. →	हन्तु	हताम्	**घ्नन्तु**	हताम्	घ्नाताम्	घ्नताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	हन्याम्	हन्याव	हन्याम	**घ्नीय**	घ्नीवहि	घ्नीमहि
દ્વિ.પુ. →	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात	घ्नीथाः	घ्नीयाथाम्	घ्नीध्वम्
તૃ.પુ. →	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः	घ्नीत	घ्नीयाताम्	घ्नीरन्

4. विद् = જાણવું. ગણ - ૨ પરસ્મૈપદ

વર્તમાનકાળ | **હ્યસ્તનભૂતકાળ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वेद्मि	विद्वः	विद्मः	अवेदम्	अविद्व	अविद्म
દ્વિ.પુ. →	वेत्सि	वित्थः	वित्थ	अवेः,अवेत्-द्	अवित्तम्	अवित्त
તૃ.પુ. →	वेत्ति	वित्तः	विदन्ति	अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः

આજ્ઞાર્થ | **વિધ્યર્થ**

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	वेदानि	वेदाव	वेदाम	विद्याम्	विद्याव	विद्याम
દ્વિ.પુ. →	विद्धि	वित्तम्	वित्त	विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
તૃ.પુ. →	वेत्तु	वित्ताम्	विदन्तु	विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

5. द्विष् = દ્વેષ કરવો, ગણ - ૨ ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
દ્વિ.પુ. →	द्वेक्षि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे
તૃ.પુ. →	द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
अद्वेट्-ड्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्
अद्वेट्-ड्	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

પરસ્મૈપદ	← આજ્ઞાર્થ →		આત્મનેપદ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषामहै
દ્વિ.પુ. →	द्विड्ढि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विक्ष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
તૃ.પુ. →	द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
દ્વિ.પુ. →	द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीध्वम्
તૃ.પુ. →	द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्

આના કર્મણિ રૂપો તથા કૃદન્તો પાઠ -૧૩ માં જોઈશું.

✱ અનિયમિત રૂપો ✱

अस्थि = હાડકા [નપુંસકલિંગ]

	એ. વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. વિ. →	अस्थि	अस्थिनी	अस्थीनि
દ્વિ. વિ. →	"	"	"
તૃ. વિ. →	अस्थ्ना	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
ચ. વિ. →	अस्थ्ने	"	अस्थिभ्यः
પં. વિ. →	अस्थ्नः	"	"
ષ. વિ. →	"	अस्थ्नोः	अस्थ्नाम्
સ. વિ. →	अस्थ्नि, अस्थनि	"	अस्थिषु
સંબો. →	अस्थि ! अस्थे !	अस्थिनी	अस्थीनि !

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :–**

वम् = ઉલટી કરવી [*To Vomit*]

➤ **ગણ -૨ - ઉભયપદ :–**

दिह् = લેપ કરવો [*To Anoint*]

दुह् = દોહવું [*To Milk*]

द्विष् = ધિક્કારવું, દ્વેષ કરવો.[*To Hate*]

लिह् = ચાટવું [*To Lick*]

हन् = હણવું [*To Kill*]

➤ **ગણ -૨ - પરસ્મૈપદ**

विद् = જાણવું [*To Know*]

अद् = ખાવું [*To eat*]

શબ્દો

❁ **તત્સમ શબ્દો – પુલ્લિંગ :–**

चेतन = જીવ [*Living being*]

अचेतन = અજીવ [*Non-Living*]

अनादिकाल = અનાદિકાળ [*Infinite Time*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

यन्त्र = યંત્ર [*Machine*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

शत्रुता = દુશ્મનાવટ [*Enemity*]

➤ **વિશેષણ :-**

सूक्ष्म = સૂક્ષ્મ [*Minute*]

घोर = ઘોર, ભયંકર [*Horrible*]

❀ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

निर्ग्रन्थ = જૈન સાધુ [*Saint*]

द्विरेफ = ભમરો [*Bee*]

सारमेय = કૂતરો [*Dog*]

गोपाल = ગોવાળ [*Cowherd*]

पाद = પગ [*Leg*]

महोपाध्याय = મહોપાધ્યાય [વિશિષ્ટ પદવીનું નામ]

यशोविजय = ઉપા. યશોવિજયજી

रथनेमि = રથનેમિ

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

सुरभि = સુગંધ, સુગંધી [*Fragrance*]

वपुस् = શરીર ['आयुस्' પ્રમાણે રૂપ] [*Body*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

उक्ति = ઉક્તિ, કહેવત [*Proverb*]

राजीमती = રાજીમતી

➤ **વિશેષણ :-**

जात्य = શ્રેષ્ઠ કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલ, શ્રેષ્ઠ [*Noble*]

निस्सार = સારરહિત [*Worthless*]

वान्त = વમેલ, ઊલટી કરેલ [*Vomitted*] [वम् ધાતુનું કર્મ. ભૂ. કૃ.]

➤ **અવ્યય :-**

हा = હાય ! [*Oh No !*] (ખેદ સૂચક)

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. सर्वेऽपि जीवा इच्छन्ति जीवितुं, न मर्तुम्, तस्माज्जीवहिंसां हि घोरां निर्ग्रन्था वर्जयन्त्येव ।
2. आगमेऽप्येवमेवोक्तम् – 'न हिंस्यात् सर्वभूतानि' इति[1] । अतो भोः ! जनाः ! मा हध्वम् सूक्ष्ममपि जीवम् ।
3. 'त्वं नेमिना भगवता वान्तां मां लेक्षि ? किं कोऽपि जात्यो वान्तं लिह्यात् ?' इति राजीमती रथनेमिमुपदिष्टवती ।
4. यः स्वं वेत्ति स एव सर्वं वेद । अत एव 'य एकं [= એકને] जानाति स सर्वं जानाति' इत्यागम उक्तम् ।
5. अनादिकालतो 'जीवो जीवाय द्वेष्टि, अजीवे च जीवस्य राग' इति प्रायो दृश्यते ।

---

1. इति શબ્દનો અર્થ બધે 'એ પ્રમાણે' ન કરવો. ક્યારેક વાક્યના અંતને કે જે તે મુદ્દાના અંતને સૂચવવા માટે પણ 'इति' વપરાય છે.

6. त्वं मा जहि तं सारमेयम्, यतः स सारमेयोऽपि त्वादृक्ष एव ।
7. पुरा गोपाला यथा धेनुः न पीड्यते तथाऽदुहत । अधुना यन्त्राणि न तथा दुहन्ति । हा ! मूर्खा ना धेनुमपि पीडयति ।
8. अहं न जीवान् हन्याम्, किन्तु मम कर्माण्येव घ्नीय । त्वमप्यन्यं मा हस्व, स्वारिं मोहमज्ञानञ्च जहि ।
9. केवलज्ञानेन प्रभवः सर्वं विदुः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તું મધને નહીં ચાટ, કારણ કે મધમાં અસંખ્ય જીવો રહેલા છે. જો ! તે સજ્જનો પણ મધને નથી ચાટતા.
2. પૂર્વભવમાં ભગવાનની પ્રતિમાને તેણે ચંદનથી લેપી હતી. તેથી અત્યારે તેનું શરીર સુગંધી છે.
3. ફૂલોમાં ભમરાઓએ મધને ચાટ્યું હતું, પછી વમી દીધું અને હવે ભમરાઓએ વમેલા મધને તું ચાટે છે ?
4. દુર્જન એવા અનાર્ય ઉપર કે સંગમદેવ ઉપર ભગવાન મહાવીરે દ્વેષ કર્યો નથી અને ગજસુકુમાલ મુનિએ પણ પોતાના સસરા ઉપર દ્વેષ કર્યો નથી માટે તમે પણ બીજા કોઈના ઉપર પણ દ્વેષ ન કરો.
5. કૂતરો જેમ નિસ્સાર એવા હાડકાને ચાટે છે તેમ તમે પૈસા માટે બીજાના પગ ન ચાટો ! ઉદ્યમ કરો, ન્યાયથી ધનને મેળવો.
6. મહોપાધ્યાય યશોવિજયજીએ સર્વ ન્યાયશાસ્ત્રોને જાણી લીધા અને ભણી લીધા. તેથી તેઓ જિનશાસનના ગગનમાં સૂર્યની જેમ પ્રકાશ્યા.
7. તું શત્રુઓના વિનાશને નહીં પણ શત્રુતાના વિનાશને ઈચ્છ. કારણ કે શત્રુને પણ ન મારવા જોઈએ.
8. તમે શત્રુઓ ઉપર પણ દ્વેષ ન કર્યો - તે ખૂબ જ સારું કર્યું.
9. ગાયને જેમ ગોવાળ દોહે તેમ શાસ્ત્રના પદાર્થોને તું દોહ.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ.પુ.	તૃ. પુ.
1.	लिह्				હ્યસ્તન	૧			
2.	दुह्				વર્તમાન	૨			
3.	दिह्				વિધ્યર્થ	૩			
4.	हन्				આજ્ઞાર્થ	૨			
5.	द्विष्				વર્તમાન	૩			
6.	विद्				હ્યસ્તન	૧			
7.	चक्ष्				આજ્ઞાર્થ	૩			
8.	ईड्				વિધ્યર્થ	૧			
9.	ईश्				હ્યસ્તન	૨			

[4] ખૂટતી વિગત પૂરો :- [એકના એક ધાતુ બે વાર ન વાપરવા]

નં.	અર્થ	ધાતુ	ગણ	પદ	કાળ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	પ્રકાશવું				વર્તમાન	૧			
2.	ગરીબ થવું				હ્યસ્તન	૨			
3.	ઈચ્છવું				આજ્ઞાર્થ	૩			
4.	ઈચ્છવું				વિધ્યર્થ	૨			
5.	સાફ કરવું				વર્તમાન	૩			
6.	ધિક્કારવું				હ્યસ્તન	૧			
7.	મારવું				આજ્ઞાર્થ	૩			
8.	લેપવું				વિધ્યર્થ	૧			
9.	ખાવું				આજ્ઞાર્થ	૨			

[5] રૂપ ઓળખો :-

નં.	રૂપ	ધાતુ	ગણ	પદ	કાળ	પુરુષ	વચન	પ્રત્યય	અર્થ
1.	अवेः								
2.	अद्विषुः								
3.	चकास्यात्								
4.	अशासुः								
5.	ऐडत								
6.	औशन्								
7.	धुग्ध्वम्								
8.	घ्नीध्वम्								
9.	लीढ्वम्								

[6] યોગ્ય ક્રમમાં આવતા રૂપોથી ખાલી જગ્યા પૂરો :-

1. वश्मि, ____, ____, ____, ____, उष्ठ ।
2. दोहाम, ____, ____, ____, ____, ____, दुहन्तु ।
3. अलिहाथाम्, ____, ____, अलिहाताम् ।
4. अस्थि, ____, ____, ____, अस्थ्ने ।
5. लीढ्वम्, ____, ____, लिहताम् ।

[7] રૂપ પૂરો :-

1.	हनै ____ ____ ____ ____ ____ हताम् ____ ____	2.	____ अदुह्व ____ ____ ____ अदुग्ध ____ ____ ____	3.	द्वेषाणि ____ ____ ____ ____ ____ ____ ____ द्विषन्तु

ગણ - ૨ [Part - IV]

➔ આ પાઠમાં અત્યાર સુધી આવેલ નિયમાદિનું પુનરાવર્તન તથા ગણ–૨ના ધાતુઓના કૃદન્ત અને કર્મણિ પ્રયોગો જોઈશું.

★ કૃદન્તો :–

નં.	ધાતુ	હેત્વર્થ કૃદન્ત	સંબંધક ભૂત કૃદન્ત	વર્તમાન કર્તરિ કૃદન્ત	વર્તમાન કર્મણિ કૃદન્ત	કર્મણિભૂત કૃદન્ત
1.	लिह्	लेढुम्	लीढ्वा	लिहत्/लिहान	लिह्यमान	लीढ
2.	दुह्	दोग्धुम्	दुग्ध्वा	दुहत्/दुहान	दुह्यमान	दुग्ध
3.	दिह्	देग्धुम्	दिग्ध्वा	दिहत्/दिहान	दिह्यमान	दिग्ध
4.	विद्	वेदितुम्	विदित्वा	विदत्/विद्वस्	विद्यमान	विदित
5.	द्विष्	द्वेष्टुम्	द्विष्ट्वा	द्विषत्/द्विषाण	द्विष्यमाण	द्विष्ट
6.	हन्	हन्तुम्	हत्वा	घ्नत्/घ्नान	हन्यमान	हत

➤ બીજા ગણના ધાતુઓના કર્મણિ તૃ. પુ. એકવચન અહીં આપેલ છે. તે આધારે બાકીના રૂપ બનાવી શકાશે.

નં.	ધાતુ	વર્તમાનકાળ	હ્યસ્તન ભૂતકાળ	આજ્ઞાર્થ	વિધ્યર્થ
1.	इ	ईयते	ऐयत	ईयताम्	ईयेत
2.	अभि+इ	अभीयते	अभ्यैयत	अभीयताम्	अभीयेत
3.	अव+इ	अवेयते	अवैयत	अवेयताम्	अवेयेत
4.	उद्+इ	उदीयते	उदैयत	उदीयताम्	उदियेत
5.	ईड्	ईड्यते	ऐड्यत	ईड्यताम्	ईड्येत
6.	जक्ष्	जक्ष्यते	अजक्ष्यत	जक्ष्यताम्	जक्ष्येत
7.	स्वप्	**सुप्यते**	असुप्यत	सुप्यताम्	सुप्येत
8.	यु	यूयते	अयूयत	यूयताम्	यूयेत
9.	जागृ	**जागर्यते**	अजागर्यत	जागर्यताम्	जागर्येत
10.	हन्	हन्यते	अहन्यत	हन्यताम्	हन्येत
11.	स्तु	**स्तूयते**	अस्तूयत	स्तूयताम्	स्तूयेत

12.	पा	पायते	अपायत	पायताम्	पायेत
13.	श्वस्	श्वस्यते	अश्वस्यत	श्वस्यताम्	श्वस्येत
14.	शी	शय्यते	अशय्यत	शय्यताम्	शय्येत
15.	शास्	**शिष्यते**	अशिष्यत	शिष्यताम्	शिष्येत
16.	आ+शास्	**आशास्यते**	आशास्यत	आशास्यताम्	आशास्येत
17.	चक्ष्	**ख्यायते / क्शायते**	अख्यायत / अक्शायत	ख्यायताम् / क्शायताम्	ख्यायेत / क्शायेत
18.	ब्रू	**उच्यते**	औच्यत	उच्यताम्	उच्येत

આના આધારે બાકીના રૂપો સમજી શકાય તેમ છે.

✱ અનિયમિત રૂપો ✱

गो = ગાય [પુલ્લિંગ]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. વિ. ➜	गौः	गावौ	गावः
દ્વિ. વિ. ➜	गाम्	"	गाः
તૃ. વિ. ➜	गवा	गोभ्याम्	गोभिः
ચ. વિ. ➜	गवे	"	गोभ्यः
પં. વિ. ➜	गोः	"	"
ષ. વિ. ➜	"	गवोः	गवाम्
સ. વિ. ➜	गवि	"	गोषु
સંબો. ➜	गौः !	गावौ !	गावः !

गिर् = ભાષા [સ્ત્રીલિંગ]

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. વિ.	गीः	गिरौ	गिरः
દ્વિ. વિ.	गिरम्	"	"
તૃ. વિ.	गिरा	गीर्भ्याम्	गीर्भिः
ચ. વિ.	गिरे	"	गीर्भ्यः
પં. વિ.	गिरः	"	"
ષ. વિ.	"	गिरोः	गिराम्
સ. વિ.	गिरि	"	गीर्षु
સંબો.	गीः !	गिरौ !	गिरः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :–**

उत् + तॄ = વિશેષ રીતે તરી જવું, પાર પામવું [*To Overcome*]

वि+रम् = અટકવું [*To Stop*]

वि+शस् = મારવું [*To Kill*]

आ/वि+क्रुश् = ઊંચા સ્વરે રડવું, ગુસ્સો કરવો / શોક કરવો. [*To Weep / To Be Angry*]

भण् = બોલવું [*To Speak*]

ज्वल् = પ્રકાશવું [*To Shine*]

➤ **ગણ -૧ - આત્મનેપદ :–**

परा + अय् = નાસવું [पराનું पला કરવું] [*To Run Away*]

➤ **ગણ -૧૦- ઉભયપદ :–**

प्रति+अर्प् = પાછું આપવું [*To Give Back*]

➤ **ગણ - ૮ - ઉભયપદ :–**

अप+आ+कृ = દૂર કરવું [*To Remove*]

➤ **ગણ - ૨ આત્મનેપદ :–**

वि+आ+चक्ष् = વિશેષ રીતે સમજાવવું. [*To Explain*]

प्र+सू = જન્મ આપવો. [*To Give Birth*]

શબ્દો

➤ **તત્સમ શબ્દો - પુલ્લિંગ :–**

भाव = સદ્ભાવ [*Sentiment*]

➤ **વિશેષણ :–**

सफल = સફળ [*Successful*]

➤ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :–**

विश्वनाथ = ભગવાન [*God*]

गुड = ગોળ [*Treacle*]

बिडाल = બિલાડી [*Cat*]

पुण्य = પુણિયો શ્રાવક

बिभीषण = બિભીષણ

दशानन = રાવણ

गो = ગાય [*Cow*] [અનિ.]

भास्वत् = સૂર્ય [भगवत् પ્રમાણે રૂપ] [*Sun*]

संयमिन् = સંયમી [*Saint*] ['शशिन्' પ્રમાણે રૂપ]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :–**

निशा = રાત્રિ [*Night*]

गिर् = વાણી, ભાષા [*Speech, Language*]

मन्दोदरी = મંદોદરી

जानकी = સીતા

शर्करा = સાકર [*Sugar*]

➤ **નપુંસકલિંગ :–**

श्रोत्र = કાન [*Ear*]

तमस् = અંધારુ [पयस् પ્રમાણે રૂપ] [*Darkness*]

दुग्ध = દૂધ [*Milk*]

नित्य = કાયમ, સદા [*Always*]

➤ **અવ્યય :–**

भृशम् = ઘણું, પુષ્કળ [*A Lot*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. शुभस्वप्नस्य दर्शने[1] निशायां जागरित्वा न स्वप्यात् किन्तु चित्तं धर्मध्यानादिषु योजयेत्, अशुभस्वप्नदर्शने तु स्वप्यात् ।
2. पुण्यश्रावको वित्तैरदरिद्रात् न तु भावैः ।
3. या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।
4. विश्वमीशितुं बहव इच्छन्ति, स्वात्मानं तु न ।

---

1. અહીં વાક્યનો અર્થ સતિસપ્તમી પ્રમાણે કરવો. એટલે કે 'શુભ સ્વપ્નને જોયે છતે' આ પ્રમાણે અર્થ કરવો. આ રીતે 'सति' પદ ન લખ્યું હોવા છતા સતિસપ્તમી હોઈ શકે છે – તે ધ્યાનમાં રાખવું.

5. यैर्मनसा विश्वनाथः स्तूयते, गिरा सज्जनगुणा नूयन्ते, श्रोत्राभ्याञ्च कथा श्रूयते ते अञ्जसा भवमुत्तरन्ति ।
6. सर्वं ख्येयं बिभीषणेन क्शातम्, मन्त्रिणोऽपि व्याख्याय विरताः, मन्दोदर्यपि व्याक्शातुम् प्रायतत, किन्तु दशाननो जानकीं न प्रत्यर्पितवान् ।
7. स्वपापानि स्वदोषाश्च येन द्विष्टाः स शीघ्रं सिद्धिं प्राप्नोति ।
8. जागृत नराः ! नित्यं, जाग्रतो नाऽस्ति भयम् ।
9. सारमेयोऽस्थि लेढि, बिडालाः दुग्धं लिहन्ति, बालश्शर्करां लीढे, गुडश्च भवता लिह्यते ।

[2] **ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-**

1. બધી ભાષાઓમાં સંસ્કૃત ભાષા સૂર્યની જેમ પ્રકાશે છે.
2. જેના દ્વારા જાણવા યોગ્ય જણાયેલું છે અને કરવા યોગ્ય કરાયું છે તેનું જીવન સફળ છે.
3. શ્રેણિક મહારાજાએ અત્યંત ભક્તિથી ભગવાન મહાવીરને સ્તવ્યા.
4. ગાયને દોહવા માટે તે આવે છે.
5. તમે મને જે ધર્મ કીધો હતો, તે ધર્મને જ હું રોજેરોજ આચરું છું.
6. તું તેવી રીતે રાજ કર જેથી બધાં સુખી થાય.
7. સજ્જનોને સ્તવવા જોઈએ. કારણ કે જે સજ્જનોને સ્તવે છે તેના આત્મામાં સજ્જનના ગુણો પ્રકાશે છે.
8. તેં પ્રજા ઉપર રાજ કર્યું પણ તારા દ્વારા શું પ્રજાને ખુશ કરાઈ ?
9. તેના દ્વારા સંસ્કૃત ભાષા ભણાઈ.

[3] **નિમ્નોક્ત કર્તરિ વાક્યોને કર્મણિ વાક્યો બનાવી ગુજરાતી કરો :-**

1. महावीरप्रभोः वियोगाद् गणधरो गौतमो भृशमरोदत् ।
2. जिनवचनानि जीवहृदये चकासित्वाऽज्ञानतमोऽपाकुर्वन्ति ।
3. धर्मो दुर्गतिं यतो जनान् पाति ।
4. अतः त्वं सङ्कटेऽपि धर्मं पायाः ।
5. धर्ममहमाशासि हृदयेन, अधुना सम्यगाचराम्यपि तम्, त्वमपि हृदयेन धर्ममाशास्य तमाचर ।
6. तारकाणि ग्रहाश्च गगने चकासति ।
7. श्रावका भगवदुपदेशाज्जक्ष्यमेवाऽजक्षुः ।
8. त्रिशलामाता श्रीवीरं मध्यरात्रौ प्रासूत सुखेन ।
9. न द्विष्यात् शत्रुमपि, यतः पूर्वभवेषु शत्रुरपि मित्र आसीत् ।

[4] નિમ્નોક્ત કર્તરિ પ્રયોગોનું કર્મણિ કરો :-

નં.	કર્તરિ	કર્મણિ	નં.	કર્તરિ	કર્મણિ	નં.	કર્તરિ	કર્મણિ
1.	स्तुवीध्वे	___	7.	ईशते	___	13.	अजक्षुः	___
2.	अब्रूध्वम्	___	8.	आशासीमहि	___	14.	दुग्ध	___
3.	ह्रुवीरन्	___	9.	शासतु	___	15.	ऐड्वाः	___
4.	आहुः	___	10.	अदरिद्रित	___	16.	मृड्ढि	___
5.	अस्तुवाथाम्	___	11.	चकाद्धि	___	17.	द्वेषामहै	___
6.	घ्नन्तु	___	12.	अमृष्टाम्	___	18.	अरोदत्	___

[5] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	કાળ	પ્રયોગ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	यु			વર્તમાન	કર્તરિ	૧			
2.	स्वप्			હ્યસ્તન	"	૨			
3.	श्वस्			આજ્ઞાર્થ	"	૩			
4.	शास्			વિધ્યર્થ	"	૨			
5.	चक्ष्			વર્તમાન	"	૩			
6.	पा			હ્યસ્તન	"	૧			
7.	स्तु			આજ્ઞાર્થ	"	૩			
8.	उद्+इ			વિધ્યર્થ	"	૨			
9.	ब्रू			હ્યસ્તન	કર્મણિ	૧			

[6] સાચા કર્મણિ પ્રયોગો જણાવો :-

1. औच्यताम्, उच्यति, उच्येत
2. श्वस्यत्, श्वस्यात्, श्वस्ये
3. रुद्यात्, रुद्येत, रुद्येयुः
4. जक्ष्यतु, जक्ष्येयुः, जक्ष्यताम्
5. ऐड्ये, ऐड्ये, ऐट्टि

[7] નિમ્નોક્ત રૂપોની સાધનિકા જણાવો :-

દા.ત. लेक्षि = लिह् + सि = लिढ् + सि [સામાન્ય -નિયમ - ૧ મુજબ] = लेढ् + सि [ગુણ થવાથી] = लेक् + सि [સામાન્ય નિયમ -૨ મુજબ] = लेक्+षि [વ્યંજન સંધિ નિયમ -૧૮ મુજબ] = लेक्षि ।

1. लीढ्वे 2. धुग्ध्वम् 3. लिक्ष्व 4. धुक्षे 5. दोग्धु

પાઠ - ૧૪

ગણ - ૩ [Part - I]

→ આ પાઠમાં આપણે ત્રીજો ગણ જોઈશું :–

પહેલાં નિયમો જોઈ લઈએ. નિયમો ગોખ્યા પછી પણ રૂપો ગોખવા જરૂરી હોવાથી નિયમો માત્ર સમજી થોડા ધારી લઈએ અને રૂપો ગોખીએ તો પણ ચાલે. હા ! દ્વિરુક્તિના નિયમો ખાસ ગોખશો !

નિયમો :-

૧. ત્રીજા ગણના ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ (અભ્યાસ) કરવામાં આવે છે. અર્થાત્ ધાતુનો આદ્ય વ્યંજન સ્વર સહિત બેવડાય અને જો પહેલા એકલો સ્વર હોય તો એ સ્વર બેવડાય છે. **દા.ત.** दा ☛ दादा । निज् ☛ निनिज् । इष् ☛ इइष् ।

૨. દ્વિરુક્તિમાં થતા ફેરફારો

(A) વર્ગીય બીજાનો પહેલો થાય. **દા.ત.** फल् ☛ फफल्, पफल् ।
વર્ગીય ચોથાનો ત્રીજો થાય. **દા.ત.** धा ☛ धाधा, दाधा ।

(B) કંઠ્યનો તેટલામો જ તાલવ્ય થાય. ह નો ज થાય.
દા.ત. खन् ☛ खखन्, कखन्, चखन् । हा ☛ हाहा, जाहा ।

(C) દીર્ઘ સ્વરનો હ્રસ્વસ્વર અને ऋ નો अ થાય છે.
દા.ત. ☛ दादा नुं ददा । जाहा नुं जहा । कृ ☛ कृकृ, चृकृ, चकृ ।

(D) સંયુક્ત વ્યંજનમાં માત્ર પ્રથમ અક્ષરની દ્વિરુક્તિ થાય. પણ જો પ્રથમ અક્ષર ઉષ્માક્ષર હોય અને બીજો અક્ષર અઘોષ હોય તો અઘોષની દ્વિરુક્તિ થાય.
દા.ત. ह्री ☛ हीह्री – जीह्री – जिह्री ।
स्पर्ध् ☛ पस्पर्ध् । स्वन् ☛ सस्वन् ।

(E) मा, हा (આ. જવું) भृ, पृ, पृ તથા ऋ ના દ્વિરુક્તમાં સ્વરનો હ્રસ્વ इ થાય છે.
દા.ત. मा ☛ मामा, मिमा । भृ ☛ भृभृ, बृभृ, बिभृ । ऋ ☛ ऋऋ, इऋ ।
हा ☛ हाहा–जाहा–जहा–जिहा । पृ ☛ पृपृ, पिपृ ।

(F) પૂર્વમાં રહેલ દ્વિરુક્તિના 'इ' અને 'उ' પછી કોઈ પણ વિજાતીય સ્વર આવે તો અનુક્રમે 'इ', 'उ' નો 'इय्', 'उव्' થાય છે.
દા.ત. इऋ, इयृ । નિયમ (E) થી इऋ થયેલ અને (F) થી इ નો इय् થયો

(G) निज्, विज्, विष् ધાતુની દ્વિરુક્તિમાં इ નો ए થાય અને સ્વરાદિ વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે ધાતુના ઉપાંત્ય इ નો ગુણ ન થાય.

દા.ત. निज् ☛ निनिज् = नेनिज् + मि = नेनेज्मि, नेनिज्वः, नेनिज्मः ।
स्वरादि विकारक प्रत्ययमां → अनेनिजम् ।

૩. તૃતીય પુરુષ બહુવચનના अन्ति અને अन्तु પ્રત્યયના બદલે अति અને अतु પ્રત્યય લાગે दा ☛ ददति । ददतु ।

૪. હ્યસ્તન ભૂતકાળ તૃતીય પુરુષ બહુવચનના 'अन्' પ્રત્યયના બદલે 'उस्' પ્રત્યય લાગે. उस् લાગતા પહેલા आ નો લોપ અને હ્રસ્વ કે દીર્ઘ इ, उ, ऋ નો ગુણ થાય. **દા.ત.** भी ☛ बिभी – अबिभे + उस् = अबिभयुः ।

૫. मा, हा (આત્મનેપદ) + વ્યંજનથી શરૂ થતા અવિકારક પ્રત્યય હોય તો ધાતુના आ નો ई થાય. અને સ્વરાદિ અવિકારકમાં आ નો લોપ થાય છે.

દા.ત. વ્યંજનાદિ અવિકારકમાં मा ☛ मामा, ममा, मिमा + वहे = मिमीवहे ।
સ્વરાદિ અવિકારકમાં मा ☛ मिमा + अते = मिमते ।

૬. **I** हा (પરસ્મૈ.) + વ્યંજનથી શરૂ થતા અવિકારક પ્રત્યય
= हा ના आ નો વિકલ્પે इ / ई + વ્યંજન અવિકારક પ્રત્યય

દા.ત. हा ☛ जहा + वस् = जहिवः / जहीवः ।

II વિધ્યર્થ તથા સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય હોય તો हा નો आ લોપાય છે.

દા.ત. વિધ્યર્થમાં जहा + यात् = जह्यात् ।

સ્વરાદિમાં અવિકારકમાં जहा + अति = जहति ।

III આજ્ઞાર્થ બીજો પુ. એ. વ. માં ત્રણ રૂપો થાય जहाहि, जहिहि, जहीहि ।

૭. भी + વ્યંજનથી શરૂ થતા અવિકારક પ્રત્યય
भि કે भी + વ્યંજનથી શરૂ થતા અવિકારક પ્રત્યય.

દા.ત. 'भी' ☛ बिभी + वस् = बिभिवः, बिभीवः । પરન્તુ વિકારકમાં बिभेति ।

૮. **A** दा, धा + બધા અવિકારક પ્રત્યય
= અંત્ય आ નો લોપ + અવિકારક પ્રત્યય

દા.ત. दा ☛ ददा + वस् = दद्वः । धा ☛ दधा + वस् = दध्वः ।

B આજ્ઞાર્થ બીજો પુ. એક વ. માં 'दा' નું 'देहि' અને 'धा' નું 'धेहि' રૂપ થાય.

C 'दा' નું અંગ ददा + અવિકારક स्, ध्व, त्, थ् થી શરૂ થતા પ્રત્યય
= दत् + અવિકારક स्, ध्व, त्, थ् વાળા પ્રત્યય

દા.ત. ददा + थस् = दत्थः । ददा + ध्वे = दद्ध्वे ।
ददा + से = दत्से । ददा + ते = दत्ते ।

D 'धा' નું અંગ दधा + અવિકારક स्, ध्व्, त्, थ् થી શરૂ થતા પ્રત્યય
= धत् + અવિકારક स्, ध्व्, त्, थ् પ્રત્યય

દા.ત. दधा + थस् = धत्थः । दधा + से = धत्से ।
दधा + ध्वे = धद्ध्वे । दधा + ते = धत्ते ।
કૃદન્તોમાં પણ 'दत्तः' ઈત્યાદિ રીતે પ્રસ્તુત નિયમ લાગુ પડે છે.
આ નિયમો સમજી હવે થોડા રૂપો ગોખી લઈએ :–

રૂપો :- 1. भृ = આશ્રય આપવો, ભરવું [ઉભયપદ]

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः	बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे
દ્વિ.પુ. →	बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ	बिभृषे	बिभ्राथे	बिभृध्वे
તૃ.પુ. →	बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति	बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम	अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि
દ્વિ.પુ. →	अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्
તૃ.પુ. →	अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	बिभराणि	बिभराव	बिभराम	बिभरै	बिभरावहै	बिभरामहै
દ્વિ.પુ. →	बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	बिभृष्व	बिभ्राथाम्	बिभृध्वम्
તૃ.પુ. →	बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	बिभृयाम्	बिभृयाव	बिभृयाम	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि
દ્વિ.પુ. →	बिभृयाः	बिभृयातम्	बिभृयात	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
તૃ.પુ. →	बिभृयात्	बिभृयाताम्	बिभृयुः	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीरन्

2. दा = આપવું [ઉભયપદ]

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ददामि	दद्वः	दद्मः	ददे	दद्वहे	दद्महे
દ્વિ.પુ. →	ददासि	दत्थः	दत्थ	दत्से	ददाथे	दद्ध्वे
તૃ.પુ. →	ददाति	दत्तः	ददति	दत्ते	ददाते	ददते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अददाम्	अदद्व	अदद्म	अददि	अदद्वहि	अदद्महि
દ્વિ.પુ. →	अददाः	अदत्तम्	अदत्त	अदत्थाः	अददाथाम्	अदद्ध्वम्
તૃ.પુ. →	अददात्	अदत्ताम्	अददुः	अदत्त	अददाताम्	अददत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	ददानि	ददाव	ददाम	ददै	ददावहै	ददामहै
દ્વિ.પુ. →	देहि	दत्तम्	दत्त	दत्स्व	ददाथाम्	दद्ध्वम्
તૃ.પુ. →	ददातु	दत्ताम्	ददतु	दत्ताम्	ददाताम्	ददताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दद्याम्	दद्याव	दद्याम	ददीय	ददीवहि	ददीमहि
દ્વિ.પુ. →	दद्याः	दद्यातम्	दद्यात	ददीथाः	ददीयाथाम्	ददीध्वम्
તૃ.પુ. →	दद्यात्	दद्याताम्	दद्युः	ददीत	ददीयाताम्	ददीरन्

3. धा = ધારણ કરવું [ઉભયપદ]

પરસ્મૈપદ ← વર્તમાનકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दधामि	दध्वः	दध्मः	दधे	दध्वहे	दध्महे
દ્વિ.પુ. →	दधासि	धत्थः	धत्थ	धत्से	दधाथे	धद्ध्वे
તૃ.પુ. →	दधाति	धत्तः	दधति	धत्ते	दधाते	दधते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તન ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	अदधाम्	अदध्व	अदध्म	अदधि	अदध्वहि	अदध्महि
દ્વિ.પુ. →	अदधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अदधाथाम्	अधद्ध्वम्
તૃ.પુ. →	अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः	अधत्त	अदधाताम्	अदधत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दधानि	दधाव	दधाम	दधै	दधावहै	दधामहै
દ્વિ.પુ. →	धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	दधाथाम्	धद्ध्वम्
તૃ.પુ. →	दधातु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम्	दधाताम्	दधताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
દ્વિ.પુ. →	दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीथाः	दधीयाथाम्	दधीध्वम्
તૃ.પુ. →	दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम्	दधीरन्

4. हा = છોડવું [પરસ્મૈપદ]

વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
जहामि	जहिवः जहीवः	जहिमः जहीमः	अजहाम्	अजहिव अजहीव	अजहिम अजहीम
जहासि	जहिथः जहीथः	जहिथ जहीथ	अजहाः	अजहितम् अजहीतम्	अजहित अजहीत
जहाति	जहितः जहीतः	जहति	अजहात्	अजहिताम् अजहीताम्	अजहुः

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
जहाहि जहिहि जहीहि	जहितम् जहीतम्	जहित जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
			जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
जहातु	जहिताम् जहीताम्	जहतु			

5. भी = ડરવું [પરસ્મૈપદ]

વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
बिभेमि	बिभिवः बिभीवः	बिभिमः बिभीमः	अबिभयम्	अबिभिव अबिभीव	अबिभिम अबिभीम
बिभेषि	बिभिथः बिभीथः	बिभिथ बिभीथ	अबिभेः	अबिभितम् अबिभीतम्	अबिभित अबिभीत
बिभेति	बिभितः बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभिताम् अबिभीताम्	अबिभयुः

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम	बिभियाम् बिभीयाम्	बिभियाव बिभीयाव	बिभियाम बिभीयाम
बिभिहि बिभीहि	बिभितम् बिभीतम्	बिभित बिभीत	बिभियाः बिभीयाः	बिभियातम् बिभीयातम्	बिभियात बिभीयात
बिभेतु	बिभिताम् बिभीताम्	बिभ्यतु	बिभियात् बिभीयात्	बिभियाताम् बिभीयाताम्	बिभियुः बिभीयुः

ધાતુઓ

➤ ગણ - ૬ પરસ્મૈપદ :-

सम् + धि [संधियति] = સંધિ કરવી [*To Compromise*]

➤ ગણ -૪ - આત્મનેપદ :-

सम्+पद् = સંપન્ન થવું, થવું [*To Become*]

➤ ગણ - ૩ -પરસ્મૈપદ :–

भी = ડરવું [*To Fear*]

हा = છોડવું [*To Leave*]

➤ ગણ -૩ - ઉભયપદ :-

दा = આપવું [*To Give*]

आ + दा = લેવું [*To Take*]

धा = ધરવું [*To Hold*]

वि+धा = કરવું, વિધાન કરવું [*To Do*]

परि + धा = પહેરવું [*To Wear*]

सम्+आ+धा = સમાધાન કરવું. [*To Solve*]

अपि / पि + धा = બંધ કરવું. [*To Close*]

अव+धा = ધ્યાન દેવું [*To Concentrate*]

नि+धा = મૂકવું, રાખી મૂકવું [*To Keep*]

भृ = ભરવું, આશ્રય આપવો [*To Fill / To Support*]

શબ્દો

➤ તત્સમ શબ્દો -પુલ્લિંગ :-

वृद्ध = ઘરડો [*Old*]

अभिलाष = ઈચ્છા [*Wish*]

विरोध = વિરોધ [*Opposition*]

भोग = ભોગવવું [*Enjoyment*]

नाश = નાશ [*Destruction*]

अविवेक = અવિવેક [*Incivility*]

गर्व = અભિમાન [*Arrogance*]

परिग्रह = પરિગ્રહ

➤ નપુંસકલિંગ :-

धैर्य = ધીરજ [*Patience*]

मूल = મૂળ [*Root*]

पतन = પતન [*Declination*]

➤ સ્ત્રીલિંગ :-

प्रतिज्ञा = પ્રતિજ્ઞા [*Oath*]

शक्ति = તાકાત [*Strength*]

गति = ઝડપ / અવસ્થા [*Speed*]
हानि = હાનિ, નુકશાની [*Loss*]

❀ નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-

दण्ड = દાંડો, લાકડી [*Stick*]
पिण्ड = સમૂહ [*Lot*]
मेधाविन् = બુદ્ધિશાળી [शशिन् પ્રમાણે] [*Intelligent*]

➤ નપુંસકલિંગ :-

स्खलन = ભૂલ [*Mistake*]
तारुण्य = જુવાની [*Youth*]
हृषीक = ઈન્દ્રિય [*Sense Organ*]
मुण्ड = માથું [*Head*]
तुण्ड = મોઢું [*Face*]
उपायन = ભેટ [*Present*]
दशन = દાંત [*Teeth*]
पद = સ્થાન [*Place*]
ब्रह्मन् = શુદ્ધ ચૈતન્યવાળો [कर्मन् પ્રમાણે] [*Supreme Spirit*]

➤ વિશેષણ :-

गलित = ગળી ગયેલું [*Melted*]
पलित = સફેદ થઈ ગયેલ [*Pale*]
विहीन = રહિત [*Without*]
लुब्ध = લોભાયેલ [*Greedy*]
मर्यादासहित = મર્યાદા સભર [*With Modesty*]
कारिन् = કરનાર [*Creator*] [शशिन् પ્રમાણે ૩૫]

➤ સ્ત્રીલિંગ :-

लेश्या = આત્માનો એક પરિણામ
कातरता = કાયરતા [*Cowardness*]
रेवती = રેવતી શ્રાવિકા

➤ અવ્યય :-

सहसा = અચાનક [*Suddenly*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. [1]गच्छतः स्खलनं क्वाऽपि, भवत्येव प्रमादतः ।
   हसन्ति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥
2. न बिभेति यदा चायं, यदा चाऽस्मान्न बिभ्यति ।
   यदा नेच्छति न द्वेष्टि, ब्रह्म सम्पद्यते तदा ॥
3. तारुण्ये गते सत्यपि हृषीकेषु हानिं प्राप्नुवत्सु सत्सु अपि हा ! वृद्धोऽपि विषयाभिलाषं न जहाति ।
4. अङ्गं गलितं पलितं मुण्डं, दशनविहीनं जातं तुण्डम् ।
   वृद्धो याति गृहीत्वा दण्डं, तदपि न मुञ्चति आशापिण्डम् ॥
5. विधेहि सर्वशक्त्या हि, महात्मन्नात्मनो रक्षाम् ।
   केनाऽपि सार्धं मेधावी, विरोधं विदधीत न ॥

---

1. મિત્રો ! આ પાઠથી થોડા શ્લોકો આપણે જોઈશું. શ્લોકમાં શબ્દ આડાઅવળા હોય છે. માટે દરેક શબ્દનો પહેલા અર્થ વિચારી પછી ગુજરાતીમાં વ્યવસ્થિત ગોઠવવા. શબ્દો ઓછા હશે, અર્થ વધારે હશે, માટે તાત્પર્યાર્થ પકડવા માટે શ્લોકમાં ન લખેલો એકાદ શબ્દ જાતે ઉમેરવો પણ પડે.

6. दानं भोगो नाशः [1]तिस्रो, गतयो भवन्ति वित्तस्य ।
यो न ददाति न भुङ्क्ते, तस्य [2]तृतीया गतिर्भवेत् ॥

7. सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।
वृणते हि विमृश्य कारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः ॥

8. मा शोकं कुरु, कातरतां त्यज, धैर्यं धेहि ।

9. न गर्वं बिभृमहे वयं, यतः पतनमूलं हि मानं, त्वमपि मा गर्वं बिभ्रीथाः ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. બાળકો અંધારાથી ડરે છે.
2. જ્યારે જ્યારે પણ તને ડર લાગે ત્યારે ત્યારે તું નવકાર ગણ.
3. રેવતીની જેમ અમે પણ સાધુઓને ઔષધિઓ આપીએ છીએ.
4. જે માતા–પિતાની આજ્ઞાનો અમલ નથી કરતો તે પોતાની જાતે જ સ્વર્ગનો દરવાજો બંધ કરે છે.
5. આ રાખી મૂકું, આ રાખી મૂકું, આ પણ રાખી મૂકું - આવી લેશ્યા પરિગ્રહની છે. આ લેશ્યાને છોડવી જોઈએ.
6. તારી પ્રતિજ્ઞામાં ધ્યાન આપ, લીધેલી પ્રતિજ્ઞાને મરણાન્ત ઉપસર્ગમાં પણ પ્રાજ્ઞ માણસો છોડતા નથી.
7. જે અતિથિઓને આશરો આપે છે તે લોકમાં સજ્જન કહેવાય છે.
8. તે બે જણાએ યુદ્ધ ન કર્યું અને સંધિ કરી દીધી. માટે તેઓ પરસ્પર ભેટ આપે છે.
9. તું મર્યાદાસભર વસ્ત્રોને પહેર.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	પુરુષ	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ.વ.
1.	आ + दा				વર્તમાન	૧			
2.	धा				હ્યસ્તન	૨			
3.	वि+धा				આજ્ઞાર્થ	૩			
4.	अपि+धा				વિધ્યર્થ	૨			
5.	सम्+आ+आ				આજ્ઞાર્થ	૩			
6.	दुह्				હ્યસ્તન	૧			
7.	भी				વર્તમાન	૩			
8.	लिह्				વિધ્યર્થ	૨			
9.	द्विष्				હ્યસ્તન	૧			

1. ત્રણ. 2. ત્રીજી

[4] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	અર્થ	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	કાળ	વચન	પ્ર.પુ.	દ્વિ.પુ.	તૃ.પુ.
1.	ધ્યાન દેવું				વર્તમાન	૧			
2.	આશ્રય આપવો				હ્યસ્તન	૨			
3.	મૂકવું				આજ્ઞાર્થ	૩			
4.	પહેરવું				વિધ્યર્થ	૨			
5.	સંધિ કરવી				વર્તમાન	૧			

[5] સરખા રૂપ લખો :-

दा – भृ [જે રૂપ दा ધાતુનું લખ્યું છે તેવું જ भृ ધાતુનું રૂપ જણાવો.]

1. दत्स्व – ______
2. ददीत – ______
3. दत्तः – ______
4. दद्यात् – ______
5. दद्ध्वम् – ______
6. अदत्थाः – ______
7. अदत्त – ______
8. ददते – ______
9. दत्थ – ______

[6] નીચે આપેલા શબ્દોમાં છૂપાયેલ રૂપ શોધો :-

[કૌંસમાં આપેલ સંખ્યા રૂપના અક્ષરની સંખ્યાને સૂચવે છે.]

1. आ बि तम् अ भि भी [4]
2. ही हा थः ज च त [3]
3. ध द त् च् स्व सु [2]
4. पी बि क्रि श्री थाम् या [4]
5. भ प फ बि णि रा [4]

[7] રૂપ પૂરો :–

1. अजहाम् ____ ____
____ ____ ____
अजहात् ____ ____

2. बिभयानि ____ ____
____ ____ ____
बिभेतु ____ ____

3. परिदधै ____ ____
____ ____ ____
____ परिदधाताम् ____

OOO

પાઠ - ૧૫

ગણ - ૩ [Part - II]

રૂપો :–

→ 1. ह्री = લજ્જા પામવી [પરસ્મૈપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ. →	जिह्रेमि	जिह्रीवः	जिह्रीमः	अजिह्रयम्	अजिह्रीव	अजिह्रीम
દ્વિ.પુ. →	जिह्रेषि	जिह्रीथः	जिह्रीथ	अजिह्रेः	अजिह्रीतम्	अजिह्रीत
તૃ.પુ. →	जिह्रेति	जिह्रीतः	जिह्रियति	अजिह्रेत्	अजिह्रीताम्	अजिह्रयुः

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ. →	जिह्रयाणि	जिह्रयाव	जिह्रयाम	जिह्रीयाम्	जिह्रीयाव	जिह्रीयाम
દ્વિ.પુ. →	जिह्रीहि	जिह्रीतम्	जिह्रीत	जिह्रीयाः	जिह्रीयातम्	जिह्रीयात
તૃ.પુ. →	जिह्रेतु	जिह्रीताम्	जिह्रियतु	जिह्रीयात्	जिह्रीयाताम्	जिह्रीयुः

2. मा = માપવું [આત્મનેપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि
દ્વિ.પુ. →	मिमीषे	मिमाथे	मिमीध्वे	अमिमीथाः	अमिमाथाम्	अमिमीध्वम्
તૃ.પુ. →	मिमीते	मिमाते	मिमते	अमिमीत	अमिमाताम्	अमिमत

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ. →	मिमै	मिमावहै	मिमामहै	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि
દ્વિ.પુ. →	मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
તૃ.પુ. →	मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्

3. हा = જવું [આત્મનેપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	जिहे	जिहीवहे	जिहीमहे	अजिहि	अजिहीवहि	अजिहीमहि
દ્વિ.પુ. →	जिहीषे	जिहाथे	जिहीध्वे	अजिहीथाः	अजिहाथाम्	अजिहीध्वम्
તૃ.પુ. →	जिहीते	जिहाते	जिहते	अजिहीत	अजिहाताम्	अजिहत

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
जिहै	जिहावहै	जिहामहै	जिहीय	जिहीवहि	जिहीमहि
जिहीष्व	जिहाथाम्	जिहीध्वम्	जिहीथाः	जिहीयाथाम्	जिहीध्वम्
जिहीताम्	जिहाताम्	जिहताम्	जिहीत	जिहीयाताम्	जिहीरन्

4. निज् = સ્વચ્છ કરવું [ઉભયપદ]

	પરસ્મૈપદ ←	વર્તમાનકાળ		→ આત્મનેપદ		
પ્ર.પુ. →	नेनेज्मि	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
દ્વિ.પુ. →	नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिग्ध्वे
તૃ.પુ. →	नेनेक्ति	नेनिक्तः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिजते

પરસ્મૈપદ ←	હ્યસ્તન ભૂતકાળ		→ આત્મનેપદ		
अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजि	अनेनिज्वहि	अनेनिज्महि
अनेनेक्-ग्	अनेनिक्तम्	अनेनिक्त	अनेनिक्थाः	अनेनिजाथाम्	अनेनिग्ध्वम्
अनेनेक्-ग्	अनेनिक्ताम्	अनेनिजुः	अनेनिक्त	अनेनिजाताम्	अनेनिजत

	પરસ્મૈપદ ←	આજ્ઞાર્થ		→ આત્મનેપદ		
પ્ર.પુ. →	नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	नेनिजै	नेनिजावहै	नेनिजामहै
દ્વિ.પુ. →	नेनिग्धि	नेनिक्तम्	नेनिक्त	नेनिक्ष्व	नेनिजाथाम्	नेनिग्ध्वम्
તૃ.પુ. →	नेनेक्तु	नेनिक्ताम्	नेनिजतु	नेनिक्ताम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

પરસ્મૈપદ ←	વિધ્યર્થ		→ આત્મનેપદ		
नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
नेनिज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात	नेनिजीथाः	नेनिजीयाथाम्	नेनिजीध्वम्
नेनिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

આ પ્રમાણે विज् = જૂદું પાડવું – ઉભયપદનું રૂપ પણ સમજી લેવું.

5. हु = હોમવું [પરસ્મૈપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ. →	जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम
દ્વિ.પુ. →	जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
તૃ.પુ. →	जुहोति	जुहुतः	जुह्वति	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः

	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ. →	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम
દ્વિ.પુ. →	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
તૃ.પુ. →	जुहोतु	जुहुताम्	जुह्वतु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः

6. पृ = ભરવું [પરસ્મૈપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર.પુ.→	पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम
દ્વિ.પુ.→	पिपर्षि	पिपृथः	पिपृथ	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
તૃ.પુ.→	पिपर्ति	पिपृतः	पिप्रति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपरुः
	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ.→	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
દ્વિ.પુ.→	पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
તૃ.પુ.→	पिपर्तु	पिपृताम्	पिप्रतु	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

7. पृ = ભરવું [પરસ્મૈપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ.→	पिपर्मि	पिपूर्वः	पिपूर्मः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म
દ્વિ.પુ.→	पिपर्षि	पिपूर्थः	पिपूर्थ	अपिपः	अपिपूर्तम्	अपिपूर्त
તૃ.પુ.→	पिपर्ति	पिपूर्तः	पिपुरति	अपिपः	अपिपूर्ताम्	अपिपरुः
	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ.→	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपूर्याम्	पिपूर्याव	पिपूर्याम
દ્વિ.પુ.→	पिपूर्हि	पिपूर्तम्	पिपूर्त	पिपूर्याः	पिपूर्यातम्	पिपूर्यात
તૃ.પુ.→	पिपर्तु	पिपूर्ताम्	पिपुरतु	पिपूर्यात्	पिपूर्याताम्	पिपूर्युः

8. ऋ = જવું [પરસ્મૈપદ]

	વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
પ્ર.પુ.→	इयर्मि	इयृवः	इयृमः	ऐयरम्	ऐयृव	ऐयृम
દ્વિ.પુ.→	इयर्षि	इयृथः	इयृथ	ऐयः	ऐयृतम्	ऐयृत
તૃ.પુ.→	इयर्ति	इयृतः	इय्रति	ऐयः	ऐयृताम्	ऐयरुः
	આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
પ્ર.પુ.→	इयराणि	इयराव	इयराम	इयृयाम्	इयृयाव	इयृयाम
દ્વિ.પુ.→	इयृहि	इयृतम्	इयृत	इयृयाः	इयृयातम्	इयृयात
તૃ.પુ.→	इयर्तु	इयृताम्	इय्रतु	इयृयात्	इयृयाताम्	इयृयुः

9. विष् = ઘેરવું [ઉભયપદ]

	પરસ્મૈપદ ←	વર્તમાનકાળ		→ આત્મનેપદ		
પ્ર.પુ.→	वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे
દ્વિ.પુ.→	वेवेक्षि	वेविष्ठः	वेविष्ठ	वेविक्षे	वेविषाथे	वेविड्ढ्वे
તૃ.પુ.→	वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेविष्टे	वेविषाते	वेविषते

પરસ્મૈપદ ← હ્યસ્તનભૂતકાળ → આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
अवेवेट्-ड्	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	अवेविष्ठाः	अवेविषाथाम्	अवेविड्ढ्वम्
अवेवेट्-ड्	अवेविष्टाम्	अवेविषुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत

પરસ્મૈપદ ← આજ્ઞાર્થ → આત્મનેપદ

वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषै	वेविषावहै	वेविषामहै
वेविड्ढि	वेविष्टम्	वेविष्ट	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविड्ढ्वम्
वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविषतु	चेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

પરસ્મૈપદ ← વિધ્યર્થ → આત્મનેપદ

वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

કર્મણિ પ્રયોગો :- [દરેક ધાતુનું તૃતીય પુરુષ એકવચન આપેલ છે.]

નં.	ધાતુ	વર્તમાનકાળ	હ્યસ્તન ભૂ.કા.	આજ્ઞાર્થ	વિધ્યર્થ
1	भृ	भ्रियते	अभ्रियत	भ्रियताम्	भ्रियेत
2	ह्री	ह्रीयते	अह्रीयत	ह्रीयताम्	ह्रीयेत
3	मा	मीयते	अमीयत	मीयताम्	मीयेत
4	हा	हीयते	अहीयत	हीयताम्	हीयेत
5	भी	भीयते	अभीयत	भीयताम्	भीयेत
6	दा	दीयते	अदीयत	दीयताम्	दीयेत
7	धा	धीयते	अधीयत	धीयताम्	धीयेत
8	निज्	निज्यते	अनिज्यत	निज्यताम्	निज्येत
9	विज्	विज्यते	अविज्यत	विज्यताम्	विज्येत
10	हु	हूयते	अहूयत	हूयताम्	हूयेत
11	पृ	पूर्यते	अपूर्यत	पूर्यताम्	पूर्येत
12	पृ	प्रियते	अप्रियत	प्रियताम्	प्रियेत
13	ऋ	अर्यते	आर्यत	अर्यताम्	अर्येत
14	विष्	विष्यते	अविष्यत	विष्यताम्	विष्येत

કૃદન્તો :—

નં	ધાતુ	હેત્વર્થ	સંબંધક	વર્તમાન કર્તરિ	વર્તમાન કર્મણિ	કર્મણિ ભૂત	तव्य	अनीय	य
1.	भृ	भर्तुम्	भृत्वा	बिभ्रत् / बिभ्राण	भ्रियमाण	भृत	भर्तव्य	भरणीय	भृत्य
2.	ह्री	ह्रेतुम्	ह्रीत्वा	जिह्रियत्	ह्रीयमाण	ह्रीत / ह्रीण	ह्रेतव्य	ह्रयणीय	ह्रेय
3.	मा	मातुम्	मित्वा	मिमान	मीयमान	मित	मातव्य	मानीय	मेय
4.	हा [પ.]	हातुम्	हित्वा	जहत्	हीयमान	हीन	हातव्य	हानीय	हेय
5.	हा	हातुम्	हात्वा	जिहान	हायमान	हान	हातव्य	हानीय	हेय
6.	भी	भेतुम्	भीत्वा	बिभ्यत्	भीयमान	भीत	भेतव्य	भयनीय	भेय
7.	दा	दातुम्	दत्त्वा	ददत् / ददान	दीयमान	[1]दत्त	दातव्य	दानीय	देय
8.	धा	धातुम्	**हित्वा**	दधत् / दधान	धीयमान	**हित**	धातव्य	धानीय	धेय
9.	निज्	नेक्तुम्	निक्त्वा	नेनिजत् / नेनिजान	निज्यमान	निक्त	नेक्तव्य	नेजनीय	नेज्य
10.	हु	होतुम्	हुत्वा	जुह्वत्	हूयमान	हुत	होतव्य	हवनीय	हव्य / हाव्य
11.	पृ	पर्तुम्	पृत्वा	पिप्रत्	प्रियमाण	पृत	पर्तव्य	परणीय	पार्य / पृत्य
12.	पॄ	परितुम् / परीतुम्	पूर्त्वा	पिपुरत्	पूर्यमाण	पूर्ण / पूर्त	परीतव्य / परितव्य	परणीय	पार्य
13.	ऋ	अर्तुम्	ऋत्वा	इयृत्	अर्यमाण	ऋत	अर्तव्य	अरणीय	अर्य / आर्य
14.	विष्	वेष्टुम्	विष्ट्वा	वेविषत्/वेविषाण	विष्यमाण	विष्ट	वेष्टव्य	वेषणीय	वेष्य

1. नि + दा = नीत्त / निदत्त, आ + दा = आत्त, उप + दा = उपात्त, अव + दा = अवत्त / अवदत्त

અનિયમિત રૂપો :-

1. पथिन् = માર્ગ [પુ.]

पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः
पन्थानम्	”	पथः
पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
पथे	”	पथिभ्यः
पथः	”	”
”	पथोः	पथाम्
पथि	”	पथिषु
पन्थाः !	पन्थानौ !	पन्थानः !

2. दिव् = દિવસ, સ્વર્ગ [સ્ત્રી.]

द्यौः	दिवौ	दिवः
दिवम्	”	”
दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
दिवे	”	द्युभ्यः
दिवः	”	”
”	दिवोः	दिवाम्
दिवि	”	द्युषु
द्यौः !	दिवौ !	दिवः !

આની જેમ मन्थिन् = રવૈયાનું રૂપ પણ સમજવું.

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

अव + दै = સાફ કરવું [*To Clean*]

➤ **ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદ :-**

अव + दो = કાપવું [*To cut*]

➤ **ગણ - ૩ - પરસ્મૈપદ :-**

हु = હોમવું [*To Offer*]

ह्री = લાજવું, શરમાવું [*To Be Shy*]

पृ / पॄ = ભરવું [*To Fill*]

ऋ = જવું [*To Go*]

➤ **ગણ - ૩ - ઉભયપદ :-**

निज् = સ્વચ્છ કરવું [*To Clean*]

अव+निज् = ધોવું [*To Wash*]

विज् = જૂદું પાડવું. [*To Separate*]

वि+विज् = ભેદ કરવો. [*To Differentiate*]

विष् = ઘેરી લેવું [*To Surround*]

उप + आ + दा = ગ્રહણ કરવું [*To Accept*]

➤ **ગણ - ૩ - આત્મનેપદ :-**

मा = માપવું [*To Measure*]

हा = જવું [*To Go*]

उद् + हा = ઊંચે જવું [*To Go High*]

શબ્દો

❖ **તત્સમ શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

हंस = હંસ [*Swan*]

शील = શીલ, સદાચાર [*Chastity*]

दास = દાસ [*Slave*]

सेवक = સેવક [*Servant*]

असंयम = નિયમન ન રાખવું. [*Unrestrained*]

नाथ = નાથ, સ્વામી [*Master*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

अपात्र = અપાત્ર, અયોગ્ય [*Unworthy*]

छल = કપટ [*Fraud*]

राज्य = રાજ્ય [*Kingdom*]

➤ **વિશેષણ :-**

निर्धन = નિર્ધન [*Poor*]

अशक्त = અશક્ત [*Unable*]

इष्ट = ઈચ્છિત [*Desired*]

✿ **નૂતન શબ્દો - પુલ્લિંગ :-**

प्रेष्य = નોકર [*Servant*]

किङ्कर = ચાકર [*Slave*]

विद्विष् = દુશ્મન [द्विष् પ્રમાણે રૂપ] [*Enemy*]

पथिन् = રસ્તો [*Road*] (અનિ.)

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

द्रविण = પૈસા [*Money*]

भूरि = ઘણું [*Lot*]

दारिद्र्य = ગરીબી [*Poverty*]

संज्ञान = વિશિષ્ટજ્ઞાન [*Knowledge*]

मध्य = વચ્ચે [*Between*]

भाजन = વાસણ, સ્થાન [*Utensil*]

शिरस् = મસ્તક [*Head*] [पयस् પ્રમાણે રૂપ]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

दिव् = દેવલોક, દિવસ [*Heaven / Day*]

➤ **વિશેષણ :-**

मित = પરિમિત [*Limited*]

अमृतोपम = અમૃત જેવું [*Like Nectar*]

हास्य = હાસ્યાસ્પદ [*Ridiculous*]

लघु = નાનું [*Small*]

प्राज्य = મોટું [*Big*]

निर्मित = બનાવેલ [*Product*]

➤ **અવ્યય :-**

ओम् = હા [*Yes*]

क्वचित् = ક્યાંક [*Somewhere*]

अतः परम् = આના પછી [*After This*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. सोऽवदायति कीर्त्तिम्, शिरोऽवद्यति विद्विषाम् ।
   ददाति द्रविणं भूरि, दाति दारिद्र्यमर्थिनाम् ॥
2. अदत्तं नाददीत तृणमपि क्वचित् ।
3. यो मितं भुङ्क्ते स हि बहु भुङ्क्ते ।
4. यो हि दद्यादपात्राय, संज्ञानममृतोपमम् ।
   स हास्यः स्यात् सतां मध्ये, भवेच्चाऽनर्थभाजनम् ॥
5. हत्वा गुरूनपि लघून्वञ्चयित्वा छलेन च ।
   यदुपादीयते राज्यं तत्प्राज्यमपि मास्तु मे ॥
6. कोऽलङ्कारः सतां ? शीलम्, न तु काञ्चननिर्मितम् ।
7. तव प्रेष्योऽस्मि दासोऽस्मि, सेवकोऽस्म्यस्मि किङ्करः ।
   ओमिति प्रतिपद्यस्व, नाथ ! नातः परं ब्रुवे ॥

8. ब्राह्मणोऽब्राह्मणो वा यः कोऽपि निर्धनः अशक्तश्च भवेत् तस्मै धनं दत्त ।
9. आपदां कथितः पन्थाः, इन्द्रियाणामसंयमः ।
तज्जयः सम्पदां मार्गो, येनेष्टं तेन गम्यताम् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. હું મોતથી ડરતો નથી. કારણ કે જિનેશ્વર ભગવાનના અમૃત જેવા વચનો મેં પીધા છે.
2. તેઓ ચોરી કરતા કે જૂઠું બોલતા લજ્જા નથી પામતા.
3. તપની આગમાં કર્મના લાકડાઓને તું હોમ.
4. તેઓએ હિંસાને છોડી દીધી.
5. જેમ હંસ દૂધમાંથી પાણીને છૂટું કરે છે તેમ સમ્યગ્દષ્ટિ શરીરમાંથી આત્માને જુદો કરે છે.
6. શત્રુ સૈન્યથી ઘેરાયેલા કુમારપાળ રાજાએ ધૈર્યને છોડ્યું નહીં.
7. તેની કીર્તિ દેવલોક સુધી ઉપર જાય છે.
8. બૃહસ્પતિ દ્વારા પણ પરમાત્માના ગુણો માપી શકાતા નથી. જેમ દેવલોકમાં દેવો અને આકાશમાં તારા અસંખ્ય છે તેમ ભગવાનમાં ગુણો પણ અગણ્ય છે.
9. તું જૈન છે તો પણ રાત્રિભોજન કરતા લજ્જા નથી પામતો ? રાત્રિભોજન છોડ અને તારા આત્માને ચોખ્ખો કર.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	અર્થ	ગણ	પદ	કાળ	પ્રયોગ	પુરુષ	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ.વ.
1.		જવું			વર્તમાન	કર્મણિ	૧			
2.	ऋ				હ્યસ્તન	કર્તરિ	૨			
3.		હોમવું			આજ્ઞાર્થ	કર્તરિ	૩			
4.	ह्री				વિધ્યર્થ	કર્મણિ	૨			
5.	मा				વર્તમાન	કર્તરિ	૩			
6.		આપવું			હ્યસ્તન	કર્મણિ	૧			
7.		ધારવું			વિધ્યર્થ	કર્તરિ	૨			
8.									अपिपूर्ताम्	
9.										नेनिग्ध्वम्

[4] સાધનિકા જણાવો :-

1. वेवेष्टि 2. नेनेक्ति 3. बिभीवः 4. बिभृहि 5. दधाति

[5] રૂપ પૂરો :-

1.

वेविषै	___	___
___	___	___
___	___	वेविषताम्

2.

मिमीय	___	मिमीवहि
___	___	___
___	___	___

3.

___	___	___
___	___	अजिह्रीत
अजिह्रेत्	___	___

OOO

પાઠ - ૧૬

શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ [Part - I]

ગણકાર્ય રહિત કાળ

→ અહીં ધાતુના ત્રણ ભાગ પાડવામાં આવ્યા છે.

સેટ્ = જેને 'इ' ઉમેરાય.

અનિટ્ = જેને 'इ' ન ઉમેરાય.

વેટ્ = જેને 'इ' વિકલ્પે ઉમેરાય.

ધાતુ - ૧ સ્વરાંત ધાતુ **૨. વ્યંજનાન્ત ધાતુ**

૧. સ્વરાંત ધાતુ - **A** અનેક સ્વરી તમામ ધાતુઓ સેટ્ છે.

B એકસ્વરી સેટ્ અને વેટ્ ધાતુઓ બતાવેલા છે.

C બાકીના એકસ્વરી ધાતુઓ અનિટ્ છે.

૨. વ્યંજનાંત ધાતુ - **A** અનિટ્ + વેટ્ ધાતુઓ બતાવેલા છે.

B બાકીના બધાય સેટ્ છે.

➤ **સેટ્ સ્વરાંત ધાતુઓ :-**

દીર્ઘ ऊ, ॠ કારાંત તથા यु, रु, क्ष्णु, शी, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डी, श्रि, वृ, वॄ [ગણ–૯/૫ પરસ્મૈ.] તથા અનેક સ્વરી ધાતુઓ સેટ્ છે. આ સિવાયના બધાં સ્વરાંત ધાતુઓ અનિટ્ છે.

➤ **અનિટ્ વ્યજનાંત ધાતુઓ :-**

[क्] शक् [च्] पच्, मुच्, रिच्, विच्, वच्, सिच्,

[छ्] प्रच्छ् [ज्] त्यज्, निज्, भज्, भञ्ज्, भुज्, भ्रस्ज्, मस्ज्, यज्, युज्, रुज्, रञ्ज्, विज्, स्वञ्ज्, सञ्ज्, सृज् [द्] अद्, क्षुद्, खिद्, छिद्, तुद्, नुद्, यद्, भिद्, विद्, पद्, शद्, सद्, स्विद्, स्कन्द्, हद्, [ध्] क्रुध्, क्षुध्, बुध्, बन्ध्, युध्, रुध्, राध्, व्यध्, शुध्, साध्, सिध्, [न्] मन्, हन्, [प्] आप्, क्षिप्, छुप्, तप्, तिप्, तृप्, दृप्, लिप्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सृप्, [भ्] यभ्, रभ्, लभ् [म्] गम्, नम्, यम्, रम्

श् क्रुश्, दंश्, दिश्, दृश्, मृश्, रिश्, रुश्, लिश्, विश्, स्पृश्

ष् कृष्, त्विष्, तुष्, द्विष्, दुष्, पुष्, पिष्, विष्, शिष्, शुष्, श्लिष्

स् घस्, वस् ह् दह्, दिह्, दुह्, नह्, मिह्, रुह्, लिह्, वह् ।

ઉપરોક્ત 102 વ્યંજનાંત ધાતુઓ અનિટ્ છે. ગોખવા માટે શોર્ટ પદ્ધતિ :-

क् = शक् - 1 **च्** = मुविपरिवसिच् - 6

અહીં છેલ્લે જે શબ્દ આવે તે આગળ બધે લગાડી દેવાનો. જેમ કે मुच्, विच् વગેરે. પાછળ આપેલી સંખ્યા કેટલા ધાતુઓ છે તે સૂચવે છે.

छ् = प्रच्छ् 1 **ज्** = भभुरुययुसृविनित्यज् / स्वसभरञ्ज् / भ्रमस्ज् -15

द् = हछितुअयस्कन्द् सखिविनुभिक्षु शपस्विद् –15

ध् = युरासिसाबुक्रुरुव्यशुबंक्षुध् –11 **न्** = महन् – 2

प् = सृक्षिआलिलुछुवशस्वतिततृदृप्–13 **भ्** = यरलभ्–3 **म्** = नरगयम् – 4

श् = दंदिक्रुरुमृदृलिविरिस्पृश् – 10 **ष्** = विपुश्लिकृत्विदुशिशुतुद्विपिष् 11

स् = घवस् – 2 **ह्** = ददिदुरुनवमिलिह् = 8

➤ **સ્વરાન્ત વેટ્** ✱ स्वृ, ✱ सू (ગણ 4 આત્મને.), ✱ सू (ગણ 2 આત્મને.) ✱ धू - (ગણ 5 ઉભય.) ✱ धू (ગણ 9 ઉભય.)

➤ **વ્યંજનાન્ત વેટ્** (૩૩) च् तञ्च्, व्रश्च् ज् अञ्ज् , तञ्ज्, मृज् द् क्लिद्, स्यन्द्, ध् रध्, सिध् प् क्लृप्, गुप्, तृप्, त्रप्, दृप् म् क्षम्, श् अश्, क्लिश्, नश् क्ष् अक्ष्, निस् + कृष्, तक्ष्, त्वक्ष् ह् गाह्, गृह्, गर्ह्, तृह्, द्रुह्, बृह्, मुह्, स्तृह्, स्निह्, स्नुह्.

(પૃથક્કરણ)

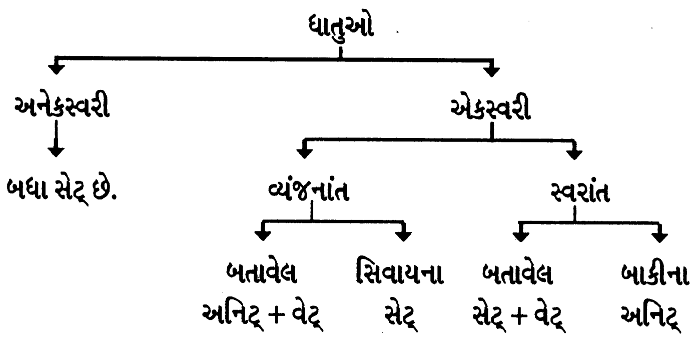

★ ભવિષ્યકાળ - ૧. શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ ૨. સામાન્ય ભવિષ્યકાળ.

૧. બીજે દિવસે થનારી ક્રિયાનું સૂચક રૂપ તે શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળનું રૂપ.

દા.ત. स श्वो जयपुरं गन्ता = તે આવતી કાલે જયપુર જશે.

★ શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળના પ્રત્યયો ★

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
तास्मि	तास्वः	तास्मः	ताहे	तास्वहे	तास्महे
तासि	तास्थः	तास्थ	तासे	तासाथे	ताध्वे
ता	तारौ	तारः	ता	तारौ	तारः

પ્રત્યયો માટેની સામાન્ય સૂચના :–

આશીર્વાદના પરસ્મૈપદી પ્રત્યયોને છોડીને બાકીના બધા પ્રત્યયો વિકારક છે. અને ત્યાં ગુણનો નિયમ લાગે છે.

શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ વગેરેના स् તથા त् થી શરૂ થતા પ્રત્યય પૂર્વે

સેટ્ ધાતુને નિત્ય 'इ' લાગે.

વેટ્ ધાતુને વિકલ્પે 'इ' લાગે.

અનિટ્ ધાતુને 'इ' ન લાગે.

દા.ત. गम् = ગણ - ૧ પરસ્મૈપદ

		એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
પ્રથમ પુ.	રૂપ →	गन्तास्मि	गन्तास्वः	गन्तास्मः
	અર્થ →	હું જઈશ	અમે બે જઈશું	અમે બધાં જઈશું
દ્વિતીય પુ.	રૂપ →	गन्तासि	गन्तास्थः	गन्तास्थ
	અર્થ →	તું જઈશ	તમે બે જશો	તમે બધાં જશો
તૃતીય પુ.	રૂપ →	गन्ता	गन्तारौ	गन्तारः
	અર્થ →	તે જશે	તે બે જશે	તેઓ બધાં જશે

❀ છ કાળના સામાન્ય નિયમો ❀

૧. ધાતુના અંતે ए, ऐ, ओ, औ હોય તો તેનો आ થાય.

દા.ત. धे → धाता શ્વસ્તન. । धास्यति સામાન્ય. । अधास्यत् ક્રિયાતિ. । अधात् અદ્યતન. । धेयात् આશી. ।

गै → गाता । ग्लै → ग्लाता । शो → शाता ।

આ પ્રમાણે અન્ય કાળમાં પણ આ કરીને રૂપો કરવા.

૨. मि, मी, दी માં વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે आ થાય.

અને ली માં વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે વિકલ્પે आ થાય.

દા.ત. मि (ગણ ૫ આ. ફેંકવું) = माता । दी (ગણ ૪ આ. નષ્ટ થવું) = दाता । ली - (ગણ ૫/૪ આ. ચોંટવું) = लाता કે लेता ।

मी - (ગણ ૯ ઉ. હિંસા કરવી) = माता । અન્ય કાળમાં પણ 'आ' કરવો.

૩. **A** દશમા ગણ સિવાયના નવે ગણના મૂળધાતુ પર જ સમાન રીતે છ કાળનું કાર્ય થાય. અર્થાત્ ગણની નિશાની લાગે નહિં. **દા.ત.** गन्तास्मि ।

B દશમા ગણના ધાતુને ગુણ - વૃદ્ધિ સહ 'अय्' લાગે. **દા.ત.** कथयितास्मि ।

૪. गुप्, धूप् આદિમાં વિકલ્પે आय् લાગે. गोपिष्यति । गोपायिष्यति ।

૫. (૧) अस् નો भू આદેશ થાય. भविता । भविष्यति । अभूत् । अभविष्यत् ।

(૨) ब्रू નો वच् આદેશ થાય. वक्ता । वक्ष्यति । उवाच । अवोचत् ।

(૩) भ्रस्ज् નો भ्रज्ज् કે भर्ज् આદેશ થાય. **દા.ત.** भ्रष्टा । भर्ष्टा ।

૬. सृज् અને दृश् + વ્યંજનથી શરૂ થતા વિકારક પ્રત્યય

= स्रज् અને द्रश् + વ્યંજન વિકારક પ્રત્યય **દા.ત.** स्रष्टा । द्रष्टा ।

પરન્તુ જ્યારે સેટ્ નો 'इ' લાગે ત્યારે अर् થાય છે.

દા.ત. ससृज् + इ + थ = ससर्जिथ ।

૭. 'दरिद्रा' નો 'आ' લોપાય પણ અદ્યતનમાં વિકલ્પે आ લોપાય.

દા.ત. दरिद्रिष्यति । अदरिद्रीत् - अदरिद्रासीत् ।

૮. 'मस्ज्' અને 'नश्' + અઘોષ વ્યંજનાદિ વિકારક પ્રત્યય આવે તો વિકલ્પે સેટ્નો इ ન લાગે ત્યારે ધાતુના अ પછી न् ઉમેરાય.

દા.ત. मस्ज् + ता = मङ्क्ता । પરોક્ષમાં ममञ्ज ।

नश् + ता = नंष्टा કે नशिता । પરોક્ષમાં नश् + थ = ननंष्ठ ।

૯. चक्ष् નો ख्या અને क्शा આદેશ થાય. પરોક્ષમાં વિકલ્પે થાય.

દા.ત. ख्याता । क्शाता । પરોક્ષમાં चचक्षे ।

તેમ જ પરસ્મૈપદમાં चख्यौ । આત્મનેપદમાં - चख्ये ।

પરસ્મૈપદમાં - चक्शौ । આત્મનેપદમાં - चक्शे ।

મિત્રો ! આમાં ૧ -૨ ધાતુઓને જ જે નિયમો લાગુ પડે છે તેના નિયમો ગોખવાના બદલે રૂપો જ ગોખી લો તો ચાલે ! આખરે રૂપો તો ગોખવાના જ છે ને !

રૂપો :-

1. भू = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
भवितास्मि	भवितास्वः	भवितास्मः
भवितासि	भवितास्थः	भवितास्थ
भविता	भवितारौ	भवितारः

2. शुच् = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
शोचितास्मि	शोचितास्वः	शोचितास्मः
शोचितासि	शोचितास्थः	शोचितास्थ
शोचिता	शोचितारौ	शोचितारः

3. गै = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

गातास्मि	गातास्वः	गातास्मः
गातासि	गातास्थः	गातास्थ
गाता	गातारौ	गातारः

4. नश् = ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદ

नशितास्मि	नशितास्वः	नशितास्मः
नंष्टास्मि	नंष्टास्वः	नंष्टास्मः
नशितासि	नशितास्थः	नशितास्थ
नंष्टासि	नंष्टास्थः	नंष्टास्थ
नशिता	नशितारौ	नशितारः
नंष्टा	नंष्टारौ	नंष्टारः

5. नी = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ & આત્મનેપદ

नेतास्मि	नेतास्वः	नेतास्मः	नेताहे	नेतास्वहे	नेतास्महे
नेतासि	नेतास्थः	नेतास्थ	नेतासे	नेतासाथे	नेताध्वे
नेता	नेतारौ	नेतारः	नेता	नेतारौ	नेतारः

6. गुप् = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

गोपायितास्मि	गोपायितास्वः	गोपायितास्मः
गोपायितासि	गोपायितास्थः	गोपायितास्थ
गोपायिता	गोपायितारौ	गोपायितारः

7. मी = ગણ - ૯ - પરસ્મૈપદ & આત્મનેપદ

मातास्मि	मातास्वः	मातास्मः	माताहे	मातास्वहे	मातास्महे
मातासि	मातास्थः	मातास्थ	मातासे	मातासाथे	माताध्वे
माता	मातारौ	मातारः	माता	मातारौ	मातरः

8. ली = ગણ - ૪ - આત્મનેપદ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
	लेताहे	लेतास्वहे	लेतास्महे
વિકલ્પે	लाताहे	लातास्वहे	लातास्महे
	लेतासे	लेतासाथे	लेताध्वे
વિકલ્પે	लातासे	लातासाथे	लाताध्वे
	लेता	लेतारौ	लेतार:
વિકલ્પે	लाता	लातारौ	लातार:

9. चुर् = ગણ - ૧૦ - પરસ્મૈપદ

चोरयितास्मि	चोरयितास्व:	चोरयितास्म:
चोरयितासि	चोरयितास्थ:	चोरयितास्थ
चोरयिता	चोरयितारौ	चोरयितार:

& આત્મનેપદ

चोरयिताहे	चोरयितास्वहे	चोरयितास्महे
चोरयितासे	चोरयितासाथे	चोरयिताध्वे
चोरयिता	चोरयितारौ	चोरयितार:

10. सृज् = ગણ - ૬ - પરસ્મૈપદ

स्रष्टास्मि	स्रष्टास्व:	स्रष्टास्म:
स्रष्टासि	स्रष्टास्थ:	स्रष्टास्थ
स्रष्टा	स्रष्टारौ	स्रष्टार:

11. दृश् = ગણ - ૬- પરસ્મૈપદ

द्रष्टास्मि	द्रष्टास्व:	द्रष्टास्म:
द्रष्टासि	द्रष्टास्थ:	द्रष्टास्थ
द्रष्टा	द्रष्टारौ	द्रष्टार:

12. मस्ज् = ગણ - ૬ - પરસ્મૈપદ

मङ्क्तास्मि	मङ्क्तास्व:	मङ्क्तास्म:
मङ्क्तासि	मङ्क्तास्थ:	मङ्क्तास्थ
मङ्क्ता	मङ्क्तारौ	मङ्क्तार:

13. वृत् = ગણ - ૧ - આત્મનેપદ

वर्तिताहे	वर्तितास्वहे	वर्तितास्महे
वर्तितासे	वर्तितासाथे	वर्तिताध्वे
वर्तिता	वर्तितारौ	वर्तितार:

14. स्मृ = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

स्मर्तास्मि	स्मर्तास्व:	स्मर्तास्म:
स्मर्तासि	स्मर्तास्थ:	स्मर्तास्थ
स्मर्ता	स्मर्तारौ	स्मर्तार:

15. शक् = ગણ - ૫ - પરસ્મૈપદ

शक्तास्मि	शक्तास्व:	शक्तास्म:
शक्तासि	शक्तास्थ:	शक्तास्थ
शक्ता	शक्तारौ	शक्तार:

થોડા રૂપો પછીના પાઠમાં જોઈશું.

પણ, જે રૂપો અહીં ન આપ્યા હોય છતાં સમાન જ હોય તે જાતે સમજી લેવા. જેમ કે गै ઉપરથી ग्लै, धे વગેરે, गम् ઉપરથી हन् વગેરે.

અનિયમિત રૂપો :- 1. पति = પતિ, માલિક [પુ.]

પ્રથમા વિભક્તિ →	पतिः	पती	पतयः
દ્વિતીયા વિભક્તિ →	पतिम्	”	पतीन्
તૃતીયા વિભક્તિ →	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
ચતુર્થી વિભક્તિ →	पत्ये	”	पतिभ्यः
પંચમી વિભક્તિ →	पत्युः	”	”
ષષ્ઠી વિભક્તિ →	”	पत्योः	पतीनाम्
સપ્તમી વિભક્તિ →	पत्यौ	”	पतिषु
સંબોધન વિભક્તિ →	पते !	पती !	पतयः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

अभि+गम् = હુમલો કરવો [*To Attack*]

क्वथ्/उत्+क्वथ् = ઉકળવું, ઉકાળવું [*To Boil*]

प्रति+भाष् = જવાબ આપવો. [*To Answer*]

क्लिन्द् = શોક કરવો [*To Mourn*]

उष् = બાળવું [*To Burn*]

फल् = ફળવું [*To Benefit*]

म्लै = મ્લાન થવું [*To Fade*]

गद् = બોલવું [*To Speak*]

नि+वस् = પહેરવું [*To Wear*]

द्रु = દોડવું, પીગળવું [*To Run / Dissolve*]

स्तन् = ગાજવીજ કરવી [*To Thunder*]

क्रन्द् = બૂમ પાડવી [*To Shout*]

ग्लै = થાકી જવું [*To Be Tired*]

परि+भू = પરાભવ કરવો [*To Defeat*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

विषाद = ખેદ [*Sorrow*]

पृथिवीपति = રાજા [*King*]

जनक = જનક રાજા

कपि = વાંદરો [*Monkey*]

प्रभव = પ્રભવ ચોર

जम्बूकुमार = જંબૂકુમાર

पति = વર, માલિક [*Husband*]

घृत = ઘી [*Ghee*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

कथन = કથન [*Narration*]

चेतस् = મન [पयस् પ્રમાણે] [*Mind*]

अनीक = સૈન્ય [*Army*]

वैषम्य = સંકટ [*Problem*]

राष्ट्र = દેશ [*Country*]

निवर्तन = અટકવું [*Cessation*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

संध्या = સાંજ [*Evening*]

विभूति = મોટાઈ, ઐશ્વર્ય [*Might*]

बुद्धि = બુદ્ધિ [*Wisdom*]

लघुता = હલકાઈ [*Inferiority*]

भवितव्यता = નસીબ [*Luck*]

प्रव्रज्या = દીક્ષા [*Sainthood*]

➤ **વિશેષણ :-**

प्रसन्न = ખુશ [*Happy*]

अनुरूप = યોગ્ય [*Eligible/Capable*]

➤ **અવ્યય :-**

दिवानिशम् = દિવસ રાત [જુઓ સમાહાર સમાસ] [*Day/Night*]

कल्ये = કાલે [*Tomorrow*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. श्वो यदा सूर्यः चकासिता तदा वयं भोक्तास्मः ।
2. 'श्वो राजगृहं महावीरो जिन आगन्ता' इति श्रुत्वाऽतीव प्रसन्नीभूतः श्रेणिकः प्रेष्यं निष्कान् स्वालङ्कारांश्च दत्तवान् ।
3. ते सम्यक् प्रव्रज्यां पालयितारः, अतो मा शङ्कां कुरु ।
4. श्वोऽहं शत्रुञ्जयगिरिं गन्तास्मि, तत्राऽऽआदिनाथजिनप्रतिमां दृष्टास्मि, नन्तास्मि च ।
5. श्वः किं भविता ? श्वो वयं वर्तितास्महे न वा ? इत्यपि ज्ञातुं वयं न शक्नुवन्तः ।
6. अद्याऽपि जनाः स्नान्ति, कल्येऽपि स्नातारः तथापि मलीमसमिदं शरीरं न निर्मलीभविता ।
7. अनुरूपः पतिः कोऽस्या भवितेति दिवानिशमचिन्तयत् तज्जनको जनकः पृथिवीपतिः ।
8. श्वोऽहं शोचितास्मि गातास्मि वा को जानाति ?
9. शुद्धेन चेतसाऽद्य नमस्कारमहामन्त्रं जप, कल्ये वैषम्ये तदेव त्वां गोपायिता ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તારા પુત્રને હું શોધીશ, તું વિષાદ ના કર.
2. આ વાંદરાઓ મને અનુસરે છે, માટે હું આને ફેંકીશ તો તેઓ પણ ફેંકશે.
3. કાલે જ્યારે તે ગાશે ત્યારે હરણો આવશે. તે જોવા માટે કાલે અમે નગરમાં જવાના છીએ.
4. હું છાશને મથીશ, માખણ મેળવીશ, ઘીને કરીશ.... એ પ્રમાણે તે સ્વપ્નને જોવે છે.
5. હું કાલે ભગવાનની પ્રતિમાના દર્શન કરીશ, પૂજીશ પછી જ જમીશ.
6. જો સાંજે તમારા બેની માતા નહીં આવે તો અમે શોધીશું.
7. કાલે બધાં લોકોને તે શત્રુંજય લઈ જશે. હું પણ જઈશ.
8. કાલે આપણે જંબૂકુમારની સંપત્તિ ચોરશું આ પ્રમાણે પ્રભવે વિચાર્યું.
9. તારું કથન સાચું છે કે ખોટું ? તે હું કાલે જાણી લઈશ.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	અર્થ	ગણ	પુરુષ	વચન
1.	क्रोद्धास्थ					
2.	एतारः					
3.	क्षेतास्मः					
4.	क्लमिता					
5.	खादितास्थ					
6.	तृण्ढारौ					
7.	भङ्क्ता					
8.	पतितास्वः					
9.	रेक्तास्थः					

[4] ખૂટતી વિગત પૂરો :- [શ્વસ્તનભવિષ્યકાળના જ રૂપો વાપરવા.]

નં.	ધાતુ	ગણ	અર્થ	પુરુષ	વચન	રૂપ
1.	नम्			૧	૧	
2.	रक्ष्			૧	૩	
3.	नि+युज्			૨	૨	
4.	छिद्			૨	૧	
5.	हिंस्			૩	૨	
6.	ज्ञा			૩	૧	
7.	कृ			૧	૨	
8.	क्षुभ्			૨	૩	
9.	क्री			૩	૩	

[5] રૂપ પૂરો :-

1.
____ ____ ____
____ ____ नेताध्वे
____ ____ ____

2.
____ ____ ____
____ ____ ____
____ ____ भङ्क्तारः

3.
____ ____ ____
____ ____ द्रष्टास्थ
____ ____ ____

શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ [Part - II]

છ કાળના સામાન્ય નિયમો

1. 'मृ' ધાતુ અદ્યતન અને આશીર્વાદાર્થ સિવાય પરસ્મૈપદી બને દા.ત. मर्तास्मि ।

2. 'ग्रह्' ધાતુને પરોક્ષ સિવાય જ્યાં સેટ્ નો इ લાગવાનો હોય ત્યાં બધેય દીર્ઘ ई લાગે. **દા.ત.** ग्रहीता ।

3. रभ्-लभ् માં પરોક્ષ તથા ચાર કાળ છોડી સ્વરાદિ પ્રત્યય પર 'न्' નો આગમ થાય. (= न् ઉમેરાય છે.) **દા.ત.** 'रभ्' ☛ रम्भिता । 'लभ्' ☛ लम्भिता ।

4. द्रुह्, मुह्, स्नुह्, स्निह् (વેટ્) + ૨૪ કે શૂન્ય તો ह् નો ध् કે ढ् થાય. + ૨૪ કે શૂન્ય — **દા.ત.** 'द्रुह्' - द्रोग्धा, द्रोढा, द्रोहिता

5. नह् + ૨૪ કે શૂન્ય **દા.ત.** ➤ नह् + ता = नद्धा ।
   = नध् + ૨૪ કે શૂન્ય — ननह् + थ = ननध् + थ = ननद्ध ।

6. 'वृ' ધાતુ તથા દીર્ઘ ॠ કારાંત ધાતુઓને પરોક્ષ ભૂતકાળ, આશીર્વાદાર્થ અને પરસ્મૈપદ અદ્યતન ભૂતકાળ સિવાયના રૂપોમાં વિકલ્પે દીર્ઘ 'ई' લાગે.

   દા.ત. वृ ➔ वरीता / वरिता । પરોક્ષમાં ववरिथ ।
   कॄ ➔ करीता / करिता । આશીર્વાદમાં वरिषीष्ट ।

7. ઉપાંત્ય હ્રસ્વ ऋ વાળા અનિટ્ ધાતુ + અઘોષ વ્યંજનથી શરૂ થતા વિકારક પ્રત્યય આવે તો 'ऋ' નો વિકલ્પે 'अर्' કે 'र्' થાય.

   પરન્તુ सृज्, दृश् ધાતુમાં નિત્ય 'र्' થાય છે.
   દા.ત. दृप् + थ = दद्रप्थ । ददर्पिथ । ददर्प्थ ।

8. **I.** अधि + इ + ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ તથા અદ્યતનના પ્રત્યય.
   = अधि + गी + ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ તથા અદ્યતનના પ્રત્યય.
   અહી 'गी' આદેશ વિકલ્પે થાય અને ત્યારે ગુણ ન થાય.
   દા.ત. अधि + अ + गी + स्त = अध्यगीष्ट, अध्यैष्ट ।
   अधि + अ + गी + स्यत = अध्यगीष्यत, अध्यैष्यत ।

   II. પરોક્ષ વગેરે કાળમાં 'इ' નો 'गा' થાય છે. 'गा' થયા પછી કાળના પ્રત્યય અવિકારક ગણવા. **દા.ત.** अधि + गा + ए = अधिजगे ।

9. कृत्, चृत्, छृद्, तृद्, नृत् આટલા સેટ્ ધાતુઓને અદ્યતન સિવાયના સાદિ પ્રત્યયો પર વિકલ્પે इ લાગે. **દા.ત.** कर्तिष्यति । कर्त्स्यति ।

10. 'विज्' (ગણ ૬ આ. / ૭ પ./૩ ઉ.) ધાતુને इ લાગે ત્યારે ગુણ ન થાય.

દા.ત. विज् + इ + ता = विजिता ।

11. આશીર્વાદાર્થનો सीध्वम्, પરોક્ષનો ध्वे અને અદ્યતનના ध्वम् પ્રત્યય પૂર્વે

I. ધાતુના અંતે अ કે आ સિવાયનો સ્વર હોય તો ध् નો ढ् થાય છે.

II. પરન્તુ જો તેની પૂર્વે इ હોય અને इ ની પહેલા અંતઃસ્થ કે ह् હોય તો ध् નો વિકલ્પે ढ् થાય છે. **દા.ત.** कृ + ध्वे = चकृढ्वे ।

वृ + ध्वे = ववरिढ्वे - ववरिध्वे ।

★ શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળના નિયમો ★

1. इष्, रुष्, रिष्, सह्, लुभ् આ પાંચ ધાતુમાં શ્વ. ભવિ.ના પ્રત્યયની પૂર્વે વિકલ્પે 'इ' લાગે. इष् → इष् + ता = एषिता કે एष्टा ।

लुभ् → लुभ् + ता = लोभिता કે लोब्धा ।

2. सह्, वह् ધાતુમાં જ્યારે ह् નો ढ् થાય અને તે ढ् નો પછીના ढ् પર લોપ થાય ત્યારે પૂર્વના अ નો ओ થાય છે.

દા.ત. 'सह्' → सह् + ताहे = सढ् + धाहे = सढ् + ढाहे

= सोढाहे **અથવા** सहिताहे । वह् → वोढास्मि ।

3. क्लृप् (આત્મનેપદ વેટ્) ધાતુ વિકલ્પે પરસ્મૈપદ બને છે. અને ત્યારે 'इ' ન લાગે. **દા.ત.** क्लप्तास्मि । कल्पिताहे, कल्प्ताहे ।

રૂપો :- **1.** मुह् – 4/P

मोहितास्मि	मोहितास्वः	मोहितास्मः
मोढास्मि	मोढास्वः	मोढास्मः
मोग्धास्मि	मोग्धास्वः	मोग्धास्मः
मोहितासि	मोहितास्थः	मोहितास्थ
मोढासि	मोढास्थः	मोढास्थ
मोग्धासि	मोग्धास्थः	मोग्धास्थ
मोहिता	मोहितारौ	मोहितारः
मोढा	मोढारौ	मोढारः
मोग्धा	मोग्धारौ	मोग्धारः

2. तृप् – 4/P

तर्पितास्मि	तर्पितास्वः	तर्पितास्मः
तर्प्तास्मि	तर्प्तास्वः	तर्प्तास्मः
त्रप्तास्मि	त्रप्तास्वः	त्रप्तास्मः
तर्पितासि	तर्पितास्थः	तर्पितास्थ
तर्प्तासि	तर्प्तास्थः	तर्प्तास्थ
त्रप्तासि	त्रप्तास्थः	त्रप्तास्थ
तर्पिता	तर्पितारौ	तर्पितारः
तर्प्ता	तर्प्तारौ	तर्प्तारः
त्रप्ता	त्रप्तारौ	त्रप्तारः

3. सह् – 1/A			4. स्पृश् – 6/P		
सहिताहे	सहितास्वहे	सहितास्महे	स्प्रष्टास्मि	स्प्रष्टास्वः	स्प्रष्टास्मः
सोढाहे	सोढास्वहे	सोढास्महे	स्पर्ष्टास्मि	स्पर्ष्टास्वः	स्पर्ष्टास्मः
सहितासे	सहितासाथे	सहिताध्वे	स्प्रष्टासि	स्प्रष्टास्थः	स्प्रष्टास्थ
सोढासे	सोढासाथे	सोढाध्वे	स्पर्ष्टासि	स्पर्ष्टास्थः	स्पर्ष्टास्थ
सहिता	सहितारौ	सहितारः	स्प्रष्टा	स्प्रष्टारौ	स्प्रष्टारः
सोढा	सोढारौ	सोढारः	स्पर्ष्टा	स्पर्ष्टारौ	स्पर्ष्टारः

મિત્રો ! દરેક ધાતુના રૂપો આપવા શક્ય ન હોવાથી દરેકના પ્ર. પુ. એકવચન આપીએ છીએ તેના આધારે બાકીના રૂપો સમજી શકાશે. [ઉભયપદીમાં ક્યાંક માત્ર એક જ રૂપ આપ્યું છે.]

નં.	ધાતુ	રૂપ	ગણ/ પદ	નં.	ધાતુ	રૂપ	ગણ/ પદ
1.	अञ्ज्	अञ्जितास्मि अङ्क्तास्मि	7/P	11.	गुह्	गूहितास्मि गूहिताहे	1/U
2.	उद्+अय्	उदयिताहे	1/A	12.	ग्रह्	ग्रहीतास्मि	9/U
3.	इ	एतास्मि	2/P	13.	चक्ष्	ख्याताहे क्शाताहे	2/A
4.	अधि+इ	अध्येताहे	2/A				
5.	उद्+इ	उदेतास्मि	2/P	14.	जागृ	जागरितास्मि	2/P
6.	इष् [इच्छ्]	एषितास्मि एष्टास्मि	6/P	15.	तृह्	तर्हितास्मि	7/P
7.	ऋ	अर्तास्मि	1/P	16.	दरिद्रा	दरिद्रितास्मि	2/P
8.	कृष्	क्रष्टास्मि कर्ष्टास्मि	6/P	17.	दह्	दग्धास्मि	1/P
				18.	दश्	दंष्टास्मि	1/P
9.	कॄ	करितास्मि करीतास्मि	6/P	19.	दुह्	दोग्धास्मि	2/U
				20.	दिह्	देग्धास्मि	2/U
10.	गाह्	गाहिताहे गाढाहे	1/A	21.	द्रुह्	द्रोहितास्मि द्रोग्धास्मि, द्रोढास्मि	4/P

નં.	ધાતુ	રૂપ	ગણ/ પદ	નં.	ધાતુ	રૂપ	ગણ/ પદ
22.	नह्	नद्धास्मि	4/P	34.	वृ	वरितास्मि-हे	5/U
23.	बन्ध्	बन्द्धास्मि	9/P			वरीतास्मि-हे	
24.	ब्रू	वक्तास्मि	2/U	35.	शॄ	शरितास्मि	9/P
25.	भ्रस्ज्	भ्रष्टास्मि	6/U			शरीतास्मि	
		भर्ष्टास्मि		36.	सद्	सत्तास्मि	1/P
26.	मुह्	मोहितास्मि	4/P	37.	सह्	सहिताहे	1/A
		मोग्धास्मि, मोढास्मि				सोढाहे	
27.	मृज्	मार्जितास्मि	2/P	38.	साध्	साद्धास्मि	5/P
		मार्ष्टास्मि		39.	सिध्	सेधितास्मि	4/P
28.	मृश्	मर्ष्टास्मि	6/P			सेद्धास्मि	
		म्रष्टास्मि		40.	शी	शयिताहे	2/A
29.	रुह्	रोढास्मि	1/P	41.	स्निह्	स्नेहितास्मि	4/P
30.	लभ्	लब्धाहे	1/A			स्नेढास्मि	
31.	लिह्	लेढास्मि	2/U	42.	स्मृ	स्मर्तास्मि	1/P
		लेढाहे		43.	स्वप्	स्वप्तास्मि	2/P
32.	वह्	वोढास्मि	1/U	44.	ह्वे	ह्वातास्मि	1/U
		वोढाहे				ह्वाताहे	
33.	विज्	वेक्तास्मि	3/U	45.	स्पृश्	स्पृष्टास्मि	6/P
		वेक्ताहे				स्पर्ष्टास्मि	

★ કર્મણિના રૂપો કરવા માટે ઉપરોક્ત બધા નિયમો લગાડી આત્મનેપદના પ્રત્યયો લગાડવા તે કર્મણિ પ્રયોગ.

દા.ત. तेन पर्वतः रोढा = તેના દ્વારા પર્વત ચઢાશે.

અનિયમિત રૂપો :-

1. श्री = લક્ષ્મી			2. धी = બુદ્ધિ		
श्रीः	श्रियौ	श्रियः	धीः	धियौ	धियः
श्रियम्	"	"	धियम्	"	"
श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः	धिया	धीभ्याम्	धीभिः
श्रियै, श्रिये	"	श्रीभ्यः	धियै, धिये	"	धीभ्यः
श्रियाः, श्रियः	"	"	धियाः, धियः	"	"
श्रियाः, श्रियः	श्रियोः	श्रियाम्, श्रीणाम्	धियाः, धियः	धियोः	धियाम्, धीनाम्
श्रियाम्, श्रियि	"	श्रीषु	धियाम्, धियि	"	धीषु
श्रीः !	श्रियौ !	श्रियः !	धीः !	धियौ !	धियः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :-**

सम्+आ+चर् = આચરવું [*To Imply*]

➤ **ગણ -૨ - ઉભયપદ :-**

अभि / आ+हन् = મારવું [*To Hit*]

अभि+स्तु = વખાણ કરવા[*To Praise*]

➤ **ગણ -૨ -પરસ્મૈપદ :-**

स्नु = વહેવું [*To Flow*]

परि+इ = આસપાસ હોવું, આસપાસ ફરવું [*To Be Arround*]

निर्+मा = નિર્માણ કરવું [*To Create*]

रु = બૂમ પાડવી [*To Yell / Shout*]

प्रति+वच् = જવાબ આપવો, વચન આપવું [*To Answer*]

वि+निर्+या = જતા રહેવું, નીકળી જવું [*To Go Away*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

मत्स्य = માછલું [*Fish*]

गुरुमन्दिर = ગુરુમંદિર [*Temple*]

महात्मन् = મહાત્મા [*Saint*] [आत्मन् પ્રમાણે રૂપ]

आतुर = રોગી [ક્વચિત્ રોગ] [*Patient*]

दुर्भिक्ष = દુકાળ [*Famine*]
निग्रह = લડાઈ [*War*]
बान्धव = ભાઈ [*Brother*], સગા
व्याधि = રોગ [*Disease*]
स्वामिन् = સ્વામી [शशिन् પ્રમાણે] [*Master*]
अर्बुदाचल = આબુ પર્વત

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

सम्पत्ति = સંપત્તિ [*Wealth*]
श्री = લક્ષ્મી [*Wealth*]
राजद्वार = રાજ દરબાર, રાજ દરવાજો [*Royal Court*]
प्रतिज्ञा = પ્રતિજ્ઞા [*Oath*]
धी = બુદ્ધિ [*Intelligence*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

चिह्न = ચિહ્ન [*Sign*]
व्यसन = સંકટ [*Calamity/Difficulty*]
दर्शन = દર્શન [*Observation*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. जले मत्स्या मां दृष्ट्वाऽवगाढारः ।
2. कल्ये जम्बूकुमारादयः ते प्रव्रजितारः ।
3. जिनालयमहं मार्जितास्मि, त्वं गुरुमन्दिरं मार्ष्टासि ।
4. आयुःक्षयेण श्वो मर्तासि, दिवञ्चैतासि ।
5. श्वो ये राजगृहं गन्तारः ते महावीरं जिनं दृष्ट्वा प्रसत्तारः ।
6. विवेकः सह सम्पत्त्या, विनयो विद्यया सह ।
   प्रभुत्वञ्च श्रियोपेतम्, चिह्नमेतन्महात्मनाम् ॥
7. आतुरे व्यसने प्राप्ते, दुर्भिक्षे शत्रुनिग्रहे ।
   राजद्वारे स्मशाने च, यस्तिष्ठति स बान्धवः ॥
8. दीयते आत्मनो दोषः, न दीयते दोषः (= વાંક) परे ।
   न दोषः स्वामिमित्राणां, कर्मदोषो हि दीयते ॥
9. जरा यावन्न पीडयति, व्याधिर्यावन्न वर्धते ।
   यावदिन्द्रियाणि न नश्यन्ति, तावद्धर्मं समाचरेत् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તે લોકો કાલે ગાયને મારશે, માટે તું જલદીથી જજે અને તેમને અટકાવજે.
2. ગજસુકુમાલમુનિ દીક્ષાના દિવસે જ કેવલજ્ઞાનને મેળવશે.
3. હું કાલે ગિરનાર ઉપર ચઢીશ, નેમિનાથ ભગવાનને વંદીશ અને પૂજીશ.
4. કાલે હું આંબેલ કરીશ.
5. આજે સાંજે હું દેરાસરે દર્શન માટે જઈશ.

6. રાત્રે હું નહીં જમું. કારણ કે ગઈકાલે જ મેં પ્રતિજ્ઞા લીધી છે.
7. 'કાલે હેમચંદ્રાચાર્યજી આવશે' – આ પ્રમાણે સાંભળી કુમારપાળ રાજા અત્યંત ખુશ થયો.
8. તું ધ્યાન કરીશ, પછી મન પ્રસન્ન થશે.
9. આબુ પર્વત ઉપર તું મને યાદ કરી ભગવાનને નમસ્કાર કરીશ એ પ્રમાણે હું વિશ્વાસ રાખું છું.

[3] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	પ્રત્યય	ગણ	અર્થ	તે જ પુરુષના બાકી રહેલા રૂપો
1.	द्रोढास्थः					
2.	पणायितारः					
3.	प्रतिपत्तास्महे					
4.	प्रथयिताध्वे					
5.	यतितारः					
6.	रोदितास्मि					
7.	लब्धास्वहे					
8.	वदितास्मि					
9.	वनिता					

[4] જોડકાં જોડો :-

A		B
1. धु – 5/U	-	धुवितास्थः
2. धू – 1/U	-	धूनयितारौ
3. धू – 9/U	-	धोतास्मि
4. धू – 6/P	-	धविताहे
5. धू – 10/U	-	धवितारः+धोतारः

[5] રૂપ પૂરો :-

1.	___ ___ ___	___ ___ मन्तारौ	___ ___ ___
2.	मोषितास्मि ___ ___	___ ___ ___	___ ___ ___
3.	___ ___ माता	___ ___ ___	___ ___ ___

પાઠ - ૧૮

સામાન્ય ભવિષ્યકાળ & ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ

➤ **સામાન્ય ભવિષ્યકાળ :-**

કોઈ પણ ભવિષ્યમાં થનારી ક્રિયાનું સૂચક રૂપ તે સામાન્યભવિ.નું રૂપ.

દા.ત. स नागपुरं गमिष्यति = તે નાગપુર જશે.

★ શ્વસ્તન ભવિષ્યના સ્થાને સામાન્ય ભવિષ્યનો પણ પ્રયોગ થાય છે.

સામાન્ય ભવિષ્યકાળના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
स्यामि	स्यावः	स्यामः	स्ये	स्यावहे	स्यामहे
स्यसि	स्यथः	स्यथ	स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
स्यति	स्यतः	स्यन्ति	स्यते	स्येते	स्यन्ते

➤ **ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ :-**

પ્રથમ ક્રિયા ઉપર બીજી ક્રિયા આધાર રાખતી હોય ત્યારે આ અર્થના (પ્રત્યય યુક્ત) રૂપો વપરાય છે.

આ ક્રિયાતિપત્ત્યર્થને સંકેતાર્થ પણ કહે છે. તેમ જ આના રૂપો સંભાવનામાં વપરાય છે. **દા.ત.** જો તે ભણ્યો હોત તો પાસ થાત.

= यदि सः अपठिष्यत् तर्हि उत्तीर्णो अभविष्यत् ।

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થના પ્રત્યયો

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
स्यम्	स्याव	स्याम	स्ये	स्यावहि	स्यामहि
स्यः	स्यतम्	स्यत	स्यथाः	स्येथाम्	स्यध्वम्
स्यत्	स्यताम्	स्यन्	स्यत	स्येताम्	स्यन्त

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થમાં રૂપ બનાવતી વખતે હ્યસ્તનભૂતકાળની જેમ अ ઉમેરવો. તે માટેના નિયમો બધાં હ્યસ્તન ભૂતકાળની જેમ જ સમજવા.

ઉપરોક્ત બન્નેના બધાં પ્રત્યયો વિકારક જ છે.

સામાન્ય ભવિષ્યના અને ક્રિયાતિપત્ત્યર્થના નિયમો

૧. हन् અને હ્રસ્વ ऋ કારાંત અનિટ્ ધાતુ સેટ્ બને તેથી 'इ' લાગે.

દા.ત. 'हन्' ➜ हनिष्यति । अहनिष्यत् ।

'कृ' ➜ करिष्यति । अकरिष्यत् । 'स्वृ' ➜ स्वरिष्यति । अस्वरिष्यत् ।

૨. इ નો આદેશ गम् થાય.

દા.ત. इ → गमिष्यति । अगमिष्यत् ।

(ઈચ્છાદર્શકમાં પણ इ લાગે. **દા.ત.** गम् → जिगमिषति)

૩. क्लृप्, वृत्, वृध्, शृध्, स्यन्द् **આ પાંચ ધાતુ વિકલ્પે પરસ્મૈપદી બને અને** ત્યારે 'इ' ન લાગે. **દા.ત.** 'क्लृप्' – कल्प्स्यति । अकल्प्स्यत् ।

આત્મનેપદમાં कल्प्स्यते – कल्पिष्यते । अकल्प्स्यत – अकल्पिष्यत ।

ઉપરોક્ત પાંચ ધાતુ ઈચ્છાદર્શકમાં પણ વિકલ્પે પરસ્મૈપદ બને છે.

દા.ત. क्लृप् → चिकल्पिषते – चिक्लृप्सते - चिक्लृप्सति ।

૪. ધાતુના અંતે स् + સાદિ પ્રત્યય = त् + સાદિ પ્રત્યય **દા.ત.** वस् + स्यति = वत् + स्यति = वत्स्यति ।

રૂપો :-

1. वस् = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

સામાન્ય ભવિષ્યકાળ			**ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ**		
वत्स्यामि	वत्स्यावः	वत्स्यामः	अवत्स्यम्	अवत्स्याव	अवत्स्याम
वत्स्यसि	वत्स्यथः	वत्स्यथ	अवत्स्यः	अवत्स्यतम्	अवत्स्यत
वत्स्यति	वत्स्यतः	वत्स्यन्ति	अवत्स्यत्	अवत्स्यताम्	अवत्स्यन्

2. वह् = ગણ - ૧ - ઉભયપદ - **સામાન્ય ભવિષ્યકાળ**

પરસ્મૈપદ			**આત્મનેપદ**		
वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः	वक्ष्ये	वक्ष्यावहे	वक्ष्यामहे
वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ	वक्ष्यसे	वक्ष्येथे	वक्ष्यध्वे
वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति	वक्ष्यते	वक्ष्येते	वक्ष्यन्ते

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ

પરસ્મૈપદ			**આત્મનેપદ**		
अवक्ष्यम्	अवक्ष्याव	अवक्ष्याम	अवक्ष्ये	अवक्ष्यावहि	अवक्ष्यामहि
अवक्ष्यः	अवक्ष्यतम्	अवक्ष्यत	अवक्ष्यथाः	अवक्ष्येथाम्	अवक्ष्यध्वम्
अवक्ष्यत्	अवक्ष्यताम्	अवक्ष्यन्	अवक्ष्यत	अवक्ष्येताम्	अवक्ष्यन्त

3. अधि+इ = ગણ - ૨ - આત્મનેપદ

સામાન્ય ભવિષ્યકાળ

	એ.વ.	**દ્વિ.વ.**	**બ.વ.**
પ. પુ. →	अध्येष्ये	अध्येष्यावहे	अध्येष्यामहे
દ્વિ. પુ. →	अध्येष्यसे	अध्येष्येथे	अध्येष्यध्वे
તૃ. પુ. →	अध्येष्यते	अध्येष्येते	अध्येष्यन्ते

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	अध्यैष्ये अध्यगीष्ये	अध्यैष्यावहि अध्यगीष्यावहि	अध्यैष्यामहि अध्यगीष्यामहि
દ્વિ. પુ. →	अध्यैष्यथाः अध्यगीष्यथाः	अध्यैष्येथाम् अध्यगीष्येथाम्	अध्यैष्यध्वम् अध्यगीष्यध्वम्
તૃ. પુ. →	अध्यैष्यत अध्यगीष्यत	अध्यैष्येताम् अध्यगीष्येताम्	अध्यैष्यन्त अध्यगीष्यन्त

કેટલાંક ધાતુઓના તૃ. પુ. એકવચનના રૂપો :-

નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	સામાન્ય ભવિષ્યકાળ	ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ
1.	अश्	5/A	अशिष्यते, अक्ष्यते	आशिष्यत, आक्ष्यत
2.	उद+इ	1/P	उदेष्यति	उदैष्यत्
3.	उज्झ	6/P	उज्झिष्यति	औज्झिष्यत्
4.	कथ्	10/U	कथयिष्यति	अकथयिष्यत्
5.	कृष्	1/P	कर्क्ष्यति, क्रक्ष्यति	अकर्क्ष्यत् अक्रक्ष्यत्
6.	क्लृप्	1/A	कल्पिष्यते, कल्प्स्यते कल्प्स्यति	अकल्पिष्यत अकल्प्स्यत अकल्प्स्यत्
7.	क्रुध्	4/P	क्रोत्स्यति	अक्रोत्स्यत्
8.	लुभ्	4/P	लोभिष्यति	अलोभिष्यत्
9.	गाह्	1/A	गाहिष्यते, घाक्ष्यते	अगाहिष्यत् अघाक्ष्यत्
10.	गुह्	1/U	गूहिष्यति घोक्ष्यति	अगूहिष्यत् अघोक्ष्यत्
11.	गृह् [गर्हते]	1/A	गर्हिष्यते घर्क्ष्यते	अगर्हिष्यत अघर्क्ष्यत
12.	गॄ	9/P	गरिष्यति, गरीष्यति	अगरिष्यत्, अगरीष्यत्

નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	સામાન્ય ભવિષ્યકાળ	ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ
13.	ग्रह्	9/U	ग्रहीष्यति	अग्रहीष्यत्
14.	चक्ष्	2/A	ख्यास्यति	अख्यास्यत्
			क्शास्यति	अक्शास्यत्
15.	जागृ	2/P	जागरिष्यति	अजागरिष्यत्
16.	तृप्	4/P	तर्पिष्यति	अतर्पिष्यत्
			तप्स्यति	अतप्स्यत्
			त्रप्स्यति	अत्रप्स्यत्
17.	तृह्	7/P	तर्हिष्यति	अतर्हिष्यत्
18.	दरिद्रा	2/P	दरिद्रिष्यति	अदरिद्रिष्यत्
19.	दह्	1/P	धक्ष्यति	अधक्ष्यत्
20.	दुह्	2/U	धोक्ष्यति	अधोक्ष्यत्
21.	द्रुह्	4/P	द्रोहिष्यति,	अद्रोहिष्यत्
			ध्रोक्ष्यति	अध्रोक्ष्यत्
22.	बन्ध्	9/P	**भन्त्स्यति**	**अभन्त्स्यत्**
23.	बुध्	1/U	बोधिष्यति	अबोधिष्यत्
24.	ब्रू	2/U	वक्ष्यति, वक्ष्यते	अवक्ष्यत्, अवक्ष्यत
25.	भ्रस्ज्	6/U	भ्रक्ष्यति, भर्क्ष्यति	अभ्रक्ष्यत्, अभर्क्ष्यत्
26.	मुह्	4/P	मोहिष्यति, मोक्ष्यति	अमोहिष्यत्, अमोक्ष्यत्
27.	मृश्	6/P	मर्क्ष्यति, म्रक्ष्यति	अमर्क्ष्यत्, अम्रक्ष्यत्
28.	रुह्	1/P	रोक्ष्यति	अरोक्ष्यत्
29.	विच्छ्	6/P	विच्छिष्यति	अविच्छिष्यत्
			विच्छायिष्यति	अविच्छायिष्यत्
30.	स्निह्	4/P	स्नेहिष्यति	अस्नेहिष्यत्
			स्नेक्ष्यति	अस्नेक्ष्यत्

નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	સામાન્ય ભવિષ્યકાળ	ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ
31.	स्नुह्	4/P	स्नोहिष्यति	अस्नोहिष्यत्
			स्नोक्ष्यति	अस्नोक्ष्यत्
32	स्यन्द्	1/A	स्यन्त्स्यते	अस्यन्त्स्यत
33	स्पृश्	6/P	स्प्रक्ष्यति	अस्प्रक्ष्यत्
			स्पर्क्ष्यति	अस्पर्क्ष्यत्
34	स्वप्	2/P	स्वप्स्यति	अस्वप्स्यत्
35	हन्	2/U	हनिष्यते	अहनिष्यत
36	ह्री	3/P	ह्रेष्यति	अह्रेष्यत्

અનિયમિત રૂપો :–

1. लक्ष्मी = લક્ષ્મી [સ્ત્રી.]

પ્ર.વિ.➔ **लक्ष्मीः** लक्ष्म्यौ लक्ष्म्यः

બાકીના રૂપો 'नदी' પ્રમાણે ચાલે.

2. श्वन् = કૂતરો [પુ.]

પ્ર. ➔	श्वा	श्वानौ	श्वानः
દ્વિ. ➔	श्वानम्	”	शुनः
તૃ. ➔	शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः
ચ. ➔	शुने	”	श्वभ्यः
પં. ➔	शुनः	”	”
ષ. ➔	”	शुनोः	शुनाम्
સ. ➔	शुनि	”	श्वसु
સંબો.➔	श्वन् !	श्वानौ !	श्वानः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ-૧ - પરસ્મૈપદ :–**

अप+हृ = અપહરણ કરવું [*To Kidnap*]

➤ **ગણ-૪ - આત્મનેપદ :–**

सम्+जन् = ઉત્પન્ન થવું [*To Be Born*]

➤ **ગણ -૩-ઉભયપદ :–**

आ+दा = ગ્રહણ કરવું [*To Take*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

दर्पण = દર્પણ [*Mirror*]

दुरात्मन् = દુષ્ટ વ્યક્તિ [आत्मन् પ્રમાણે રૂપ] [*Wicked*]

परीषह = પરિષહ [*Difficulties*]

कालसौकरिक = કસાઈનું નામ

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

प्रज्ञा = બુદ્ધિ [*Intellect*]

मोहसेना = મોહની સેના

दीपावली = દીવાળી [*Diwali Festival*]

द्रौपदी = દ્રૌપદી

➤ **નપુંસકલિંગ :-**	रामायण = રામાયણ [*Ramayan*]
लोचन = આંખ [*Eye*]	महाभारत = મહાભારત [*Mahabharata*]
धर्मध्यान = ધર્મધ્યાન [*A Type Of Meditation*]	➤ **વિશેષણ :-**
अनुशासन = નિયમન કરવું, સજા [*Punishment*]	नव = નવું [*New*]
	दुःसह = દુઃસહ્ય [*Unbearable*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा, तस्य शास्त्रं करोति किम् ?
लोचनाभ्यां विहीनस्य, दर्पणः किं करिष्यति ? ॥
2. धर्मध्यानासिना मोहसेनां हनिष्यामि ।
3. यदा रामः सत्यं बोधिष्यति तदा रोदिष्यति ।
4. दीपावल्यां त आचाम्लं करिष्यन्ति ।
5. तत्राऽहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
अकरिष्यं नवनवैरुपायैरनुशासनम् ॥
6. यदि महावीरो जिनो मां नाऽगोपायिष्यत् तदाऽवश्यमहं श्वभ्रेऽगमिष्यमिति मेघकुमारो व्यचिन्तयत्।
7. यद्यहं पूर्वमेव जैनधर्मं प्रत्यपत्स्ये तदा मम बहुलाभो समजनिष्यत ।
8. यदि स कृषीवलः सम्यक् क्षेत्रमकर्क्ष्यत् तर्हि प्रभूतं द्रविणमलप्स्यत् ।
9. दीक्षां सह त्वयाऽऽदास्ये, विहरिष्ये त्वया सह ।
दुःसहांश्च सहिष्येऽहं, त्वया सह परीषहान् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. જો તેણે ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશને સાંભળ્યો હોત તો અવશ્ય ધર્મને સ્વીકાર્યો હોત.
2. જો રામ વનમાં ન ગયા હોત તો રાવણે સીતાનું અપહરણ ન કર્યું હોત અને રામાયણ પણ ન સર્જાઈ હોત.
3. તે સવારે ઊઠશે ત્યારે તે મને નહીં જુવે.
4. પુત્રના પ્રભાવે તારી સમૃદ્ધિ વધશે.
5. જો મેં રાત્રિભોજન ન કર્યું હોત તો અત્યારે આવા દુઃખો ન સહન કરવા પડત.
6. કાલે આ યુદ્ધમેદાનમાં લોહીની નદીઓ વહેશે.

7. તે જે કહેશે તે સત્ય જ હશે.
8. કાલસૌકરિક ઘણાં બધાં જીવોને મારી નરકમાં જશે.
9. જો દ્રૌપદી હસી ન હોત તો મહાભારતનું યુદ્ધ જન્મ્યું ન હોત.

[3] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	ધાતુ	ગણ	પુરુષ	સામાન્ય ભવિષ્યકાળ			ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ		
				એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ. વ.	એ. વ.	દ્વિ. વ.	બ. વ.
1.	चर्		૧						
2.	चक्ष्		૨						
3.	ज्ञा		૩						
4.	तुद्		૨						
5.	दह्		૩						
6.	धू		૧						
7.	बन्ध्		૩						
8.	ह्वे		૨						
9.	शुभ्		૧						

[4] **સામાન્ય ભવિષ્યકાળના કે ક્રિયાતિપત્ત્યર્થના સરખા રૂપ વડે ખાલી જગ્યા પૂરો :-**

1. अधोक्ष्यत् - ________
2. स्पर्क्ष्यति - ________
3. अस्नोक्ष्यत् - ________
4. सास्यति - ________
5. अश्वसिष्यत् - ________

[5] **રૂપ પૂરો :-**

1.	सहिष्ये	___	___
	___	___	___
	___	___	___
2.	___	___	___
	अगमिष्य:	___	___
	___	___	___

OOO

પાઠ - ૧૯

આશીર્વાદાર્થ

➤ **આશીર્વાદાર્થ :–** કોઈને આશીર્વાદ આપવા ઈત્યાદિ અર્થમાં આ અર્થના (પ્રત્યય યુક્ત) રૂપો વપરાય છે.

દા.ત. તારું કલ્યાણ થાઓ = तव कल्याणं भूयात् ।

પરસ્મૈપદ ← આશીર્વાદાર્થના પ્રત્યયો → આત્મનેપદ

यासम्	यास्व	यास्म	सीय	सीवहि	सीमहि
याः	यास्तम्	यास्त	सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
यात्	यास्ताम्	यासुः	सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

પરસ્મૈપદ :–

૧. બધાં ય પ્રત્યયો અવિકારક છે તથા સેટ્ ધાતુને પણ 'इ' ન લાગે.

દા.ત. चि → चियात् । भू → भूयात् ।

૨. કર્મણિના નિયમો લાગે. **દા.ત.** कृ → क्रियात् ।

૩. दा, धा, मा, स्था, गै, पा, सो, हा આટલા ધાતુઓમાં અંત્યસ્વરનો 'ए' થાય. **દા.ત.** दा → देयात् । गै → गेयात् ।

૪. સંયુક્ત વ્યંજનવાળા आ કારાંત ધાતુના आ નો વિકલ્પે 'ए' થાય.

દા.ત. 'ग्लै' → ग्लेयात् - ग्लायात् । 'घ्रा' → घ्रेयात् - घ्रायात् ।

૫. शास् નું शिष्यात् । हन् નું वध्यात् । ऋ નું अर्यात् ।
पा (ગણ – ૧) નું पेयात् અને पा (ગણ – ૨) નું पायात् રૂપ થાય.

૬. દશમા ગણના ધાતુમાં માત્ર ગુણ / વૃદ્ધિ થાય છે. **દા.ત.** 'क्षल्' - क्षाल्यात् ।

આત્મનેપદ :- ૧. બધાં પ્રત્યયો વિકારક છે.

૨. **A** **I** વેટ્ ધાતુઓ **II** દીર્ઘ ॠ કારાંત ધાતુ
III સંયુક્ત વ્યંજનવાળા હ્રસ્વ ऋ કારાંત તથા
IV वृ ધાતુને વિકલ્પે इ લાગે. અને... ત્યારે ગુણ થાય.
દા.ત. 'सू' → सविषीष्ट - सोषीष्ट । 'तॄ' → तरिषीष्ट - तीर्षीष्ट ।
'स्तॄ' → स्तरिषीष्ट - स्तीर्षीष्ट । 'वृ' → वरिषीष्ट - वृषीष्ट ।

B 'इ' ન લાગે ત્યારે હ્રસ્વ / દીર્ઘ 'ऋ' કારાંત ધાતુમાં અંત્ય 'ऋ' નો તેમ જ અન્ય ધાતુઓમાં ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ ન થાય.

દા.ત. स्मृ → स्मृषीष्ट - स्मरिषीष्ट । भुज् → भुक्षीष्ट । कृ → कृषीष्ट ।

C ગુણ ન થાય ત્યારે દીર્ઘ ऋ નો ईर्–ऊर् થાય છે.

દા.ત. स्तृ → स्तरिषीष्ट - स्तीर्षीष्ट ।

૩. દશમા ગણના ધાતુમાં ગુણ/વૃદ્ધિ ઉપરાંત अय् પણ લાગે.

દા.ત. 'क्षल्' → क्षालयिषीष्ट ।

રૂપો :– 1. वद् = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ

પ્ર.પુ.	→	उद्यासम्	उद्यास्व	उद्यास्म
દ્વિ.પુ.	→	उद्याः	उद्यास्तम्	उद्यास्त
તૃ.પુ.	→	उद्यात्	उद्यास्ताम्	उद्यासुः

2. कृ = ગણ - ૮ - ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ			**આત્મનેપદ**		
क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	कृषीय	कृषीवहि	कृषीमहि
क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम्	कृषीढ्वम्
क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	कृषीष्ट	कृषीयास्ताम्	कृषीरन्

3. चि = ગણ - ૫ - ઉભયપદ

પરસ્મૈપદ			**આત્મનેપદ**		
चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म	चेषीय	चेषीवहि	चेषीमहि
चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त	चेषीष्ठाः	चेषीयास्थाम्	चेषीढ्वम्
चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः	चेषीष्ट	चेषीयास्ताम्	चेषीरन्

4. स्मृ = ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ			**5.** हा = ગણ - ૩ - આત્મનેપદ		
स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म	हासीय	हासीवहि	हासीमहि
स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त	हासीष्ठाः	हासीयास्थाम्	हासीध्वम्
स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः	हासीष्ट	हासीयास्ताम्	हासीरन्

કેટલાંક ધાતુઓના તૃ. પુ. એકવચનના રૂપો :–

નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	રૂપ	નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	રૂપ
1.	अञ्ज्	7/P	अज्यात्	6.	उद्+इ	2/P	उदियात्
2.	कथ्	10/U	कथ्यात्	7.	गै	1/P	गायात्
3.	गम्	1/P	गम्यात्	8.	खन्	1/U	खन्यात्
4.	दिव्	4/P	दीव्यात्				ख्यायात्
5.	इ	2/P	इयात्				खनिषीष्ट

નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	રૂપ	નં.	ધાતુ	ગણ/પદ	રૂપ
9.	ग्रह्	9/U	गृह्यात्	28.	सो	4/P	सेयात्
			ग्रहीषीष्ट	29.	श्वि	1/P	शूयात्
10.	ग्लै	1/P	ग्लेयात्	30.	लभ्	1/A	लप्सीष्ट
			ग्लायात्	31.	चक्ष्	2/A	ख्यायात्
11.	धा	3/U	धेयात्				ख्येयात्
			धाषीष्ट				ख्याषीष्ट
12.	मा	3/P	मेयात्				क्शायात्
13.	यज्	1/U	इज्यात्,				क्शेयात्
			यक्षीष्ट				क्शाषीष्ट
14.	जन्	4/A	जनिषीष्ट	32.	भ्रस्ज्	1/P	भृज्यात्
							भ्रक्षीष्ट
							भर्क्षीष्ट
15.	दो	4/P	देयात्	33.	वप्	1/P	उप्यात्
16.	वस्	1/P	उष्यात्				वप्सीष्ट
17.	चकास्	2/P	चकास्यात्	34.	तन्	8/U	तन्यात्
18.	हा	3/P	हेयात्				तनिषीष्ट
19.	पा	2/P	पायात्	35.	ह्वे	1/P	हूयात
20.	पा	1/P	पेयात्				ह्वासीष्ट
21.	प्रच्छ्	6/P	पृच्छ्यात्	36.	धू	1/U	धूयात्
22.	वच्	2/P	उच्यात्				धविषीष्ट
23.	स्था	1/P	स्थेयात्				
24.	स्वप्	2/P	सुप्यात्		धू	5+9 U	धूयात्
25.	दा	3/U	देयात्				धविषीष्ट
26.	शास्	2/P	शिष्यात्				धोषीष्ट
27.	शी	2/A	शयिषीष्ट		धू	6/P	धूयात्

મિત્રો ! ૧૦ એ ગણના પરસ્મૈપદી તથા આત્મનેપદી બન્ને ધાતુઓ લઈ અત્યાર સુધી આવેલા તમામ કાળના તથા અર્થના રૂપોનું પુનરાવર્તન અવશ્ય કરશો.

અનિયમિત રૂપો :–

1. दधि = દહીં [નપું.]

પ્ર. વિ. →	दधि	दधिनी	दधीनि
દ્વિ. વિ. →	"	"	"
તૃ. વિ. →	दध्ना	दधिभ्याम्	दधिभिः
ચ. વિ. →	दध्ने	"	दधिभ्यः
પં. વિ. →	दध्नः	"	दधिभ्यः
ષ. વિ. →	"	दध्नोः	दध्नाम्
સ. વિ. →	दध्नि/दधनि	"	दधिषु
સંબો. →	दधि !	दधिनी !	दधीनि !

2. युवन् = યુવાન [પુ.]

युवा	युवानौ	युवानः
युवानम्	"	यूनः
यूना	युवभ्याम्	युवभिः
यूने	"	युवभ्यः
यूनः	"	"
"	यूनोः	यूनाम्
यूनि	"	युवसु
युवन् !	युवानौ !	युवानः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :-**

ध्वन् = અવાજ કરવો [*To Make Noise*]

प्र +उद्+पत् = પડવું [*To Fall*]

फल् = ફળવું, ફતેહ મેળવવી [*To Win*]

प्र+लप् = પ્રલાપ કરવો [*To Chatter*]

उद्+ईर् = બોલવું [*To Speak*] ઉદીરણા કરવી [+ગણ ૧૦-ઉ.]

➤ **ગણ -૧ - ઉભયપદ :-**

उद्+धृ = ઉદ્ધાર કરવો [*To Uplift*]

वि+भज् = વિભાગ કરવો. [*To Divide*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

समास = સંક્ષેપ [*Summary*]

उद्यमिन् = ઉદ્યમી [शशिन् પ્રમાણે રૂપ] [*Persevering*]

प्रवीण = હોંશિયાર [*Intelligent*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

अभीप्सा = ઈચ્છા [*Desire*]

परस्पृहा = બીજાની ઈચ્છા [*Materialistic Desire*]

सिद्धशिला = સિદ્ધશિલા

स्वस्थता = સ્વસ્થતા [*Health*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

निःस्पृहत्व = સ્પૃહા ન હોવી તે [*Absence of Selfish Desires*]

लक्षण = લક્ષણ [*Characteristic*]

➤ **વિશેષણ :-**

सनातन = શાશ્વત [*Eternal*]

प्रधान = મુખ્ય [*Main*]

सकल = તમામ [*All*]

नियन्त्रित = નિયમિત [*Regular*]

पश्चिम = પશ્ચિમ [*West*]

निज = પોતાનું [*Own*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો.

1. सर्वे जीवा धर्मं मोक्षं च लप्सीरन्नित्येव साधूनामभीप्सा भवति ।
2. हे कुमारपाल ! यूयमहिंसां पालयित्वा शीघ्रं मोक्षश्रियं वरिषीढ्वम् ।
3. भोः ! मुने ! त्वं रविरिव धर्मगगने चकास्याः ।
4. तव पतिः त्वां शीघ्रं मिल्यात् ।
5. वयं लोकस्य गुणान् गृह्यास्म, निजस्य दोषाः त्यज्यास्म इति एव भवत आशिषोऽभिलषामः ।
6. प्रियं ब्रूयात् सत्यं ब्रूयात् न ब्रूयात् सत्यमप्रियम् ।
   प्रियं चाऽनृतं न ब्रूयात् एष धर्मः सनातनः ॥
7. परस्पृहा महादुखम्, निःस्पृहत्वं महासुखम् ।
   एतदुक्तं समासेन, लक्षणं सुखदुःखयोः ॥
8. त्वं विद्यया सह विनयेन, सम्पत्या सह संस्कारेण धनेन च सह धर्मेण वर्धिषीष्ठाः ।
9. श्रमणप्रधानसकलश्रीसङ्घस्य कल्याणं भूयात् । स्वस्ति संघाय ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. 'તમે જલદી સિદ્ધશિલાને મેળવો' -આ પ્રમાણે શિષ્યોની ભક્તિ જોઈ ગુરુદેવે આશીર્વાદ આપ્યા.
2. 'તમે ધર્મમાં અને આરાધનામાં ઉદ્યમી થાઓ' -આ પ્રમાણે તે આચાર્યે આશીર્વાદ આપ્યા.
3. તું સંસ્કૃતમાં હોંશિયાર થા !
4. તારી યાત્રા સુખેથી પૂર્ણ થાઓ.
5. તમને સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાઓ.
6. શ્રુતસાગરમાં સાધુઓ રોજેરોજ અવગાહન કરે છે અને તેથી અત્યંત શાંતિને, સમાધિને અને સ્વસ્થતાને મેળવે છે.
7. બધાંનું કાયમ હિત જ ઈચ્છવું, દુશ્મનના પણ અહિતને ન જ ઈચ્છવું -આ જ સજ્જનોનું લક્ષણ છે.
8. જીભ ખાય પણ છે અને બોલે પણ છે. જો તે નિયન્ત્રિત ન હોય તો પેટને અને જીવનને હાનિ થાય જ છે.
9. જો સૂર્ય પશ્ચિમ દિશામાં ઊગે તો ભગવાન મહાવીરનું વચન ખોટું હોય.

[3] **ખૂટતી વિગત પૂરો :-** [રૂપ આશીર્વાદાર્થના જ લખવા.]

નં.	ધાતુ	ગણ	અર્થ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	चि			૧			
2.	चिन्त्			૨			
3.	शास्			૩			
4.	वश्			૨			
5.	वन्द्			૩			
6.	या			૧			
7.	मन्			૩			
8.	द्विष्			૨			
9.	दुह्			૧			

[4] **મને ઓળખો :–** [આશીર્વાદાર્થના જ રૂપો લખવા.]

1. चक्ष् – તૃ. પુ. એ. વ. – ____
2. गण् – દ્વિ.પુ. દ્વિ.વ. – ____
3. अट् – પ્ર. પુ. બ. વ. – ____
4. क्लृप् – પ્ર. પુ. દ્વિ. વ. – ____
5. शम् – દ્વિ. પુ. એ. વ. – ____
6. शङ्क् – પ્ર. પુ. બ. વ.– ____
7. शी – પ્ર. પુ. દ્વિ. વ. – ____
8. वृ – દ્વિ.પુ. બ. વ. – ____
9. विश् – તૃ. પુ. બ. વ. – ____

[5] **રૂપ પૂરો :–**

1.			
	गोपाय्यासम्	____	____
	____	____	____
	____	____	____

2.			
	____	____	____
	____	____	लङ्घिषीध्वम्
	____	____	____

3.			
	____	____	____
	____	____	____
	यतिषीष्ट	____	____

OOO

પાઠ - ૨૦

સંખ્યાદર્શક શબ્દો

નિયમો :-

1. एक થી नवदशन् સુધીના સંખ્યાવાચક શબ્દો વિશેષણ બને અને વચન / વિભક્તિ વિશેષ્ય પ્રમાણે લાગે. एक થી चतुर् શબ્દમાં લિંગ પણ વિશેષ્ય પ્રમાણે થાય.

દા.ત. चत्वारो घटाः, तिस्रः स्त्रियः, चत्वारि कुलानि ।

2. पञ्चन् થી नवदशन् સુધીના સંખ્યાવાચક શબ્દોના રૂપ ત્રણેય લિંગમાં એક સરખા થાય છે. पञ्च बालाः , बालिकाः, वनानि ।

3. एकोनविंशति વગેરે સંખ્યાવાચક શબ્દો યા તો વિશેષણ બને યા તો સ્વયં વિશેષ્ય બને અને ત્યારે જે વસ્તુની એ સંખ્યા હોય, તે વસ્તુને ષષ્ઠી વિભક્તિ બહુવચન લાગે.

દા.ત. विंशतिः घटाः । અથવા घटानां विंशतिः ।

4. विंशति થી પછીના બધાય સંખ્યાવાચક શબ્દો સ્ત્રીલિંગમાં છે. અને એક વચનમાં રૂપ થાય. પરન્તુ... જ્યારે વીસના બે–ત્રણ વગેરે જોડકા હોય ત્યારે દ્વિવચન કે બહુવચન પણ લાગે.

દા.ત. ब्राह्मणानां द्वे विंशती । ब्राह्मणानां तिस्रः विंशतयः ।

5. A. विंशति, षष्टि, सप्तति, अशीति, नवति, कोटि ના રૂપ मति પ્રમાણે થાય.
દા.ત. विंशतिः, विंशतिम्, विंशत्या ઈત્યાદિ... कोटिः, कोटिम्.... વગેરે.

B. त्रिंशत्, चत्वारिंशत्, पञ्चाशत् ના રૂપો सरित् સ્ત્રીલિંગ પ્રમાણે થાય છે.
દા.ત. त्रिंशत्, त्रिंशतौ, त्रिंशतः ।

C. शत, सहस्र, लक्ष વગેરે શબ્દોના રૂપો वन (નપુંસક) પ્રમાણે થાય.
દા.ત. शतम् । सहस्रम् । लक्षम् ।

6. एक, द्वि વગેરે સંખ્યા विंशति વગેરે શબ્દની પહેલા લખવાથી ૨૧, ૨૨, ૨૩ વગેરે સંખ્યા બને છે. **દા.ત.** एकविंशतिः = ૨૧, एकत्रिंशत् = ૩૧

પરન્તુ द्वि નો द्वा, त्रि નો त्रयस् અને अष्टन् નો अष्टा આદેશ થાય છે.
આ આદેશ (૧) विंशति અને त्रिंशत् શબ્દ પર અવશ્ય થાય.

દા.ત. द्वाविंशतिः । त्रयोविंशतिः । अष्टाविंशतिः ।

(૨) चत्वारिंशत् થી नवति સુધી વિકલ્પે થાય.

દા.ત. द्वाचत्वारिंशत् – द्विचत्वारिंशत् । त्रयश्चत्वारिंशत् – त्रिचत्वारिंशत् ।

(૩) તથા अशीति અને शत વગેરે પર ન થાય.

દા.ત. द्व्यशीतिः । त्र्यशीतिः । द्विशतम् । त्रिशतम् ।

મિત્રો ! આ પાઠમાં સંખ્યાની સાથે સંસ્કૃત માટે જરૂરી ઘણી બધી વસ્તુઓ જાણીશું. ખૂબ ધ્યાનથી આ પાઠ કરશો :-

સંખ્યા વાચક શબ્દો :-

१	एक	४	चतुर्	७	सप्तन्	१०	दशन्
२	द्वि	५	पञ्चन्	८	अष्टन्	વગેરે	
३	त्रि	६	षष्	९	नवन्		

રૂપો :-

1. एक = એક [બહુવચનમાં-કેટલાંક]

	(પુ.)		(સ્ત્રી.)		(નપું.)	
પ્ર. →	एकः	एके	एका	एकाः	एकम्	एकानि
દ્વિ. →	एकम्	एकान्	एकाम्	एकाः	एकम्	एकानि
તૃ. →	एकेन	एकैः	एकया	एकाभिः		બાકીના રૂપો
ચ. →	एकस्मै	एकेभ्यः	एकस्यै	एकाभ्यः		પુ. પ્રમાણે
પં. →	एकस्मात्	,,	एकस्याः	,,		
ષ. →	एकस्य	एकेषाम्	,,	एकासाम्		
સ. →	एकस्मिन्	एकेषु	एकस्याम्	एकासु		
સંબો. →	एक !	एके !	एके !	एकाः !		

2. द्वि = બે [માત્ર દ્વિવચનમાં જ રૂપ હોય.]

	(પુ.)	(સ્ત્રી.)	(નપું.)
પ્ર. →	द्वौ	द्वे	द्वे
દ્વિ. →	,,	,,	,,
તૃ. →	द्वाभ्याम्	द्वाभ्याम्	બાકીના
ચ. →	,,	,,	રૂપો
પં. →	,,	,,	પુ.
ષ. →	द्वयोः	द्वयोः	પ્રમાણે
સ. →	,,	,,	
સંબો. →	द्वौ !	द्वे !	द्वे !

3. त्रि = ત્રણ [માત્ર બહુવચનમાં જ હોય.]

	(પુ.)	(સ્ત્રી.)	(નપું.)
પ્ર. →	त्रयः	तिस्रः	त्रीणि
દ્વિ. →	त्रीन्	,,	,,
તૃ. →	त्रिभिः	तिसृभिः	બાકીના
ચ. →	त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	રૂપો
પં. →	,,	,,	પુ.
ષ. →	त्रयाणाम्	तिसृणाम्	પ્રમાણે
સ. →	त्रिषु	तिसृषु	
સંબો. →	त्रयः !	तिस्रः !	त्रीणि !

4. चतुर् = ચાર [માત્ર બહુવચનમાં જ]				5. पञ्चन् = પાંચ	6. षष् = છ
	(પુ.)	(સ્ત્રી.)	(નપું.)		
પ્ર. →	चत्वारः	चतस्रः	चत्वारि	पञ्च	षट्
દ્વિ. →	चतुरः	"	"	"	"
તૃ. →	चतुर्भिः	चतसृभिः	બાકીના	पञ्चभिः	षड्भिः
ચ. →	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः	રૂપો	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः
પં. →	"	"	પુ.	"	"
ષ. →	चतुर्णाम्	चतसृणाम्	પ્રમાણે	पञ्चानाम्	षण्णाम्
સ. →	चतुर्षु	चतसृषु		पञ्चसु	षट्सु
સંબો. →	चत्वारः !	चतस्रः !	चत्वारि !	पञ्च !	षट् !

7. सप्तन् = સાત		8. अष्टन् = આઠ	9. नवन् = નવ
પ્ર. →	सप्त	अष्ट, अष्टौ	नव
દ્વિ. →	"	" , "	"
તૃ. →	सप्तभिः	अष्टभिः अष्टाभिः	नवभिः
ચ. →	सप्तभ्यः	अष्टभ्यः, अष्टाभ्यः	नवभ्यः
પં. →	"	" , "	"
ષ. →	सप्तानाम्	अष्टानाम्	नवानाम्
સ. →	सप्तसु	अष्टसु, अष्टासु	नवसु
સંબો. →	सप्त !	अष्ट !	नव !

10. दशन् = દશ		11. द्वितय = બે અવયવવાળું / બે		
પ્ર. →	दश	द्वितयः	द्वितयौ	द्वितये
દ્વિ. →	"	द्वितयम्	"	द्वितयान्
તૃ. →	दशभिः	द्वितयेन	द्वितयाभ्याम्	द्वितयैः
ચ. →	दशभ्यः	द्वितयाय	"	द्वितयेभ्यः
પં. →	"	द्वितयात्	"	"
ષ. →	दशानाम्	द्वितयस्य	द्वितययोः	द्वितयानाम्
સ. →	दशसु	द्वितये	"	द्वितयेषु
સંબો. →	दश !	द्वितय !	द्वितयौ !	द्वितये !

આ જ રીતે त्रितय, चतुष्टय, पञ्चतय, षट्तय, सप्ततय, अष्टतय, नवतय, दशतय વગેરે શબ્દો તથા રૂપો સમજી લેવા.

Note :- दशन् પ્રમાણે एकादशन् થી नवदशन् સુધીના રૂપો કરવા.

સંખ્યા પૂરક

❀ એક, બે વગેરે સંખ્યાવાચક કહેવાય.

❀ પહેલો, બીજો વગેરે સંખ્યાપૂરક કહેવાય.

સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક
एक	प्रथम, अग्रिम, आदिम
द्वि – त्रि	द्वितीय, तृतीय
चतुर्	चतुर्थ, तुर्य, तुरीय
पञ्चन्–षष्	पञ्चम, षष्ठ

Note :

A. सप्तन् થી दशन् સુધીના શબ્દમાં न् નો લોપ કરી म લગાડવાથી સંખ્યાપૂરક બને.
દા.ત. सप्तन् → सप्तमः ।

B. एकादशन् થી नवदशन् માં न् લોપ કરવાથી સંખ્યાપૂરક બને.

દા.ત. एकादशन् → एकादशः ।

C ૧) विंशति થી ઉપરની સંખ્યામાં 'तम' પ્રત્યય લગાડવાથી સંખ્યાપૂરક બને.

દા.ત. विंशतितमः । त्रिंशत्तमः । एकत्रिंशत्तमः ।

૨) विंशति વગેરે શબ્દોમાં વિકલ્પે અંત્ય ति કે त् નો લોપ કરવાથી પણ સંખ્યા પૂરક બને.

દા.ત. एकविंशति → एकविंशः, एकविंशतितमः ।

द्विचत्वारिंशत् → द्विचत्वारिंशः, द्विचत्वारिंशत्तमः ।

विंशः, त्रिंशः, चत्वारिंशः, पञ्चाशः ।

૩) षष्टि વગેરેના સંખ્યાપૂરકમાં નિત્ય तम પ્રત્યય લાગે.

षष्टितमः । शततमः ।

૪) સંખ્યા પૂરક વિશેષણ બને છે. તેથી પુલિંગમાં जिन પ્રમાણે રૂપો થાય.

નપુંસકમાં वन પ્રમાણે રૂપો થાય.

રૂપ :- 1. प्रथम (પુ.) = પહેલું

પ્ર. → प्रथमः प्रथमौ **प्रथमाः–प्रथमे**

બાકીના 'जिन' પ્રમાણે થાય.

2. द्वितीय = બીજું (પુ.)

પ્ર. ➜	द्वितीयः	द्वितीयौ	द्वितीयाः
દ્વિ. ➜	द्वितीयम्	"	द्वितीयान्
તૃ. ➜	द्वितीयेन	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयैः
ચ. ➜	द्वितीयाय, द्वितीयस्मै	"	द्वितीयेभ्यः
પં. ➜	द्वितीयात्, द्वितीयस्मात्	"	"
ષ. ➜	द्वितीयस्य	द्वितीययोः	द्वितीयानाम्
સ. ➜	द्वितीये, द्वितीयस्मिन्	"	द्वितीयेषु

(સ્ત્રી.)

પ્ર. ➜	द्वितीया	द्वितीये	द्वितीयाः
દ્વિ. ➜	द्वितीयाम्	"	"
તૃ. ➜	द्वितीयया	द्वितीयाभ्याम्	द्वितीयाभिः
ચ. ➜	द्वितीयायै, द्वितीयस्यै	"	द्वितीयाभ्यः
પં. ➜	द्वितीयायाः, द्वितीयस्याः	"	"
ષ. ➜	" "	द्वितीययोः	द्वितीयानाम्
સ. ➜	द्वितीयायाम्, द्वितीयस्याम्	"	द्वितीयासु

(નપું.)

પ્ર. ➜	द्वितीयम्	द्वितीये	द्वितीयानि
દ્વિ. ➜	"	"	"
		બાકીના રૂપ પુલ્લિંગ પ્રમાણે	

નોંધ : - प्रथम / तृतीय / तुर्य / तुरीय નું રૂપ પણ આ પ્રમાણે જ સમજવું.

चतुर्थ વગેરેમાં સ્ત્રીલિંગમાં છેલ્લે દીર્ઘ ઈ ઉમેરી नदी પ્રમાણે રૂપ કરવા. **દા.ત.** चतुर्थी, चतुर्थ्यौ, चतुर्थ्यः ....

વાર અર્થ

૧. વાર અર્થમાં **A.** એકવાર, બેવાર, બહુવાર.

B. સંસ્કૃત ભાષામાં આ અર્થ જણાવવા માટે સંખ્યાવાચક શબ્દ પર कृत्वस् પ્રત્યય લગાડાય છે. શબ્દના અંત્ય વ્યંજનનો લોપ કરવો. આ ક્રિયા વિશેષણ અવ્યય બને છે. **દા.ત.** પાંચવાર = पञ्चकृत्वः ।

एक थी चतुर् सुधीमां नीचे प्रमाणे क्रिया विशेषण બને.

દા.ત.	एक	☛	सकृत्	द्वि	☛	द्विः
	त्रि	☛	त्रिः	चतुर्	☛	चतुः

२. यद् ☛ यावत् = જેટલું.
तद् ☛ तावत् = તેટલું.
एतद् ☛ एतावत् = આટલું.
किं ☛ कियत् = કેટલું

આ यावत् વગેરે વિશેષણ પણ બને છે. માટે ત્રણે લિંગમાં એના રૂપો થાય છે. भगवत् જેવા રૂપો જાણવા.

પુલિંગમાં → यावान्, यावन्तौ, यावन्तः ।

સ્ત્રીલિંગમાં → यावती, यावत्यौ, यावत्यः ।

નપુંસકમાં → यावत्, यावती, यावन्ति । ઈત્યાદિ રૂપો કરવા.

यावत् વગેરેને कृत्वस् લગાડવાથી જેટલી વાર, તેટલીવાર વગેરે અર્થમાં ક્રિયાવિશેષણ બને છે.

यद् → यावत्कृत्वः = જેટલીવાર
तद् → तावत्कृत्वः = તેટલીવાર
एतद् → एतावत्कृत्वः = એટલીવાર
किं → कियत्कृत्वः = કેટલીવાર

૧ થી ૧૦૦ સંખ્યા

	સંખ્યાવાચક	**સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]**	**[સ્ત્રી.]**
१.	एक	प्रथम, अग्रिम, आदिम	प्रथमा अग्रिमा, आदिमा
२.	द्वि	द्वितीय	द्वितीया
३.	त्रि	तृतीय	तृतीया
४.	चतुर्	चतुर्थ, तुर्य, तुरीय	चतुर्थी, तुर्या, तुरीया
५.	पञ्चंन्	पञ्चम	पञ्चमी
६.	षष्	षष्ठ	षष्ठी
७.	सप्त	सप्तम	सप्तमी
८.	अष्टन्	अष्टम	अष्टमी
९.	नवन्	नवम	नवमी
१०.	**दशन्**	**दशम**	**दशमी**

	સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]	[સ્ત્રી.]
૧૧.	एकादशन्	एकादश	एकादशी
૧૨.	द्वादशन्	द्वादश	द्वादशी
૧૩.	त्रयोदशन्	त्रयोदश	त्रयोदशी
૧૪.	चतुर्दशन्	चतुर्दश	चतुर्दशी
૧૫.	पञ्चदशन्	पञ्चदश	पञ्चदशी
૧૬.	षोडशन्	षोडश	षोडशी
૧૭.	सप्तदशन्	सप्तदश	सप्तदशी
૧૮.	अष्टादशन्	अष्टादश	अष्टादशी
૧૯.	नवदशन्,	नवदश	नवदशी
	एकोनविंशति,	एकोनविंश, [1]तितम	एकोनविंशी,° विंशतितमी
	ऊनविंशति,	ऊनविंश, ° तितम	ऊनविंशी , °विंशतितमी
	एकान्नविंशति	एकान्नविंश,° तितम	एकान्नविंशी , °विंशतितमी
૨૦.	**विंशति**	**विंश, विंशतितम**	**विंशी, विंशतितमी**
૨૧.	एकविंशति	एकविंश, एकविंशतितम	एकविंशी, एकविंशतितमी
૨૨.	द्वाविंशति	द्वाविंश, द्वाविंशतितम	द्वाविंशी, द्वाविंशतितमी
૨૩.	त्रयोविंशति	त्रयोविंश, त्रयोविंशतितम	त्रयोविंशी, °विंशतितमी
૨૪.	चतुर्विंशति	चतुर्विंश, चतुर्विंशतितम	चतुर्विंशी, °विंशतितमी
૨૫.	पञ्चविंशति	पञ्चविंश, पञ्चविंशतितम	पञ्चविंशी, पञ्चविंशतितमी
૨૬.	षड्विंशति	षड्विंश, षड्विंशतितम	षड्विंशी, षड्विंशतितमी
૨૭.	सप्तविंशति	सप्तविंश, सप्तविंशतितम	सप्तविंशी, सप्तविंशतितमी
૨૮.	अष्टाविंशति	अष्टाविंश, अष्टाविंशतितम	अष्टाविंशी, अष्टाविंशतितमी
૨૯.	नवविंशति	नवविंश, नवविंशतितम	नवविंशी, नवविंशतितमी
	एकोनत्रिंशत्	एकोनत्रिंश, एकोनत्रिंशत्तम	एकोनत्रिंशी, एकोनत्रिंशत्तमी
	ऊनत्रिंशत्	ऊनत्रिंश, ऊनत्रिंशत्तम	ऊनत्रिंशी, ऊनत्रिंशत्तमी
	एकान्नत्रिंशत्	एकान्नत्रिंश, एकान्नत्रिंशत्तम	एकान्नत्रिंशी, °त्रिंशत्तमी
૩૦.	**त्रिंशत्**	**त्रिंश, त्रिंशत्तम**	**त्रिंशी, त्रिंशत्तमी**
૩૧.	एकत्रिंशत्	एकत्रिंश, एकत्रिंशत्तम	एकत्रिंशी, एकत्रिंशत्तमी
૩૨.	द्वात्रिंशत्	द्वात्रिंश, द्वात्रिंशत्तम	द्वात्रिंशी, द्वात्रिंशत्तमी

1. तितम = एकोनविंशतितम ∴ एकोनविंश અને એકોનવિંશતિતમ આ રીતે બેય થાય તેમ સમજવું. આગળ પણ આ રીતે સમજી લેવું.

	સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]	[સ્ત્રી.]
૩૩.	त्रयस्त्रिंशत्	त्रयस्त्रिंश, त्रयस्त्रिंशत्तम	त्रयस्त्रिंशी, त्रयस्त्रिंशत्तमी
૩૪.	चतुस्त्रिंशत्	चतुस्त्रिंश, चतुस्त्रिंशत्तम	चतुस्त्रिंशी, चतुस्त्रिंशत्तमी
૩૫.	पञ्चत्रिंशत्	पञ्चत्रिंश, पञ्चत्रिंशत्तम	पञ्चत्रिंशी, पञ्चत्रिंशत्तमी
૩૬.	षट्त्रिंशत्	षट्त्रिंश, षट्त्रिंशत्तम	षट्त्रिंशी, षट्त्रिंशत्तमी
૩૭.	सप्तत्रिंशत्	सप्तत्रिंश, सप्तत्रिंशत्तम	सप्तत्रिंशी, सप्तत्रिंशत्तमी
૩૮.	अष्टात्रिंशत्	अष्टात्रिंश, अष्टात्रिंशत्तम	अष्टात्रिंशी, अष्टात्रिंशत्तमी
૩૯.	नवत्रिंशत्	नवत्रिंश, नवत्रिंशत्तम	नवत्रिंशी, नवत्रिंशत्तमी
	एकोनचत्वारिंशत्	एकोनचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	एकोनचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
	ऊनचत्वारिंशत्	ऊनचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	ऊनचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
	एकान्नचत्वारिंशत्	एकान्नचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	एकान्नचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૦.	**चत्वारिंशत्**	**चत्वारिंश, चत्वारिंशत्तम**	**चत्वारिंशी, चत्वारिंशत्तमी**
૪૧.	एकचत्वारिंशत्	एकचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	एकचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૨.	द्विचत्वारिंशत्	द्विचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	द्विचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
	द्वाचत्वारिंशत्	द्वाचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	द्वाचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૩.	त्रिचत्वारिंशत्	त्रिचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	त्रिचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
	त्रयश्चत्वारिंशत्	त्रयश्चत्वारिंश, ° रिंशत्तम	त्रयश्चत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૪.	चतुश्चत्वारिंशत्	चतुश्चत्वारिंश, ° रिंशत्तम	चतुश्चत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૫.	पञ्चचत्वारिंशत्	पञ्चचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	पञ्चत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૬.	षट्चत्वारिंशत्	षट्चत्वारिंश, ° रिंशत्तम	षट्चत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૭.	सप्तचत्वारिंशत्	सप्तचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	सप्तचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૮.	अष्टचत्वारिंशत्	अष्टचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	अष्टचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
	अष्टाचत्वारिंशत्	अष्टाचत्वारिंश, ° रिंशत्तम	अष्टाचत्वारिंशी, ° रिंशत्तमी
૪૯.	नवचत्वारिंशत्	नवचत्वारिंश , ° रिंशत्तम	नवचत्वारिंशी , ° रिंशत्तमी
	एकोनपञ्चाशत्	एकोनपञ्चाश ,° पञ्चाशत्तम	एकोनपञ्चाशी, ° पञ्चाशत्तमी
	ऊनपञ्चाशत्	ऊनपञ्चाश, ° पञ्चाशत्तम	ऊनपञ्चाशी , ° पञ्चाशत्तमी
	एकान्नपञ्चाशत्	एकान्नपञ्चाश, ° पञ्चाशत्तम	एकान्नपञ्चाशी, ° पञ्चाशत्तमी
૫૦.	**पञ्चाशत्**	**पञ्चाश, पञ्चाशत्तम**	**पञ्चाशी, पञ्चाशत्तमी**
૫૧.	एकपञ्चाशत्	एकपञ्चाश, ° शत्तम	एकपञ्चाशी, ° शत्तमी
૫૨.	द्विपञ्चाशत्/द्वा.	द्विपञ्चाश, ° शत्तम	द्विपञ्चाशी, ° शत्तमी
૫૩.	त्रिपञ्चाशत्	त्रिपञ्चाश, ° शत्तम	त्रिपञ्चाशी, ° शत्तमी
	त्रयःपञ्चाशत्	त्रयःपञ्चाश, ° शत्तम	त्रयःपञ्चाशी, ° शत्तमी

	સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]	[સ્ત્રી.]
૫૪.	चतु:पञ्चाशत्	चतु:पञ्चाश, °शत्तम	चतु:पञ्चाशी, °शत्तमी
૫૫.	पञ्चपञ्चाशत्	पञ्चपञ्चाश, °शत्तम	पञ्चपञ्चाशी, °शत्तमी
૫૬.	षट्पञ्चाशत्	षट्पञ्चाश, °शत्तम	षट्पञ्चाशी, °शत्तमी
૫૭.	सप्तपञ्चाशत्	सप्तपञ्चाश, °शत्तम	सप्तपञ्चाशी, °शत्तमी
૫૮.	अष्टपञ्चाशत्	अष्टपञ्चाश, °शत्तम	अष्टपञ्चाशी, °शत्तमी
	अष्टापञ्चाशत्	अष्टापञ्चाश, °शत्तम	अष्टापञ्चाशी, °शत्तमी
૫૯.	नवपञ्चाशत्	नवपञ्चाश, °शत्तम	नवपञ्चाशी, °शत्तमी
	एकोनषष्टि	एकोनषष्ट, °षष्टितम	एकोनषष्टी, °षष्टितमी
	ऊनषष्टि	ऊनषष्ट, °षष्टितम	ऊनषष्टी, °षष्टितमी
	एकान्नषष्टि	एकान्नषष्ट, °षष्टितम	एकान्नषष्टी, °षष्टितमी
૬૦.	**षष्टि**	**षष्टितम**	**षष्टितमी**
૬૧.	एकषष्टि	एकषष्ट, एकषष्टितम	एकषष्टी, °षष्टितमी
૬૨.	द्विषष्टि	द्विषष्ट, द्विषष्टितम	द्विषष्टी, द्विषष्टितमी
	द्वाषष्टि	द्वाषष्ट, द्वाषष्टितम	द्वाषष्टी, द्वाषष्टितमी
૬૩.	त्रिषष्टि	त्रिषष्ट, त्रिषष्टितम	त्रिषष्टी, त्रिषष्टितमी
	त्रय:षष्टि	त्रय:षष्ट, °षष्टितम	त्रय:षष्टी, °षष्टितमी
૬૪.	चतु:षष्टि	चतु:षष्ट, °षष्टितम	चतु:षष्टी, °षष्टितमी
૬૫.	पञ्चषष्टि	पञ्चषष्ट, °षष्टितम	पञ्चषष्टी, °षष्टितमी
૬૬.	षट्षष्टि	षट्षष्ट, °षष्टितम	षट्षष्टी, °षष्टितमी
૬૭.	सप्तषष्टि	सप्तषष्ट, °षष्टितम	सप्तषष्टी, °षष्टितमी
૬૮.	अष्टषष्टि	अष्टषष्ट, °षष्टितम	अष्टषष्टी, °षष्टितमी
	अष्टाषष्टि	अष्टाषष्ट, °षष्टितम	अष्टाषष्टी, °षष्टितमी
૬૯.	नवषष्टि	नवषष्ट, °षष्टितम	नवषष्टी, °षष्टितमी
	एकोनसप्तति	एकोनसप्तत, °सप्ततितम	एकोनसप्तती, °सप्ततितमी
	ऊनसप्तति	ऊनसप्तत, °सप्ततितम	ऊनसप्तती, °सप्ततितमी
	एकान्नसप्तति	एकान्नसप्तत, °सप्ततितम	एकान्नसप्तती, °सप्ततितमी
૭૦.	**सप्तति**	**सप्ततितम**	**सप्ततितमी**
૭૧.	एकसप्तति	एकसप्तत, °सप्ततितम	एकसप्तती, °सप्ततितमी
૭૨.	द्विसप्तति	द्विसप्तत, °सप्ततितम	द्विसप्तती, द्विसप्ततितमी
	द्वासप्तति	द्वासप्तत, °सप्ततितम	द्वासप्तती, द्वासप्ततितमी

	સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]	[સ્ત્રી.]
૭૩.	त्रिसप्तति	त्रिसप्तत, त्रिसप्ततितम	त्रिसप्तती, °सप्ततितमी
	त्रयःसप्तति	त्रयस्सप्तत, °सप्ततितम	त्रयस्सप्तती, °सप्ततितमी
૭૪.	चतुस्सप्तति	चतुस्सप्तत, °सप्ततितम	चतुस्सप्तती, °सप्ततितमी
૭૫.	पञ्चसप्तति	पञ्चसप्तत, °सप्ततितम	पञ्चसप्तती, °सप्ततितमी
૭૬.	षट्सप्तति	षट्सप्तत, °सप्ततितम	षट्सप्तती, °सप्ततितमी
૭૭.	सप्तसप्तति	सप्तसप्तत, °सप्ततितम	सप्तसप्तती, °सप्ततितमी
૭૮.	अष्टसप्तति	अष्टसप्तत, °सप्ततितम	अष्टसप्तती, °सप्ततितमी
	अष्टासप्तति	अष्टासप्तत, °सप्ततितम	अष्टासप्तती, °सप्ततितमी
૭૯.	नवसप्तति	नवसप्तत, °सप्ततितम	नवसप्तती, °सप्ततितमी
	एकोनाशीति	एकोनाशीत, °शीतितम	एकोनाशीती, °शीतितमी
	ऊनाशीति	ऊनाशीत, °शीतितम	ऊनाशीती, °शीतितमी
	एकान्नाशीति	एकान्नाशीत, °शीतितम	एकान्नाशीती, °शीतितमी
૮૦.	**अशीति**	**अशीतितम**	**अशीतितमी**
૮૧.	एकाशीति	एकाशीत, °शीतितम	एकाशीती, एकाशीतितमी
૮૨.	द्व्यशीति	द्व्यशीत, द्व्यशीतितम	द्व्यशीती, द्व्यशीतितमी
૮૩.	त्र्यशीति	त्र्यशीत, त्र्यशीतितम	त्र्यशीती, त्र्यशीतितमी
૮૪.	चतुरशीति	चतुरशीत, °शीतितम	चतुरशीती, °शीतितमी
૮૫.	पञ्चाशीति	पञ्चाशीत, °शीतितम	पञ्चाशीती, °शीतितमी
૮૬.	षडशीति	षडशीत, °शीतितम	षडशीती, °शीतितमी
૮૭.	सप्ताशीति	सप्ताशीत, °शीतितम	सप्ताशीती, °शीतितमी
૮૮.	अष्टाशीति	अष्टाशीत, °शीतितम	अष्टाशीती, °शीतितमी
૮૯.	नवाशीति	नवाशीत, °शीतितम	नवाशीती, °शीतितमी
	एकोननवति	एकोननवत, °नवतितम	एकोननवती, °नवतितमी
	ऊननवति	ऊननवत, °नवतितम	ऊननवती, °नवतितमी
	एकान्ननवति	एकान्ननवत, °नवतितम	एकान्ननवती, °नवतितमी
૯૦.	**नवति**	**नवतितम**	**नवतितमी**
૯૧.	एकनवति	एकनवत, एकनवतितम	एकनवती, °नवतितमी
૯૨.	द्विनवति	द्विनवत, द्विनवतितम	द्विनवती, °वतितमी
	द्वानवति	द्वानवत, द्वानवतितम	द्वानवती, °वतितमी
૯૩.	त्रिणवति	त्रिणवत, °णवतितम	त्रिणवती, °वतितमी
	त्रयोणवति	त्रयोणवत, °णवतितम	त्रयोणवती, °वतितमी

	સંખ્યાવાચક	સંખ્યાપૂરક [પુ.] [નપું.]	[સ્ત્રી.]
૯૪.	चतुर्णवति	चतुर्णवत, °र्णवतितम	चतुर्णवती, °वतितमी
૯૫.	पञ्चनवति	पञ्चनवत, °नवतितम	पञ्चनवती, °वतितमी
૯૬.	षण्णवति	षण्णवत, °षण्णवतितम	षण्णवती, °वतितमी
૯૭.	सप्तनवति	सप्तनवत, °नवतितम	सप्तनवती, °वतितमी
૯૮.	अष्टनवति	अष्टनवत, °नवतितम	अष्टनवती, °वतितमी
	अष्टानवति	अष्टानवत, °नवतितम	अष्टानवती, °वतितमी
૯૯.	नवनवति	नवनवत, नवतितम	नवनवती, °वतितमी
	एकोनशत	एकोनशततम	एकोनशततमी
	ऊनशत	ऊनशततम	ऊनशततमी
	एकान्नशत	एकान्नशततम	एकान्नशततमी
૧૦૦.	**शत**	**शततम**	**शततमी**
૧૦૦૦	सहस्र	सहस्रतम	सहस्रतमी

૨૦૦ द्वे शते, द्विशतम् ૫,૦૦૦ पञ्च सहस्राणि, पञ्चसहस्रम्

૩૦૦ त्रीणि शतानि, त्रिशतम् ૬,૦૦૦ षट् सहस्राणि, षट्सहस्रम्

૪૦૦ चत्वारि शतानि, चतुःशतम् ૧૦,૦૦૦ दश सहस्राणि, दशसहस्रम् =अयुतम्

लक्ष = લાખ, कोटि = કરોડ .... આ રીતે આગળ ચાલે.

તથા ખાસ! સંસ્કૃતમાં ૧૦૮ વગેરે સંખ્યા આવી રીતે લખવામાં આવે છે :- अष्टोत्तरशत/ अष्टाधिकशत મતલબ આઠ છે વધારે જેમાં એવા સો એટલે ૧૦૮ - આ રીતે લાંબા લાંબા આંકડાઓ પણ લખવામાં આવે છે તેને ખાસ સમજી ઉકેલવા.

વળી, ક્યારેક 'ग्रामत्रयम्', 'ग्रामत्रितयम्' આમ પણ લખાય. અર્થ :-ત્રણ ગામ.

અનિયમિત રૂપો :–

1. तिर्यच् / तिर्यञ्च् = તિર્યંચ, તીરછું [પુ.]

પ્ર.→	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
દ્વિ.→	तिर्यञ्चम्	"	तिरश्चः
તૃ.→	तिरश्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः
ચ.→	तिरश्चे	"	तिर्यग्भ्यः
પં.→	तिरश्चः	"	"
ષ.→	"	तिरश्चोः	तिरश्चाम्
સ.→	तिरश्चि	"	तिर्यक्षु
સં.→	तिर्यङ् !	तिर्यञ्चौ !	तिर्यञ्चः !

➤ સ્ત્રીલિંગમાં

'तिरश्ची' આપ્રમાણે કરી 'नदी' પ્રમાણે રૂપ કરવા.

➤ નપુંસકલિંગમાં

પ્ર.	तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यञ्चि
દ્વિ.	"	"	"
સંબો.	" !	" !	" !

ધાતુઓ

➤ **ગણ-૧-પરસ્મૈપદ :-**

प्र+दा = આપવું *[To Give]*

➤ **ગણ-૧-આત્મનેપદ :-**

प्र+वृत् = પ્રવર્તવું *[To Prevail]*

त्वर् = ઉતાવળ કરવી *[To Hurry]*

➤ **ગણ-૫-પરસ્મૈપદ :-**

अव+आप् = મેળવવું *[To Achieve]*

➤ **ગણ-૭-ઉભયપદ :-**

वि+उत्+छिद् = નાશ પામવું. *[To Extinguish]*

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

मुहूर्त्त = મુહૂર્ત, બે ઘડી

प्रभेद = પેટા ભેદ [*Sub-divisions*]

एकेन्द्रिय = એકેન્દ્રિય

विकलेन्द्रिय = વિકલેન્દ્રિય

*स्कन्ध = સ્કન્ધ

*देश = દેશ

*प्रदेश = પ્રદેશ

परमाणु = પરમાણુ [*Smallest Particle*]

आश्रव = આશ્રવ

संवर = સંવર

भेद = પ્રકાર, તફાવત [*Type*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

द्वादशाङ्गी = બાર અંગ

त्रिपदी = ત્રણ પદ

व्याख्याप्रज्ञप्ति = ભગવતી સૂત્ર

अवगाहना = ઊંચાઈ [*Height*]

कायस्थिति = કાયસ્થિતિ

निर्जरा = નિર્જરા

योनि = ઉત્પત્તિસ્થાન [*Birth Place*]

कन्या = કન્યા [*Bride*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

शतक = અધ્યયન

उद्देशक = ઉદ્દેશો [અધ્યયનનો વિભાગ]

प्रकरणग्रन्थ = પ્રકરણ ગ્રન્થો, જીવવિચાર વગેરે...

अङ्ग = અંગશાસ્ત્ર

मीलन = સરવાળો [*Addition*]

➤ **વિશેષણ :-**

तिर्यच् = પશુ, તીરછું [*Animal*]

प्ररूपक = જણાવનાર [*Informer*]

ज्ञेय = જાણવા યોગ્ય [*Perceptible*]

हेय = છોડવા યોગ્ય [*Forsakable*]

उपादेय = આદરવા યોગ્ય [*Acceptable*]

➤ **અવ્યયો :-**

विस्तरतः = વિસ્તારથી [*In Detail*]

तद्यथा = તે આ પ્રમાણે [*Like This*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. सकृज्जल्पन्ति राजानः, सकृज्जल्पन्ति साधवः ।
   सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते, त्रीण्येतानि सकृत् सकृत् ॥

★ આના તાત્પર્યાર્થ પાઠક પાસેથી જાણી લેવા.

2. भगवतो महावीरात्सकाशात् [1]त्रिपदीमवाप्य एकस्मिन्नेव मुहूर्ते एकादशभिः गणधरैः द्वादशाङ्गी रचिता ।
3. तत्र पञ्चमसुधर्मस्वामिनो द्वादशाङ्गी सम्प्रति प्रवर्तते । जिनशासने सम्प्रति पञ्चचत्वारिंशदागमाः सन्ति । तेषु द्वादश अङ्गानि-तत्र च सम्प्रति द्वादशाऽङ्गं व्युच्छिन्नम्, तस्मिन् द्वादशेऽङ्गे चतुर्दशपूर्वाणि आसन् ।
4. द्वादशाङ्गेषु पञ्चमाङ्गस्य 'व्याख्याप्रज्ञप्ति'रिति नाम । तत्र च एकचत्वारिंशन्मुख्यशतकानि, तत्प्रभेदमीलने अष्टात्रिंशदधिकशतशतकानि, त्रयोविंशत्यधिकनवशतोत्तरसहस्रोद्देशकानि च सन्ति ।
5. तत्र च व्याख्याप्रज्ञप्तिसूत्रे त्रिषष्ट्यधिकपञ्चशतभेदा जीवानां दर्शिताः सन्ति।
6. तद्यथा - एकेन्द्रियाणां द्वाविंशतिभेदाः, विकलेन्द्रियाणां षड्भेदाः, नारकाणां चतुर्दशभेदाः, पञ्चेन्द्रियतिरश्चां विंशतिभेदाः, मनुष्याणां त्र्यधिकशतत्रयभेदाः, देवानाञ्च अष्टानवत्यधिकशतभेदाः ।
7. एतेषां सर्वेषां मीलनेन जाताः जीवानां त्रिषष्ट्युत्तरपञ्चशतभेदाः ।
8. एतेषां सर्वेषां विस्तरतो ज्ञानाय जिनसिद्धान्तप्ररूपकाणां चतुर्णाम् प्रकरणग्रन्थानां मध्ये प्रथमं पठनीयम् ।
9. तत्र च विस्तरतः सर्वेषां जीवानां आयुरवगाहना-कायस्थिति-प्राण-योन्यादिकमपि दर्शितम् । शीघ्रं संस्कृतं पठित्वा यथाक्रमं एतत्सर्वं पठनीयम्, त्वरताम् ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. ભગવાને નવતત્ત્વ કહેલા છે. તેમાં પહેલું જીવતત્ત્વ, બીજું અજીવતત્ત્વ, ત્રીજું પુણ્યતત્ત્વ, ચોથું પાપતત્ત્વ, પાંચમું આશ્રવતત્ત્વ, છઠ્ઠું સંવરતત્ત્વ, સાતમું બંધતત્ત્વ, આઠમું નિર્જરાતત્ત્વ અને નવમું મોક્ષતત્ત્વ.
2. પહેલા જીવતત્ત્વના ૧૪ ભેદ થાય છે. જે જીવે તેને જીવ કહેવાય.
3. અજીવના પણ ૧૪ ભેદ થાય છે. તે આ રીતે – (સૌ પ્રથમ તો) અજીવના મુખ્ય પાંચ ભેદ છે. પહેલો ધર્માસ્તિકાય, બીજો અધર્માસ્તિકાય, ત્રીજો આકાશાસ્તિકાય, ચોથો પુદ્ગલાસ્તિકાય અને પાંચમો કાળ.
4. તેમાં ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાયના ત્રણ ત્રણ ભેદ છે. પહેલો સ્કંધ, બીજો દેશ અને ત્રીજો પ્રદેશ.
5. પુદ્ગલાસ્તિકાયના ચાર ભેદ છે. પહેલો સ્કંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ અને ચોથો પરમાણુ.

---

1. त्रिपदी = त्रयाणां पदानां समाहारः त्रिपदी [દ્વિગુ તત્પુરુષ] આ પ્રમાણે યથાશક્ય સર્વત્ર સમાસ કરવો.

6. આ બધાં ભેદો ભેગા કરવાથી અજીવના ૧૪ ભેદ થાય.
7. પુણ્યના ૪૨ ભેદ, પાપના ૮૨ ભેદ, આશ્રવના ૪૨ ભેદ અને સંવરના ૫૭ ભેદ છે.
8. નિર્જરાના ૧૨ ભેદ છે તથા મોક્ષના ૧૫ ભેદ છે. આ બધાંનો સરવાળો કરવાથી નવતત્ત્વના ૨૮૨ ભેદ થાય છે.
9. આ નવતત્ત્વમાંથી પહેલું અને બીજું તત્ત્વ જાણવા યોગ્ય છે, ચોથું, પાંચમું અને સાતમું છોડવા યોગ્ય છે તથા ત્રીજું, છટ્ઠું, આઠમું અને નવમું આદરવા યોગ્ય છે.

[3] સંસ્કૃતમાં લખેલ સંખ્યાનું ગુજરાતી કરો :-

1. एकोनाशीतिः - ________
2. नवयोजनसहस्राणि चत्वारि शतानि षडशीत्यधिकानि [1]नव च दशभागा योजनस्य - ________
3. त्रयोविंशत्युत्तरषट्शताधिकैकत्रिंशद्योजनसहस्रम् - ________
4. चतुर्णवतिर्योजनानां सहस्राणि, अष्टौ शतानि, अष्टषष्ट्यधिकानि चत्वारश्च दशभागा योजनस्य - ________
5. अष्टाविंशत्युत्तरशतद्वयाधिकषोडशसहस्रोपेतयोजनलक्षत्रयम् - ________
6. षड् योजनानां सहस्राणि, त्रीणि च शतानि चतुर्विंशत्यधिकानि षट् च दशभागा योजनस्य - ________
7. त्रिषष्टिः सहस्राणि, द्वे पञ्चचत्वारिंशदधिके योजनानां शते, पञ्च च दशभागा योजनस्य - ________
8. त्रयस्त्रिंशत्सहस्राणि त्रीणि शतानि त्रयस्त्रिंशदधिकानि त्रिभागश्च योजनस्य-________
9. अष्टसप्ततिः सहस्राणि, त्रीणि शतानि, त्रयस्त्रिंशदधिकानि योजनत्रिभागश्च - ________

[4] નીચે આપેલ સંખ્યાને સંસ્કૃતમાં લખો :-

1. 23 2. 68 3. 186 4. 68924 5. 32123

[5] સંખ્યાપૂરક કરી બતાવો : – [સ્ત્રીલિંગમાં]

1. अष्टाचत्वारिंशत् - _____ 2. सप्तसप्तति- _____
3. षण्णवति - _____ 4. सप्तविंशति - _____
5. एकान्नसप्तति - _____

---

1. नव च दशभागाः = નવ દશાંશ એટલે $9/10$ આ રીતે થાય. આ પ્રમાણે આગળ પણ સમજી લેવું.

પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part - I]

મિત્રો ! આ પાઠમાં એક મહત્ત્વપૂર્ણ Chapter આપણે જોવાનું છે. જેનું નામ છે – પરોક્ષ ભૂતકાળ !

A ઐતિહાસિક વાત જણાવતા વાક્યોમાં B અણગમતી વાતને સાવ ઉડાડી દેવા માટે બોલાતા અત્યંત જૂઠા વાક્યોમાં અને C અભાન અવસ્થામાં બોલાતા વાક્યોમાં **પરોક્ષ રૂપો** વપરાય છે. **દા.ત.** **a.** रामो राजा बभूव = રામ રાજા થયો.

b. એકે બીજા પર આક્ષેપ કરતાં કહ્યું 'તેં કાનપુરમાં ચોરી કરી' ત્યારે એ વાતને ઊડાડવા બીજો કહે 'હું કાનપુર ગયો જ નથી.' અહીં પરોક્ષકાળનો પ્રયોગ થાય. અર્થાત્ अहं कानपुरं न जगाम ।

c. निद्रायामहं विललाप = નિદ્રામાં મેં વિલાપ કર્યો.

ત્રણેય ભૂતકાળના સ્થાને અદ્યતન ભૂતકાળનો તથા હ્યસ્તન ભૂતકાળનો પ્રયોગ પણ થઈ શકે છે.

★ પરોક્ષભૂતકાળના પ્રત્યયો ★

	પરસ્મૈપદ		આત્મનેપદ		
(अ)	व	म	ए	वहे	महे
(थ)	अथुस्	अ	से	आथे	ध्वे
(अ)	अतुस्	उस्	ए	आते	इरे

વર્તુળ ○ માં આપેલા ત્રણ પ્રત્યયો વિકારક છે બાકીના પંદર અવિકારક છે.

[1]નિયમો :- ૧. પરસ્મૈપદના

I પ્રથમ પુરુષ એકવચનમાં વિકલ્પે અંત્ય કોઈપણ સ્વરની અને ઉપાંત્ય अ ની વૃદ્ધિ થાય. અને વિકલ્પે અંત્ય સ્વર તથા ઉપાંત્ય હ્રસ્વસ્વરનો ગુણ થાય.

દા.ત. 'कृ' → चकार – चकर ।

II દ્વિતીયપુરુષ એકવચનમાં અંત્ય કોઈપણ અને ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય.

દા.ત. 'कृ' → चकर्थ ।

1. નિયમો પછી પણ રૂપ તો ગોખવા જરૂરી છે જ. માટે ફક્ત રૂપ ગોખી લેશો તો પણ ચાલશે. નિયમો માત્ર સમજવાના. હા ! મુખ્ય નિયમો ગોખવા.

III તૃતીયપુરુષ એકવચનમાં અંત્ય કોઈપણ સ્વરની અને ઉપાંત્ય अ ની નિત્ય વૃદ્ધિ થાય. તથા ઉપાંત્ય હ્રસ્વસ્વરનો ગુણ થાય. **દા.ત.** 'बुध्' → बुबोध ।

૨. ત્રીજા ગણની જેમ દ્વિરુક્તિના નિયમો લાગે.
દા.ત. 'कृ' → चकार । અહીં દ્વિરુક્ત क નો च થયો.

૩. વ્યંજનથી શરૂ થતા પ્રત્યયની પહેલા સેટ્ તથા અનિટ્ ધાતુને અવશ્ય 'इ' લાગે. વેટ્ ધાતુને વિકલ્પે 'इ' લાગે.

દા.ત. 'बुध्' → बुबुध् + इ + व = बुबुधिव ।
बुबुध् + इ + थ = बुबोधिथ ।
વેટ્ ધાતુમાં 'मुह्' → मुमुह् + इ + व = मुमुहिव, मुमुह्व ।

અપવાદ :-

I कृ, सृ, भृ, वृ, स्तु, द्रु, स्रु, श्रु આ ધાતુઓને 'इ' ન લાગે. **દા.ત.** चकृव ।

II હ્રસ્વ ऋ કારાંત અનિટ્ ધાતુને થ પ્રત્યય પૂર્વે 'इ' ન લાગે.
દા.ત. 'मृ' → ममर्थ । 'स्तृ' → तस्तर्थ ।

III સ્વરાંત અનિટ્, વચ્ચે अ વાળા વ્યંજનાન્ત અનિટ્ તથા सृज्–दृश् ધાતુઓને थ પ્રત્યય પૂર્વે વિકલ્પે इ લાગે.
દા.ત. 'नी' → निनयिथ - निनेथ । 'शक्' → शेकिथ - शशक्थ ।
'सृज्' → ससर्जिथ - सस्रष्ठ ।

IV स्वृ, सू (૨, ૪ ગણ) धू (૫, ૯ ગણ) વેટ્ હોવા છતાં थ પૂર્વે જ વિકલ્પે 'इ' લાગે અન્યત્ર નિત્ય इ લાગે. **દા.ત.** 'स्वृ' → सस्वरिथ–सस्वर्थ । सस्वरिव ।

V ऋ, व्ये, अद्, घस्, वे, सम् + कृ આટલા ધાતુને थ પ્રત્યય પૂર્વે 'इ' લાગે. **દા.ત.** ऋ → आरिथ ।

★ 'वृ' ધાતુને થ પૂર્વે વિકલ્પે લાગે. **દા.ત.** वृ → ववरिथ–ववर्थ ।

૪. દ્વિરુક્તિ વગેરેમાં થતા ફેરફાર :-

I દ્વિરુક્ત इ, उ + વિજાતીય સ્વર = इय्, उव् + વિજાતીય સ્વર
દા.ત. 'इ' → इइ + अ = इऐ + अ = इय् + ऐ + अ = इयाय ।

II દ્વિરુક્ત इ, उ + સજાતીય સ્વર
= બંને મળીને દીર્ઘ ई, ऊ **દા.ત.** 'इष्' → ईषिव ।

III इ (જવું) માં અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે દ્વિરુક્ત इ દીર્ઘ થાય. **દા.ત.** ईयिव ।

IV ધાતુને અંતે અસંયુક્ત વ્યં. પછી इ કે ई + સેટ્નો इ + અવિ. પ્રત્યય = य् + સેટ્નો इ + અવિકારક પ્રત્યય
દા.ત. 'इ' → इ + इ + व = इइ + इव

= ईय् (નિયમ III થી દીર્ઘ થયો) + इव = ईयिव ।

'नी' → निनी + इव = निन्यिव ।

૫. A आ કારાંત ધાતુને પ્ર.પુ.એ.વ.ના અને તૃ. પુ. એ. વ. ના अ ને બદલે औ પ્રત્યય લાગે B आ કારાંત ધાતુ + સેટ્નો इ કે સ્વરાદિ પ્રત્યય = आ નો લોપ

દા.ત. 'दा' → ददा + अ = ददा + औ = ददौ, ददिव, ददुः । 'धा' → दधौ ।

૬. I દીર્ઘ ॠ કારાંત, સંયુક્ત વ્યંજન પછી હ્રસ્વ ऋ કારાંત તથા ऋच्छ् અને जागृ- આટલા ધાતુઓનો બધા પ્રત્યયો પર ગુણ થાય.

દા.ત. 'कॄ' → कॄ + ईव = चकरिव । 'ॠ' → आरिव ।

'ऋच्छ्' → आनर्च्छिव । 'जागृ' → जागरिव । 'स्वृ' → सस्वरिव ।

II પરન્તુ शॄ, दॄ, पॄ આ ત્રણ ધાતુમાં અવિ. પ્રત્યયો પછી વિકલ્પે ગુણ ન થાય અને ત્યારે દીર્ઘ 'ॠ' નો હ્રસ્વ 'ऋ' થાય.

દા.ત. शॄ → शशॄ + अथुस् = शशृ + अथुस् = शश्रथुः । ગુણ થાય ત્યારે शशरथुः । વ્યંજનાદિ પ્રત્યય પછી शशॄ + व = शश्रिव અને शशरिव ।

૭. ધાતુના આદેશ થયેલા અંગ.

- भू नुं बभूव दा.त. बभूव - बभूविव ।
- जि नुं जिगि दा.त. जिगाय - जिगय ।
- हि नुं जिघि दा.त. जिघाय - जिघय ।
- चि नुं चिचि दा.त. चिचाय - चिचय ।
  चिकि दा.त. चिकाय-चिकय ।
- अधि + इ नुं अधिजगा दा.त. अधिजगे ।
- ऊर्णु नुं ऊर्णुनु दा.त. ऊर्णुनावः - ऊर्णुनव ।
- दी नुं दीय् दा.त. दिदीये ।
- दे नुं दिगि दा.त. दिग्ये ।
- द्युत् नुं दिद्युत् दा.त. दिद्युते ।
- प्यै नुं पिपी दा.त. पिप्ये ।
- अद् नुं अद् दा.त. आद ।
  घस् जघास - जघस ।

थ પ્રત્યય પહેલા નિત્ય इ લાગે **દા.ત.** जघसिथ ।

૮. गम्, हन्, जन्, खन्, घस् + સ્વરાદિ અવિકારક પ્રત્યય તથા સેટ્નો इ + વ્ય. અવિ. પ્રત્યય = ધાતુનો अ લોપાય.

દા.ત.	ધાતુ	અંગ	વ્યં. પ્ર. રૂપ	સ્વર પ્ર. રૂપ
	गम्	जग्म्	जग्मिव	जग्मुः
	जन्	जज्ञ्	जज्ञिवहे	जज्ञिरे
	खन्	चख्न्	चख्निव	चख्नुः
	घस्	जक्ष्	जक्षिव	जक्षुः
	हन्	जघ्न्	जघ्निव	जघ्नुः

૯. ધાતુના અંતે म् + व કે म = ण् + व કે म — દા.ત. क्षम् → चक्षम् + व = चक्षण्व । इ લાગે ત્યારે चक्षमिव ।

રૂપો :– 1. कृ - 8/U

પરસ્મૈપદ ← પરોક્ષ ભૂતકાળ → આત્મનેપદ

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
चकार-चकर	चकृव	चकृम	चक्रे	चकृवहे	चकृमहे
चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चकृढ्वे
चकार	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे

✓सृ [1]- 1/P

2. मुच् - 6/U

मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम	मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे
मुमोचिथ	मुमुचथुः	मुमुच	मुमुचिषे	मुमुचाथे	मुमुचिध्वे
मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः	मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे

✓कुप् 4/P, क्रुध् 4/P, बुध् 1/U, पुष् 4/P, भुज् 7/U, लुट् 4/P, लुभ् 4/P, रुद् 2/P, मुष् 4/P, रुच् 1/A, युध् 4/A વગેરે.

3. मुह् - 4/P

मुमोह	मुमुहिव, मुमुह्व	मुमुहिम, मुमुह्म
मुमोहिथ, मुमोढ, मुमोग्ध	मुमुहथुः	मुमुह
मुमोह	मुमुहतुः	मुमुहुः

✓द्रुह् - 4/P, स्निह् - 4/P

1. અહીં જે ધાતુઓ '✓' નિશાની કરી આપેલા હોય તેના રૂપ ઉપર આપેલા ધાતુ મુજબ સમજી લેવા તથા અહીં કેટલાક ગણ તથા પદ તમને નવા લાગશે. પણ, અર્થ એક જ છે. જેમ કે ૧૦મા નંબરમાં '4/A' અહીં જે બતાવ્યું તેમાં અર્થ એક જ છે.

4. वृ - 5/U

ववार - ववर	ववृव	ववृम	वव्रे	ववृवहे	ववृमहे
ववर्थ-ववरिथ	वव्रथुः	वव्र	ववृषे	वव्राथे	ववृढ्वे
ववार	वव्रतुः	वव्रुः	वव्रे	वव्राते	वव्रिरे

5. स्तु - 2/U

तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे
तुष्टोथ	तुष्टुवथुः	तुष्टुव	तुष्टुषे	तुष्टुवाथे	तुष्टुढ्वे
तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवुः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे

6. स्तृ - 5/U

तस्तार-तस्तर	तस्तरिव	तस्तरिम	तस्तरे	तस्तरिवहे	तस्तरिमहे
तस्तर्थ	तस्तरथुः	तस्तर	तस्तरिषे	तस्तराथे	तस्तरिध्वे-ढ्वे
तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः	तस्तरे	तस्तराते	तस्तरिरे

7. श्रु - 5/P

शुश्राव-शुश्रव	शुश्रुव	शुश्रुम
शुश्रोथ	शुश्रुवथुः	शुश्रुव
शुश्राव	शुश्रुवतुः	शुश्रुवुः

8. दृश् - 1/P

ददर्श	ददृशिव	ददृशिम
ददर्शिथ, दद्रष्ठ	ददृशथुः	ददृश
ददर्श	ददृशतुः	ददृशुः

9. नी - 1/U

निनाय-निनय	निन्यिव	निन्यिम	निन्ये	निन्यिवहे	निन्यिमहे
निनयिथ-निनेथ	निन्यथुः	निन्य	निन्यिषे	निन्याथे	निन्यिध्वे-ढ्वे
निनाय	निन्यतुः	निन्युः	निन्ये	निन्याते	निन्यिरे

✓शी - 2/A

10. सृज् - 6/P & 4/A

ससर्ज	ससृजिव	ससृजिम	ससृजे	ससृजिवहे	ससृजिमहे
ससर्जिथ,सस्रष्ठ	ससृजथुः	ससृज	ससृजिषे	ससृजाथे	ससृजिध्वे
ससर्ज	ससृजतुः	ससृजुः	ससृजे	ससृजाते	ससृजिरे

11. धू - 1, 5, 9/U

दुधाव - दुधव	दुधुविव	दुधुविम	दुधुवे	दुधुविवहे	दुधुविमहे
दुधविथ-दुधोथ	दुधुवथुः	दुधुव	दुधुविषे	दुधुवाथे	दुधुविध्वे-ढ्वे
दुधाव	दुधुवतुः	दुधुवुः	दुधुवे	दुधुवाते	दुधुविरे

12. धू - 6/P

दुधाव, दुधव	दुधुविव	दुधुविम
दुधुविथ	दुधुवथुः	दुधुव
दुधाव	दुधुवतुः	दुधुवुः

13. ऋ - 1 & 3/P

आर	आरिव	आरिम
आरिथ	आरथुः	आर
आर	आरतुः	आरुः

14. अद् - 2/P

आद	आदिव	आदिम			
आदिथ	आदथुः	आद			
आद	आदतुः	आदुः			

15. इष् - 6 & 4/P

इयेष	ईषिव	ईषिम
इयेषिथ	ईषथुः	ईष
इयेष	ईषतुः	ईषुः

16. इ - 2/P

इयाय-इयय	ईयिव	ईयिम
इययिथ-इयेथ	ईयथुः	ईय
इयाय	ईयतुः	ईयुः

17. त्यज् - 1/P

तत्याज-तत्यज	तत्यजिव	तत्यजिम
तत्यजिथ-तत्यक्थ	तत्यजथुः	तत्यज
तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

18. छिद् - 7/U

चिच्छेद	चिच्छिदिव	चिच्छिदिम	चिच्छिदे	चिच्छिदिवहे	चिच्छिदिमहे
चिच्छेदिथ	चिच्छिदथुः	चिच्छिद	चिच्छिदिषे	चिच्छिदाथे	चिच्छिदिध्वे
चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः	चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे

19. व्ये - 1/U

विव्याय-विव्यय	विव्यिव	विव्यिम	विव्ये	विव्यिवहे	विव्यिमहे
विव्ययिथ	विव्यथुः	विव्य	विव्यिषे	विव्याथे	विव्यिध्वे-ढ्वे
विव्याय	विव्यतुः	विव्युः	विव्ये	विव्याते	विव्यिरे

20. स्तृ - 9/U

तस्तार-तस्तर	तस्तरिव	तस्तरिम	तस्तरे	तस्तरिवहे	तस्तरिमहे
तस्तरिथ	तस्तरथुः	तस्तर	तस्तरिषे	तस्तराथे	तस्तरिध्वे-ढ्वे
तस्तार	तस्तरतुः	तस्तरुः	तस्तरे	तस्तराते	तस्तरिरे

कॄ - 1/A, गॄ - 9/P, वॄ - 9/U

21. पॄ - 3/P

पपार-पपर	पपरिव-पप्रिव	पपरिम-पप्रिम
पपरिथ	पपरथुः-पप्रथुः	पपर-पप्र
पपार	पपरतुः-पप्रतुः	पपरुः-पप्रुः

22. भू - 1/P

बभूव	बभूविव	बभूविम
बभूविथ	बभूवथुः	बभूव
बभूव	बभूवतुः	बभूवुः

23. दा - 3/U

ददौ	ददिव	ददिम	ददे	ददिवहे	ददिमहे
ददिथ, ददाथ	ददथुः	दद	ददिषे	ददाथे	ददिध्वे
ददौ	ददतुः	ददुः	ददे	ददाते	ददिरे

✓धा - 3/U, दो - 4/P, पा - 1,2/P, घ्रा - 1/P, मा - 3/P, या, रा, ला, वा, प्सा, स्ना, श्रा - 2/P, हा - 3/P, स्था - 1/P, शो - 4/P વગેરે.

24. गम् - 1/P, सम् + गम् - 1/A

जगाम-जगम	जग्मिव	जग्मिम	सञ्जग्मे	सञ्जग्मिवहे	सञ्जग्मिमहे
जगमिथ,जगन्थ	जग्मथुः	जग्म	सञ्जग्मिषे	सञ्जग्माथे	सञ्जग्मिध्वे
जगाम	जग्मतुः	जग्मुः	सञ्जग्मे	सञ्जग्माते	सञ्जग्मिरे

25. जि - 1/P | **26. अधि+इ - 2/A**

जिगाय-जिगय	जिग्यिव	जिग्यिम	अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे
जिगयिथ-जिगेथ	जिग्यथुः	जिग्य	अधिजगिषे	अधिजगाथे	अधिजगिध्वे
जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः	अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे

27. चि - 5/U

चिचाय-चिचय	चिच्यिव	चिच्यिम	चिच्ये	चिच्यिवहे	चिच्यिमहे
चिकाय-चिकय	चिक्यिव	चिक्यिम	चिक्ये	चिक्यिवहे	चिक्यिमहे
चिचयिथ-चिचेथ	चिच्यथुः	चिच्य	चिच्यिषे	चिच्याथे	चिच्यिध्वे-ढ्वे
चिकयिथ-चिकेथ	चिक्यथुः	चिक्य	चिक्यिषे	चिक्याथे	चिक्यिध्वे-ढ्वे
चिचाय	चिच्यतुः	चिच्युः	चिच्ये	चिच्याते	चिच्यिरे
चिकाय	चिक्यतुः	चिक्युः	चिक्ये	चिक्याते	चिक्यिरे

28. ली - 9/U

लिलाय लिलय, ललौ	लिल्यिव	लिल्यिम	लिल्ये	लिल्यिवहे	लिल्यिमहे
लिलयिथ, लिलेथ ललिथ-ललाथ	लिल्यथुः	लिल्य	लिल्यिषे	लिल्याथे	लिल्यिध्वे-ढ्वे
लिलाय-ललौ	लिल्यतुः	लिल्युः	लिल्ये	लिल्याते	लिल्यिरे

29. हि - 5/P | **30. निन्द् - 1/P**

जिघाय-जिघय	जिघ्यिव	जिघ्यिम	निनिन्द	निनिन्दिव	निनिन्दिम
जिघयिथ-जिघेथ	जिघ्यथुः	जिघ्य	निनिन्दिथ	निनिन्दथुः	निनिन्द
जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः	निनिन्द	निनिन्दतुः	निनिन्दुः
			✓हिंस् - 7/P		

31. खन् - 1/U

चखान, चखन	चख्निव	चख्निम	चख्ने	चख्निवहे	चख्निमहे
चखनिथ	चख्नथुः	चख्न	चख्निषे	चख्नाथे	चख्निध्वे
चखान	चख्नतुः	चख्नुः	चख्ने	चख्नाते	चख्निरे

32. ज्ञा - 9/U

जज्ञौ	जज्ञिव	जज्ञिम	जज्ञे	जज्ञिवहे	जज्ञिमहे
जज्ञिथ-जज्ञाथ	जज्ञथुः	जज्ञ	जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे
जज्ञौ	जज्ञतुः	जज्ञुः	जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे

33. ख्या - 2/P

चख्यौ	चख्यिव	चख्यिम
चख्याथ,चख्यिथ	चख्यथुः	चख्य
चख्यौ	चख्यतुः	चख्युः

34. गर्ज् - 1/P

जगर्ज	जगर्जिव	जगर्जिम
जगर्जिथ	जगर्जथुः	जगर्ज
जगर्ज	जगर्जतुः	जगर्जुः

✓गर्ह् – 1/P, रक्ष् – 1/P વગેરે.

35. भ्रस्ज् - 6/U

बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिम	बभर्जे	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जिव	बभ्रज्जिम	बभ्रज्जे	बभ्रज्जिवहे	बभ्रज्जिमहे
बभर्जिथ, बभर्ष्ठ	बभर्जथुः	बभर्ज	बभर्जिषे	बभर्जाथे	बभर्जिध्वे
बभ्रज्जिथ, बभ्रष्ठ	बभ्रज्जथुः	बभ्रज्ज	बभ्रज्जिषे	बभ्रज्जाथे	बभ्रज्जिध्वे
बभर्ज	बभर्जतुः	बभर्जुः	बभर्जे	बभर्जाते	बभर्जिरे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जतुः	बभ्रज्जुः	बभ्रज्जे	बभ्रज्जाते	बभ्रज्जिरे

36. विष् - 3/U

विवेष	विविषिव	विविषिम	विविषे	विविषिवहे	विविषिमहे
विवेषिथ	विविषथुः	विविष	विविषिषे	विविषाथे	विविषिध्वे
विवेष	विविषतुः	विविषुः	विविषे	विविषाते	विविषिरे

✓दिश् – 6/U, लिख् – 1/P, लिह् – 2/U, विच् – 7/U, विज् – 3/U, विद् – 2/P, विश् – 6/P, भिद् – 7/U, पिष् – 7/P, मिल् – 6/P, रिच् – 7/U, दिव् – 4/P, दिह् –2/U, द्विष् – 2/U, निज् – 3/U, ष्ठिव् – 1/P, सिव् – 4/P, सिच् – 6/P, सिध् – 1/P વગેરે.

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧- પરસ્મૈપદ**

प्र + नम् = નમન કરવું [*To Bow*]

दै = સ્વચ્છ કરવું [*To Clean*]

घस् = ખાવું [*To* Eat]

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

प्यै [प्याय्] = વધવું [*To Increase*]

➤ **ગણ - ૨ - ઉભયપદ :-**

ऊर्णु = ઢાંકવું, પાથરવું [*To Cover*]

➤ **ગણ - ૪ - આત્મનેપદ :-**

दी = ઓછું થવું [*To Decrease*]

➤ **ગણ - ૬ - આત્મનેપદ :-**

स्फुर् = પ્રકાશવું, કાંપવું [*To Shine*]

શબ્દો

➤ પુલ્લિંગ :-

द्विज = બ્રાહ્મણ
अतिशय = ઘણું, લબ્ધિ [*Lot Of*]
स्वयंवर = સ્વયંવર [*Self-Selection*]
बलदेव = બળદેવ
वासुदेव = વાસુદેવ
सूरिवर्य = આચાર્યોમાં શ્રેષ્ઠ
भृगुकच्छ = ભરુચ
प्रतिवासुदेव = પ્રતિવાસુદેવ
नल = નલરાજા
भद्रबाहु = ભદ્રબાહુસૂરિ
भीम= ભીમ રાજા
कलिकालसर्वज्ञ = કલિકાલ સર્વજ્ઞ
गोशालक = ગોશાળો
कुमुदचन्द्र = કુમુદચંદ્ર
आम = આમ રાજા
सिद्धसेनदिवाकरसूरि = સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ
स्कन्दिलाचार्य = સ્કંદિલાચાર્ય
चतुर्दशपूर्वधर = ચૌદપૂર્વધર
मुकुन्द = મુકુન્દમુનિ
सातवाहन = સાતવાહન રાજા
प्रतिष्ठानपुर = પ્રતિષ્ઠાનનગર
पादलिप्ताचार्य = પાદલિપ્તાચાર્ય
आर्यखपुटाचार्य = આર્ય ખપુટાચાર્ય
श्रीयशोभद्रसूरि = શ્રીયશોભદ્રસૂરિ
वराहमिहिर = વરાહમિહિર

➤ સ્ત્રીલિંગ :-

प्रभावना = પ્રભાવના
देशना = ઉપદેશ [*Lecture*]
वादशक्ति = વાદનું સામર્થ્ય
परम्परा = પરંપરા [*Traditon*]
सर्षपविद्या = સરસવની વિદ્યા
हेमविद्या = સોનાની વિદ્યા
तेजोलेश्या = તેજોલેશ્યા
दमयन्ती = દમયંતી
लङ्का = લંકાનગરી

➤ નપુંસકલિંગ :-

द्युत = જુગાર [*Gamble*]

➤ વિશેષણ :-

पराङ्मुख = પરાંમુખ [*Averse*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. भद्रबाहु-वराहमिहिरौ द्वौ द्विजा एकदा श्रीयशोभद्रसूरीणां चतुर्दश-पूर्वधराणां देशनां शुश्रुवतुः ।
2. तच्छ्रुत्वा भोगपराङ्मुखौ तौ द्वावपि बान्धवौ प्रवव्रजतुः ।
3. अनेकातिशययुक्ताः श्रीआर्यखपुटाचार्या एकदा भृगुकच्छं विजह्रुः ।
4. श्रीहेमचन्द्रसूरिवर्याणां वादशक्तिं दृष्टवाऽन्येऽपि तान् तुष्टुवुः ।
5. श्रीपादलिप्ताचार्या एकदा प्रतिष्ठानपुरं जग्मुः । तत्र सातवाहनो राजा बभूव । श्रीपादलिप्ताचार्यास्तत्र प्रभूतां जैनधर्मप्रभावनां चक्रुः ।

6. श्रीपादलिप्तसूरिपरंपरायां स्कन्दिलाचार्याः पुस्फुरुः, तेषां मुकुन्दमुनिनामा शिष्यो जातः ।
7. प्रणमन्तं राजानं सिद्धसेनदिवाकरसूरिः पाणिना पस्पर्श, आशिषो ददौ ।
8. सिद्धसेनदिवाकरसूरेर्दीक्षाकाले कुमुदचन्द्र इति नामासीत्, सूरि-पदवीकाले च सिद्धसेनदिवाकरसूरि इति नाम पप्रथे ।
9. सर्षपविद्यां हेमविद्याञ्च सिद्धसेनदिवाकरसूरिः सम्यग्जग्राह, सूरिणा चापूर्वा जिनशासनोन्नतिः कृता ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :- [જ્યાં જ્યાં શક્ય છે ત્યાં બધે પરોક્ષ ભૂતકાળનો પ્રયોગ કરવો.]

1. ગોશાલકે તીર્થંકર મહાવીર ઉપર તેજોલેશ્યા છોડી પણ તે તેજોલેશ્યા પાછી ફરી.
2. તે કારણે ગોશાળાએ ઘણા કર્મો ભેગા કર્યા.
3. હેમચંદ્રાચાર્યજીએ અનેક ગ્રંથોને લખ્યા. તેથી કુમારપાળ રાજાએ 'કલિકાલ સર્વજ્ઞ' એ પ્રમાણે તેઓને પદવી આપી.
4. ભીમરાજાની પુત્રી દમયન્તી સ્વયંવરમાં નળરાજાને વરી.
5. એકવાર જુગાર રમતા નળ રાજાને દમયંતીએ કહ્યું – હે નાથ ! જુગારને છોડી દો.
6. પરંતુ નળ રાજાએ દમયંતીની વાતને સાંભળી નહીં અને દમયંતીને જોઈ પણ નહીં.
7. રાવણ સીતાને ગ્રહણ કરી લંકામાં લઈ આવ્યો.
8. તેથી ગુસ્સે ભરાયેલા રામ અને લક્ષ્મણ સૈન્યની સાથે લંકામાં ગયા.
9. ત્યાં રામબલદેવના ભાઈ લક્ષ્મણવાસુદેવે રાવણ પ્રતિવાસુદેવને હણ્યો.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :- [રૂપો પરોક્ષ ભૂતકાળના લખવા.]

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	અર્થ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	मा				1			
2.	याच्				2			
3.	स्था				3			
4.	पुष्				2			
5.	रुद्				3			
6.	मुष्				1			
7.	रुच्				3			
8.	द्विष्				2			
9.	क्रुध्				1			

[4] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	પુરુષ	વચન	અર્થ	તેની લાઈનના બીજા બે રૂપ	
1.	बुभुजिरे						
2.	बभ्रज्जुः						
3.	जज्ञिध्वे						
4.	जगर्ज						
5.	चख्यतुः						
6.	चिक्यिरे						
7.	ललाथ						
8.	शुशुविव						
9.	निनिजथुः						

[5] રૂપ પૂરા કરો :-

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	आद
તૃ. પુ. →	आद	___	___

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	ययुः

	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	इयेथ	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	___

OOO

પાઠ - ૨૨

પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part - II]

✷ સંપ્રસારણ નિયમો ✷

★ કર્મણિની જેમ પરોક્ષમાં પણ સંપ્રસારણ થાય છે.

વિશેષ નિયમો :-

૧. I વિકારક પ્રત્યયો પૂર્વે ધાતુની દ્વિરુક્તિ થયા પછી દ્વિરુક્તિમાં સંપ્રસારણ થાય. સંયુક્ત વ્યં. હોય તો આખા સંયુક્ત વ્યંજનની દ્વિરુક્તિ કરી પછી સંપ્રસારણ કરવું.

દા.ત. यज् ➜ ययज् + अ = इयाज के इयज ।

स्वप् ➜ सुष्वाप के सुष्वप ।

II અવિકારક પ્રત્યયો હોય તો સંપ્રસારણ થયા પછી દ્વિરુક્તિ થાય.

દા.ત. स्वप् ➜ सुप्, सुषुप् = सुषुपिव-सुषुपिम ।

૨. प्रच्छ्, भ्रस्ज्, व्रश्च् આ ત્રણ ધાતુમાં સંપ્રસારણ ન થાય.

દા.ત. 'प्रच्छ्' ➜ पप्रच्छ्, पप्रच्छिव, पप्रच्छिम ।

૩. व्यच् - व्यध् ધાતુમાં 'वि' ની દ્વિરુક્તિ થાય.

દા.ત. व्यच् ➜ विव्याच-विव्यच, विविचिव-विविचिम

व्यध् ➜ विव्याध-विव्यध, विविधिव, विविधिम ।

૪. ह्वे ધાતુ + તમામ પ્રત્યય = हु + તમામ પ્રત્યય

દા.ત. ह्वे ➜ जुहु + अ = जुहाव के जुहव ।

૫. श्वि નો વિકલ્પે शु થાય.

દા.ત. शुशाव - शुशव के शिश्वय - शिश्वाय ।

૬. 'वे' ધાતુના વિકારક પ્રત્યય પૂર્વે उवय् અને અવિકારક પ્રત્યય પૂર્વે ऊय्, ऊव् કરીને રૂપો કરવા. **દા.ત.** 'वे' ➜ वे + अ = उवय् + अ = उवाय, उवय ।

वे + व = ऊय् + व = ऊयिव ।

અથવા ऊव् + व = ऊविव ।

અથવા તો 'वे' નો બધાય પ્રત્યયો પર 'वा' કરીને રૂપ કરવા.

દા.ત. वे ➜ वे + अ = वा + अ = ववा + अ

= ववा + औ = ववौ ।

वे + व = ववा + इ + व = वव् + इ + व = वविव ।

૭. I व्ये + વિકારક પ્રત્યય

= विव्या + વિકારક પ્રત્યય **દા.ત.** व्ये → विव्याय ।

II व्ये + અવિકારક પ્રત્યય

= विवी + અવિકારક પ્રત્યય **દા.ત.** व्ये → विव्यिव, विव्यिम ।

રૂપો :- 1. प्री - 9/U

એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
पिप्राय, पिप्रय	पिप्रियिव	पिप्रियिम	पिप्रिये	पिप्रियिवहे	पिप्रियिमहे
पिप्रियिथ प्रिपेथ	पिप्रियथुः	पिप्रिय	पिप्रियिषे	पिप्रियाथे	पिप्रियिध्वे-ढ्वे
पिप्राय	पिप्रियतुः	पिप्रियुः	पिप्रिये	पिप्रियाते	पिप्रियिरे

✓क्री - 9/U, क्षि - 1/P, स्मि - 1/A વગેરે.

2. सु - 5/U

सुषाव-सुषव	सुषुविव	सुषुविम	सुषुवे	सुषुविवहे	सुषुविमहे
सुषविथ-सुषोथ	सुषुवथुः	सुषुव	सुषुविषे	सुषुवाथे	सुषुविध्वे-ढ्वे
सुषाव	सुषुवतुः	सुषुवुः	सुषुवे	सुषुवाते	सुषुविरे

✓सु - 1, 2/P, यु - 9/U, हु - 3/P, ह्नु - 2/A વગેરે.

3. श्रि - 1/U

शिश्राय, शिश्रय	शिश्रियिव	शिश्रियिम	शिश्रिये	शिश्रियिवहे	शिश्रियिमहे
शिश्रयिथ	शिश्रियथुः	शिश्रिय	शिश्रियिषे	शिश्रियाथे	शिश्रियिध्वे-ढ्वे
शिश्राय	शिश्रियतुः	शिश्रियुः	शिश्रिये	शिश्रियाते	शिश्रियिरे

4. ह्वे - 1/U

जुहाव-जुहव	जुहुविव	जुहुविम	जुहुवे	जुहुविवहे	जुहुविमहे
जुहविथ-जुहोथ	जुहुवथुः	जुहुव	जुहुविषे	जुहुवाथे	जुहुविध्वे-ढ्वे
जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः	जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे

5. लू - 9/U

लुलाव-लुलव	लुलुविव	लुलुविम	लुलुवे	लुलुविवहे	लुलुविमहे
लुलविथ	लुलुवथुः	लुलुव	लुलुविषे	लुलुवाथे	लुलुविध्वे-ढ्वे
लुलाव	लुलुवतुः	लुलुवुः	लुलुवे	लुलुवाते	लुलुविरे

✓रु - 2/P, यु - 2/P, पू - 9/U, नु - 2/P, सू - 2/A, स्नु - 2/P વગેરે.

6. वल् - 1/U

ववाल-ववल	ववलिव	ववलिम	ववले	ववलिवहे	ववलिमहे
ववलिथ	ववलथुः	ववल	ववलिषे	ववलाथे	ववलिध्वे-ढ्वे
ववाल	ववलतुः	ववलुः	ववले	ववलाते	ववलिरे

✓वन् - 8/A, वश् - 2/A, भण् - 1/P, स्तन् -1/P, श्रम् -4/P, श्वस् -2/P, हस् - 1/P, व्रज् - 1/P, त्वर् - 1/A, ज्वल् - 1/P, कष् - 1/P, क्रम् - 4/P, क्षण् - 8/P વગેરે.

7. स्मृ - 1/P			8. प्याय् - 1/A		
सस्मार–सस्मर	सस्मरिव	सस्मरिम	पिप्ये	पिप्यिवहे	पिप्यिमहे
सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर	पिप्यिषे	पिप्याथे	पिप्यिध्वे-ढ्वे
सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः	पिप्ये	पिप्याते	पिप्यिरे

9. ग्रह् - 9/U

जग्राह, जग्रह	जगृहिव	जगृहिम	जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
जग्रहिथ	जगृहथुः	जगृह	जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिध्वे-ढ्वे
जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

10. धाव् - 1/U

दधाव	दधाविव	दधाविम	दधावे	दधाविवहे	दधाविमहे
दधाविथ	दधावथुः	दधाव	दधाविषे	दधावाथे	दधाविध्वे
दधाव	दधावतुः	दधावुः	दधावे	दधावाते	दधाविरे

✓याच् 1/A, शास् 2/P, खाद् 1/P, भाष् 1/A, स्वाद् 1/A, काङ्क्ष् 1/A, वाञ्छ् 1/P, बाध् 1/A વગેરે.

11. क्रीड् - 1/P [सम्, अनु વગેરે ઉપસર્ગ લાગે તો A.]

चिक्रीड	चिक्रीडिव	चिक्रीडिम	चिक्रीडे	चिक्रीडिवहे	चिक्रीडिमहे
चिक्रीडिथ	चिक्रीडथुः	चिक्रीड	चिक्रीडिषे	चिक्रीडाथे	चिक्रीडिध्वे
चिक्रीड	चिक्रीडतुः	चिक्रीडुः	चिक्रीडे	चिक्रीडाते	चिक्रीडिरे

✓मिल् - 6/P, जीव् - 1/P વગેરે.

12. गाह् - 1/A			13. क्षम् - 4/P, 1/A		
जगाहे	जगाहिवहे	जगाहिमहे	चक्षाम	चक्षमिव	चक्षमिम
	जगाह्वहे	जगाह्महे	चक्षम	चक्षण्व	चक्षण्म
जगाहिषे	जगाहाथे	जगाहिध्वे–ढ्वे	चक्षमिथ	चक्षमथुः	चक्षम
जघाक्षे		जघाढ्वे	चक्षन्थ		
जगाहे	जगाहाते	जगाहिरे	चक्षाम	चक्षमतुः	चक्षमुः

13. क्षम् - 4/P, 1/A			14. मस्ज् - 6/P		
चक्षमे	चक्षमिवहे	चक्षमिमहे	ममज्ज	ममज्जिव	ममज्जिम
	चक्षण्वहे	चक्षण्महे	ममज्जिथ,	ममज्जथुः	ममज्ज
चक्षमिषे	चक्षमाथे	चक्षमिध्वे	ममङ्क्थ		
चक्षंसे		चक्षन्ध्वे	ममज्ज	ममज्जतुः	ममज्जुः
चक्षमे	चक्षमाते	चक्षमिरे			

15. तक्ष् - 1,5/P

ततक्ष	ततक्षिव	ततक्षिम
	ततक्ष्व	ततक्ष्म
ततक्षिथ, ततष्ठ	ततक्षथुः	ततक्ष
ततक्ष	ततक्षतुः	ततक्षुः

16. प्रच्छ् - 6/P

पप्रच्छ	पप्रच्छिव	पप्रच्छिम
पप्रच्छिथ,	पप्रच्छथुः	पप्रच्छ
पप्रष्ठ		
पप्रच्छ	पप्रच्छतुः	पप्रच्छुः

17. हृ - 1/U

जहार-जहर	जह्रिव	जह्रिम	जह्रे	जह्रिवहे	जह्रिमहे
जहर्थ	जह्रथुः	जह्र	जह्रिषे	जह्राथे	जह्रिध्वे-ढ्वे
जहार	जह्रतुः	जह्रुः	जह्रे	जह्राते	जह्रिरे

✓धृ - 1/U, मृ - 1/A, पृ - 3/P, A, दृ - 10/U વગેરે.

18. सेव् - 1/A

सिषेवे	सिषेविवहे	सिषेविमहे
सिषेविषे	सिषेवाथे	सिषेविध्वे-ढ्वे
सिषेवे	सिषेवाते	सिषेविरे

✓वेप् - 1/A, चेष्ट् - 1/A, लोक् - 1/A વગેરે.

19. व्रश्च् - 6/P

वव्रश्च	वव्रश्चिव	वव्रश्चिम
	वव्रश्च्व	वव्रश्च्म
वव्रश्चिथ	वव्रश्चथुः	वव्रश्च
वव्रष्ठ		
वव्रश्च	वव्रश्चतुः	वव्रश्चुः

20. लङ्घ् - 1/A

ललङ्घे	ललङ्घिवहे	ललङ्घिमहे
ललङ्घिषे	ललङ्घाथे	ललङ्घिध्वे
ललङ्घे	ललङ्घाते	ललङ्घिरे

✓कम्प् - 1/A, ध्वंस् - 1/A, स्तम्भ् - 9/U, शङ्क् - 1/A, ग्रन्थ् - 9/P, भ्रंश् - 1,4/A, स्रंस् - 1/A, शंस् - 1/P વગેરે.

21. अव् - 1/P

आव	आविव	आविम
आविथ	आवथुः	आव
आव	आवतुः	आवुः

22. अश् - 9/P

आश	आशिव	आशिम
आशिथ	आशथुः	आश
आश	आशतुः	आशुः

✓अट् - 1/P, अद् - 2/P, अन् - 2/P, आप् - 5/P વગેરે.

23. गल्भ् - 1/A

जगल्भे	जगल्भिवहे	जगल्भिमहे
जगल्भिषे	जगल्भाथे	जगल्भिध्वे
जगल्भे	जगल्भाते	जगल्भिरे

24. सिध् - 1, 4/P

सिषेध	सिषिधिव सिषिध्व	सिषिधिम सिषिध्म
सिषेधिथ सिषेद्ध	सिषिधथुः	सिषिध
सिषेध	सिषिधतुः	सिषिधुः

✓शिक्ष् - 1/A, स्पर्ध् - 1/A, लज्ज् - 1/A, चक्ष् - 2/A વગેરે.

---

25. कृष् - 6/U

चकर्ष	चकृषिव	चकृषिम	चकृषे	चकृषिवहे	चकृषिमहे
चकर्षिथ	चकृषथुः	चकृष	चकृषिषे	चकृषाथे	चकृषिध्वे
चकर्ष	चकृषतुः	चकृषुः	चकृषे	चकृषाते	चकृषिरे

✓तृप् - 1/P, स्पृश् - 6/P, वृत् - 1/A, वृध् - 1/A, भृश् - 6/P, नृत् - 4/P, मृद् - 9/P વગેરે.

---

26. तृप् - 4, 5, 6/P

ततर्प	ततृपिव ततृप्व	ततृपिम ततृप्म
ततर्पिथ, ततर्प्थ, तत्रप्थ	ततृपथुः	ततृप
ततर्प	ततृपतुः	ततृपुः

27. क्लिश् - 9/P

चिक्लेश	चिक्लिशिव चिक्लिश्व	चिक्लिशिम चिक्लिश्म
चिक्लेशिथ, चिक्लेष्ठ	चिक्लिशथुः	चिक्लिश
चिक्लेश	चिक्लिशतुः	चिक्लिशुः

---

28. हन् - 2/U

जघान-जघन	जघ्निव	जघ्निम	जघ्ने	जघ्निवहे	जघ्निमहे
जघनिथ जघन्थ	जघ्नथुः	जघ्न	जघ्निषे	जघ्नाथे	जघ्निध्वे
जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः	जघ्ने	जघ्नाते	जघ्निरे

---

29. रञ्ज् - 1, 4/U

ररञ्ज	ररञ्जिव	ररञ्जिम	ररञ्जे	ररञ्जिवहे	ररञ्जिमहे
ररञ्जिथ ररङ्क्थ	ररञ्जथुः	ररञ्ज	ररञ्जिषे	ररञ्जाथे	ररञ्जिध्वे
ररञ्ज	ररञ्जतुः	ररञ्जुः	ररञ्जे	ररञ्जाते	ररञ्जिरे

✓सञ्ज् - 1/P, भञ्ज् - 1/P

30. बन्ध् - 9/P | **31. दंश् - 1/P**

बबन्ध	बबन्धिव	बबन्धिम	ददंश	ददंशिव	ददंशिम
बबन्धिथ,	बबन्धथुः	बबन्ध	ददंशिथ	ददंशथुः	ददंश
बबन्द्ध			ददंष्ट		
बबन्ध	बबन्धतुः	बबन्धुः	ददंश	ददंशतुः	ददंशुः

32. वप् - 1/U

उवाप–उवप	ऊपिव	ऊपिम	ऊपे	ऊपिवहे	ऊपिमहे
उवपिथ, उवप्थ	ऊपथुः	ऊप	ऊपिषे	ऊपाथे	ऊपिध्वे
उवाप	ऊपतुः	ऊपुः	ऊपे	ऊपाते	ऊपिरे

✓वह् – 1/P, वच् – 2/P, वद् – 1/P, वश् – 2/P

33. स्वप् - 2/P | **34. व्यच् - 6/P**

सुष्वाप, सुष्वप	सुषुपिव	सुषुपिम	विव्याच,	विविचिव	विविचिम
सुष्वपिथ	सुषुपथुः	सुषुप	विव्यच		
सुष्वप्थ			विव्यचिथ	विविचथुः	विविच
सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः	विव्याच	विविचतुः	विविचुः

35. व्यध् - 4/P | **36. मृज् - 2/P**

विव्याध	विविधिव	विविधिम	ममार्ज	ममार्जिव	ममार्जिम
विव्यध				ममृजिव	ममृजिम
विविधिथ	विविधथुः	विविध		ममृज्व	ममृज्म
विव्यद्ध			ममार्जिथ	ममार्जथुः	ममार्ज
विव्याध	विविधतुः	विविधुः	ममार्ष्ठ	ममृजथुः	ममृज
			ममार्ज	ममार्जतुः	ममार्जुः
				ममृजतुः	ममृजुः

37. यज् - 1/U

इयाज, इयज	ईजिव	ईजिम	ईजे	ईजिवहे	ईजिमहे
इयजिथ, इयष्ठ	ईजथुः	ईज	ईजिषे	ईजाथे	ईजिध्वे
इयाज	ईजतुः	ईजुः	ईजे	ईजाते	ईजिरे

38. ऊर्णु - 2/U

ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुविव	ऊर्णुनुविम	ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुविवहे	ऊर्णुनुविमहे
ऊर्णुनव			ऊर्णुनुविषे	ऊर्णुनुवाथे	ऊर्णुनुविध्वे-ढ्वे
ऊर्णुनुविथ			ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे
ऊर्णुनविथ	ऊर्णुनुवथुः	ऊर्णुनुव			
ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः			

39. गुह् - 1/U

जुगूह	जुगुहिव	जुगुहिम	जुगुहे	जुगुहिवहे	जुगुहिमहे
	जुगुह्व	जुगुह्म		जुगुह्वहे	जुगुह्महे
जुगूहिथ	जुगुहथुः	जुगुह	जुगुहिषे	जुगुहाथे	जुगुहिध्वे
जुगोढ			जुघुक्षे		जुघूढ्वे
जुगूह	जुगुहतुः	जुगुहुः	जुगुहे	जुगुहाते	जुगुहिरे

40. तृह् - 7/P

ततर्ह	ततृहिव	ततृहिम
	ततृह्व	ततृह्म
ततर्हिथ	ततृहथुः	ततृह
ततर्ढ		
ततर्ह	ततृहतुः	ततृहुः

અનિયમિત રૂપો :-

1. निश् – રાત [સ્ત્રી.] [निशा નું રૂપ પણ આમ જ ચાલે.]

प्र. →	निशा	निशे	निशाः
द्वि. →	निशाम्	,,	,,
तृ. →	निशया, निशा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्, निड्भ्याम्	निशाभिः, निज्भिः, निड्भिः
च. →	निशायै, निशे	,, ,, ,,	निशाभ्यः, निड्भ्यः, निज्भ्यः
पं. →	निशायाः, निशः	,, ,, ,,	,, , ,, ,,
ष. →	,,	निशयोः, निशोः	निशानाम्, निशाम्
स. →	निशायाम्, निशि	,,	निशासु, निच्सु, निट्सु, निट्त्सु
संबो. →	निशे !	निशे !	निशाः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧-આત્મનેપદ :-**

गल्भ् = બડાઈ હાંકવી [*To boast*]

निर् + ईक्ष् = નિરીક્ષણ કરવું [*To Observe*]

➤ **ગણ -૯-ઉભયપદ :-**

क्लिश् = ક્લેશ થવો/કરવો [*To Suffer*]

➤ **ગણ -૨-ઉભયપદ :-**

प्रति+हन् = સામે મારવું, બદલામાં મારવું [*To Hit Back*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

अन्त = છેડો [*End*]

शकुन = શુકન [*Good Omen*]

कुबेर = કુબેર દેવ

द्रव्यसञ्चय = પરિગ્રહ

प्रियसंवास = પ્રિય વ્યક્તિનો સહવાસ

पण्डित = પંડિત [*Clever*]

मध्याह्न = બપોર [*Afternoon*]

पदार्थ = પદાર્થ [*Substance*]

पाण्डव = પાંડવ

कौरव = કૌરવ

आम्र = કેરી [*Mango*]

अन्तिमसंस्कार = અંતિમસંસ્કાર [*Funeral*]

मांसाहार = માંસાહાર [*Non-Veg*]

स्वर्गवासतिथि = સ્વર્ગવાસ તિથિ [*Death Anniversary*]

उन्नतपुर = ઉના

चातुर्मास = ચોમાસું [*Monsoon*]

मम्मणश्रेष्ठिन् = મમ્મણ શેઠ [शशिन् પ્રમાણે રૂપ]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

आग्रा = આગ્રા

अलका = ઈન્દ્રની રાજધાની અલકાપુરી

वृद्धावस्था = ઘડપણ [*Old Age*]

निश् / निशा = રાત્રિ [*Night*]

कृपणता = કંજૂસાઈ [*Stinginess*]

➤ **વિશેષણ :-**

अन्तिम = છેલ્લું [*Last*]

निखिल = આખું [*Whole*]

➤ **અવ્યય :-**

प्रातः = સવારે [*Morning*]

परितः = ચારે બાજુથી [*From All Directions*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. हन्यमानोऽपि न प्रतिजघान सः ।
2. देशनान्ते तौ सूरिं पूर्वभवं पप्रच्छतुः ।
3. जिनजन्मकाले इन्द्राणां आसनानि चकम्पिरे ।
4. जिनजन्मकाले वायुर्मन्दं मन्दं ववौ, शुभाः शकुनाः सर्वत्र संजज्ञिरे ।
5. कुबेरनिर्मिता सा नगरी द्वितीयाऽलकेव बभौ ।

6. ते च परितः परिखां चख्नुः ।
7. पूर्वं नृपा वृद्धावस्थायां पुत्रेभ्यो राज्यं दत्वा व्रतमाददिरे ।
8. अनित्यं यौवनं रूपं, जीवितं द्रव्यसञ्चयः ।
आरोग्यं प्रियसंवासः, गृध्येत् तत्र न पण्डितः ॥
9. यत्प्रातः तन्न मध्याह्ने, यन्मध्याह्ने तन्न निशि ।
निरीक्ष्यते भवेऽस्मिन्, हा ! पदार्थानामनित्यता ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. મમ્મણ શેઠે કંજૂસાઈથી પૈસા ભેગા કર્યા હતા.
2. પાંડવો અને કૌરવોએ યુદ્ધ કર્યું જે 'મહાભારત' એ પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ થયું.
3. તે યુદ્ધમાં પાંડવોએ કૌરવોને હણી નાંખ્યા.
4. સંપ્રતિ રાજાએ કરોડો મૂર્તિઓ બનાવી હતી અને આખા ભારત દેશમાં મોકલી હતી.
5. મહાવીર મહારાજા છેલ્લા તીર્થંકર હતા, તેમણે અનેક ઉપસર્ગો સહન કર્યા હતા.
6. હીરસૂરિજી અકબર રાજાને ઉપદેશ આપવા માટે આગ્રા ગયા હતા.
7. તેમનો ઉપદેશ સાંભળી અકબર રાજા અત્યંત ખુશ થયો હતો.
8. તથા રાજાએ માંસાહાર છોડી દીધો હતો અને જીવહિંસા અટકાવી હતી.
9. હીરસૂરિજીનો અંતિમસંસ્કાર ઉનામાં થયો હતો, જ્યાં આજે પણ તેમની સ્વર્ગવાસ તિથિએ ચોમાસામાં કેરી ઊગે છે.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :- [રૂપ પરોક્ષનું જ લખવું]

નં.	મૂળધાતુ	પુરુષ	વચન	સર્વનામનું રૂપ	પ્રત્યય	રૂપ	અર્થ
1.	सू			अहं			
2.	व्रज्			तौ			
3.	बुध्			आवां			
4.	काङ्क्ष्			युवां			
5.	ज्वल्			ते			
6.	मृ			यूयं			
7.	वेप्			सः			
8.	चेष्ट्			त्वं			
9.	अट्			वयं			

[4] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	અર્થ	મૂળધાતુ	પુરુષ	વચન	પ્રત્યય	તેના વચનના બીજા બે રૂપ
1.	शिश्रियाते						
2.	चक्षण्व						
3.	जग्रन्थथुः						
4.	सस्रंसिषे						
5.	हहसिम						
6.	तत्वरिढ्वे						
7.	बभाण						
8.	विवेपाते						
9.	चिक्लिशुः						

[7] રૂપ પૂરા કરો :–

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	उवाच	___	___

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	ऊर्णुनुविम
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	___

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	पुपुवे	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	___

OOO

પાઠ - ૨૩

પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part - III]

✱ एत्व થવાના નિયમો ✱

૧. બે સાદા (= અસંયુક્ત) વ્યં.ની વચ્ચે अ હોય અને દ્વિરુક્તિમાં જો વ્યંજન બદલાતો ન હોય તો તેવા ધાતુના अ નો અવિકારક પ્રત્યય તેમજ इथ પ્રત્યય પૂર્વે ए થાય. અને ત્યારે દ્વિરુક્તિ ન થાય.

દા.ત. 'पच्' → प् + ए + च् + इ + व = पेचिव ।

प् + ए + च् + इ + थ = पेचिथ - पपक्थ ।

૨. तॄ, फल्, भज्, त्रप्, राध् ધાતુમાં પણ 'ए' થાય છે.

દા.ત. तॄ → ततार-ततर, तेरिव । फल् → फेलिव ।

त्रप् → त्रेपिव, त्रेपिम ।

૩. जॄ, भ्रम्, त्रस्, फण्, राज्, भ्राज्, भ्राश्, भ्लाश्, स्यम्, स्वम्, स्वन् આટલા ધાતુઓમાં વિકલ્પે ए થાય છે.

દા.ત. जॄ → जजरिव - जेरिव । भ्रम् → बभ्रमिव - भ्रेमिव ।

૪. श्रन्थ्, ग्रन्थ, दम्भ् આ ધાતુમાં બધાય પ્રત્યયો પૂર્વે વિકલ્પે ए થાય. અને ત્યારે અનુનાસિક લોપાય **દા.ત.** श्रन्थ् → श्रेथ - शश्रन्थ । श्रेथिव - शश्रन्थिव ।

૫. शस्, दद् અને व થી શરૂ થતા ધાતુમાં 'ए' ન થાય.

દા.ત. 'शस्' → शशास / शशस, शशसिव.... । वम् → ववाम ।

✱ न् આગમ થવાના નિયમો ✱

૧. I अ થી શરૂ થતા અને અંતે સંયુક્ત વ્યંજનવાળા ધાતુમાં,
II 'ऋ' થી શરૂ થતા ધાતુમાં અને III 'अश्' (5/A) ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ પછી न् લાગે છે. તેમજ દ્વિરુક્તિમાં अ હોય તો आ થાય છે.

દા.ત. 'अर्द्' → अअर्द् = अ + न् + अर्द् + अ

= आ + न् + अर्द् + अ = आनर्द ।

ऋज् → अऋज् = अ + न् + ऋज् + ए

= आ + न् + ऋज् + ए = आनृजे ।

'अश्' → अअश् નું आनशे ।

૨. रध्, जभ् + સ્વરાદિ પ્રત્યય **દા.ત.** रध् → ररन्ध ।

= વચ્ચે 'न्' લાગે + સ્વરાદિ પ્રત્યય जभ् → जजम्भे ।

રૂપો :- 1. तन् - 8/U

એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.	એ.વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ततान-ततन	तेनिव	तेनिम	तेने	तेनिवहे	तेनिमहे
तेनिथ	तेनथुः	तेन	तेनिषे	तेनाथे	तेनिध्वे
ततान	तेनतुः	तेनुः	तेने	तेनाते	तेनिरे

✓पत् - 1/P, नद् - 1/P, मन् - 4, 8/A, चर् - 1/P, लष् - 1/U, सह् - 1/A, जप् - 1/P, चल् - 1/P, फल् - 1/P વગેરે.

---

2. भ्राज् - 1/A

बभ्राजे, भ्रेजे	बभ्राजिवहे, भ्रेजिवहे	बभ्राजिमहे, भ्रेजिमहे
बभ्राजिषे, भ्रेजिषे	बभ्राजाथे, भ्रेजाथे	ब्रभाजिध्वे, भ्रेजिध्वे
बभ्राजे, भ्रेजे	बभ्राजाते, भ्रेजाते	बभ्राजिरे, भ्रेजिरे

3. भ्राश् - 1/A

बभ्राशे, भ्रेशे	बभ्राशिवहे, भ्रेशिवहे	बभ्राशिमहे, भ्रेशिमहे
बभ्राशिषे, भ्रेशिषे	बभ्राशाथे, भ्रेशाथे	बभ्राशिध्वे, भ्रेशिध्वे
बभ्राशे, भ्रेशे	बभ्राशाते, भ्रेशाते	बभ्राशिरे, भ्रेशिरे

✓भ्लाश् - 1/A

---

4. राज् - 1/U

रराज	रराजिव	रराजिम	रराजे	रराजिवहे	रराजिमहे
	रेजिव	रेजिम	रेजे	रेजिवहे	रेजिमहे
रराजिथ	रराजथुः	रराज	रराजिषे	रराजाथे	रराजिध्वे
रेजिथ	रेजथुः	रेज	रेजिषे	रेजाथे	रेजिध्वे
रराज	रराजतुः	रराजुः	रराजे	रराजाते	रराजिरे
	रेजतुः	रेजुः	रेजे	रेजाते	रेजिरे

---

5. शप् - 1, 4/U

शशाप-शशप	शेपिव	शेपिम	शेपे	शेपिवहे	शेपिमहे
शेपिथ, शशप्थ	शेपथुः	शेप	शेपिषे	शेपाथे	शेपिध्वे
शशाप	शेपतुः	शेपुः	शेपे	शेपाते	शेपिरे

✓तप् - 1,4/U, सद् - 1/P, नह् - 2/U

---

6. शक् - 5/P

शशाक, शशक	शेकिव	शेकिम
शेकिथ, शशक्थ	शेकथुः	शेक
शशाक	शेकतुः	शेकुः

7. दह् - 1/P

ददाह, ददह	देहिव	देहिम
देहिथ, ददग्ध	देहथुः	देह
ददाह	देहतुः	देहुः

8. भज् - 1/U

बभाज, बभज	भेजिव	भेजिम	भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
भेजिथ, बभक्थ	भेजथुः	भेज	भेजिषे	भेजाथे	भेजिध्वे
बभाज	भेजतुः	भेजुः	भेजे	भेजाते	भेजिरे

9. पच् - 1/U

पपाच, पपच	पेचिव	पेचिम	पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
पेचिथ, पपक्थ	पेचथुः	पेच	पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
पपाच	पेचतुः	पेचुः	पेचे	पेचाते	पेचिरे

10. रम् - 1/U

रराम, ररम	रेमिव	रेमिम	रेमे	रेमिवहे	रेमिमहे
रेमिथ, ररन्थ	रेमथुः	रेम	रेमिषे	रेमाथे	रेमिध्वे
रराम	रेमतुः	रेमुः	रेमे	रेमाते	रेमिरे

✓नम् - 1/P, यम् - 1, 4/U

11. तॄ - 1/P

ततार, ततर	तेरिव	तेरिम
तेरिथ	तेरथुः	तेर
ततार	तेरतुः	तेरुः

12. राध् - 4/P

रराध	रेधिव	रेधिम
रेधिथ	रेधथुः	रेध
रराध	रेधतुः	रेधुः

13. नश् - 4/P

ननाश, ननश	नेशिव, नेश्व	नेशिम, नेश्म
नेशिथ, ननंष्ठ	नेशथुः	नेश
ननाश	नेशतुः	नेशुः

14. स्वन् - 1/P

सस्वान, सस्वन	सस्वनिव, स्वेनिव	सस्वनिम, स्वेनिम
सस्वनिथ, स्वेनिथ	सस्वनथुः, स्वेनथुः	सस्वन, स्वेन
सस्वान	सस्वनतुः, स्वेनतुः	सस्वनुः, स्वेनुः

15. जॄ - 1,4,9/P

जजार, जजर	जजरिव, जेरिव	जजरिम, जेरिम
जजरिथ, जेरिथ	जजरथुः, जेरथुः	जजर, जेर
जजार	जजरतुः, जेरतुः	जजरुः, जेरुः

16. भ्रम् - 1/P

बभ्राम, बभ्रम	बभ्रमिव, भ्रेमिव	बभ्रमिम, भ्रेमिम
बभ्रमिथ, भ्रेमिथ	बभ्रमथुः, भ्रेमथुः	बभ्रम, भ्रेम
बभ्राम	बभ्रमतुः, भ्रेमतुः	बभ्रमुः, भ्रेमुः

17. त्रस् - 1, 4/P

तत्रास	तत्रसिव	तत्रसिम
तत्रस	त्रेसिव	त्रेसिम
तत्रसिथ	तत्रसथुः	तत्रस
त्रेसिथ	त्रेसथुः	त्रेस
तत्रास	तत्रसतुः	तत्रसुः
	त्रेसतुः	त्रेसुः

18. त्रप् - 1/A

त्रेपे	त्रेपिवहे	त्रेपिमहे
	त्रेप्वहे	त्रेप्महे
त्रेपिषे	त्रेपाथे	त्रेपिध्वे
त्रेप्से		त्रेप्ध्वे
त्रेपे	त्रेपाते	त्रेपिरे

19. स्वञ्ज् - 1/A

सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
सस्वजे	सस्वजिवहे	सस्वजिमहे
सस्वञ्जिषे	सस्वञ्जाथे	सस्वञ्जिध्वे
सस्वजिषे	सस्वजाथे	सस्वजिध्वे
सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे
सस्वजे	सस्वजाते	सस्वजिरे

20. स्यन्द् - 1/A

सस्यन्दे	सस्यन्दिवहे	सस्यन्दिमहे
	सस्यन्द्वहे	सस्यन्द्महे
सस्यन्दिषे	सस्यन्दाथे	सस्यन्दिध्वे
सस्यन्त्से		सस्यन्द्ध्वे
सस्यन्दे	सस्यन्दाते	सस्यन्दिरे

21. पण् - 1/U

पेणे	पेणिवहे	पेणिमहे
पेणिषे	पेणाथे	पेणिध्वे
पेणे	पेणाते	पेणिरे

22. अश् - 5/A

आनशे	आनशिवहे	आनशिमहे
	आनश्वहे	आनश्महे
आनशिषे	आनशाथे	आनशिध्वे
आनक्षे		आनड्ढ्वे
आनशे	आनशाते	आनशिरे

23. अक्ष् - 1,5/P

आनक्ष	आनक्षिव	आनक्षिम
	आनक्ष्व	आनक्ष्म
आनक्षिथ,	आनक्षथुः	आनक्ष
आनष्ठ		
आनक्ष	आनक्षतुः	आनक्षुः

24. अञ्ज् - 7/P

आनञ्ज	आनञ्जिव	आनञ्जिम
	आनञ्ज्व	आनञ्ज्म
आनञ्जिथ	आनञ्जथुः	आनञ्ज
आनङ्क्थ		
आनञ्ज	आनञ्जतुः	आनञ्जुः

25. वे - 1/U

ववौ	वविव	वविम
वविथ, ववाथ	ववथुः	वव
ववौ	ववतुः	ववुः

ववे	वविवहे	वविमहे
वविषे	ववाथे	वविध्वे-द्वे
ववे	ववाते	वविरे

Or

उवाय	ऊयिव	ऊयिम	ऊये	ऊयिवहे	ऊयिमहे
उवय	ऊविव	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे
उवयिथ	ऊयथुः	ऊय	ऊयिषे	ऊयाथे	ऊयिध्वे-ढ्वे
	ऊवथुः	ऊव	ऊविषे	ऊवाथे	ऊविध्वे-ढ्वे
उवाय	ऊयतुः	ऊयुः	ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
	ऊवतुः	ऊवुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे

26. अर्द् - 1/P

आनर्द	आनर्दिव	आनर्दिम
आनर्दिथ	आनर्दथुः	आनर्द
आनर्द	आनर्दतुः	आनर्दुः

27. श्वि - 1/P

शिश्वाय, शिश्वय	शिश्वियिव	शिश्वियिम	शशाव, शुशव	शुशुविव	शुशुविम
शिश्वयिथ	शिश्वियथुः	शिश्विय	शुशविथ	शुशुवथुः	शुशुव
शिश्वाय	शिश्वियतुः	शिश्वियुः	शुशाव	शुशुवतुः	शुशुवुः

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

प्र + भू = સમર્થ હોવું, થવું [*To Be Capable*]

शप् = શ્રાપ આપવો [+ ગણ-૪] [*To Curse*]

अर्द् = પીડવું [*To Hurt*]

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

उद् + भास् = પ્રકાશવું [*To Shine*]

अव+स्था = રહેવું [*To Stay*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

सुरेश्वर = ઈન્દ્ર [*King Of Heaven*]
गर्भ = ગર્ભ [*Womb*]
ईश = સમર્થ [*Adequate*]
क्षम = સમર્થ [*Capable*]
विरल = બહુ ઓછા [*Rare*]
कुञ्जर = હાથી [*Elephant*]
मन्दर = મેરુ પર્વત
शय्यंभवसूरि = શય્યંભવસૂરિ
मनक = મનકમુનિ
उत्साह = ઉમંગ [*Zeal*]
सनत्कुमार = સનત્કુમાર
उपकारिन् = ઉપકારી [*Obliging*] [शशिन् પ્રમાણે રૂપ]
योगिन् = યોગી [*Ascetic*] ”
वादिन् = વાદી [*Disputant*] ”
जरासंघ = જરાસંઘ

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

सम्यग्ज्ञान = સમ્યગ્જ્ઞાન [*True Knowledge*]

भोज्य = ખાવા યોગ્ય [*Edible*]
पेय = પીવા યોગ્ય [*Drinkable*]
पाद = પગ, ચરણ [*Leg*]

➤ **વિશેષણ :-**

भृत = ભરેલું [*Filled*]
तत्पर = તત્પર [*Eager*]
अभेद्य = ભેદી ન શકાય તેવું [*Impenetrable*]
निर्वाण= મોક્ષ [*Salvation*]
निसङ्ग = આસક્તિ વિનાના [*Detached*]
निर्मम = મમત્વ વિનાના [*Unselfish*]
निरीह = ઈચ્છા વિનાના [*Desireless*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

रचना = રચના [*Arrangement*]
राज्ञी = રાણી [*Queen*]
अनुपमादेवी = અનુપમાદેવી
रसवती = રસોઈ [*Meal*]

➤ **અવ્યય :-**

अद्ययावत् = આજ સુધી [*Until Today*]
स्वभावत: = સ્વાભાવિક રીતે [*Naturally*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. कृष्णवासुदेवेन क्षिप्तैः शरैः जरासंघसैनिकाः त्रेसुः ।
2. तारकेषु चन्द्र इव शिष्येषु गुरवो भ्राशिरे ।
3. तत्रागताः सुरेश्वरा भक्तिभृतहृदयाः त्रिलोकीपतिं महावीरं नेमुः ।
4. पश्चात् समवसरणस्य रचनामारेभिरे ।
5. स्वभावतो राजमाना राज्ञी जिनगर्भप्रभावेणाऽतीव रराज ।
6. बुभुजे न भोज्यानि, पेयान्यपि पपौ न सः ।
   अवतस्थे च मौनेन, योगीव ध्यानतत्परः ॥
7. निसङ्गो निर्ममः शान्तः, निरीहः संयमे रतः ।
   यदा योगी भवेदन्तस्तत्त्वमुद्भासते तदा ॥
8. जानन्ति केचिन्न तु कर्तुमीशाः, कर्तुं क्षमाः न च ते विदन्ति ।
   जानन्ति तत्त्वं प्रभवन्ति कर्तुम्, ते केऽपि लोके विरला भवन्ति ॥
9. अभेद्यो वादिभिर्जैनः कुञ्जरैरिव मन्दरः ।
   जीवरक्षामयः[1] साक्षादेष धर्मः सनातनः ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. અનુપમાદેવીએ ભગવાનને ભજ્યા.
2. પૂર્વભવમાં કરેલા પાપોને કારણે તમે લોકો અત્યાર સુધી દુઃખી થયા.
3. નળ રાજાએ અત્યંત સ્વાદિષ્ટ રસોઈ રાંધી. તે જોઈને 'આ રાજા નળ જ છે' – એ પ્રમાણે દમયંતી જાણી ગઈ.
4. ભગવાનનું કથન સાંભળીને ગણધરના હૃદયમાં સમ્યગ્જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાયો.
5. નળ રાજા જુગાર રમ્યા [પણ] અને તેથી જંગલમાં ગયા અને દુઃખી થયા.
6. શય્યંભવસૂરિજી બોલ્યા- 'આ મનક મારો દીકરો હતો.'
7. વસ્તુપાળનો સંઘ અત્યંત ઉલ્લાસ અને ઉમંગ સાથે શત્રુંજય તરફ ચાલ્યો.

---

1. 'मय' એક પ્રત્યય છે જે સ્વરૂપ અર્થમાં વપરાય છે. દા.ત. सुवर्णमय = સુવર્ણસ્વરૂપ

8. તે બે દેવો સનત્કુમારના ચરણોમાં પડ્યા.

9. ભગવાન મહાવીરે પૂર્વભવમાં ગર્વ કર્યો હતો. માટે અનંતકાળ સુધી સંસારમાં ભમ્યા.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	અર્થ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	नम्				1			
2.	जप्				3			
3.	चल्				2			
4.	फल्				2			
5.	यम्				3			
6.	सद्				1			
7.	अञ्ज्				3			
8.	श्वि				2			
9.	शद्				1			

[4] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	રૂપ	અર્થ	મૂળધાતુ	પુરુષ/વચન	બાકી રહેલા બે રૂપો
1.	त्रेसुः				
2.	जजरतुः				
3.	सस्वजाथे				
4.	त्रेप्ध्वे				
5.	आनक्ष				

[5] રૂપ પૂરા કરો :–

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	ऊय
તૃ. પુ. →	___	___	___

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	तेर
તૃ. પુ. →	___	___	___

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	रेज
તૃ. પુ. →	___	___	___

OOO

પરોક્ષ ભૂતકાળ [Part - IV]

✱ आम् યુક્ત પરોક્ષ ✱

I દ્વિરુક્તિ ન થાય. II आम् વિકારક છે. III ધાતુના અંત્ય કોઈપણ અને ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ. પરન્તુ દસમા ગણના ધાતુને ગુણ/વૃદ્ધિપૂર્વક 'अय्' લાગે પછી 'आम्' લાગે. IV 'आम्' લાગ્યા પછી कृ, भू, अस्‌ના પરોક્ષ રૂપ લાગે.

आम् નીચેના ધાતુને લાગે.

૧. अ–आ સિવાયના દીર્ઘ સ્વરથી શરૂ થતા ધાતુને

દા.ત. ईश् → ईश् + आम् + चक्रे = ईशाञ्चक्रे ।

૨. 'ऋच्छ्' સિવાયના અંતે સંયુક્ત વ્યંજનવાળા તથા अ સિવાયના હ્રસ્વસ્વરથી શરૂ થતા ધાતુને. **દા.ત.** 'इन्ध्' → इन्ध् + आम् + चक्रे = इन्धाञ्चक्रे ।

૩. I દશમા ગણના ધાતુને II પ્રેરક ધાતુને III ઈચ્છાદર્શક ધાતુને IV નામ સાધિત ધાતુને અને V. અનેક સ્વરી ધાતુને 'आम्' લાગે છે.

દા.ત. I 'कथ्' → कथयांचकार । II 'दाप्' (दापयति) दापयांचकार । III 'जिज्ञास्' → जिज्ञासाञ्चकार । IV 'पुत्रीय' → (पुत्रीयति) पुत्रीयाञ्चकार । V. 'चकास्' → चकासाञ्चकार ।

૪. दय्, अय्, आस्, कास् ધાતુમાં 'आम्' અવશ્ય લાગે.

દા.ત. 'दय्' → दयांचक्रे । 'अय्' → अयाञ्चक्रे ।
'आस्' → आसाञ्चक्रे । 'कास्' → कासाञ्चक्रे ।

૫. कम् ધાતુને વિકલ્પે લાગે. **દા.ત.** कामयाम्बभूव – चकमे ।

૬. उष्, विद्, जागृ, ऋत्, दरिद्रा આટલા ધાતુમાં વિકલ્પે લાગે. અને विद् માં ગુણ ન થાય.

દા.ત. 'उष्' → ओषांचकार । उवोष ।
'विद्' → विदाञ्चकार । विवेद । जागृ → जागरामास, जजागार, जजागर । ऋत् → आनर्त । दरिद्रा → ददरिद्रौ – दरिद्राञ्चकार ।

૭. गुप्, धूप्, विच्छ्, पण्, पन् ધાતુમાં 'आय्' લાગે ત્યારે आम् યુક્ત થાય.

દા.ત. गुप् → गोपायामास – जुगोप ।

૮. भी, ह्री, भृ, हु આટલા ત્રીજા ગણના ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ થાય પછી आम् વિકલ્પે લાગે. **દા.ત.** 'भी' → बिभयांचकार, बिभाय – बिभय । 'भृ' → बिभरांचकार–बभार ।

'हु' → जुहवांचकार । जुहाव – जुहव ।

૯. 'ऊर्णु' માં आम् ન લાગે. દા.ત. ऊर्णुनाव – ऊर्णुनव ।

૧૦. 'अस्'ના સામાન્ય રીતે રૂપ થતા નથી. भू ના થાય છે. પણ आम् યુક્ત પરોક્ષમાં લગાડવા માટે 'अस्'ના નીચે મુજબ રૂપ થાય.

आस	आसिव	आसिम
आसिथ	आसथुः	आस
आस	आसतुः	आसुः

૧૧. પરસ્મૈપદી ધાતુને कृ, भू, अस् ના પરોક્ષ પરસ્મૈપદ રૂપ લાગે અને આત્મનેપદી ધાતુને 'कृ' ના આત્મનેપદના રૂપો લાગે. 'भू', 'अस्' ના પરસ્મૈપદના રૂપો લાગે.

કર્મણિ પરોક્ષ – ઉપરોક્ત બધાં નિયમ લાગ્યા પછી આત્મનેપદના પ્રત્યયો લગાડવા. **દા.ત.** 'पच्' → पेचे ।

રૂપો :- 1. ईश् - 2/A

એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ईशाञ्चक्ते	ईशाञ्चकृवहे	ईशाञ्चकृमहे
ईशाञ्चकृषे	ईशाञ्चक्राथे	ईशाञ्चकृढ्वे
ईशाञ्चक्रे	ईशाञ्चक्राते	ईशाञ्चक्रिरे
	Or	
ईशामास	ईशामासिव	ईशामासिम
ईशामासिथ	ईशामासथुः	ईशामास
ईशामास	ईशामासतुः	ईशामासुः
	Or	
ईशाम्बभूव	ईशाम्बभूविव	ईशाम्बभूविम
ईशाम्बभूविथ	ईशाम्बभूवथुः	ईशाम्बभूव
ईशाम्बभूव	ईशाम्बभूवतुः	ईशाम्बभूवुः

2. तड् - 10/U

	Prm.	
ताडयाञ्चकार–कर	ताडयाञ्चकृव	ताडयाञ्चकृम
ताडयाञ्चकर्थ	ताडयाञ्चक्रथुः	ताडयाञ्चक्र
ताडयाञ्चकार	ताडयाञ्चक्रतुः	ताडयाञ्चक्रुः
	Atm.	
ताडयाञ्चक्रे	ताडयाञ्चकृवहे	ताडयाञ्चकृमहे
ताडयाञ्चकृषे	ताडयाञ्चक्राथे	ताडयाञ्चकृढ्वे
ताडयाञ्चक्रे	ताडयाञ्चक्राते	ताडयाञ्चक्रिरे

Or

ताडयामास	ताडयामासिव	ताडयामासिम
ताडयामासिथ	ताडयामासथुः	ताडयामास
ताडयामास	ताडयामासतुः	ताडयामासुः

Or

ताडयाम्बभूव	ताडयाम्बभूविव	ताडयाम्बभूविम
ताडयाम्बभूविथ	ताडयाम्बभूवथुः	ताडयाम्बभूव
ताडयाम्बभूव	ताडयाम्बभूवतुः	ताडयाम्बभूवुः

3. गुप् - 1/P

जुगोप	जुगुपिव, जुगुप्व	जुगुपिम, जुगुप्म
जुगोपिथ, जुगोप्थ	जुगुपथुः	जुगुप
जुगोप	जुगुपतुः	जुगुपुः

Or

गोपायाञ्चकार-कर	गोपायाञ्चकृव	गोपायाञ्चकृम
गोपायाञ्चकर्थ	गोपायाञ्चक्रथुः	गोपायाञ्चक्र
गोपायाञ्चकार	गोपायाञ्चक्रतुः	गोपायाञ्चक्रुः

4. विच्छ् - 6/P

विविच्छ	विविच्छिव	विविच्छिम
विविच्छिथ	विविच्छथुः	विविच्छ
विविच्छ	विविच्छतुः	विविच्छुः

Or

विच्छायाञ्चकार-कर	विच्छायाञ्चकृव	विच्छायाञ्चकृम
विच्छायाञ्चकर्थ	विच्छायाञ्चक्रथुः	विच्छायाञ्चक्र
विच्छायाञ्चकार	विच्छायाञ्चक्रतुः	विच्छायाञ्चक्रुः

5. धूप् - 1/P

दुधूप	दुधुपिव	दुधुपिम
दुधूपिथ	दुधुपथुः	दुधुप
दुधूप	दुधुपतुः	दुधुपुः

Or

धूपायाञ्चकार-कर	धूपायाञ्चकृव	धूपायाञ्चकृम
धूपायाञ्चकर्थ	धूपायाञ्चक्रथुः	धूपायाञ्चक्र
धूपायाञ्चकार	धूपायाञ्चक्रतुः	धूपायाञ्चक्रुः

6. पण् - 1/P

पणायाञ्चकार–कर	पणायाञ्चकृव	पणायाञ्चकृम
पणायाञ्चकर्थ	पणायाञ्चक्रथुः	पणायाञ्चक्र
पणायाञ्चकार	पणायाञ्चक्रतुः	पणायाञ्चक्रुः

7. दरिद्रा - 2/P

ददरिद्रौ	ददरिद्रिव	ददरिद्रिम
ददरिद्रिथ	ददरिद्रथुः	ददरिद्र
ददरिद्रौ	ददरिद्रतुः	ददरिद्रुः

Or

दरिद्राञ्चकार–कर etc. दरिद्राम्बभूव etc. दरिद्रामास etc.

8. जागृ - 2/P

जजागार–गर	जजागरिव	जजागरिम
जजागरिथ	जजागरथुः	जजागर
जजागार	जजागरतुः	जजागरुः

Or जागराञ्चकार-कर etc.

9. भी - 3/P

बिभाय, बिभय	बिभ्यिव	बिभ्यिम
बिभयिथ, बिभेथ	बिभ्यथुः	बिभ्य
बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः

Or बिभयांचकार etc. बिभयामास etc. बिभयांबभूव etc.

10. ह्री - 3/P

जिह्राय, जिह्रय	जिह्रियिव	जिह्रियिम
जिह्रयिथ, जिह्रेथ	जिह्रियथुः	जिह्रिय
जिह्राय	जिह्रियतुः	जिह्रियुः

Or जिह्रयांचकार जिह्रयामास जिह्रयांबभूव etc.

11. विद् - 2/P

विवेद	विविदिव	विविदिम
विवेदिथ	विविदथुः	विविद
विवेद	विविदतुः	विविदुः

विदांचकार-कर etc.

12. भृ - 3/P

बभार, बभर	बभृव	बभृम
बभर्थ	बभ्रथुः	बभ्र
बभार	बभ्रतुः	बभ्रुः

Or बिभरांचकार बिभरामास बिभरांबभूव

13. हु - 3/P

जुहाव, जुहव	जुहुविव	जुहुविम
जुहविथ, जुहोथ	जुहुवथुः	जुहुव
जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः

Or जुहवाञ्चकार–कर etc.

14. कम् - 1/A

चकमे	चकमिवहे	चकमिमहे
चकमिषे	चकमाथे	चकमिध्वे
चकमे	चकमाते	चकमिरे

Or

कामयाञ्चक्रे	कामयाञ्चकृवहे	कामयाञ्चकृमहे
कामयाञ्चकृषे	कामयाञ्चक्राथे	कामयाञ्चकृढ्वे
कामयाञ्चक्रे	कामयाञ्चक्राते	कामयाञ्चक्रिरे

15. घस् - 1/P

जघास, जघस	जक्षिव	जक्षिम
जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

❁ અનિયમિત રૂપો :-

1. कति = કેટલા

પ્ર.	कति
દ્વિ.	कति
તૃ.	कतिभिः
ચ.	कतिभ्यः
પ.	कतिभ्यः
ષ.	कतीनाम्
સ.	कतिषु
સંબો.	कति !

2. कतिपय = કેટલાંક

कतिपयः, कतिपयौ, कतिपयाः / कतिपये

બાકીના રૂપો – जिन [પુ.] પ્રમાણે

સ્ત્રીલિંગમાં कतिपया અથવા कतिपयी ના

રૂપ शाला અથવા नदी પ્રમાણે

નપુંસકલિંગમાં वन પ્રમાણે

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-**

अव + सद् [सीद्] = સીદાવું. [*To Despair*]

➤ **ગણ - ૧૦ - ઉભયપદ :-**

प्रेष् = મોકલવું [*To Send*]

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

क्लृप् = સમર્થ હોવું [*To Be Adequate*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

नैमित्तिक = નૈમિત્તિક [*Astrologer*]

वासव = ઈન્દ્ર [*King of Heaven*]

सुभट = સૈનિક [*Soldier*]

मुष्टि = મુઠ્ઠી [*Fist*]
अग्रज = મોટાભાઈ [*Elder Brother*]
आर्द्रककुमार = આર્દ્રકુમાર
ऋषभदेव = ઋષભદેવ

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

दुन्दुभि = દુંદુભિ [*Large Kettle-Drum*]
सङ्कथा = વાતચીત [*Conversation*]

➤ **વિશેષણ :-**

चमत्कृत = ચમત્કૃત [*Surprised*]
विनाशक = નાશ કરનાર [*Destroyer*]
कठिन = કઠોર [*Severe*]
विस्मित = આશ્ચર્યચકિત [*Astonished*]
अद्भुत = અદ્ભુત [*Marvellous*]
अप्रतिरूप = અજોડ [*Unique*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

उपायन = ભેટણું [*Gift*]
साङ्गत्य = સંગ [*Company*]
मित्रत्व = મિત્રતા [*Friendship*]
सौख्य = સુખ [*Happiness*]
चक्ररत्न = ચક્રરત્ન
लुञ्चन = લોચ [*Plucking*]
आदर्शभवन = આરીસા ભુવન [*Dressing Room*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. अभयकुमार आर्द्रककुमारं उपायन ऋषभदेवप्रतिमां प्रेषयामास ।
2. राजा नैमित्तिकान् स्वप्नफलं पप्रच्छ, नैमित्तिकास्तस्योत्तमानि फलानि वर्णयामासुः ।
3. तादृशं सर्वं विस्मितः स ईक्षाञ्चक्रे ।
4. कदाचिद्वासवो जिनस्याद्भुतामप्रतिरूपां साधनां वर्णयामास, किन्तु सङ्गमो न तत् स्वीचकार, परीक्षितुञ्चाऽऽगतः ।
5. आर्यखपुटाचार्याणां प्रभावं दृष्ट्वा चमत्कृतैः सर्वैः सूरिः वर्णयाञ्चक्रे ।
6. देवा जिनदेशनाकाले दुन्दुभीस्ताडयामासुः ।
7. कुरङ्गोऽपि [1]अधिज्यधन्वानं तं दृष्ट्वा पलायाञ्चकार ।
8. पण्डितैस्सह साङ्गत्यम्, पण्डितैस्सह सङ्कथा ।
   पण्डितैस्सह मित्रत्वम्, कुर्वाणो नावसीदति ॥
9. सर्वे जानन्ति जीवा हि, पापं दुःखस्य कारणम् ।
   तथापि तन्न मुञ्चन्ति, पापं सौख्यविनाशकम् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. સંપ્રતિ રાજા પૂર્વભવમાં દુકાળમાં અત્યંત દરિદ્ર થઈ ગયા હતા.
2. છતાં પણ દીક્ષાને લઈ એક જ દિવસ પાળી સંયમના પ્રભાવે બીજા ભવે રાજા થયા.
3. ઋષભદેવ ભગવાનની દીક્ષા પછી ભરત અને બાહુબલિની સેનાએ યુદ્ધ કર્યું હતું.
4. છેલ્લે માત્ર ભરત અને બાહુબલિએ યુદ્ધ કર્યું હતું.

1. अधिज्यधन्वन् શબ્દનો સમાસ પૂર્વે સમાસ પ્રકરણમાં આવી ગયેલ છે.

5. તેમાં બાહુબલિએ ભરતને જીતી લીધા ત્યારે ગુસ્સે થયેલા ભરતે ચક્રરત્ન છોડી દીધું.
6. પરંતુ, ચક્રરત્ને બાહુબલિને માર્યા નહીં. અન્યાયને કારણે ગુસ્સે ભરાયેલા બાહુબલિ મુઠ્ઠીથી ભરતને મારી નાંખવા માટે દોડ્યા.
7. 'આ તો મારા મોટા ભાઈ છે' – એ પ્રમાણે વિચારીને બાહુબલિએ તે જ મુઠ્ઠી વડે લોચ કર્યો.
8. એક વરસ સુધી અત્યંત કઠિન સાધના કરી તેઓએ કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું.
9. ભરત મહારાજા ચક્રવર્તી થયા અને એકવાર અરીસા ભુવનમાં તેમણે પણ કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું.

[3] ખૂટતી વિગત પૂરો :-

નં.	ધાતુ	ગણ	પદ	અર્થ	પુરુષ	એકવચન	દ્વિવચન	બહુવચન
1.	चुर्				1			
2.	प्र+ईक्ष्				2			
3.	कथ्				3			
4.	वर्ण्				2			
5.	ह्री				3			
6.	भृ				1			
7.	जागृ				3			
8.	रच्				2			
9.	विद्				1			

[4] રૂપ પૂરા કરો :–

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	कामयाञ्चक्रे	___	___
દ્વિ.પુ. →	___	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	___

એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
ईशामास	___	___
___	___	___
___	___	___

	એ વ.	દ્વિ.વ.	બ.વ.
પ્ર. પુ. →	___	___	___
દ્વિ.પુ. →	बिभयांबभूविथ	___	___
તૃ. પુ. →	___	___	___

[5] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	અર્થ	પુરુષ	વચન	બાકી રહેલા બે રૂપો
1.	जक्षतुः					
2.	विदाञ्चक्रथुः					
3.	ईशामासतुः					
4.	बिभयामासथुः					
5.	जागराम्बभूवतुः					
6.	गोपायाञ्चक्र					
7.	पणायाञ्चकर्थ					
8.	ताडयाम्बभूविम					
9.	धूपायाञ्चक्रुः					

OOO

પાઠ - ૨૫

કૃદન્તો

1. કર્મણિ ભૂતકૃદન્ત માટેના નિયમો :-

૧. કર્મણિ ભૂતકૃદન્તમાં (અવિકારક त પ્રત્યય લાગે ત્યારે) સેટ્ ધાતુને इ લાગે. **દા.ત.** चल् ➔ चलितः । પરન્તુ હ્રસ્વ / દીર્ઘ उ-ऋ કારાંતમાં ન લાગે. **દા.ત.** नु ➔ नुतः, भू ➔ भूतः । कॄ ➔ कीर्णः । कृ ➔ कृतः ।

૨. त નો न થવાના નિયમ.

A. र् અંતવાળા ધાતુમાં થાય. **દા.ત.** शॄ ➔ (शीर्) - शीर्णः ।

B द् અંતવાળા ધાતુમાં द् નો પણ न् થાય. **દા.ત.** भिद् ➔ भिन्नः ।

C 1. સંયુક્ત વ્યંજનના 2. બીજા વર્ણ અંતઃસ્થ પછી 3. आ કારાંત હોય તેવા 4. એક સ્વરી ધાતુમાં થાય. **દા.ત.** ग्लै ➔ ग्ला-ग्लानः ।

D नुद्, विद्, उन्द्, त्रै, घ्रा, ह्री ધાતુમાં વિકલ્પે ન થાય છે. **દા.ત.** नुद् - नुन्नः, नुत्तः ।

E ध्या, ख्या, मद् માં ન થાય. **દા.ત.** ध्यातः । ख्यातः । मत्तः ।

૩. शी, स्विद्, मिद्, क्ष्विद्, धृष् માં इ લાગે ત્યારે ગુણ થાય.
દા.ત. शी ➔ शयितः । धृष् ➔ धर्षितः / धृष्टः ।

૪. यम्, रम्, नम्, गम्, हन्, मन्, तन्, क्षण्, क्षिण्, ऋण् અને वन् ધાતુનો અનુનાસિક લોપાય. **દા.ત.** गम् ➔ गतः । रम् ➔ रतः । नम् ➔ नतः ।

૫. ઉપર સિવાયના अम् કે अन् અંતવાળા ધાતુઓમાં इ ન લાગે ત્યારે હ્રસ્વ સ્વર દીર્ઘ થાય. **દા.ત.** क्षम् ➔ क्षान्तः । शम् ➔ शान्तः ।

૬. ઉપાંત્ય અનુનાસિકવાળા ધાતુમાં इ ન લાગે ત્યારે અનુનાસિક લોપાય.
દા.ત. रञ्ज् ➔ रक्तः । अञ्ज् ➔ अक्तः ।

2. સંબંધક ભૂતકૃદન્ત માટેના નિયમો :-

a. સંબંધક ભૂતકૃદન્તમાં इ ન લાગે ત્યારે નિયમ ૪, ૫ અને ૬ લાગે. પરન્તુ ઉપસર્ગવાળા ધાતુને નિયમ ૪ વિકલ્પે લાગે. **દા.ત.** नम् ➔नत्वा, प्रणत्य, प्रणम्य।

b 1. વીપ્સાર્થે વિકલ્પે अम् પ્રત્યય લાગે અને ત્યારે ૧૦મા ગણનો વૃદ્ધિનો નિયમ લાગે. **દા.ત.** ➔ कृत्वा कृत्वा = कारं कारं ।

2 आ કારાંતને यम् પ્રત્યય લાગે. **દા.ત.** पीत्वा पीत्वा = पायं पायं

3. **પરોક્ષભૂતકૃદન્ત :-**

(૧) પરોક્ષકર્તરિ કૃદન્તમાં પરસ્મૈપદમાં वस् પ્રત્યય લાગે.

I પરોક્ષભૂતકાળ તૃતીય પુરુષ બહુવચનના उस् ના સ્થાને वस् લગાડવાથી પરોક્ષ ભૂતકૃદન્ત બને. **દા.ત.** नम् → नेमुः = नेमिवस् ।

II એકસ્વરી (एत्व વાળું) રૂપ હોય અથવા આ કારાંત હોય ત્યારે वस् લાગતા પહેલા इ લાગે. **દા.ત.** पच् → पेचिवस् । दा → ददिवस् ।

III गम्, हन्, विद्, विश्, दृश् માં वस् પૂર્વે વિકલ્પે इ લાગે

દા.ત. गम् → जग्मुः = जग्मिवस् । जगन्वस् ।

IV बन्ध्, अञ्ज् નો અનુનાસિક લોપાય.

દા.ત. बन्ध् → बबध्वस् । अञ्ज् → आजिवस् ।

V ऋ કારાંત ધાતુમાં ગુણ ન થાય. **દા.ત.** कृ → चकृवस् । तृ → तितीर्वस् ।

આત્મનેપદ आन પ્રત્યય :-

I પરોક્ષભૂતકાળ તૃતીયા પુરુષ બહુવચનના રૂપમાંથી इरे કાઢી आन લગાડવાથી બને. **દા.ત.** अश् → आनशिरे – आनशानः ।

II પરોક્ષ કર્મણિ કૃદન્ત કરવા આત્મનેપદનો आन પ્રત્યય લાગે.

દા.ત. पच् → पेचानः ।

સ્ત્રીલિંગ પરોક્ષ ભૂતકૃદન્ત

પરોક્ષ ભૂતકાળના તૃતીય પુરુષ બહુવચનના રૂપને ई લગાડવાથી બને.

દા.ત. गम् → जग्मुस् + ई = जग्मुषी । રૂપ नदी જેવા કરવા.

નપુંસક પરોક્ષ ભૂતકૃદન્ત

પ્રથમા / દ્વિતીયા વિભક્તિ દ્વિવચનના રૂપ માટે ઉપરનો નિયમ લાગે. બાકીના રૂપ પુ. જેવા થાય.

4. **સામાન્ય ભવિષ્ય કૃદન્ત :- 1. કર્તરિ.**

પરસ્મૈપદ	આત્મનેપદ
त् પ્રત્યય	मान પ્રત્યય
ति ના સ્થાને લાગે	ते ના સ્થાને લાગે
करिष्यति	करिष्यते
करिष्यत्	करिष्यमाणः ।

→ કરનારો ←

→ રૂપ गच्छत् જેવા   રૂપ जिन જેવા ←

→ સામાન્યભવિ. તૃ. પુ. એકવચન ←

સ્ત્રીલિંગમાં स्यत् ના સ્થાને स्यती કે स्यन्ती

कथ् → कथयिष्यती । कथयिष्यन्ती । રૂપ नदी જેવા નપું.માં महत् જેવા

2. કર્મણિ → करिष्यमाण:

કેટલાંક કૃદન્તો :–

નં.	ધાતુ	ગણ / પદ	પરોક્ષ ભૂતકૃદન્ત કર્તરિ	પરોક્ષ ભૂતકૃદન્ત કર્મણિ	સામાન્ય ભવિષ્ય કૃદન્ત કર્તરિ	સામાન્ય ભવિષ્ય કૃદન્ત કર્મણિ
1.	अञ्ज्	7/P	आजिवस्	आजान	आञ्जिष्यत्	अञ्जिष्यमाण
2.	अद्	2/P	आदिवस्	आदान	अत्स्यत्	अत्स्यमान
3.	भू	1/P	बभूवस्	बभूवान	भविष्यत्	भविष्यमाण
4.	आप्	5/P	आपिवस्	आपान	आप्स्यत्	आप्स्यमान
5.	उञ्छ्	6/P	उञ्छाञ्चकृवस्	उञ्छाञ्चक्राण	उञ्छिष्यत्	उञ्छिष्यमाण
6.	कृ	9/U	चिक्रीर्वस्	चिक्रियाण	करिष्यत्	करिष्यमाण
7.	क्री	9/U	चिक्रीवस्	चिक्रीयाण	क्रेष्यत्	क्रेष्यमाण
8.	गृह्	9/U	जगृह्वस्	जगृहाण	ग्रहीष्यत्	ग्रहीष्यमाण
9.	गम्	1/P	जग्मिवस्	जग्मान	गमिष्यत्	गमिष्यमाण
10.	ज्ञा	9/U	जज्ञिवस्	जज्ञान	ज्ञास्यत्	ज्ञास्यमान
11.	जन्	4/A	जज्ञान	जज्ञान	जनिष्यमाण	जनिष्यमाण
12.	तुद्	6/U	तुतुद्वस् तुतुदान	तुतुदान	तोत्स्यमान तोत्स्यत्	तोत्स्यमान
13.	तन्	8/U	तेनिवस् तेनान	तेनान	तनिष्यत् तनिष्यमाण	तनिष्यमाण
14.	त्यज्	1/P	तत्यज्वस्	तत्यजान	त्यक्ष्यत्	त्यक्ष्यमाण
15.	दा	3/U	ददिवस्	ददान	दास्यत्	दास्यमान
16.	दुह्	2/U	दुदुह्वस् दुदुहान	दुदुहान	धोक्ष्यत् धोक्ष्यमाण	धोक्ष्यमाण
17.	छिद्	7/U	चिच्छिद्वस् चिच्छिदान	चिच्छिदान	छेत्स्यत् छेत्स्यमान	छेत्स्यमान
18.	ताड्	10/U	ताडयाञ्चकृवस्	ताडयाञ्चक्राण	ताडयिष्यत्	ताडयिष्यमाण

અનિયમિત રૂપો :-

1. स्त्री = સ્ત્રી [સ્ત્રી.]			2. हृदय / हृद् = હૃદય [નપું.]		
પ્ર.➔ स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
દ્વિ.➔ स्त्रियम्	"	", स्त्रीः	"	"	", हृन्दि
તૃ.➔ स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	हृदयेन हृदा	हृदयाभ्याम् हृद्भ्याम्	हृदयैः हृद्भिः
ચ.➔ स्त्रियै	"	स्त्रीभ्यः	हृदयाय हृदे	"	हृदयेभ्यः हृद्भ्यः
પં.➔ स्त्रियाः	"	"	हृदयात् हृदः	"	"
ષ.➔ "	स्त्रियोः	स्त्रीणाम्	हृदयस्य हृदः	हृदययोः, हृदोः	हृदयानाम् हृदाम्
સ.➔ स्त्रियाम्	"	स्त्रीषु	हृदये हृदि	"	हृदयेषु हृत्सु
સંબો.➔ स्त्रि !	स्त्रियौ !	स्त्रियः !	हृदय !	हृदये !	हृदयानि !

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

प्रति+भास् = લાગવું [*To Seem*]

➤ **ગણ - ૧ - ઉભયપદ :-**

सम्+वि+भज् = વિભાગ કરવો, ભાગ આપવો. [*To Divide*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

कितव = લુચ્ચો [*Cunning*]
म्लेच्छ = મ્લેચ્છ [*Barbarian*]
दन्दशूक = સાપ [*Snake*]
परिवार = પરિવાર [*Family*]
अनुचर = દાસ [*Slave*]
मनोरथ = ઈચ્છા [*Desire*]
घर्म = ગરમી [*Heat*]
मारुत = પવન [*Air*]
स्वेद = પરસેવો [*Sweat*]
सम्मुख = સામે [*Front*]
मिथ्यादृश् = મિથ્યાદષ્ટિ [तादृश् પ્રમાણે રૂપ] [*False Viewer*]
शान्तिजिन = શાંતિનાથ ભગવાન
कायोत्सर्ग = કાયોત્સર્ગ
वारिधि = સમુદ્ર [*Ocean*]
शैल = પર્વત [*Mountain*]
उपद्रव = ઉપદ્રવ [*Harrasment*]
अम्बुज = કમળ [*Lotus*]
गज = હાથી [*Elephant*]
तिलक = તિલક, શ્રેષ્ઠ
चुलुक = ખાબોચીયું [*Puddle*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

सफलता = સફળતા [*Success*]

स्त्री = સ્ત્રી [*Woman*]

➤ **વિશેષણ :-**

स्थिर = સ્થિર [*Stable*]

अन्तिम = છેલ્લું [*Last*]

प्रमाण = માપ (જેટલું) [*As much as*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

माणिक्य = માણેક [*Jewel*]

मौक्तिक = મોતી [*Pearl*]

नृत्य = નૃત્ય, નાચ [*Dance*]

चरण = પગ [*Feet, Leg*]

हृदय, हृद् = હૃદય [*Heart*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. देवा जिनं नेमिनाथं नेमिवांसः, तत्रैको देवः प्रभुसम्मुखमागत्य प्रणम्य चोचिवान् - अनुजानीत भगवन्! नृत्यं कर्तुम् ।
2. मिथ्यादृशा आचरिष्यमाणाऽपि साधना न मोक्षं दास्यति ।
3. विनयः श्रेष्ठः सर्वगुणेषु, मूलं हि विनयो धर्मस्येति महावीरो जिनः अन्तिमदेशनायां कथयामासिवान् ।
4. शान्तिजिनो विश्वे शान्तिं तेनान उपद्रवञ्च शान्तं चकृवान् ।
5. जीवाः शुद्धाभिरद्भिः स्नायं स्नायं पुनरपि पुनः मलिनीभवन्ति ।
6. रामलक्ष्मणसीता वनं जग्मिवांसः पितृवचनपालनार्थम् ।
7. अद्याऽभवत्सफलता नयनद्वयस्य, देव ! त्वदीयचरणाम्बुजवीक्षणेन ।
   अद्य त्रिलोकीतिलक ! प्रतिभासते मे, संसारवारिधिरयं चुलुकप्रमाणः॥
8. दानशीलतपोभाव-मये धर्मे चतुर्विधे ।
   यतनीयं भवद्भिश्च, स्वर्गमोक्षसुखार्थिभिः ॥
9. शैले शैले न माणिक्यम्, मौक्तिकं न गजे गजे ।
   साधवो न हि सर्वत्र, चन्दनं न वने वने ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તે સંસ્કૃત ભણીને ગ્રંથ લખશે.
2. તેં જે ચારિત્ર પાળ્યું હતું તેના કારણે તું દેવલોકમાં જઈશ.
3. ગજસુકુમાલમુનિએ પોતાના કર્મને કાપી નાંખ્યા.
4. ખંધક મુનિ કાયોત્સર્ગમાં અત્યંત સ્થિર ઊભા રહ્યા.
5. ગણધરોએ બાર અંગસૂત્રો બનાવ્યા હતા.
6. તેમાં નવતત્ત્વની પ્રરૂપણા કરી હતી.
7. એ નવતત્ત્વમાં ત્રીજું તત્ત્વ પુણ્ય નામનું છે. આ પુણ્યના પ્રભાવે કુમારપાળ રાજાએ મોટા રાજ્યને મેળવ્યું હતું.
8. કુમારપાળ રાજાએ પૂર્વભવમાં ભગવાનની ફૂલોથી પૂજા કરી હતી.
9. તેનાથી તેવું પુણ્ય બાંધ્યું કે જેથી મોટું રાજ્ય તેમણે મેળવ્યું.

[3] કૃદન્ત ઓળખાવો :-

નં.	કૃદન્ત	મૂળધાતુ	ગણ	પદ	પ્રયોગ	તે સિવાયનું બીજું કૃદન્ત
1.	उदयाञ्चक्राण					
2.	आनर्द्वस्					
3.	उञ्छाञ्चकृवस्					
4.	काङ्क्षिष्यत्					
5.	चिक्रीर्वस्					
6.	चिक्रियाण					
7.	चखाद्वस्					
8.	जगाहान					
9.	गमिष्यत्					

[4] નિમ્નોક્ત ધાતુના કૃદન્તો લખો :-

નં.	ધાતુ	પરોક્ષ કૃદન્ત	ભવિષ્ય કૃદન્ત
1.	वर्ण्		
2.	शंस्		
3.	भाष्		
4.	भञ्ज्		
5.	भक्ष्		
6.	वच्		
7.	पाल्		
8.	प्री		
9.	बुध्		

[5] જોડકાં જોડો :-

	A		B
1.	बबध्वस्	-	वक्ष्यत्
2.	पुपूर्वस्	-	पठिष्यत्
3.	दुधुवस्	-	धाविष्यमाण
4.	ऊचिवस्	-	भन्त्स्यत्
5.	पठिवस्	-	ध्रोक्ष्यत्

	A		B
6.	दधान	-	परीष्यत्
7.	सस्यन्दान	-	धविष्यमाण
8.	दुद्रुह्वस्	-	स्यन्स्यत्
9.	दधाव्वस्	-	धास्यत्

પાઠ - ૨૬

પ્રેરક

પ્રેરક રૂપના નિયમ

★ દરેક ધાતુના પ્રેરક રૂપ થઈ શકે છે.

★ બીજા પાસે ક્રિયા કરાવવી કે તે કરવા માટે પ્રેરણા કરવી—આવો અર્થ જણાવવા માટે પ્રેરક પ્રયોગનો ઉપયોગ થાય છે.

દા.ત. 'મેં ખાધું' આ વાક્યમાં બોલનાર વ્યક્તિ સ્વયં ખાનાર છે. તેથી અહીં પ્રેરક પ્રયોગ નથી. પરન્તુ 'તેણે મને ખવડાવ્યું' અહીં તેને ખાવાની ક્રિયા કરવામાં બીજા તરફથી પ્રેરણા મળે છે. માટે પ્રેરક કહેવાય.

गम् → જવું. गमय → મોકલવું.

करोति = તે કરે છે. कारयति = તે કરાવે છે.

૧. સામાન્ય વાક્યનો કર્તા સામાન્યકર્તા કે **'પ્રયોજ્યકર્તા'** કહેવાય.અને તે જ ક્રિયામાં જે પ્રેરક બને તે **'પ્રયોજક કર્તા'** કહેવાય છે.

દા.ત. रामः गच्छति = રામ જાય છે. અહીં રામ કર્તા છે.

दशरथः रामं गमयति = દશરથ રામને મોકલે છે. અહીં દશરથ પ્રેરક છે. રામ પ્રયોજ્યકર્તા છે.

૨. પ્રેરક બનાવવા માટે ધાતુ પર દસમા ગણની જેમ ગુણ—વૃદ્ધિના નિયમ તથા અય લાગે. દશમા ગણના ધાતુનું મૂળ રૂપ જ પ્રેરક રૂપ બને છે. આ પ્રેરક રૂપો ઉભયપદી છે.

દા.ત. गण् → गणयति - गणयते ।

૩. ધાતુના અંત્ય ए, ऐ, ओ, औ નો आ થાય છે. **દા.ત.** धे → धाययति ।

૪. अम् → જવું ★ कम् → ચાહવું

चम् → ખાવું ★ यम् → દમન કરવું

આ સિવાયના अम् અંતવાળા અને નીચેના ધાતુમાં વૃદ્ધિ ન થાય.

अक्, स्तक्, चक्, कख्, कग्, अग्, ह्रग्, **लग्**, रग्, सग्, स्तग्, क्षञ्ज्, **रञ्ज्**, घट्, वट्, भट्, नट्, गड्, लड्, हेड्, फण्, कण्, रण्, शण्, श्रण्, **क्वथ्**, क्रथ्, **प्रथ्**, **व्यथ्**, श्रथ्, कन्द्, **क्लन्द्**, छन्द्, **मद्**, स्खद्, म्रद्, चन्, **जन्**, **ध्वन्**, **वन्**, **स्वन्**, ज्वर्, **त्वर्**, **ज्वल्**, ह्वल्, ह्मल्, **चल्**, दक्ष्, कस्, प्रस्, **स्मृ**, दृ, नृ, **श्रा**, ज्ञा (હણવું) વગેરે.

દા.ત. अक् → अकयति । रञ्ज् → रञ्जयति ।

[અહીં જે જુદા ટાઈપમાં બતાવ્યા છે તેટલા જ ધાતુ તમારે અત્યાર સુધી આવ્યા છે.]

અપવાદ → ઉપસર્ગ રહિત वम्, नम्, वन्, ज्वल्, ह्वल्, ह्मल् ધાતુમાં વિકલ્પે વૃદ્ધિ થાય. ઉપસર્ગ હોય તો ન થાય. **દા.ત.** नम् → नमयति – नामयति ।
प्र + नम् → प्रणमयति।

૫. I पा (૧ ગણ, પીવું) पा (૨ ગણ, રક્ષણ કરવું) આ બે ધાતુ સિવાયના आ કારાંત ધાતુ, તથા II वे (હલાવવું) व्ये, ह्वे, शो, छो, सो સિવાયના ए, ऐ, औ કારાંત ધાતુ, III તથા ऋ, ह्री, री, ब्ली ધાતુમાં अय ના બદલે पय લાગે.

દા.ત. दा, दे, दो → दापयति । धे → धापयति । गै → गापयति । ऋ (૯ ગણ જવું, ૪ ગણ વહેવું) अर्पयति । री → रेपयति । પરંતુ शो → शाययति । ह्वे → ह्वाययति ।

૬. मि, मी, दी, जि, क्री ધાતુમાં અંત્ય સ્વરનો आ થાય. પછી पय લાગે છે.
દા.ત. मि (ફેંકવું), मी (નાશ કરવો) → मापयति ।
जि → जापयति । क्री → क्रापयति ।

૭. क्षै, श्रा, श्रै, ज्ञा ધાતુમાં સ્વર હ્રસ્વ થાય. તેમજ ઉપસર્ગ રહિત स्ना, ग्लै ધાતુમાં વિકલ્પે હ્રસ્વ થાય છે. ઉપસર્ગ હોય ત્યારે દીર્ઘ જ રહે.
દા.ત. क्षै → क्षपयति । श्रै → श्रपयति । ज्ञा → ज्ञपयति
(જાણવું અર્થમાં ज्ञा હોય તો ज्ञापयति થાય) स्ना → स्नपयति, स्नापयति
ग्लै → ग्लपयति, ग्लापयति ઉપસર્ગ હોય ત્યારે – उपस्नापयति, प्रग्लापयति ।

૮. जभ्, रध्, रभ्, लभ् ધાતુમાં અનુનાસિક ઉમેરાય.
દા.ત. जभ् → जम्भयति । रध् → रन्धयति ।

૯. गुप् વગેરે પાંચ ધાતુના પ્રેરક રૂપ બે પ્રકારે થાય. 1.મૂળધાતુ પર अय લગાવીને. **દા.ત.** गुप्+अय+ति = गोपयति । 2. आय् લગાવી પછી अय લગાવીને. **દા.ત.** गुप् + आय् + अय + ति = गोपाययति ।

૧૦. दीधी, वेवी, दरिद्रा ધાતુનો અંત્ય સ્વર લોપાય અને अय લાગે.
દા.ત. दीधी → दीधयति । वेवी → वेवयति । दरिद्रा → दरिद्रयति ।

૧૧. નીચેના ધાતુઓના પ્રેરક આદેશ

ધાતુ	અર્થ	રૂપ	ધાતુ	અર્થ	રૂપ
इ	જવું.	गमयति	दुष्	દોષિત કરવું	दूषयति– दोषयति
अधि+इ	ભણવું	अध्यापयति			
क्नु	અવાજ કરવો.	क्नोपयति	अधि + इ	સ્મરણ કરવું	अधिगमयति
क्ष्माय्	ધ્રૂજવું	क्ष्मापयति	प्रति+इ	પ્રતીતિ કરવી	प्रत्याययति
गूह्	છુપાવવું	गूहयति			
जागृ	જાગવું	जागरयति	रुह्	ઉગવું	रोहयति– रोपयति
दुष्	પાપ કરવું	दूषयति			

ધાતુ	અર્થ	રૂપ	ધાતુ	અર્થ	રૂપ
ला	લાલન	लालयति	रञ्ज्	ખુશ થવું	रञ्जयति
	કરવું			શિકાર કરવો	रजयति
ली	લય થવો	लीनयति-	चि	ભેગું કરવું	चाययति
		लापयति			चापयति
वि+ली	વિલય થવો	विलापयति	भ्रस्ज्	તળવું	भ्रज्जयति
वी	જવું	वापयति			भर्जयति
		वाययति	वि+स्मि	હસવું	विस्मापयति
वे	કંપવું	वाययति		આશ્ચર્ય	
वा	વીંઝવું	वापयति		પામવું	
		वाजयति	शद्	નાશ પામવું	शातयति
धू	ધ્રૂજવું	धूनयति	शद्	જવું	शादयति
प्री	ખુશ કરવું	प्रीणयति	सिध्	તૈયાર કરવું	साधयति
भी	ભય	भाययति	सिध्	પૂર્ણ કરવું	सेधयति
	પામવો	भापयति	स्फाय्	સોજો	स्फावयति
		भीषयति		આવવો	
मृज्	સાફ	मार्जयति	स्फुर्	ધ્રૂજવું	स्फोरयति-
	કરવું			ચમકવું	स्फारयति
			हन्	હણવું	घातयति

૧૨. પ્રેરક કર્મણિ

1 ચાર કાળ માં અય લોપાય. **દા.ત.** बुध् → बोध्यते ।

2 બંને ભવિષ્યકાળ / ક્રિયાતિપત્ત્યર્થમાં વિકલ્પે અય લોપાય.

દા.ત. बुध् → बोधिता – बोधयति । बोधिष्यते – बोधयिष्यते ।

अबोधिष्यत - अबोधयिष्यत ।

3 પરોક્ષકાળમાં आम् યુક્ત પરોક્ષ કર્મણિ થાય. **દા.ત.** बोधयांचक्रे ।

4 અદ્યતન પાંચમા પ્રકારમાં વિકલ્પે અય લોપાય. **દા.ત.** अबोधि - अबोधायि

૧૩. પ્રેરક કૃદન્ત

કૃદન્ત માટે દશમા ગણની જેમ નિયમો સમજવા.

વિશેષ - ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરવાળા ઉપસર્ગ સહિત ધાતુને સંબંધક ભૂતકૃદન્તમાં य પ્રત્યય લાગતા પહેલાં अय ના अ નો લોપ થાય.

દા.ત. प्रणमय + य = प्रणमय्य ।

પ્રયોજ્યકર્તાને વિભક્તિવિધાન

૧) સામાન્ય રીતે તૃતીયા વિભક્તિ લાગે. દા.ત. विरागी संसारं त्यजति = गुरुः विरागिणा संसारं त्याजयति । અર્થ : ગુરુ વૈરાગીને સંસાર છોડાવે છે.

અપવાદ

નીચેના પ્રયોગોમાં પ્રયોજ્યકર્તાને દ્વિ. વિભ. આવે છે.

1 **ગત્યર્થક ધાતુઓ** ☛ मुनिः ग्रामं गच्छति = श्रावकः मुनिं ग्रामं गमयति ।

2 **બોધાર્થક ધાતુઓ** ☛ शिष्यः शास्त्रं बोधति = गुरुः शिष्यं शास्त्रं बोधयति ।

3 **આહારાર્થક ધાતુઓ** ☛ बालोऽन्नं भुङ्क्ते = माता बालं अन्नं भोजयति ।

4 **શબ્દકર્મક ધાતુઓ** ☛ बालः व्याकरणं पठति = गुरुः बालं व्याकरणं पाठयति ।

5 **અકર્મક ધાતુઓ** ☛ सैनिकाः शेरते = सेनापतिः सैनिकान् शाययति ।

★ **અપવાદમાં અપવાદ :-**

૧. नी, वह्, खाद्, क्रन्द्, शब्दाय આટલા ધાતુના યોગમાં પ્રયોજ્યકર્તાને તૃતીયા વિભક્તિ આવે. **દા.ત.** किंकरः भारं वहति = किंकरेण भारं वाहयति ।

૨. दृश् ધાતુના પ્રયોજ્યકર્તાને દ્વિ. વિભ. લાગે.
દા.ત. बालः जिनं पश्यति = जननी बालं जिनं दर्शयति ।

૩. हृ, कृ ધાતુના પ્રયોજ્યકર્તાને દ્વિ. / તૃ. વિભક્તિ લાગે.
દા.ત. चौरो धनं हरति = नायकः चौरं चौरेण वा धनं हारयति ।
श्रावकः सामायिकं करोति = गुरुः श्रावकं श्रावकेण वा सामायिकं कारयति ।

૪. સકર્મક ધાતુના કર્મની વિવક્ષા ન હોય ત્યારે દ્વિ. / તૃ. વિભ. લાગે.
દા.ત. रमेशः करोति = दिनेशः रमेशं / रमेशेन कारयति ।

➤ **અનિયમિત રૂપો :-**

1 **नौ = નાવ [સ્ત્રી.]**

પ્ર.→	नौः	नावौ	नावः
દ્વિ.→	नावम्	,,	,,
તૃ.→	नावा	नौभ्याम्	नौभिः
ચ.→	नावे	,,	नौभ्यः
પં.→	नावः	नौभ्याम्	नौभ्यः
ષ.→	,,	नावोः	नावाम्
સ.→	नावि	,,	नौषु
સંબો.→	नौः !	नावौ !	नावः !

2	पुंस् = માણસ [પુ.]		
પ્ર.→	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
દ્વિ.→	पुमांसम्	"	पुंसः
તૃ.→	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुम्भिः
ચ.→	पुंसे	"	पुम्भ्यः
પં.→	पुंसः	"	"
ષ.→	"	पुंसोः	पुंसाम्
સ.→	पुंसि	"	पुंषु
સંબો.	पुमन् !	पुमांसौ !	पुमांसः !

3	सखि = મિત્ર [પુ.]		
પ્ર.→	सखा	सखायौ	सखायः
દ્વિ.→	सखायम्	"	सखीन्
તૃ.→	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
ચ.→	सख्ये	"	सखिभ्यः
પં.→	सख्युः	"	"
ષ.→	"	सख्योः	सखीनाम्
સ.→	सख्यौ	"	सखिषु
સંબો.	सखे !	सखायौ !	सखायः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

प्र+स्था = પ્રસ્થાન કરવું, પ્રતિષ્ઠા કરવી. [*To Depart*]

➤ **ગણ - ૪ - પરસ્મૈપદ :-**

अव+शिष् = બાકી રહેવું [*To Be Leftout*]

➤ **ગણ - ૯ - ઉભયપદ :-**

सम्+अनु+ज्ञा = અનુજ્ઞા આપવી [*To Permit*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

हंस = હંસ [*Swan*]

बक = બગલો [*Crane*]

द्राविड = દ્રાવિડ રાજા

वारिखिल्ल = વારિખિલ્લ રાજા

अङ्गुष्ठ = અંગુઠો [*Thumb*]

सपाद = સવા [*One & Quarter*]

भाग = ભાગ [*Part*]

महोत्सव = મહોત્સવ [*Celebration*]

सूर्योदय = સૂર્યોદય [*Sun Rise*]

वैरिन् = વૈરી ['शशिन्' પ્રમાણે] [*Enemy*]

पुंस् = માણસ [*Man*]

सखि = મિત્ર [*Friend*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

सञ्चरण = સંચરવું તે [*Movement*]

➤ **અવ્યય :-**

अर्वाक् = પહેલાં [*Before*]

➤ **ક્રિયાવિશેષણ :-**

समयानुगुणं = સમયસર [*Punctual*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

उर्वी = પૃથ્વી [*Earth*]

शङ्का = શંકા [*Doubt*]

तन्त्री = વીણા [*Lute*]

तरी = હોડી [*Boat*]

नौ = નાવ [*Boat*]

अजा = બકરી [*She-goat*]

पद्धति = પદ્ધતિ [*Style / Way*]

सभा = સભા [*Assembly*]

आशातना = આશાતના [*Insult*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. माता वैरी पिता शत्रुः, बालो येन न पाठितः ।
न शोभते सभामध्ये, हंसमध्ये बको यथा ॥
2. अहमात्मा, न किञ्चित् करोमि किन्तु शरीरेण कारयामि, नाहं भुञ्जे किन्तु शरीरं भोजयामि इति विमृश्य न कदापि रागद्वेषौ कर्तव्यौ ।
3. स्वकृतपापकर्मभिर्जीवो बहुकालं संसारं भ्रामितः कर्माण्येव च भ्रामयन्ति भ्रामयिष्यन्ति च ।
4. द्राविडवारिखिल्लौ कथयामसतुः हे स्वामिन् ! भवान् श्रीशत्रुञ्जयगिरेः माहात्म्यं श्रावयतु ।
5. जिनो महावीर इन्द्रस्य शङ्कां नाशयितुम् पादाङ्गुष्ठेनैव मेरुं चालितवान् ।
6. यो वस्तुतो जिनभक्तिमान्, तं न कोऽपि भापयितुं प्रत्यलः ।
7. सम्प्रतिराज्ञा सपादलक्षानि जिनालयानि कारितानि, सपादकोटिश्च प्रतिमानां कारिता ।
8. कुमारपालराज्ञा स्वीयान् प्रेष्यान् सर्वथाहिंसापालनार्थमाज्ञा दत्ता, यैराज्ञा न पालिता, ते सैनिकैर्दण्डापिताः ।
9. आहारस्य तु द्वौ भागौ, तृतीयमुदकस्य तु ।
वायोः सञ्चरणार्थं हि, चतुर्थमवशेषयेत् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. કરેલા કર્મોથી છોડાવવાને કોઈ સમર્થ નથી.
2. 'હું કોઈને મારીશ નહીં, કોઈના દ્વારા બીજાને મરાવીશ નહીં, જે મારતા હશે તેને અનુજ્ઞા નહીં આપું, તેની પ્રશંસા નહીં કરું' – આ પ્રમાણે પહેલું મહાવ્રત ગુરુએ શિષ્યને કરાવડાવ્યું.
3. તે પોતાના દીકરાને સંસ્કાર પણ આપે છે અને ભણાવે પણ છે. તેથી દીકરો વિનયી અને હોંશિયાર થાય છે.
4. બધાં જિનાલયોમાં તેણે ભગવાનનો અભિષેક કરાવડાવ્યો.
5. વસ્તુપાલે બધાં જિનાલયોમાં મહોત્સવ પ્રવર્તાવ્યો.
6. માતા બાળકને રાત્રે સમયસર સૂવાડે છે અને સવારે સૂર્યોદય પહેલાં ઉઠાડે છે.
7. બળી ગયેલા સાપને પાર્શ્વનાથ ભગવાને સેવક દ્વારા નમસ્કાર મહામંત્ર સંભળાવડાવ્યો.
8. ભગવાનની આશાતના ગોશાળાને સાતમી નરકમાં લઈ જશે.
9. આચાર્ય ભગવંત ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરે છે.

[3] **કૌંસમાં આપેલ શબ્દનો ઉપયોગ કરી પ્રેરક વાક્ય બનાવો :-**

દા.ત. माता भुङ्क्ते [बाल] =माता बालं भोजयति ।

1. वयं जागृमः [तद्]
2. माता गच्छति [बाल]
3. गुरुरधीते [शिष्य]
4. साधुर्न हन्ति [अन्यत्]
5. जिनः जयति [भव्य]
6. शिक्षकः पठति [विद्यार्थिन्]
7. हरिभद्रसूरिः शृणोति [श्रोतृ]
8. माता श्राति [पुत्री]
9. राजा एति [प्रेष्य]

[4] **રૂપ ઓળખાવો :-**

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ/અર્થ	પુરુષ	વચન	પ્રેરક અંગ	બાકીના બે રૂપ
1.	अभोजयिष्येथाम्						
2.	पालयाञ्चक्रतुः						
3.	दापयितारः						
4.	आशयाव						
5.	क्रापयेथाः						
6.	ग्राह्यास्त						
7.	ह्रेपयाम						
8.	नेजयिषीय						
9.	अभेदयः						

[5] **પ્રેરક રૂપ બનાવો :-** [વર્તમાનકાળ તૃ. પુ. એ. વ.]

1. सिध् 2. दुष् 3. शद् 4. वा 5. प्री

6. ली 7. चि 8. भी 9. रुह्

પાઠ - ૨૭

ઈચ્છાદર્શક [સનન્ત]

ઈચ્છાદર્શક રૂપનો અર્થ ક્રિયા કરવાની ઈચ્છા અથવા ક્રિયા કરવાની તૈયારી.

દા.ત. गम् → जिगमिष् (ઈચ્છાદર્શક અંગ) અર્થ :- જવાની ઈચ્છા અથવા જવાની તૈયારી ★ मृ → मुमूर्षु = મરવાની તૈયારીવાળો, મરવાની અણી પર હોનાર કે મરવાની ઈચ્છાવાળો.

અપવાદ :-

★ કેટલાક રૂપો ઈચ્છાદર્શકના ન હોવા છતાં તેવા લાગતા હોય છે.

૧. તેવા રૂપોનો અર્થ ઈચ્છાનો નહીં પરન્તુ સાદો કરવો.

૨. તેવા રૂપોને ઈચ્છાદર્શક બનાવવા દ્વિરુક્તિ કર્યા વિના ફરીથી ઈચ્છાદર્શક स् પ્રત્યય લાગે. **દા.ત.** जुगुप्स् (ઘૃણા કરવી) जुगुप्स् + इ + ष् + ति = जुगुप्सिषति । જુગુપ્સા કરવા ઈચ્છે છે.

ઈચ્છાદર્શક બનાવવાના નિયમ

૧) ધાતુમાં આદ્યવ્યંજનની દ્વિરુક્તિ થાય. गम् → गगम् ।
પછી ત્રીજા ગણની જેમ દ્વિરુક્તિના નિયમો લાગે.

૨) 1 સેટ્ ધાતુને इ લાગ્યા પછી स् લાગે.
2 અનિટ્માં इ ન લાગે તેથી સીધો स् લાગે.
3 પહેલી બુકના કાળોમાં स (अ સ્વર સહિતનો) લાગે. जिगमिषति

૩) સંધિના નિયમાનુસાર स् નો ष् થાય. તે વખતે ધાતુના स् નો ष् ન થાય.
દા.ત. सू → सुसूस् = सुसूष् ।

૪) આત્મનેપદી ધાતુના રૂપો આત્મનેપદમાં થાય. **દા.ત.** मन् → मिमंसते ।

૫) ચાર કાળમાં ધાતુના રૂપો છટ્ઠા ગણ મુજબ કરવા

સેટ્નો इ લાગવાના નિયમ

૧. ग्रह्, गूह्, હ્રસ્વ ऋ તથા लृ કારાંત અને उ–ऊ કારાંત ધાતુને इ ન લાગે.
દા.ત. ग्रह् → जिघृक्षति । भू → बुभूषति ।
અપવાદ ऋ (૧ પરસ્મૈ. જવું) दृ (૬ આ. આદર કરવો)
धृ (૬ આ. ધારણ કરવું) पू (૧ આ. પવિત્ર કરવું) આટલા ધાતુને इ લાગે છે.
દા.ત. ऋ → अरिरिषति । दृ → दिदरिषते ।
धृ → दिधरिषते । पू → पिपविषते ।

૨. स्मि, अञ्ज्, प्रच्छ्, अश् धातुने नित्य इ लागे.

દા.ત. अञ्ज् → अञ्जिजिषते । स्मि → सिस्मयिषते ।

૩. क्लृप्, वृत्, वृध्, शृध्, स्यन्द् આટલા ધાતુને પરસ્મૈપદમાં इ ન લાગે.

દા.ત. क्लृप् → चिक्लृप्सति । वृत् → विवृत्सति – विवर्त्तिषते ।

૪. क्लृप् અને स्यन्द् ધાતુને આત્મનેપદમાં વિકલ્પે इ લાગે છે.

દા.ત. क्लृप् → चिकल्पिषते - चिक्लृप्सते।

स्यन्द् → सिस्यन्दिषते - सिस्यन्त्सते ।

૫. દીર્ઘ ॠ કારાંત ધાતુ, इव् અંતવાળા ધાતુ તથા दरिद्रा, श्रि, ऊर्णु, यु, भृ, वृ, स्वृ, ऋध्, दम्भ्, भ्रस्ज्, ज्ञप्, तन्, पत्, कृत्, चृत्, छृत्, तृद् અને नृत् ધાતુમાં વિકલ્પે इ લાગે **દા.ત.** दिव् → दुद्यूषति - दिदेविषति । दरिद्रा → दिदरिद्रासति - दिदरिद्रिषति। श्रि → शिश्रीषति - शिश्रयिषति ।

અપવાદઃ– जॄ, पॄ વગેરે દીર્ઘ ॠ કારાંતમાં વિકલ્પે દીર્ઘ ई લાગે છે.

દા.ત. जॄ → जिजरीषति । ई લાગ્યો

जिजरिषति । इ લાગ્યો

जिजीर्षति । इ લાગ્યો નહીં.

2 कॄ (વેરવું) गॄ (ગળવું) આ બે ધાતુમાં इ લાગે.

દા.ત. कॄ → चिकरिषति । गॄ → जिगरिषति ।

गॄ (૯ ગણ) ★ जिगरिषति । ★ जिगरीषति। ★ जिगीर्षति ।

આમ ત્રણ રૂપ થાય છે.

૬. क्रम्, गम्, स्वृ ધાતુને પરસ્મૈપદમાં इ લાગે પરન્તુ આત્મનેપદમાં ન લાગે.

દા.ત. गम् → जिगमिषति - संजिगंसते ।

क्रम् → चिक्रमिषति – चिक्रंसते । स्वृ → सिस्वरिषति - सुसूर्षति।

ગુણ કરવા અંગેના નિયમ

સામાન્યથી ગુણના નિયમ લાગે. ★ इ + स् પ્રત્યય વિકારક છે.

દા.ત. वृत् → विवर्तिषति, विवृत्सति । दिव् → दिदेविषति । दुद्यूषति । એકલો स् પ્રત્યય અવિકારક છે.

દા.ત. नी → निनी + स् + अ + ति = निनीषति ।

૧. य्, व् સિવાયના વ્યંજનાંત વ્યંજનાદિ ધાતુમાં ઉપાંત્યે રહેલ હ્રસ્વ इ - उ નો इ + स् લાગે ત્યારે વિકલ્પે ગુણ થાય છે.

દા.ત. द्युत् → दिद्युतिषते - दिद्योतिषते ।

क्लिद् → चिक्लिदिषति, चिक्लेदिषति, चिक्लित्सति ।

२. रुद्, विद्, मुष् ધાતુમાં ગુણ ન થાય. **દા.ત.** विद् → विविदिषति ।
मुष् → मुमुषिर्षति ।

સામાન્ય નિયમો :-

૧ ग्रह्, प्रच्छ्, स्वप् ધાતુમાં સંપ્રસારણ થાયછે.

દા.ત. ग्रह् → जिघृक्षति । प्रच्छ् → पिपृच्छिषति । स्वप् → सुषुप्सति ।

२. इ નો गम् થાય. દ્વિરુક્તિના સ્વર પછીના ज् નો ग्, ह् નો घ् થાય. (हन् – घन्) चि નો चि કે कि થાય છે.

૩. ધાતુના અંત્ય હ્રસ્વ इ – उ દીર્ઘ થાય છે अधि + इ નો આદેશ अधि + गम् નો તેમજ हन् નો સ્વર દીર્ઘ થાય છે. **દા.ત.** द्रु → दुद्रूषति ।

अधि + इ → अधिजिगांसते – जिघांसति । અંત્ય હ્રસ્વ / દીર્ઘ ऋ–ॠ નો ईर् થાય છે. **દા.ત.** कृ → चिकीर्षति । तृ → तितीर्षति । પણ, मृ માં मुमूर्षति ।

૪. मि, मी, मा, दा, धा [તેવા અંગવાળા], शक्, पत्, पद् ધાતુમાં

A ધાતુના સ્વરનો इ થાય. B દ્વિરુક્તિ ન થાય. C સ્વરાંત ધાતુને स् ને બદલે त्स् લાગે. **દા.ત.** दा → दित्सति । रभ् → रिप्सति ।

❀ અનિયમિત રૂપો :-

प्रति + इ → प्रतीषिषति ।
तन् → तितांसति, तितंसति, तितनिषति ।
दम्भ् → धिप्सति, धीप्सति, दिदम्भिषति ।
ज्ञप् → ज्ञीप्सती, जीज्ञपयिषति । आप् → ईप्सति ।
पू → पिपविषते । ऋ → अरिरिषति । यु → यियविषति ।

૫. પ્રેરક અને દસમા ગણમાં અંગ ઉપરથી ઈચ્છાદર્શક રૂપ થાય.
દા.ત. चुर् → चुचोरयिषति । बुध् → बुबोधयिषति ।

૬. ज्ञा, श्रु, स्मृ, दृश्, ધાતુના રૂપો આત્મનેપદમાં થાય.
દા.ત. ज्ञा → जिज्ञासते ।

૭. ઈચ્છાદર્શક અંગને उ (હ્રસ્વ) લગાડવાથી ઈચ્છાદર્શક નામ બને છે.
દા.ત. चिकीर्षुः पटम् । કપડાને કરવાની ઈચ્છાવાળો.

૮. ઈચ્છાદર્શક અંગને आ લગાડવાથી ભાવવાચક નામ બને છે.
દા.ત. चिकीर्षा = કરવાની ઈચ્છા.

✿ **ઈચ્છાદર્શકમાં ૯ કાળના રૂપો :-**

गम् = જવું, ગણ - ૧, પરસ્મૈપદ

વર્તમાનકાળ

जिगमिषामि	जिगमिषाव:	जिगमिषाम:
जिगमिषसि	जिगमिषथ:	जिगमिषथ
जिगमिषति	जिगमिषत:	जिगमिषन्ति

હ્યસ્તનભૂતકાળ

अजिगमिषम्	अजिगमिषाव	अजिगमिषाम
अजिगमिष:	अजिगमिषतम्	अजिगमिषत
अजिगमिषत्	अजिगमिषताम्	अजिगमिषन्

આજ્ઞાર્થ

जिगमिषाणि	जिगमिषाव	जिगमिषाम
जिगमिष	जिगमिषतम्	जिगमिषत
जिगमिषतु	जिगमिषताम्	जिगमिषन्तु

વિધ્યર્થ

जिगमिषेयम्	जिगमिषेव	जिगमिषेम
जिगमिषे:	जिगमिषेतम्	जिगमिषेत
जिगमिषेत्	जिगमिषेताम्	जिगमिषेयु:

શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ

जिगमिषितास्मि	जिगमिषितास्व:	जिगमिषितास्म:
जिगमिषितासि	जिगमिषितास्थ:	जिगमिषितास्थ
जिगमिषिता	जिगमिषितारौ	जिगमिषितार:

સામાન્ય ભવિષ્યકાળ

जिगमिषिष्यामि	जिगमिषिष्याव	जिगमिषिष्याम
जिगमिषिस्यसि	जिगमिषिष्यथ:	जिगमिषिष्यथ
जिगमिषिष्यति	जिगमिषिष्यत:	जिगमिषिष्यन्ति

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ

अजिगमिषिष्यम्	अजिगमिषिष्याव	अजिगमिषिष्याम
अजिगमिषिष्य:	अजिगमिषिष्यतम्	अजिगमिषिष्यत
अजिगमिषिष्यत्	अजिगमिषिष्यताम्	अजिगमिषिष्यन्

આશીર્વાદાર્થ

जिगमिष्यासम्	जिगमिष्यास्व	जिगमिष्यास्म
जिगमिष्या:	जिगमिष्यास्तम्	जिगमिष्यास्त
जिगमिष्यात्	जिगमिष्यास्ताम्	जिगमिष्यासु:

પરોક્ષ ભૂતકાળ

जिगमिषाञ्चकार / कर	जिगमिषाञ्चकृव	जिगमिषाञ्चकृम
जिगमिषाञ्चकर्थ	जिगमिषाञ्चक्रथुः	जिगमिषाञ्चक्र
जिगमिषाञ्चकार	जिगमिषाञ्चक्रतुः	जिगमिषाञ्चक्रुः

ઈચ્છાદર્શક + પ્રેરક વર્તમાનકાળ

जिगमयिषामि	जिगमयिषावः	जिगमयिषामः
जिगमयिषसि	जिगमयिषथः	जिगमयिषथ
जिगमयिषति	जिगमयिषतः	जिगमयिषन्ति

આ રીતે ઈચ્છાદર્શક + પ્રેરકમાં પણ ૧૦એ કાળના રૂપ થાય. આ રીતે બાકીના ધાતુ સમજી લેવા.

➤ **અનિયમિત રૂપો :-**

1 **पाद् / पद् = પગ [પુ.]**

પ્ર.→	पादः	पादौ	पादाः
દ્વિ.→	पादम्	”	पादान्,पदः
તૃ.→	पादेन, पदा	पादाभ्याम्, पद्भ्याम्	पादैः, पद्भिः
ચ.→	पादाय, पदे	” , ”	पादेभ्यः, पद्भ्यः
પં.→	पादात्, पदः	” , ”	” , ”
ષ.→	पादस्य, पदः	पादयोः, पदोः	पादानाम्, पदाम्
સ.→	पादे, पदि	” , ”	पादेषु, पत्सु
સંબો.→	पाद !	पादौ !	पादाः !

2 **जरा = ઘડપણ [સ્ત્રી.]**

પ્ર.→	जरा	जरे, जरसौ	जराः, जरसः
દ્વિ.→	जराम्, जरसम्	” , ”	” , ”
તૃ.→	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
ચ.→	जरायै, जरसे	”	जराभ्यः
પં.→	जरायाः, जरसः	”	”
ષ.→	” , ”	जरयोः, जरसोः	जराणाम्, जरसाम्
સ.→	जरायाम्, जरसि	” , ”	जरासु
સંબો.→	जरे !	जरे !, जरसौ !	जराः ! जरसः !

ધાતુઓ

➤ **ગણ - ૯ - ઉભયપદ :-**

वि + क्री = વેચવું [*To Sell*]

➤ **ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-**

प्र+आ+रभ् = પ્રારંભ કરવો [*To Begin*]

वि+लोक् = જોવું, નીહાળવું. [*To See*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

स्तव = સ્તુતિ [*Praise*]

पद् / पाद् = પગ [*Leg*]

पङ्गु = પાંગળો [*Disabled*]

सार्थवाह = સાર્થવાહ [*Leader of a Caravan*]

वसन्तपुर = વસન્તપુર [નગરનું નામ]

तरुण = જુવાન [*Young*]

अनुज = નાનો ભાઈ [*Younger Brother*]

नरेन्द्र = રાજા [*King*]

ग्रन्थकृत् = ગ્રન્થકાર [*Author*] [मरुत् પ્રમાણે રૂપ]

काम = કામ, વિષયેચ્છા [*Lust*]

पशु = પશુ [*Animal*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

परिसमाप्ति = સમાપ્તિ [*End*]

देवता = દેવ [*Deity*]

शीघ्रता = ઝડપ [*Speed*]

अरण्यानी = મોટું જંગલ [*Forest*]

गति = ગતિ [*Motion*]

वसुन्धरा = પૃથ્વી [*Earth*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

ऐश्वर्य = ઐશ્વર્ય [*Prosperity*]

ज्ञानमात्र = ફક્ત જ્ઞાન [*Only Knowledge*]

➤ **વિશેષણ :-**

निर्विघ्न = વિઘ્નરહિત [*Safely*]

अभीष्ट = ઈચ્છિત [*Desired*]

अनर्थक = નિરર્થક [*Worthless*]

पथज्ञ = રસ્તાને જાણનાર [*Guide*]

विनीत = વિનયી [*Humble*]

मुग्ध = મુગ્ધ [*Simple-hearted*]

विरहित = રહિત [*Without*]

➤ **અવ્યય :-**

हन्त = ખરેખર / પાદપૂર્તિ માટે [*Really*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. प्रारिप्सितस्य ग्रन्थस्य निर्विघ्नपरिसमाप्तये गन्थकृदभीष्टदेवतां स्तौति ।
2. सर्वे जीवा अजिजीविषन्, जिजीविषन्ति, जिजीविषिष्यन्ति । अतः न कोऽपि मारयितव्यः-इति भगवदुक्तं श्रुत्वा वयं न कमपि जिघांसामः ।
3. शीघ्रतया भवसमुद्रस्य तितीर्षा चेत् तर्हि धर्मस्याचिचरिषाऽपि स्यादेव ।

4. क्वाहं पशोरपि पशुः, वीतरागस्तवः क्व च ।
उत्तितीर्षुररण्यानीं, पद्भ्यां पङ्गुरिवास्म्यतः ॥

5. असौ धनः सार्थवाहो वसन्तपुरमेष्यति ।
ये केऽप्यत्र यियासन्ति, ते चलन्तु सहामुना ॥

6. सुरिरूचे भवदत्त ! तरुणः कोऽयमागतः ?
सोऽवदद्भगवन् ! दीक्षां जिघृक्षुर्मेऽनुजः ॥

7. क्रियाविरहितं हन्त ज्ञानमात्रमनर्थकम् ।
गतिं विना पथज्ञोऽपि नाऽऽप्नोति पुरमीप्सितम् ॥

8. सन्तोषैश्वर्यलिप्सूनां न राज्ये रमते मतिः ।
9. देवेन्द्राः नरेन्द्राश्च तीर्थङ्करं सदा सिसेविषन्ते ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. આસન ઉપરથી ઉઠીને ચાલવાની ઈચ્છાવાળા ગુરુનો હાથ વિનયી શિષ્યે પકડ્યો.
2. કામ ખરેખર સ્ત્રીશસ્ત્ર દ્વારા જ આ જગતને જીતી લેવાને ઈચ્છે છે.
3. વસ્ત્રને મેળવવાની ઈચ્છાવાળો તે બ્રાહ્મણ પ્રભુ વીર પાસે ગયો.
4. દીક્ષા લેવાની ઈચ્છાવાળા રાજાએ પોતાના દીકરાને રાજ્ય સોંપ્યું.
5. ખાવાની ઈચ્છાવાળો તે બાળક અત્યંત રડે છે.
6. મુગ્ધજીવોને ઉદ્ધરવાની ઈચ્છાવાળા ભગવાન આ પૃથ્વી ઉપર વિચર્યા.
7. બેસવાની ઈચ્છાવાળા શ્રમણો પહેલા જમીનને જોવે છે.
8. અનાજ ખરીદવાની ઈચ્છા હોય તો મારી સાથે ચાલ. કારણ કે મારી અનાજ વેચવાની ઈચ્છા છે.
9. ચોરેલા ધનને છૂપાવવાની ઈચ્છાવાળા ચોરોએ જમીન ખોદી.

[3] નિમ્નોક્ત સાદા વાક્યને ઈચ્છાદર્શકમાં ફેરવો :-

1. श्रमणाः मोक्षं गच्छन्ति ।
2. सम्यक् संस्कृतं पठेत् ।
3. मोक्षं स अविन्दत ।
4. प्रव्रज्यां वयं गृह्णीमः ।
5. अतीवायासं संस्कृतपठनाय युवां कुरुथः ।

6. जैनं धर्मं जानाति सः ।

7. अहं ज्ञानमयं भोजनं भुञ्जे ।

8. कथां यूयं श्रुणुत ।

9. न जीवं हन्तः ।

[4] રૂપ ઓળખાવો :

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ	સાદો અર્થ	પુરુષ	વચન	બાકીના બે રૂપ
1.	शिश्लाघिषितास्वहे						
2.	आर्जिजिषिष्यतम्						
3.	बुबोधिष्यासुः						
4.	तिष्ठासामः						
5.	असिसीर्षः						
6.	पिपक्षिष्यतः						
7.	डिडयिषेत						
8.	सिसिक्षाञ्चक्रे						
9.	पिपृच्छिषतु						

[5] ઈચ્છાદર્શક રૂપ લખો : [વર્તમાનકાળ તૃ. પુ. એ. વ.]

1. धृ - ______
2. दृश् - ______
3. भू - ______
4. क्रम् - ______
5. गृ - ______
6. वृत् - ______
7. स्वप् - ______
8. पत् - ______
9. प्रच्छ् - ______

OOO

પાઠ - ૨૮

તદ્ધિત & નામસાધિત ધાતુ

મિત્રો ! આ ચેપ્ટર ખૂબ જ વિસ્તૃત છે. અહીં આપણે માત્ર તેની ઝાંખી જ જોઈશું :-

તદ્ધિત પ્રકરણ

૧. **સાધિત ધાતુ** = ધાતુ + પ્રત્યયથી બનતો ધાતુ.
દા.ત. गम् → गम् + अय = गमय - પ્રેરક

૨. **કૃદન્ત** = ધાતુ + પ્રત્યયથી બનતું નામ **દા.ત.** चल् → चल् + अत् = चलत् ।

૩. **નામ ધાતુ** = નામ + પ્રત્યયથી બનતા ધાતુ. **દા.ત.** चिंतामणि + य = चिंतामणीयते

૪. **તદ્ધિત** = નામ + પ્રત્યયથી બનતું નામ. **દા.ત.** धन + वत् = धनवत् ।

NOTE :- I : અનેકવિધ અર્થોમાં અનેકવિધ તદ્ધિત પ્રત્યયો લાગતા હોય છે. તેથી પ્રકરણ સંગતિ વિચારી અર્થ કરવો અહીં તો દિગ્દર્શન માત્ર જ છે.

II તદ્ધિતમાં પ્રત્યય લાગતા ક્યારેક સ્વર વૃદ્ધિ થાય. ક્યારેક ન થાય. જ્યારે થાય, ત્યારે આદ્યસ્વરની વૃદ્ધિ સમજવી. તદ્ધિતના પ્રત્યયો લાગતા પ્રાયઃ અંત્યસ્વરનો લોપ થાય. મુખ્ય પ્રત્યયો → अ, अक, इक, एय, ईय, क, य

अ પ્રત્યય → મુખ્યતયા નીચેના અર્થોમાં આવે.

I તેનાથી રંગાયેલું **દા.ત.** → हरिद्रया रक्तम् = हारिद्रं वस्त्रम् ।

II તેઓનો સમુદાય **દા.ત.** → भिक्षाणां समूहः = भैक्षम् ।

ક્યાંક अक → राजकम् । ક્યાંક ता → ग्रामता । जनता ।

III દેવતા અર્થ **દા.ત.** → जिनः अस्य देवता = जैनः । शैवः ।

IV તેના વડે કરાયું **દા.ત.** → मक्षिकाभिः कृतं = माक्षिकं मधु ।

B इक પ્રત્યય મુખ્યતયા નીચેના અર્થમાં આવે.

I તેનાથી સંસ્કૃત **દા.ત.** → दध्ना संस्कृतं = दाधिकं ओदनम् ।

II તેનાથી તરવું **દા.ત.** → नावा तरति = नाविकः ।

III તેનાથી જવું. **દા.ત.** → हस्तिना चरति = हास्तिकः ।

IV તે આચરવું **દા.ત.** → धर्म आचरित इति धार्मिकः ।

V જીવિકા **દા.ત.** → वेतनेन जीवति = वैतनिकः ।

VI હણવું **દા.ત.** → पक्षिणं हन्ति = पाक्षिकः ।

VII શસ્ત્ર **દા.ત.** → असिः प्रहरणमस्य = आसिकः ।

VIII કાળની મર્યાદાથી પ્રસંગ દા.ત. → अष्टाह्निक: उत्सव: ।

IX માન(= વજન) દા.ત. → द्रौणिक: ।

C મુખ્યતયા अ અને इक પ્રત્યય

१. જાણવું/ભણવું અર્થમાં દા.ત. → मुहूर्त्तं वेत्ति अधीते वा = मौहूर्त: । (अ)
न्यायं वेत्ति अधीते वा = नैयायिक: ।

२. સ્વાર્થે (= અર્થમાં ફેરફાર ન થાય) દા.ત. प्रज्ञ: एव = प्राज्ञ: (अ) ।
विनय: एव = वैनयिक: (इक) ।

D ईय પ્રત્યય १. 'તેનું આ' અર્થમાં દા.ત. → तव इदं = त्वदीयं તથા मदीयं, मदीया, मदीय: ઈત્યાદિ.

ક્યાંક આ જ અર્થમાં अ પ્રત્યય દા.ત. दशरथस्यायं = दाशरथ: राम: ।

२. તેનાથી કહેવાયેલું દા.ત. पाणिनिना प्रोक्तम् = पाणिनीयं व्याकरणम् ।
एवं हरिभद्रीया टीका । ઈત્યાદિ.. ક્યાંક अ પ્રત્યય भाद्रबाहव: ग्रन्थ: ।

E क પ્રત્યય १. સંખ્યાવાચી શબ્દથી પ્રમાણાર્થે
દા.ત. शतश्लोकप्रमाणं = शतकं स्तोत्रम् ।
(મૂલ્ય, લાભ, દેય વગેરે અર્થમાં) शतकम् (સો મૂલ્યવાળું કે સોનો લાભ)

२. મુખ્યતા સૂચકમાં દા.ત. देवदत्तमुख्य: = देवदत्तक: सङ्घ: ।

३. રોગના હેત્વર્થે. દા.ત. शीतहेतुक: = शीतक: ज्वर: ।

४. નિંદા, અલ્પ, લઘુ, અનુકંપાદિ અર્થે. દા.ત. दुष्ट: अश्व: =अश्वक: ।
एवं बालक: । वत्सक: ।

F य પ્રત્યય १. અનપેત = સહિત અર્થમાં. દા.ત. न्यायादनपेत: = न्याय्य: ।
२. સાધુ (= સારું) અર્થમાં દા.ત. पथि साधु = पाथेय: ।
३. યોગ્ય અર્થમાં દા.ત. दण्डमर्हति = दण्ड्य: ।
ક્યાંક इक પ્રત્યય પણ લાગે. દા.ત. विषं अर्हति = वैषिक: ।

એક અર્થમાં અનેક પ્રત્યય :-

I અપત્ય અર્થમાં १. સામાન્યથી अ પ્રત્યય. દા.ત. उपगो:अपत्यं = औपगव: ।

२. પ્રાય: अ કારાંતને इ પ્રત્યય. દા.ત. दक्षस्य अपत्यं = दाक्षि: ।

३. आ-इ-ई-ऊ કારાંતથી एय દા.ત. वामाया: अपत्यं = वामेय: ।
(नाभि) नाभेय: । (सुपर्णी) सौपर्णेय: । (कमण्डलू) कामण्डलेय: ।

II વિકાર અર્થમાં

१. મુખ્યતયા अ અને मय પ્રત્યય દા.ત. अश्मन: विकार: = आश्मन: ।
भस्मन: विकार: = भस्ममय: ।

III ભવ–જાત અર્થમાં.

(૧) સામાન્યથી તથા નક્ષત્રવાચી શબ્દથી अ પ્રત્યય
દા.ત. पुष्ये भवः = पौषः । मथुरायां भवः = माथुरः ।

(૨) કાલવાચી તથા અન્ય કેટલાક શબ્દથી इक પ્રત્યય.
દા.ત. अध्यात्मनि भवः = आध्यात्मिकः । एवं वार्षिकः ।

(૩) કેટલાક કાળવાચીથી तन પ્રત્યય **દા.ત.** चिरंतनः । अद्यतनः ।

(૪) વર્ગાન્ત શબ્દથી ईय પ્રત્યય. **દા.ત.** कवर्गे भवः कवर्गीयः ।

(૫) શરીરના અંગવાચી શબ્દથી य પ્રત્યય. **દા.ત.** कण्ठ्यः । मूर्धन्यः ।

IV તુલ્ય અર્થમાં **૧.** अश्वतुल्यः = अश्वकः (क પ્રત્યય) **૨.** शर्करातुल्यम् = शार्करम् दधि (अ) । **૩.** मुखतुल्यः = मुख्यः ('य' પ્રત્યય)

❀ કેટલાક મહત્ત્વના તદ્ધિત પ્રત્યયો.

A ત્યાંથી આવેલું (વિદ્યા / યોનિ સંબંધમાં) अक પ્રત્યય.
દા.ત. पितुरागतं = पैतृकम् ऋणम् । ક્યાંક अ લોપાય.

B વય અર્થમાં अ પ્રત્યય. **દા.ત.** द्विवर्षो बालः (બે વર્ષનો બાળક)

C પ્રમાણ અર્થમાં मात्र પ્રત્યય. **દા.ત.** रेखा प्रमाणमस्य = रेखामात्रम् ।

D પ્રસિદ્ધ અર્થમાં चञ्चु, चण પ્રત્યય.
દા.ત. विद्यया वित्तः = विद्याचञ्चुः । विद्याचणः ।

E સંજાત અર્થમાં इत પ્રત્યય **દા.ત.** तारकाणि संजातानि अस्य इति तारकितम् नभः । एवं मण्डितः । ઈત્યાદિ....

F પ્રકારમાં I સમાનતા અર્થે जातीय પ્રત્યય. **દા.ત.** पटुजातीयः ।

II સંખ્યાથી था, विध પ્રત્યય. **દા.ત.** सर्वेण प्रकारेण सर्वथा । सर्वविधः ।

III સર્વનામથી धा પ્રત્યય. **દા.ત.** एकेन प्रकारेण = एकधा।

G વિપ્સા, અતિ અર્થમાં शस् પ્રત્યય. **દા.ત.** बहुशः । कोटीशः ।

H પ્રચુર / પ્રધાન અર્થમાં मय પ્રત્યય. **દા.ત.** शाकमयं भोजनम् ।

I નિંદા અર્થમાં पाश પ્રત્યય. **દા.ત.** निन्द्यः छान्दसः = छान्दसपाशः ।

J પ્રશંસા અર્થે ક્રિયાપદથી રૂપ પ્રત્યય. **દા.ત.** सुष्ठु पचति = पचतिरूपम् ।

K કંઈક ન્યૂનતા અર્થમાં कल्प, देश्य, देशीय પ્રત્યય.
દા.ત. पटुकल्पः । आचार्यदेशीयः । विद्वद्देश्यः ।

❀ સ્વામિત્વ દર્શક બીજા પ્રત્યયો ❀

૧) अ પ્રત્યય **દા.ત.** जटा अस्य अस्ति इति जटः ।

૨) र પ્રત્યય **દા.ત.** मधु अस्ति अस्मिन् इति मधुरः । एवं खरः ।

૩) इक પ્રત્યય દા.ત. माया अस्ति अस्मिन् = मायिकः ।

૪) इन् પ્રત્યય દા.ત. बर्हाणि सन्ति अस्य = बर्हिणः ।

૫) आलु પ્રત્યય દા.ત. हृदयं अस्ति इति हृदयालुः ।

કદાચિત્ અન્ય અર્થમાં આવે. દા.ત. शीतं न सहते इति शीतालुः ।

સપ્તમી અર્થમાં

૧. સર્વનામથી त्र પ્રત્યય દા.ત. अस्मिन् इति अत्र । एवं तत्र । सर्वत्र ।

૨. કાલ અર્થમાં दा પ્રત્યય દા.ત. कस्मिन् काले इति कदा ।

एवं सदा, तदा ઈત્યાદિ...

પંચમી વિભક્તિના અર્થમાં

૧. શબ્દથી तस् પ્રત્યય દા.ત. देवात् इति देवतः । एवं ततः । मालातः ।

૨. वत् પ્રત્યય ક્રિયાસંબંધી સમાનતા કે સદશતા બતાવવા અર્થમાં.

દા.ત. चैत्रस्य इव = चैत्रवत् । विधिवत् વગેરે

૩. सात् પ્રત્યય વસ્તુમાં પૂર્ણ પરિવર્તન થઈ જાય અથવા તેની સાથે એકમેક થઈ જાય ત્યારે લાગે. દા.ત. कृत्स्नं शस्त्रं अग्निः संपद्यते इति अग्निसात् भवति ।

एवं आत्मसात् । भस्मसात् करोति । राजसात् ।

વિશેષ નિયમો :-

1 ધાતુને इन् પ્રત્યય લાગે.

A આગળ કોઈ નામ ન હોય :-

अनुसरति इत्येवं शीलः = अनुसारी [अनुसारिन्]।

तिष्ठतीत्येवं शीलः = स्थायिन् ।

B આગળ કોઈ નામ હોય :-

तुरगमनुसरति = तुरगानुसारी । स्थण्डिलं शेते = स्थण्डिलशायी ।

2 ધાતુને સ્વભાવના અર્થમાં वर પ્રત્યય.

ईष्टे इत्येवं शीलः ईश्वरः । एवं... जित्वरः, नश्वरः, स्थावरः ઈત્યાદિ

3 આ જ અર્થમાં र પ્રત્યય.

हिनस्ति इत्येवं शीलः हिंस्रः। शोभते इत्येवं शीलः=शुभ्रः, नम्रः, दीप्रः વગેરે.

❀ નામસાધિત ધાતુ ❀

કેટલીકવાર 'તુલ્ય આચરણ' આદિ અર્થમાં નામને 'य' પ્રત્યય લાગી નામધાતુ બને છે અને આત્મનેપદમાં રૂપ થાય છે.

દા.ત. चिंतामणिरिव आचरति = चिंतामणीयते ।

ક્યારેક य લાગ્યા વિના જ પરસ્મૈપદના પ્રત્યય લાગે.

દા.ત. जलमिवाचरति = जलति ।

❀ અનિયમિત રૂપો :-

1 भू = પૃથ્વી [સ્ત્રી.]

પ્ર.→	भूः	भुवौ	भुवः
દ્વિ.→	भुवम्	"	"
તૃ.→	भुवा	भूभ्याम्	भूभिः
ચ.→	भुवे, भुवै	"	भूभ्यः
પં.→	भुवः, भुवाः	"	"
ષ.→	" , "	भुवोः	भुवाम्, भूनाम्
સ.→	भुवि, भुवाम्	"	भूषु
સંબો.→	भूः !	भुवौ !	भुवः !

2 दन्त = દાંત [પુ.]

પ્ર.→	दन्तः	दन्तौ	दन्ताः
દ્વિ.→	दन्तम्	"	दन्तान्, दतः
તૃ.→	दन्तेन, दता	दन्ताभ्याम्, दद्भ्याम्	दन्तैः, दद्भिः
ચ.→	दन्ताय, दते	" , "	दन्तेभ्यः, दद्भ्यः
પં.→	दन्तात्, दतः	" , "	" , "
ષ.→	दन्तस्य, दतः	दन्तयोः, दतोः	दन्तानाम्, दताम्
સ.→	दन्ते, दति	" , "	दन्तेषु, दत्सु
સંબો.→	दन्त !	दन्तौ !	दन्ताः !

ધાતુઓ

➤ ગણ - ૧ - આત્મનેપદ :-

गर्ह् = નિન્દા કરવી [*To Condemn*]

घु = અવાજ કરવો [*To Make Noise*]

जृम्भ् = બગાસું ખાવું [*To Yawn*]

वि+जृम्भ् = વિકસિત થવું [*To Blossom*]

➤ ગણ - ૧ - પરસ્મૈપદ :-

ग्रस् = ગળી જવું [*To Swallow*]

आ+वह् = લાવવું [*To Bring*]

શબ્દો

➤ પુલ્લિંગ :-

परलोक = પરલોક [*Next Birth*]

नास्तिक = નાસ્તિક [*An Atheist*]

वैद्य = વૈદ [*Physician*]

अमृत = અમૃત [*Nectar*]

बलभद्र = બલભદ્રમુનિ

बुद्ध = ગૌતમ બુદ્ધ

वर्ग = સમૂહ [*Group*]

➤ સ્ત્રીલિંગ :-

त्रिशला = ત્રિશલા માતા

वामा = વામા માતા
चिकित्सा = રોગનો ઉપચાર [*Treatment*]
उपमा = ઉપમા [*Comparison*]
भू = પૃથ્વી [*Earth*]

➤ **વિશેષણ :-**

अतिरिक्त = જૂદું [*Different*]
अदृष्टमूलपर्यन्त = અનન્ત [*Infinite*]
नव = નવું [*New*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

संवेदन = સંવેદન, અનુભવ [*Experience*]
कटुफल = કડવા ફલ [*Bitter Result*]
पण्य = કરિયાણું [*Commodity*]
मूल्य = મૂલ્ય [*Worth/Price*]
कण्ठ = ગળુ [*Throat*]
हट्ट = દુકાન, બજાર [*Shop*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. पृथ्वी - पानीय - पावक - पवन - गगनातिरिक्तः नाऽस्ति जीवः परलोकयायीति नास्तिका मन्यन्ते ।
2. तन्न, सुखदुःखसंवेदनकार्यात्मा शरीरातिरिक्तः परलोकगामी च विद्यते ।
3. त्रैशलेयो महावीरो वामेयश्च पार्श्वनाथः - एतौ द्वावपि जिनौ अस्माकं कल्याणं कुरुताम् ।
4. भवन्ति हि महात्मानो गुर्वाज्ञाभङ्गभीरवः ।
5. ज्ञानं मददर्पहरं माद्यति, यस्तेन तस्य को वैद्यः ? ।
अमृतं यस्य विषायते, तस्य चिकित्सा कथं क्रियते ? ॥
6. सुखावहो धर्मस्सदा, विषया असुखावहाः क्षणं सुखदायिनोऽपि परम्परया कटुफलायन्ते ।
7. बलभद्रमुनिप्रभावेण अस्मिन् वने हिंस्रा अपि पशवो न शत्रुं हिंसन्ति । न जिघांसन्त्यपि ।
8. संसारोऽयं अदृष्टमूलपर्यन्तनामा नगरोऽस्ति, युक्तञ्चेदं यतोऽस्मिन् संसारे देवलोकादिस्थानानि प्रासादायन्ते ।
9. नवनवजन्ममार्गाः हट्टमार्गायन्ते, विविधसुखदुःखानि पण्यायन्ते, तदनुरूपं मूल्यायन्ते बहुविधपुण्यपापानि ।

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. શીલના પ્રભાવથી અગ્નિ પણ **પાણી થાય છે,** [અહીં अग्निः जलायते કે जलति આ પ્રમાણે પ્રયોગો કરવા] સાપ પણ **માળા થાય છે,** વાઘ પણ **હરણ થાય છે.**
2. તથા પર્વત પણ **પથ્થર થઈ જાય છે,** ઝેર પણ **અમૃત થાય છે,** વિઘ્ન પણ **મહોત્સવ થઈ જાય છે.** અરે ! જંગલ પણ **પોતાના ઘર જેવું બની જાય છે.**
3. પુણ્ય અને પાપ જ **પરલોકમાં આવનારા** છે, પૈસો વગેરે નહીં.

4. **બુદ્ધના અનુયાયીઓ** પણ જૈનોના સિદ્ધાંતને સ્વીકારે છે.
5. **કવર્ગના શબ્દો કંઠથી ઉત્પન્ન થનારા** છે તથા **તવર્ગના શબ્દો દાંતથી ઉત્પન્ન થનારા** છે.
6. **હેમચંદ્રાચાર્યજીની** વાર્તાઓમાં ઉપમાઓ અત્યંત સુંદર હોય છે.
7. આ ગ્રન્થ **પ્રાચીન** આચાર્યે રચેલ છે.
8. તે જ જ્ઞાન સાચું છે, જેને મેળવીને જીવ વધારે **નમવાના સ્વભાવવાળો** થાય છે.
9. અનંત ઉપકારી મહાવીર પરમાત્માને **કરોડો વખત** નમસ્કાર હો !

[3] નીચેના શબ્દોને ઓળખો :-

નં.	તદ્ધિત	મૂળશબ્દ	અર્થ	નં.	તદ્ધિત	મૂળશબ્દ	અર્થ
1.	वैयाकरण			6.	मानसिक		
2.	द्वात्रिंशद्द्वात्रिंशिका			7.	पुरातन		
3.	नैमित्तिक			8.	दयालु		
4.	शैत्य			9.	शोभतेरूपम्		
5.	मासिक						

[4] (A) નામ સાધિત ધાતુઓ ઓળખો :-

1. राजायते – ______
2. कुबेरायते – ______
3. कुञ्जरायते – ______
4. मन्दरति – ______
5. उपायनायते – ______
6. पर्णति – ______
7. पुत्रायते – ______
8. उपलति – ______
9. शवायते – ______

[B] જાતે નામસાધિત ધાતુઓ બનાવો :-

1. नगर – ______
2. सर्प – ______
3. सङ्केत – ______
4. धान्य – ______
5. आपण – ______
6. दुःख – ______
7. वदन – ______
8. श्वभ्र – ______
9. मोदक – ______

[5] રૂપ ઓળખાવો :- [ઈચ્છાદર્શક છે કે પ્રેરક તે પણ જણાવો.]

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	કાળ	સાદો અર્થ	પુરુષ	વચન	બાકીના બે રૂપ
1.	अतिस्तीर्षिष्यतम्						
2.	जिजरिषितास्मः						
3.	क्षोभयाञ्चकृव						
4.	चिखादिषति						
5.	अविविदिषिष्यताम्						

પાઠ - ૨૯

અનિયમિત રૂપો

મિત્રો ! આપણે દરેક પાઠમાં એક બે અનિયમિત રૂપો જોતા જ આવ્યા છીએ. બાકીના બધાં રૂપો હવે એક સાથે અહીં જોઈ લઈએ. રૂપ ગોખ્યા છે અને રૂપ જ ગોખવાના છે તે નીચેના નિયમો માત્ર સમજી લે તો પણ ચાલે. નિયમોને ગોખવાની જરૂર નહીં. રૂપો જરૂર ગોખવા !

➤ **અનિયમિત રૂપના નિયમો :- गोपा = ગોવાળ [પુ.]**

પ્રત્યયો વ્યંજનાન્તનામ પ્રમાણે

પ્ર. ➔	गोपा	गोपौ	गोपाः
દ્વિ. ➔	गोपाम्	”	गोपः
તૃ. ➔	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
ચ. ➔	गोपे	”	गोपाभ्यः
પં. ➔	गोपः	”	”
ષ. ➔	”	गोपोः	गोपाम्
સ. ➔	गोपि	”	गोपासु
સં. ➔	गोपाः !	બાકીની પ્રથમા વિભક્તિની જેમ	

गोपा શબ્દની જેમ विश्वपा, धूम्रपा, शङ्खध्मा, सोमपा, बलदा વગેરે આ કારાંત પુલ્લિંગના રૂપો કરવા.

➤ શ્રીના રૂપ પ્રમાણે धी, भ्रू વગેરે ધાતુ સાધિત સ્ત્રીલિંગ નામના તથા सुधी (સ્ત્રીલિંગ)ના રૂપ કરવા.

➤ सखि ના પહેલાં છ રૂપ ☛ सखा, सखायौ, सखायः ।
सखायाम्, सखायौ, सखीन् । બાકીના રૂપ पति શબ્દ પ્રમાણે.

➤ अवी, तरी, तन्त्री, लक्ष्मी તથા प्रधी વગેરે દીર્ઘ ई કારાંત શબ્દોને પ્રથમા એકવચનમાં स् નિત્ય લાગે. અર્થાત્ વિસર્ગ કાયમ રહે. બાકીના રૂપો नदी પ્રમાણે થાય.
अवीः, अव्यौ, अव्यः ઈત્યાદિ....

➤ **सुधी = શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિવાળો [પુ.]**

૧	सुधीः	सुधियौ	सुधियः	૫	सुधियः	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
૨	सुधीम्	”	”	૬	”	सुधियोः	सुधियाम्
૩	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः	૭	सुधियि	”	सुधीषु
૪	सुधिये	”	सुधीभ्यः	૮	सुधि - सुधी !		

નપું. લિંગમાં सुधि (હ્રસ્વ) થઈ वारि જેવા રૂપ થાય.

દા.ત. सुधि, सुधिनी, सुधीनि ।

તૃતીય વિ. એ. વ. થી સ્વરાદિ પ્રત્યયો પર વિકલ્પે પુલ્લિંગ જેવા રૂપ થાય.

દા.ત. सुधिना કે सुधिया ।

I પ્રથમાન્ત સિવાયની વિભક્તિથી જેનો વિગ્રહ થઈ શકે તેવો સમાસ થયેલો હોય તથા II પૂર્વપદમાં નામ કે ઉપસર્ગ હોય III ઉત્તરપદ ધાતુ સાધિત નામ હોય અને IV તે શબ્દ અસંયુક્ત પછી इ, ई કે उ, ऊ કારાન્ત હોય તો સ્વરાદિ પ્રત્યયો પર તે इ, ई કે उ, ऊ નો ક્રમશઃ य्, व् થાય. **દા.ત.** प्रधी, प्रध्यौ प्रध्यः ।

જો ઉપરોક્ત મુજબ સામાસિક પદ ન હોય અથવા સંયુક્ત વ્યંજન પછી इ, ई કે उ, ऊ કારાંત શબ્દહોય તો इ, ई નો इय्, उ, ऊ નો उव् થાય.

તથા वर्षाभू, पुनर्भू ને છોડીને भू અંતવાળા શબ્દોમાં પણ उव् થાય છે.

દા.ત. અસામાસિક પદમાં नीः, नियौ, नियः ।

સંયુક્ત પર सुश्रीः, सुश्रियौ, सुश्रियः ।

➤ वर्षाभू - દેડકો [પુ.]

૧	वर्षाभूः	वर्षाभ्वौ	वर्षाभ्वः
૨	वर्षाभ्वम्	”	”
૩	वर्षाभ्वा	वर्षाभूभ्याम्	वर्षाभूभिः
૪	वर्षाभ्वे	”	वर्षाभूभ्यः
૫	वर्षाभ्वः	”	”
૬	”	वर्षाभ्वोः	वर्षाभ्वाम्
૭	वर्षाभ्वाम्	”	वर्षाभूषु
૮	वर्षाभू !		

➤ स्वयंभू -ઈશ્વર [પુ.]

૧	स्वयंभूः	स्वयंभुवौ	स्वयंभुवः
૨	स्वयंभुवं	”	”
૩	स्वयंभुवा	स्वयंभूभ्याम्	स्वयंभूभिः
૪	स्वयंभुवे	”	स्वयंभूभ्यः
૫	स्वयंभुवः	”	”
૬	”	स्वयंभुवोः	स्वयंभुवां
૭	स्वयंभुवि	”	स्वयंभूषु
૮	स्वयंभू !		

➤ पपी - સૂર્ય [પુ.]

पपीः	पप्यौ	पप्यः
पपीम्	”	पपीन्
पप्या	पपीभ्याम्	पपीभिः
पप्ये	”	पपीभ्यः
पप्यः	पपीभ्याम्	पपीभ्यः
”	पप्योः	पप्याम्
पप्यि	”	पपीषु
पपी !		

આ રીતે ययी વગેરે દીર્ઘ ई કારાંતના રૂપ કરવા

'अस्थि' ના રૂપ પ્રમાણે दधि - सक्थि વગેરેના રૂપો કરવા.

તૃતીયા એક વચનથી સ્વરાદિ પ્રત્યય પર

अस्थि ☛ अस्थन् सक्थि ☛ सक्थन्

दधि ☛ दधन् अक्षि ☛ अक्षन्

આદેશ થાય છે. અને राजन् પ્રમાણે રૂપો થાય છે.

➤ क्रोष्टु = શિયાળ [પુ.]

१	क्रोष्टा	क्रोष्टारौ	क्रोष्टारः	તા.ક. સંબોધન દ્વિવચન અને બહુ વચન સર્વત્ર પ્રથમ વિભક્તિ દ્વિવચન અને બહુવચન તુલ્ય હોય છે.
२	क्रोष्टारम्	"	क्रोष्टून्	
३	क्रोष्ट्रा - क्रोष्टुना	क्रोष्टुभ्याम्	क्रोष्टुभिः	
४	क्रोष्ट्रे- क्रोष्टवे	"	क्रोष्टुभ्यः	
५	क्रोष्टुः - क्रोष्टोः	"	"	
६	" "	क्रोष्ट्रोः, क्रोष्ट्वोः	क्रोष्टूनाम्	
७	क्रोष्टरि - क्रोष्टौ	" , "	क्रोष्टुषु	
८	क्रोष्टर् - क्रोष्टो !			

➤ ग्रामणी = નેતા [પુ.]

ग्रामणीः	ग्रामण्यौ	ग्रामण्यः
ग्रामण्यम्	"	"
ग्रामण्या	ग्रामणीभ्याम्	ग्रामणीभिः
ग्रामण्ये	"	ग्रामणीभ्यः
ग्रामण्यः	"	"
"	ग्रामण्योः	ग्रामण्याम्
ग्रामण्याम्	"	ग्रामणीषु
ग्रामणीः !		

આ પ્રમાણે सेनानी વગેરે नी અંતવાળાના રૂપ કરવા.

➤ रै = સંપત્તિ [સ્ત્રી.]

राः	रायौ	रायः
रायम्	"	"
राया	राभ्याम्	राभिः
राये	"	राभ्यः
रायः	"	"
"	रायोः	रायाम्
रायि	"	रासु
राः !		

આ પ્રમાણે ऐ કારાંત શબ્દના રૂપો કરવા. गो ના રૂપ પ્રમાણે द्यो વગેરે તમામ ओ કારાંત નામના રૂપ કરવા.

➤ औ કારાંત નામ

ग्लौ - ચંદ્રમા [પુ.]

ग्लौः	ग्लावौ	ग्लावः
ग्लावम्	"	"
ग्लावा	ग्लौभ्याम्	ग्लौभिः
ग्लावे	"	ग्लौभ्यः
ग्लावः	ग्लौभ्याम्	ग्लौभ्यः
"	ग्लावोः	ग्लावाम्
ग्लावि	"	ग्लौषु
ग्लौः !		

આ રીતે नौ વગેરે औ કારાંત શબ્દના રૂપ કરવા.

पूषन्, वृत्रहन् વગેરે શબ્દોમાં अर्यमन् પ્રમાણે સમજવું.

1 वृत्रहन् માં अ न લોપાય ત્યારે न નો ण् થાય. **દા.ત.** वृत्रहन् + इ = वृत्रहणि ।

2 अ લોપાય ત્યારે ह् નો घ्न થાય. **દા.ત.** वृत्रहन् + अस् = वृत्रघ्नः ।

श्वन्, युवन् અને मघवन् નો દ્વિ. વિ. બહુવ. સ્વરાદિ પ્રત્યયો પર ક્રમશઃ शुन्, यून् અને मघोन् આદેશ થાય.

દા.ત. તૃતીયાથી સપ્તમી સુધીના એક વચનના રૂપ.

शुना शुने शुनः शुनः शुनि

यूना यूने यूनः यूनः यूनि

मघोना मघोने मघोनः मघोनः मघोनि

मथिन्, ऋभुक्षिन् ના રૂપો पन्थान् પ્રમાણે કરવા પરન્તુ ऋभुक्षिन् માં પ્રથમ પાંચ પ્રત્યયમાં न् ઉમેરાય નહીં. **દા.ત.** ऋभुक्षा ऋभुक्षाणौ ऋभुक्षाणः ।

ऋभुक्षाणम् ऋभुक्षाणौ ।

→ प्राच् ના પહેલા પાંચ રૂપ આ પ્રમાણે प्राङ् प्राञ्चौ प्राञ्चः

प्राञ्चम् प्राञ्चौ ।

આ પ્રમાણે प्रत्यच्, उदच्, अवाच्, सम्यच्, तिर्यच्, વગેરેના રૂપો સમજવા.

બાકીના સ્વરાદિ પ્રત્યયો પર प्रत्यच् → प्रतीच्, उदच् → उदीच्

सम्यच् → समीच्, तिर्यच् → तिरश्च् આદેશ થાય.

દા.ત. દ્વિતીયા વિભક્તિ બહુવચન प्रत्यच् + अस् = प्रतीचः ।

આ જ પ્રમાણે उदीचः ઈત્યાદિ...

સ્ત્રીલિંગમાં રૂપો :-

* प्राच् → प्राची * सम्यच् → समीची
* अवाच् → अवाची * प्रत्यच् → प्रतीची
* तिर्यच् → तिरश्ची * उदच् → उदीची

આ બધાંના नदी જેવા રૂપો કરવા.

Note : प्राच् શબ્દ પૂજાર્થક હોય તો બીજા સ્વરાદિ પ્રત્યયો પર પણ ञ् લાગે

દા.ત. प्राच् + अस् = प्राञ्च् + अस् = प्राञ्चः ।

નપું. માં રૂપ

प्राक् / प्राग् प्राची प्राञ्चि બાકીનું રૂપ પુ. પ્રમાણે. એ જ રીતે तिर्यच् વગેરેના રૂપો કરવા.

दीर्घाहन् (ઉનાળો) પુલ્લિંગના પહેલા છ રૂપ

दीर्घाहाः दीर्घाहणौ दीर्घाहणः, दीर्घाहणम् दीर्घाहणौ दीर्घाह्णः ।

શેષ રૂપો अहन्... જેવા કરવા **દા.ત.** दीर्घाह्णा ઈત્યાદિ

→ पूर्व, अपर, अवर, दक्षिण, पर, उत्तर, अधर, स्व સર્વનામ તરીકે આવે છે.

દા.ત. पूर्वस्मै, अपरस्मिन् ।

પરંતુ.... ઉપરોક્ત શબ્દો જ્યારે કાલ, દિશા, સ્થાન કે પુરુષનો સંબંધ બતાવતા હોય, તથા अन्तर् નો અર્થ અંદરનું (अन्तःवास) હોય ત્યારે વિકલ્પે સર્વનામ તરીકે આવે છે. **દા.ત.** पूर्वे - पूर्वस्मिन् । अपरे - अपरस्मिन् ।

➤ पूर्व = पूर्व દિશા		
पूर्वः	पूर्वौ	पूर्वाः, पूर्वे
पूर्वम्	”	पूर्वान्
पूर्वेण	पूर्वाभ्याम्	पूर्वैः
पूर्वाय - पूर्वस्मै	”	पूर्वेभ्यः
पूर्वात् - पूर्वस्मात्	”	”
पूर्वस्य	पूर्वयोः	पूर्वेषाम् पूर्वाणाम्
पूर्वे - पूर्वस्मिन्	”	पूर्वेषु

આ રીતે અપર વગેરેના રૂપ કરવા.

अन्य, अन्यतर, कतर-कतम, यतर-यतम, ततर-ततम, एकतर-एकतम, વગેરે तर-तम અંતવાળા શબ્દો સંખ્યાવાચી સર્વનામ બને.

અને ત્યારે નપુંસક પ્રથમા અને દ્વિતીયા વિભક્તિ એકવચનમાં અંતે त्, द्, ઉમેરાય. **દા.ત.** अन्यत् - द् । अन्यतरत् - द् ।

➜ चरम, अल्प, कतिपय અને अर्ध શબ્દના પ્ર. વિ. બ. વ. માં વિકલ્પે जिन જેવા રૂપ થાય. **દા.ત.** चरमाः - चरमे । अल्पाः - अल्पे । नेम શબ્દમાં પણ તે પ્રમાણે થાય છે. **દા.ત.** नेमे - नेमाः ।

➜ वाह् અંતવાળા નામોમાં દ્વિ. વિ. બહુવ. થી સ્વરાદિ પ્ર. પૂર્વે वाह् નો પૂર્વના अ સાથે મળી 'औह्' આદેશ થાય.

દા.ત. विश्वौहे, विश्वौहः .... इत्यादि ।

➤ विश्ववाह् = વિશ્વનો રક્ષક [પુ.]

विश्ववाट्-ड्	विश्ववाहौ	विश्ववाहः
विश्ववाहम्	”	विश्वौहः
विश्वौहा	विश्ववाड्भ्याम्	विश्ववाड्भिः
विश्वौहे	”	विश्ववाड्भ्यः
विश्वौहः	”	”
”	विश्वौहोः	विश्वौहाम्
विश्वौहि	”	विश्ववाट्सु
विश्ववाट्-ड् !		

આ પ્રમાણે वाह् અંતવાળાના રૂપો કરવા.

➤ उशनस् – શુક્રાચાર્ય [પુ.] આ શબ્દના રૂપ चन्द्रमस् પ્રમાણે થાય. પરન્તુ પ્ર. વિ. એ. વ. માં વિસર્ગ ન લાગે. **દા.ત.** उशना ।

➤ तुरासाह् + વ્યંજનાદિ પ્રત્યય
= तुराषाट् – ड् + વ્યંજનાદિ પ્રત્યય

દા.ત. तुराषाड्भिः, ...भ्यः ઈત્યાદિ.

➤ जरा, निर्जर + સ્વરાદિ પ્રત્યય
= વિકલ્પે जरस्, निर्जरस् + સ્વરાદિ પ્રત્યય

દા.ત. जरा ➜ जरसा / जरया ।

શેષ પ્રત્યય પર जरा ના शाला પ્રમાણે રૂપ થાય.
निर्जर ના जिन પ્રમાણે રૂપ થાય.

➤ अर्वन् – ઘોડો [પુ.]		
अर्वा	अर्वन्तौ	अर्वन्तः
अर्वन्तम्	”	अर्वतः
अर्वता	अर्वद्भ्याम्	अर्वद्भिः
अर्वते	”	अर्वद्भ्यः
अर्वतः	”	”
”	अर्वतोः	अर्वताम्
अर्वति	”	अर्वत्सु
अर्वन् !		

નીચેના શબ્દોમાં પ્રથમ પાંચ પ્રત્યય છોડીને શેષ સ્વરાદિ પ્રત્યય પર વિકલ્પે આદેશ થાય છે.

★ सानु (પુ. નપું.) स्नु આદેશ, રૂપ પુ. માં गुरु જેવા થાય. નપું. માં मधु જેવા થાય.

★ दन्त (પુ.) दत् આદેશ, રૂપ मरुत् જેવા થાય. [= દાંત]

★ पृतना (સ્ત્રી.) पृत् આદેશ, રૂપ सरित् જેવા થાય. [= સેના]

★ पाद (પુ.) पद् આદેશ, રૂપ विद् જેવા થાય. [= પગ]

★ असृज् (નપું.) असन् આદેશ, રૂપ नामन् જેવા થાય. [= લોહી]

★ आस्य (નપું.) आसन् આદેશ, રૂપ नामन् જેવા થાય. [= મોઢું]

★ उदक (નપું.) उदन् આદેશ, રૂપ नामन् જેવા થાય. [= પાણી]

★ दोस् (પુ.+નપું.) दोषन् આદેશ, નપું. રૂપ नामन् જેવા થાય. [= દોષ]
પુ. રૂપ राजन् જેવા થાય.

★ शकृत् (નપું.) शकन् આદેશ, રૂપ नामन् જેવા થાય. [= વિષ્ટા]

★ निशा (સ્ત્રી.) निश् આદેશ, રૂપ विश् જેવા થાય. [= રાત્રી]

★ मास (પુ.) मास् આદેશ, રૂપ चन्द्रमस् જેવા થાય. [= મહિનો]

★ मांस (નપું.) मान्स् આદેશ, રૂપ पयस् જેવા થાય. [= માંસ]

★ नासिका (સ્ત્રી.) नस् આદેશ, રૂપ मनस् જેવા થાય. [= નાક]

★ हृदय (નપું.) हृद् આદેશ, રૂપ विद् જેવા થાય. [= હૃદય]

मास्, मान्स् શબ્દનો स् વ્યંજન પ્રત્યય પછી લોપાય પરન્તુ सु પ્રત્યય પર લોપ ન થાય. मास् → माभ्याम् ।

सु → माःसु – मास्सु । मान्स् → मान्भ्याम् । मान्सु

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧-પરસ્મૈપદ :-**

उत् +लष् = ઉલ્લસિત થવું [*To be Excited*]

अनु + गम् = અનુસરવું [*To Follow*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

पृथ्वीनाथ = રાજા [*King*]

तीर्थनाथ = તીર્થંકર [*God*]

मराल = હંસ [*Swan*]

मानस = માનસરોવર

शूकर = ભૂંડ [*Pig*]

कण्डूराजन् = કંડૂરાજા ['राजन्' પ્રમાણે રૂપ]

जन्मिन् = જન્મ લેનારા, જીવો ['शशिन्' પ્રમાણે રૂપ] [*Living Beings*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

विष्टा = વિષ્ટા [*Excrement*]

➤ **વિશેષણ :-**

आदिम = પહેલું [*First*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

ऐरावतक्षेत्र = ઐરાવત ક્ષેત્ર

भरतक्षेत्र = ભરત ક્ષેત્ર

महाविदेहक्षेत्र = મહાવિદેહક્ષેત્ર

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. महापुंमासो गर्भस्था अपि लोकोपकारिणः ।
2. पूर्वकर्मानुसारिणी हि जन्मिनां धीः ।
3. पथि महामुनिं दृष्ट्वा उल्लसितो कण्डूराजा ।
4. उपादेया शास्त्र-लोकोभयव्यवहारानुगा हि गीः ।
5. आदिमं पृथ्वीनाथमादिमं निष्परिग्रहम् ।
   आदिमं तीर्थनाथञ्च, ऋषभस्वामिनं स्तुमः ॥
6. न सा दीक्षा न सा भिक्षा, न तद्दानं न तत्तपः ।
   न तद्ध्यानं न तन्मौनं, दया यत्र न विद्यते ॥
7. दया लज्जा क्षमा श्रद्धा, प्रज्ञा त्यागः कृतज्ञता ।
   एते यस्य गुणाः सन्ति गृहस्थो मुख्य उच्यते ॥
8. सुधीः प्रमादं परित्यजेत्, ग्लौरिव निर्मलहृदयधारी च भवेत् ।

9. मज्जत्यज्ञ: किलाज्ञाने, विष्टायामिव शूकर: ।
ज्ञानी निमज्जति ज्ञाने, मराल इव मानसे ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. આ જંબૂદ્વીપમાં ઉત્તર દિશામાં ઐરાવતક્ષેત્ર આવેલ છે, દક્ષિણ દિશામાં ભરતક્ષેત્ર છે અને વચ્ચે મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે.
2. શુભ દિવસે વામા માતાએ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને જન્મ આપ્યો.
3. દિવસે દહીં ખા, રાત્રે નહીં.
4. કૂતરાના પગમાંથી લોહી નીકળ્યું હતું.
5. ૨૦ ગાયને બે ગોવાળો લઈ જાય છે.
6. તેને વીણા અત્યંત ગમે છે.
7. જે માંસને ખાય છે તે જુવાનીમાં જ ઘરડો થઈ જાય છે.
8. ગરીબોને પૈસાના દાનથી તેણે ઘણું પુણ્ય ભેગું કર્યું.
9. હે મિત્ર ! સ્વયંભૂ એવા મહાવીર ભગવાન આપણા હૃદયમાં જ છે તેને તું જો ! બહાર શા માટે જુવે છે ?

[3] રૂપ ઓળખાવો :-

નં.	રૂપ	મૂળશબ્દ	લિંગ	વિભક્તિ	વચન	અર્થ	બાકીના બે રૂપ
1.	उदञ्चि						
2.	उभयस्मात्						
3.	क्रोष्टुना						
4.	ग्लावाम्						
5.	गोप:						
6.	दिवि						
7.	धिया						
8.	द्यवाम्						
9.	नौभ्याम्						

[4] આપેલ માહિતી મુજબ રૂપ પૂરો :-

નં.	વિભક્તિ / વચન	पाद्	पुंस्	पृतना	सुधी	भू	पथिन्	पति	सखि	स्त्री
1.	1/2									
2.	2/1									
3.	3/2									
4.	4/3									
5.	5/1									
6.	6/3									
7.	7/1									
8.	8/2									
9.	2/3									

[5] આપેલ રૂપ મુજબ તેની આજુબાજુના અન્ય શબ્દોના તેવા જ રૂપો બનાવો :-

નં.	रै	गो	युवन्	ग्रामणी	मास्	विश्वपा	श्वन्	श्री	हृदय
1.	राया								
2.		गवे							
3.			युवभिः						
4.				ग्रामण्याम्					
5.					मासोः				
6.						विश्वपः			
7.							श्वभ्यः		
8.								श्रीषु	
9.									हृदयानि !

OOO

પાઠ - ૩૦

યઙન્ત & યઙ્લુબન્ત

यङ् પ્રત્યય

નવ ગણના કોઈપણ વ્યંજનાદિ એકસ્વરી ધાતુના પુનરાવર્તનના અર્થમાં કે આધિક્યના અર્થમાં આ પ્રકારના રૂપો થાય.

अट्, अश्, ऋ, ऊर्णु આ ધાતુંઓના પણ આ પ્રમાણે રૂપો થાય.

દા.ત. अट् = अटाट्यते ।

બધાય રૂપો આત્મનેપદમાં જ થાય.

આત્મનેપદી यङन्त

1 ધાતુમાં કર્મણિ પ્રયોગની જેમ બધા ફેરફાર થયા પછી પ્રત્યય લાગે.

દા.ત. दा → दीय । नी → नीय । स्मृ → स्मर्य । पृ → पूर्य ।

2 घ्रा - ध्मा ધાતુના आ નો ई થાય. અને હ્રસ્વ ऋ નો री થાય.

દા.ત. घ्रा → घ्रीय → ध्मा → ध्मीय → कृ → क्रीय ।

3 કર્મણિ મુજબ સંપ્રસારણ થાય છે અને शास् નું शिष्, प्याय् નુ पी થાય છે. તથા ઉપાંત્ય इ, उ, ऋ, लृ વાળા र्, ल् કારાંત ધાતુઓનો સ્વર દીર્ઘ થાય.

4 સામાન્ય નિયમ મુજબ દ્વિરુક્તિ થાય. સ્વરાદિમાં પછીના વ્યંજનની દ્વિરુક્તિ થાય. દ્વિરુક્તિના इ, उ નો ગુણ થાય અને अ નો आ થાય.

पुनः पुनः भवति અથવા अतिशयेन भवति = बोभूयते ।

पुनः पुनः पचति = पापच्यते । ऋ → अरार्यते । कृ → चेक्रीयते ।

व्यच् → विच्य, विविच्य – वेविच्यते ।

5 अम्, अन् અંતવાળા ધાતુમાં દ્વિરુક્તિના अ પછી न् લાગે છે. અને अ નો आ થતો નથી.

દા.ત. यम् → यम्य, ययम्य, यंयम्यते ।

जन् → जंजन्यते - जञ्जन्यते ।

6 चर्, फल्, जप्, जभ्, दह्, दंश्, भञ्ज्, पश् ધાતુમાં પણ નિયમ (૫) લાગે.

चर् → चंचूर्यते - चञ्चूर्यते । जप् → जंजप्यते / जञ्जप्यते

7 वञ्च्, स्रंस्, ध्वंस्, भ्रंस्, कस्, पत्, पद्, स्कन्द् ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ પછી नी લાગે છે. અને अ નો आ ન થાય.

દા.ત. वञ्च् → वनीवच्यते । पत् → पनीपत्यते

8 (મૂળધાતુ કે સંપ્રસારણથી) ઉપાંત્યે ऋ, लृ વાળા ધાતુઓમાં દ્વિરુક્તિ પછી री લાગે છે. अ નો आ થતો નથી.

દા.ત. ग्रह् → जरीगृह्यते । वृत् → ववृत्य, वरीवृत्यते ।

9 આ પ્રત્યય પછી રૂપો ચોથો ગણ આત્મનેપદ પ્રમાણે થાય છે.

દા.ત. बुध् → बोबुध्यते, अबोबुध्यत, बोबुध्यताम्, बोबुध्येत, बोबुधिता, अबोबुधिष्ट, बोबुधिष्यते, अबोबुधिष्यत, बोबुधिषीष्ट, बोबुधांचक्रे ।

❁ यङ्लुबन्त (પરસ્મૈ) ❁

ઘણીવાર य પ્રત્યયનો લોપ થાય છે. સામાન્ય નિયમ મુજબ દ્વિરુક્તિ થાય છે. દ્વિરુક્તિ इ, उ નો ગુણ અને अ નો આ થાય છે. દા.ત. दा → दादा ।

भू → बोभू નિયમ (૫ + ૭) અહીં લાગે.

➤ **વિશેષ નિયમ** - ૧. ઉપાંત્યે હ્રસ્વ ऋ કારાંત ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ अ પછી र्, रि, કે री લાગે. દા.ત. वृत् → वर्वत्, वरिवृत् કે वरीवृत् ।

૨. ઉપાંત્યે હ્રસ્વ लृ કારાંત ધાતુમાં દ્વિરુક્તિના अ પછી ल्, लि કે ली લાગે છે.
દા.ત. क्लृप् → चल्क्लृप्, चलिक्लृप, चलीक्लृप् ।

૩. આના રૂપ ત્રીજો ગણ પરસ્મૈપદ પ્રમાણે.

રૂપો :- भू - 1/P

વર્તમાનકાળ			હ્યસ્તન ભૂતકાળ		
बोभोमि बोभवीमि	बोभूवः	बोभूमः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूम
बोभोषि बोभवीसि	बोभूथः	बोभूथ	अबोभोः अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
बोभोति बोभवीति	बोभूतः	बोभवति	अबोभोत् अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभवुः

આજ્ઞાર્થ			વિધ્યર્થ		
बोभवानि	बोभवाव	बोभवाव	बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयाम
बोभूहि	बोभूतम्	बोभूत	बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
बोभोतु–बोभवीतु	बोभूताम्	बोभुवतु	बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

શ્વસ્તન ભવિષ્યકાળ

बोभवितास्मि	बोभवितास्वः	बोभवितास्मः
बोभवितासि	बोभवितास्थः	बोभवितास्थ
बोभविता	बोभवितारौ	बोभवितारः

સામાન્ય ભવિષ્યકાળ

बोभविष्यामि	बोभविष्याव:	बोभविष्याम:
बोभविष्यसि	बोभविष्यथ:	बोभविष्यथ
बोभविष्यति	बोभविष्यत:	बोभविष्यन्ति

ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ

अबोभविष्यम्	अबोभविष्याव	अबोभविष्याम
अबोभविष्य:	अबोभविष्यतम्	अबोभविष्यत
अबोभविष्यत्	अबोभविष्यताम्	अबोभविष्यन्

આશીર્વાદાર્થ

बोभूयासम्	बोभूयास्व	बोभूयास्म
बोभूया:	बोभूयास्तम्	बोभूयास्त
बोभूयात्	बोभूयास्ताम्	बोभूयासु:

પરોક્ષ ભૂતકાળ

बोभवांचकार/चकर	बोभवांचकृव	बोभवांचकृम
बोभवांचकर्थ	बोभवांचक्रथु:	बोभवांचक्र
बोभवांचकार	बोभवांचक्रतु:	बोभवांचक्रु:

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧૦-ઉભયપદ :-**

उप+अर्ज्=ઉપાર્જન કરવું [*To Acquire*]

➤ **ગણ -૧-આત્મનેપદ :-**

मुद् = ખુશ થવું [*To Be Happy*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

शम = ક્ષમા [*Pardon*]
मद्य = દારૂ [*Alcohol*]
आजि = લડાઈ [*War*]
चूत = આંબો [*Mango*]
वर = વરદાન [*Boon*]
स्तम्भ = થાંભલો [*Pole*]
प्रचार = ફેલાવો [*Expansion*]
हय = ઘોડો [*Horse*]
विस्मय = વિસ્મય [*Wonder*]
भट = સૈનિક [*Soldier*]
शुल्क = કર, મૂલ્ય [*Tax*]
संधि = સમાધાન, મિત્રતા [*Compromise*]
अणु = નાનામાં નાનો કણ [*Atom*]
केश = વાળ [*Hair*]
कलाप = સમૂહ [*Gothering*]

युग = ૫ વર્ષ [*Time Period of 5 yrs.*]

महार्णव = મહાસાગર [*Ocean*]

संदेह = શંકા [*Doubt*]

पक्ष = પાંખ [*Wing*]

वसन्त = વસન્ત [*Spring*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

दुष्कार्य = ખરાબ કામ [*Evil Deed*]

कालचक्र = ૧ ઉત્સર્પિણી + ૧ અવસર્પિણી [*Wheel of time*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

तृष्णा = તૃષ્ણા [*Desire*]

➤ **વિશેષણ :-**

पर = શ્રેષ્ઠ [*Noble*]

मत्त = ઉન્મત્ત થયેલો [*Intoxicated*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. सीतामन्विष्यमाणो रामो लक्ष्मणेन सहाटाट्यते ।
2. स सज्जनं नेनिन्दाञ्चक्रे, अतस्तस्य जिह्वारोग उदपद्यत ।
3. नरीनृत्ये, अनरीनृत्ये, नरीनृत्यै, नरीनृत्येय, नरीनृतिताहे, नरीनृतिष्ये, अनरीनृतिष्ये, नरीनृतिषीय इत्यादीनि नृद्धातोः रूपाणि विद्यन्ते ।
4. दुष्कार्यकरणकाले वयं जेह्रीयामहै, सत्यञ्च बाभाष्यामहै, गुणिनो दृष्ट्वा मोमुद्यामहै, सद्गुणगिरिं रोरुह्यामहै ।
5. सद्गुरुं सेसेव्यामहै, ज्ञानामृतं पेपीयामहै, दानं देदीयामहै, सत्यं जरीगृह्यामहै, सर्वेषु गुणान् लोलोक्यामहै ।
6. गोशालकः स्वोपार्जितपापकर्मवशाद् भवान्तरेऽपि शस्त्रेणाऽग्निना वा मेम्रीयिष्यते ।
7. शक्राः श्रीवीरं नोनूयाञ्चक्रिरे । स्थूलभद्रं चतुरशीतिकालचक्रं यावत् सर्वे नोनूयिष्यन्ति ।
8. शम एव परं तीर्थम्, शम एव परं तपः ।
शम एव परं ज्ञानम्, शमो योगः परस्तथा ॥
9. मद्यमत्तो न जानाति, स्वजनान्यन्यजनानि च,
न शत्रुं नैव मित्रञ्च, न कलत्रं न मातरम् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તેઓએ ગુરુ પાસેથી આત્માને **અત્યંત સારી રીતે જાણ્યો.**
2. મારે તૃષ્ણાને **અત્યંત છેદી નાંખવી જોઈએ.**
3. ભગવાન મહાવીરે બ્રાહ્મણને આપવા માટે વસ્ત્ર **ફાડી નાંખ્યું.**
4. ચંદ્ર ઊગે છતે સમુદ્ર **અત્યંત ખળભળશે.**

5. વસંત ઋતુમાં વૃક્ષો ઉપર ફૂલો **ઉત્પન્ન થશે** અને લોકોના મનમાં આનંદ **ઉત્પન્ન થશે.**
6. જો તું ગુરુને **વારેવારે વંદીશ** તો તારો અહંકાર **અત્યંત નાશ પામશે.**
7. તું **વારેવારે** નમસ્કાર મહામંત્રને **જપ !**
8. तत्याज्ये, अतत्याज्ये, तत्याज्यै, तत्याज्येय, तातजिताहे, तातजिष्ये, अतातजिष्ये, तातजिषीय, तातजाञ्चक्रे વગેરે त्यज् ધાતુના રૂપો જાણવા.
9. અજ્ઞાન જીવોના વિવેકને **અત્યંત હણે છે.**

[3] **ખૂટતી વિગત પૂરો :-**

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	પુરુષ	વચન	કાળ	સાદો અર્થ	બાકીના બે રૂપ
1.	अजरीजृम्भिष्येथाम्						
2.	शाश्लाघ्येरन्						
3.	सासह्यामहै						
4.	दोदुहितासे						
5.	अजोहूयत						
6.	जाजक्ष्यावहे						
7.	बेभीयिष्येते						
8.	देधीयिषीध्वम्						
9.	बेभ्रीयाञ्चक्रे						

[4] **યઙન્ત રૂપ બનાવો :-** [વર્તમાનકાળ તૃતીય પુરુષ એકવચન]

1. क्रुध् - ______ 2. कुप् - ______ 3. द्विष् - ______
4. सिच् - ______ 5. घुष् - ______ 6. निज् - ______
7. क्री - ______ 8. अश् - ______ 9. कृ - ______

[5] **રૂપ પૂરો :-**

1.	अमरीमृजिष्ये	___	___
	___	___	___
	___	___	___

2.	___	चोक्षुभ्यावहे	___
	___	___	___
	___	___	___

3.	___	___	बाबध्येमहि
	___	___	___
	___	___	___

અદ્યતન ભૂતકાળ [Part - I]

નિયમો :- [અદ્યતન ભૂતકાળમાં ઘણાં નિયમો અને જુદા - જુદા ભાંગાઓ છે. અહીં તે બધા નિયમો આપ્યા છે જ. છતાં વાંચન માટે આ બધું યાદ રાખવું તે સામાન્ય ક્ષયોપશમવાળા વિદ્યાર્થીઓ માટે ઘણું કઠિન છે. તેઓ માટે **એક શોર્ટ પદ્ધતિ** આ પ્રમાણે છે – 'अ' ત્રણ કાળમાં આવે - હ્યસ્તન ભૂતકાળ, ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ તથા અદ્યતન ભૂતકાળ. તેમાં હ્યસ્તન ભૂતકાળ અને ક્રિયાતિપત્ત્યર્થ તો તમે ભણી જ ગયા છો. તે સિવાય જે રૂપ 'अ' વાળું હોય તે અદ્યતનનું છે એમ ઓટોમેટીક ખબર પડી જ જાય.

દા.ત. (૧) अगच्छत्, अगमिष्यत्, अगमत् [અ. ભૂ.]

(૨) असिञ्चत्, असेक्ष्यत्, असिचत् ઈત્યાદિ...

નિયમો અને પ્રત્યયો એક વાર વાંચી અને સમજી ચોક્કસ જશો.]

➤ ચોવીસ કલાકમાં થઈ ગયેલી ક્રિયાનું સૂચક રૂપ તે અદ્યતન ભૂતકાળનું રૂપ.

દા.ત. सोऽगमत् = તે ગઈકાલે ગયો. [હ્યસ્તન ભૂતકાળ, પરોક્ષ ભૂતકાળની જગ્યાએ અદ્યતન ભૂતકાળ વાપરી શકાય છે.]

અદ્યતનમાં તમામ ધાતુઓ સાત પ્રકારમાં વિભાજિત થયેલ છે.

(૧) **૧લો પ્રકાર** - આ પ્રકાર માત્ર પરસ્મૈપદી છે इ (गा), स्था, पा, भू, दा, धा (दा- धा અંગવાળા दे, दो, धे વગેરે પણ) આ ધાતુઓ અવશ્ય તથા घ्रा, धे, शो, सो, छो વિકલ્પે પ્રથમ પ્રકારમાં આવે.

(૨) **૨જો પ્રકાર** - ख्यातीर्यती વાળી કારિકાના પરસ્મૈપદી, આત્મનેપદી કે ઉભયપદી ધાતુઓ અવશ્ય આવે. તથા 'श्वयति जीर्यति' કારિકાના ધાતુઓ વિકલ્પે આવે. અને વિકલ્પે ૪થા/૫મા માં જાય. તથા 'रुचिर्घुटिरुटि' કારિકાના આત્મનેપદી (૨૫) ધાતુઓનો આ પ્રકારમાં સમાવેશ થાય છે.

(૩) **૩જો પ્રકાર** - દશમા ગણના ધાતુ, અનેક સ્વરી ધાતુ, કેટલાક સાધિત ધાતુ, અને कम्, श्रि, द्रु, स्रु ધાતુ અવશ્ય આવે.

તથા धे, श्वि આ બે ધાતુ વિકલ્પે આવે.

(૪) **૬ઠ્ઠો પ્રકાર** - ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારમાં નહીં આવેલા आ કારાંત ધાતુ તથા यम्, रम् (वि,आ, परि ઉપસર્ગ સહિત) અને नम् ધાતુ આવે. આ પ્રકાર માત્ર પરસ્મૈપદી છે.

Note :- यम् ધાતુ उप કે उद् ઉપસર્ગ યુક્ત હોય તો ૪થા પ્રકારમાં આવે.

(૫) **૭મો પ્રકાર** - 'दृश्' ધાતુને છોડીને श्, स्, ष् અને ह् અંતમાં હોય તેવા ધાતુઓ અને अ–आ સિવાયનો સ્વર ઉપાંત્યે હોય તેવા અનિટ્ ધાતુઓ આ પ્રકારમાં આવે.

I 'दृश्' ધાતુ ચોથા પ્રકારમાં આવે છે. II मृश्, स्पृश्, कृष् (૧ પ./૬ ઉ.) વિકલ્પે આવે.

(૬) **૪થો પ્રકાર** - ઉપરોક્ત પાંચ પ્રકારમાં ન આવેલા તમામ અનિટ્ ધાતુઓ આવે.

(૭) **૫મો પ્રકાર** - ઉપરોક્ત પાંચ પ્રકારમાં ન આવેલા તમામ સેટ્ ધાતુઓ આવે.

પ્રથમ પ્રકાર

પ્રત્યયો :- પરસ્મૈપદ

अम्	व	म
स्	तम्	त
त्	ताम्	उस्

(૧) આ પ્રકારના ધાતુના આત્મનેપદી રૂપ ચોથા કે પાંચમા પ્રકાર પ્રમાણે થાય.

(૨) भू ધાતુના કર્મણિ રૂપ પાંચમાં પ્રકાર પ્રમાણે થાય.

(૩) दा, धा, स्था અને अधि + इ ના રૂપ ચોથા પ્રકાર પ્રમાણે.

(૪) 'उस्' પ્રત્યય પૂર્વે ધાતુના आ નો લોપ થાય. स्था ➔ अस्थुः ।

(૫) भू ધાતુમાં 'उस्' ના બદલે 'अन्' લાગે છે. અને સ્વરાદિ પ્રત્યય પૂર્વે 'व्' ઉમેરાય છે. **દા.ત.** 'भू' ➔ अ + भू + व् + अन् = अभूवन् ।

(૬) 'इ' ધાતુનો 'गा' આદેશ થાય છે. **દા.ત.** 'इ' ➔ अगात् ।

દ્વિતીય પ્રકાર

પ્રત્યયો :-

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
अम्	व	म	इ	वहि	महि
स्	तम्	त	थाः	इथाम्	ध्वम्
त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

૧ 1. દરેક ધાતુ પર अ લાગ્યા બાદ પ્રત્યય લાગે.

દા.ત. क्रुध् ➔ अ + क्रुध् + अ + त् = अक्रुधत् ।

2. 'अ' થી શરૂ થતાં પ્રત્યય પર આ 'अ' લોપાય.

દા.ત. 'क्रुध्' ➔ अ + क्रुध् + अ + अम् = अक्रुधम् ।

3. વાદિ, માદિ પ્રત્યય આવે તો अ નો आ થાય.

દા.ત. क्रुध् ➔ अक्रुधाव । अक्रुधाम ।

૨. I ધાતુના સ્વરની ગુણ કે વૃદ્ધિ ન થાય. **દા.ત.** अक्रुधम् ।

પરન્તુ II દીર્ઘ–હ્રસ્વ 'ऋ' કારાંત તથા 'दृश्' ધાતુમાં ગુણ થાય છે.

દા.ત. 'ऋ' ➔ आरम् । 'सृ' ➔ असरत् । 'दृश्' ➔ अदर्शत् ।

૩. ધાતુના ઉપાંત્ય અનુનાસિકનો લોપ થાય છે. **દા.ત.** भ्रंश् ➔ अभ्रशत् ।

૪. ધાતુના થતા આદેશ :-

ધાતુ	આદેશ	ઉદાહરણ	ધાતુ	આદેશ	ઉદાહરણ
अस् (૪ ગણ)	अस्थ्	आस्थत्	शास्	शिष्	अशिषत्
ख्या	ख्य	अख्यत्	श्वि	श्व	अश्वत्
पत्	पप्त	अपप्तत्	ह्वे	ह्व	अह्वत्-त
वच्	वोच्	अवोचत्			

૫. ધાતુના ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારમાં થતા રૂપ.

★ लिप्, सिच्, ह्वे આત્મનેપદ ધાતુના રૂપ બીજા/ચોથા પ્રકાર પ્રમાણે થાય.
દા.ત. लिप् → अलिपत - अलिप्त ।

★ शक् આત્મનેપદીના રૂપ ચોથા /પાંચમા પ્રકાર જેવા થાય.
દા.ત. अशकिष्ट । अशक्त ।

★ विद् આત્મનેપદીના રૂપ ચોથા / પાંચમા પ્રકાર જેવા થાય.
દા.ત. अवेदिष्ट / अवित्त ।

★ विष् આત્મનેપદીના રૂપ સાતમા પ્રકાર જેવા થાય. **દા.ત.** अविक्षत ।

★ लुप् આત્મનેપદીના રૂપ ચોથા પ્રકાર જેવા થાય. **દા.ત.** अलुप्त ।

ख्यातीर्यती કારિકાના ધાતુઓ

○ ख्या, ऋ, सृ, ह्वे, शक्, उच्, मुच्, वच्, सिच्, लुट्, पत्, क्लिद्, क्ष्विद्, मद्, विद्, शद्, सद्, स्विद्, ऋध्, क्रुध्, क्षुध्, ग्रुध्, रध्, शुध्, सिध्, आप्, कुप्, गुप्, दिप्, युप्, रुप्, लिप्, लुप्, सृप्, क्षुभ्, तुभ्, नभ्, लभ्, क्लम्, क्षम्, गम्, तम्, दम्, भ्रम्, शम्, श्रम्, सम्, कृश्, नश्, भृश्, भ्रश्, वृश्, तुष्, तृष्, दुष्, विष्, पुष्, प्लुष्, रिष्, रुष्, विष्, वुष्, व्युष्, शिष्, शुष्, हृष्, अस्, कुस्, घस्, जस्, तस्, दस्, बस्, बिस्, ब्युस्, मस्, मुस्, यस्, वस्, विस्, वुस्, शास्, द्रुह्, मुह्, स्निह्, स्नुह् ।

કુલ ૮૭ ધાતુઓ છે. અવશ્ય દ્વિતીય પ્રકારમાં આવે છે.

श्वयतीजीर्यति કારિકાના ધાતુઓ

○ श्वि, जृ, ग्रुच्, ग्लुच्, ग्लुञ्च, म्रुच्, म्लुच्, रिच्, विच्, शुच्, निज्, युज्, विज्, स्फुट्, चुत्, च्युत्, श्रुत्, श्चुत्, श्च्युत्, क्षुद्, छिद्, छृद्, तृद्, बुन्द्, भिद्, रुद्, स्कन्द्, बुध्, रुध्. तृप्, दृप्, स्तम्भ्, दृश्, श्लिष्, घुष्, उह्, तुह्, दुह्, बृह् ।

કુલ ૩૯ ધાતુઓ છે. વિકલ્પે દ્વિતીય પ્રકારમાં આવે છે.

રુચિ–ઘુટિ કારિકાના ધાતુઓ

○ रुच्, घुट्, रुट्, लुट्, लुठ्, द्युत्, वृत्, श्वित्, श्विद्, स्यन्द्, मिद्, स्विद्, वृध्, शृध्, क्लृप्, क्षुभ्, तुभ्, नभ्, शुभ्, स्रंभ्, भ्रश्, भ्रंश्, ध्वंस्, भ्रंस्, स्रंस् ।

કુલ **૨૫** ધાતુઓ છે. બીજા પ્રકારમાં પરસ્મૈપદમાં આવે છે.

નોંધ :- 'मा' અવ્યય આવે ત્યારે અદ્યતન ભૂતકાળના अ નો લોપ થઈ જાય છે.

દા.ત. मा प्रतिबन्धं कृथाः ।

રૂપો :- પ્રકાર - ૧ [માત્ર - પરસ્મૈપદ]

इ (2/P) = જવું

अगाम्	अगाव	अगाम
अगाः	अगातम्	अगात
अगात्	अगाताम्	अगुः

घ्रा (1/P) = સૂંઘવું

अघ्राम्	अघ्राव	अघ्राम
अघ्राः	अघ्रातम्	अघ्रात
अघ्रात्	अघ्राताम्	अघ्रुः

પ્રકાર - ૨

अस् (4/P)

आस्थम्	आस्थाव	आस्थाम
आस्थः	आस्थतम्	आस्थत
आस्थत्	आस्थताम्	आस्थन्

कुप् (4/P)

अकुपम्	अकुपाव	अकुपाम
अकुपः	अकुपतम्	अकुपत
अकुपत्	अकुपताम्	अकुपन्

सिच् (6/U)

असिचे	असिचावहि	असिचामहि
असिचथाः	असिचेथाम्	असिचध्वम्
असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

ह्वे (1/U)

अह्वे	अह्वावहि	अह्वामहि
अह्वथाः	अह्वेथाम्	अह्वध्वम्
अह्वत	अह्वेताम्	अह्वन्त

ધાતુઓ

➤ **ગણ-૧ - ઉભયપદ :-** निर् + जि = જીતી લેવું. [*To Win*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

प्रमोद = આનંદ [*Happiness*]

दम = ઈન્દ્રિયોનું દમન [*Control*]

ब्रह्मन् = બ્રહ્મા ['आत्मन्' પ્રમાણે રૂપ]

विनमि = વિનમિ રાજા

विरागिन् = વૈરાગી [*Detached*] ['शशिन्' પ્રમાણે રૂપ]

विष्णु = વિષ્ણુ

हर = શંકર

नमि = નમિરાજા

वैताढ्य = વૈતાઢ્ય પર્વત

मल्ल = પહેલવાન [*Wrestler*]

➤ **વિશેષણ :-**

निखिल = સઘળું [*Everything*]

धारक = ધારણ કરનાર [*Bearer*]

➤ **અવ્યય :-**

वै = પાદપૂર્તિ માટે [*Expletive*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. वन्द्यास्ते मदनुजाः, व्रजेयम् वन्दितुमिति विमृश्य यावदेकं पादम् अचालयत् तावत् बाहुबलिः केवलज्ञानमापत् ।
2. महावीरजिनस्य निर्वाणवार्तां श्रुत्वा भृशं चिखेद श्रीगौतमो गणधरः ।
3. संसारं, धनं, परिवारादिकञ्च त्यक्त्वा स दीक्षामगृह्णात् ।
4. प्रसन्नीभूतो देवोऽवग् – तव पुत्रो भविष्यति ।
5. जम्बूकुमारः कलत्रादीन् सर्वान् अजहात् ।
6. महाज्ञानं भवेद्यस्य, लोकालोकप्रकाशकम् ।
   महादया दमो ध्यानं, महादेवः स उच्यते ॥
7. रागद्वेषौ महामल्लौ, दुर्जयौ येन निर्जितौ ।
   महादेवं तु तं मन्ये, शेषा वै नामधारकाः ॥
8. महाक्रोधो महामानम्, महामाया महामदः ।
   महालोभो हतो येन, महादेवः स उच्यते ॥
9. यस्य निखिलाश्च दोषा न सन्ति सर्वे गुणाश्च विद्यन्ते ।
   ब्रह्म वा विष्णुर्वा हरो जिनो वा नमस्तस्मै ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તું શોક ન કર.
2. ગૌતમસ્વામીએ મહાવીર ભગવાનને પૂછ્યું.
3. વિરાગી શાલિભદ્રે ક્યાંય પણ આનંદ ન મેળવ્યો.
4. ચારિત્ર પાળી તેણે દેવલોકને મેળવ્યો.
5. ભગવાન વીતરાગ હતા એટલે ક્યારેય પણ ન તો ભગવાન ખુશ થયા કે ગુસ્સે થયા.
6. વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર નમિરાજા અને વિનમિરાજાએ રાજ કર્યું.
7. 'વનસ્પતિ જીવ છે' – એ પ્રમાણે સિદ્ધ થયું.
8. પાર્શ્વનાથ ભગવાને તો ઉપસર્ગ કરનારા કમઠ દેવને પણ ક્ષમા આપી.
9. તારો રોગ નાશ પામ્યો તેથી અમે ખુશ થયા.

નોંધ :– અદ્યતન ભૂતકાળ ન કર્યો હોય તો પણ આ પાઠ અવશ્ય કરવો. જેણે અદ્યતન ભૂતકાળ માટેની વિશેષ પ્રેક્ટિસ કરવી છે તેણે 'પ્રયોગ મંદિરમ્' પુસ્તક જોવું.

[3] **ખૂટતી વિગતો પૂરો :-**

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	સાદો અર્થ	પુરુષ/ વચન	પ્રત્યય	પ્રકાર	તેની લાઈનના બીજા બે રૂપ
1.	अकुपः						
2.	अक्रुधाम						
3.	अपुषतम्						
4.	अनेशत						
5.	असिचध्वम्						
6.	अमुहाम						
7.	अलुभम्						
8.	अक्षुभन्						
9.	अमुचताम्						

[4] **અદ્યતન રૂપ બનાવો :-** [પ્રથમ પુરુષ એકવચન]

1. सिध् - ____ 2. रुष् - ____ 3. क्षम् - ____

4. लुप् - ____ 5. अस् - ____ 6. सृ - ____

7. क्लम् - ____ 8. दम् - ____ 9. तम् - ____

[5] **રૂપ પૂરો :-**

1.			
	____	अश्रमाव	____
	____	____	____
	____	____	____

2.			
	____	____	____
	____	____	____
	अशमत्	____	____

3.			
	____	____	____
	____	____	____
	____	____	असिधन्

OOO

અદ્યતન ભૂતકાળ - [Part - II]

તૃતીય પ્રકાર

★ પ્રત્યયો બીજા પ્રકાર મુજબ.

૧ I દ્વિરુક્તિ થાય. II ધાતુને अ લાગે.

III ધાતુના અંત્ય इ, उ નો ક્રમશઃ इय्, उव् થાય છે.

દા.ત. श्रि → अशिश्रियम् ।

IV ધાતુના અંત્ય ओ નો લોપ થાય છે. **દા.ત.** द्रु → अदुद्रुवम् ।

૨ 1. દશમા ગણના તથા પ્રેરક ધાતુના અંગમાંથી अय નો લોપ થાય છે.

દા.ત. 'भू' → भावयति = भाव् બને.

2. દીર્ઘ સ્વર હ્રસ્વ થાય. **દા.ત.** भाव् = भव् જો એમાં ए, ऐ હોય તો 'इ' થાય. અને ओ, औ હોય તો उ થાય. પછી દ્વિરુક્તિ થાય.

દા.ત. 'चुर्' → चोरय - चोर् - चुर् - चुचुर्

3. દ્વિરુક્તિ પછીનો વર્ણ લઘુ હોય તો દ્વિરુક્તિના अ નો इ થાય. (લઘુ=પોતે હ્રસ્વ સ્વર હોય અને પછી સંયુક્ત વ્યંજન ન હોય તો. ગુરુ–પોતે દીર્ઘ હોય અથવા પછીનો વ્યંજન સંયુક્ત હોય તો હ્રસ્વ પણ ગુરુ બને.)

દા.ત. भव् → बभव् , बिभव् ।

4. દ્વિરુક્તિની આગળ કે પાછળ ગુરુ સ્વર ન હોય અથવા દ્વિરુક્તિનો સ્વર ગુરુ ન હોય તો દ્વિરુક્તિનો સ્વર દીર્ઘ થાય. **દા.ત.** बिभव - बीभव - अबीभवत् ।

પરન્તુ 'एज्' → एजज् - ऐजिजत् અહિં દીર્ઘ ન થાય.

'स्पन्द्' → पस्पन्द् - अपस्पन्दत् અહીં પછીનો સ્વર ગુરુ હોવાથી નિયમ ત્રણ અને પોતે ગુરુ હોવાથી નિયમ ચોથો લાગશે નહિ.

स्खल् = चस्खल = अचिस्खलत् ।

5. સ્વરાદિ ધાતુમાં સ્વર પછીના વ્યંજનની સ્વર સહિત દ્વિરુક્તિ કરવી.

દા.ત. 'अट्' → आटिटत् ।

A સ્વરાદિ ધાતુમાં સ્વર પછીનો વ્યંજન સંયુક્ત હોય અને તેમાં પ્રથમ વર્ણ न्, द्, र्, ब् હોય તો તેની દ્વિરુક્તિ ન કરતા પાછળના વ્યંજનની દ્વિરુક્તિ કરવી.

દા.ત. 'अर्ह्' → अर्हह्–अर्जह्–अर्जिह् = आर्जिहत् ।

'उब्ज्' → औब्जिजत् । 'उन्द्' → उन्दद्–उन्दिद् = औन्दिदत् ।

6. હ્રસ્વ/દીર્ઘ 'उ' અંતે હોય તેવા ધાતુમાં દ્વિરુક્તિ પછી अ કે आ અંતે હોય તેવા

ઔષ્ઠ્ય, અંતસ્થ કે ज् વ્યંજન હોય તો દ્વિરુક્તિનો 'उ' ન થતા इ થાય. એ સિવાયના उ કારાંત ધાતુમાં દ્વિરુક્તિનો સ્વર 'उ' થાય.

દા.ત. 'कु' → कावय - काव - कव - चकव = अचूकवत् ।
'नू' → अनूनवत् । પરન્તુ 'भू' → अबीभवत् ।
'पू' → अपीपवत्। 'लू' → अलीलवत् ।

અપવાદ स्रु, श्रु, द्रु, प्रु, प्लु, च्यु ધાતુમાં વિકલ્પે इ કે उ થાય છે.

દા.ત. 'स्रु' → असिस्रवत् । असुस्रवत् ।
'श्रु' → श्राव्-श्रव्-शश्रव् = अशिश्रवत् । अशुश्रवत् ।

7. अ નો 'इ' થવાના અપવાદો

I कथ्, वर्, शठ्, रच्, स्पृह्, सूच्, मृग्, ध्वन्, अर्थ्, पार्, गद्, वर्ण्, शप् આટલા ધાતુઓમાં अ નો इ વગેરે ફેરફાર ન થાય.

દા.ત. 'कथ्' → अचकथत् । 'ध्वन्' → अदध्वनत् ।
'वर्' → अववरत् ।

II स्मृ, दृ, त्वर्, प्रथ्, म्रद्, स्तृ, स्पृश् ધાતુના દ્વિરુક્તિમાં अ નો इ ન થાય. તેમજ સ્વર દીર્ઘ પણ ન થાય. **દા.ત.** 'स्मृ → असस्मरत् ।
'दृ' → अददरत् । 'म्रद्' → अमम्रदत् ।

III गण् ધાતુમાં વિકલ્પે ફેરફાર થાય. **દા.ત.** अजीगणत् । अजगणत् ।

IV वेष्ट्, चेष्ट् ધાતુમાં વિકલ્પે 'इ' લાગે.

દા.ત. 'वेष्ट्' → अववेष्टत्, अविवेष्टत् ।

8. भ्राज्, भाष्, भास्, दीप्, जीव्, मील्, पीड्, कण्, चण्, रण्, बण्, भण्, श्रण्, हठ्, ह्वे, लुप्, लुट्, लुठ् વગેરે ધાતુઓમાં ઉપાંત્ય સ્વર વિકલ્પે હ્રસ્વ થાય છે. **દા.ત.** 'भ्राज्' → अबिभ्रजत् । अबभ्राजत् ।

9. शास्, एज्, काश्, क्रीड्, क्षीब्, खाद्, खेल्, ढौक्, ताय्, दाश्, देव्, नाथ्, प्रोद्, बाध्, याच्, योध्, राध्, राज्, लाध्, लेप्, लोक्, लोच्, वेप्, वेल्, श्लाघ्, श्लोक्, सेक्, सेव्, हेष्, सेव्, सार्, वास्, निवास् વગેરે ધાતુઓમાં ઉપાંત્યસ્વર હ્રસ્વ થાય છે.

દા.ત. 'शास' → अशशासत् । एज् → एजिजत् ।

10. ह्वे, स्वप् માં સંપ્રસારણ થાય. 'श्वि'માં વિકલ્પે સંપ્રસારણ થાય.

દા.ત. अशिश्वयत् । अशूशवत् । अजूहवत्-अजुहावत् ।

11. ધાતુના ઉપાંત્ય હ્રસ્વ 'ऋ' નો ગુણ વિકલ્પે ન થાય. અર્થાત્ હ્રસ્વ 'ऋ' વિકલ્પે કાયમ રહે. અને દીર્ઘ ॠ વિકલ્પે હ્રસ્વ થાય છે.

દા.ત. 'वृत्' → वर्तय् = वर्त् કે वृत् ।

દ્વિરુક્તિ થતા ववर्त् કે वृवृत् થાય. ववर्त्, अववर्तत् । वृवृत्-ववृत्-विवृत् = अवीवृतत् । 'कृत्' → कीर्त्, अचिकीर्तत् । કે कृत् → अचीकृतत् ।

12. આદેશ થઈને થતાં રૂપો

पा નું अपीप्यत् । स्था નું પ્રેરક स्थापय થઈને अतिष्ठिपत् ।

घ्रा નું अजिघ्रपत् । अजिघ्रिपत् ।

अधि + इ (ભણવું) નું अध्यापिपत् । अध्यजीगपत् ।

अधि + इ (યાદ રાખવું) નું अध्यजीगमत् । ईर्ष्य નું ऐर्षिष्यत्-ऐर्ष्यियत् ।

ऊर्णु નું और्णूनवत् । चकास् નું अचीचकासत् - अचचकासत् ।

द्युत् નું अदुद्युतत् । स्फुर् નું अपुस्फुरत् ।

રૂપો :- **ત્રીજો પ્રકાર**

પરસ્મૈપદ **दण्ड्** **આત્મનેપદ**

अददण्डम्	अददण्डाव	अददण्डाम	अददण्डे	अददण्डावहि	अददण्डामहि
अददण्डः	अददण्डतम्	अददण्डत	अददण्डथाः	अददण्डेथाम्	अददण्डध्वम्
अददण्डत्	अददण्डताम्	अददण्डन्	अददण्डत	अददण्डेताम्	अददण्डन्त

અદ્ય. ત્રીજા પ્રકારમાં અનિયમિત રૂપો

वेष्ट् = अववेष्टत्, अविवेष्टत्
चेष्ट् = अचचेष्टत्, अचिचेष्टत्
स्वप् = असुषुपत्
स्पर्श् = अपस्पर्शत्
वृत् = अवीवृतत्, अववर्तत्
कृत् = अचीकृतत्, अचिकीर्तत्
रच् = अररचत्
वस् = अववसत्

कथ् = अचकथत्
गण् = अजीगणत्, अजगणत्
स्तन् = अतस्तनत्
गद् = अजगदत्
पत् = अपपतत्
शास् = अशशासत्

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૬ - ઉભયપદ :-**

नि+विश् = બેસવું, નિવેશ કરવો. [*To sit*]

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :-**

प्र + चल् = પ્રયાણ કરવું [*To Begin*]

➤ **ગણ - ૯ - ઉભયપદ :-**

वि+ज्ञा = વિશેષ રીતે જાણવું [*To Know*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

अपत्य = દીકરો [*Son*]

अजितनाथ = અજિતનાથ ભગવાન

याम = પ્રહર

कार्पटिक = સંન્યાસી, ભટકનાર [*Saint*]

गाङ्गेय = ગાંગેય રાજા

विचित्रवीर्य = વિચિત્રવીર્ય રાજા
यूथ = સમૂહ [*Group*]
नाद = ગર્જના [*Roar*]
कृतान्त = યમરાજ, મોત [*Death*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

यामिनी = રાત્રિ [*Night*]
रति = આનંદ [*Happiness*]

➤ **વિશેષણ :-**

पश्चिम = છેલ્લું [*Last*]
क्षुद्र = ક્ષુદ્ર, તુચ્છ [*Negligible*]
प्रबुद्ध = જાગેલ, બોધ પામેલ [*Awake*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. भरतो मरुदेवीमातरं व्यजिज्ञपत् ।
2. अजितनाथजिनः प्रजाः स्वापत्यमिवाऽपीपलत् ।
3. यामिन्याः पश्चिमे यामे, स सुप्तः स्वप्नमैक्षत ।
   अन्यकार्पटिकानाञ्च, प्रबुद्धस्तमचीकथत् ॥
4. नैमित्तिकाः प्रचिचलिषूनां राज्ञां शकुनान्यजीगणत् ।
5. भृशं विरागी श्रीस्थूलिभद्रः प्रमदासु धनेषु अमात्यपदव्यां वा न क्वापि रतिं अवीविदत् ।
6. गाङ्गेयः स्वानुजं विचित्रवीर्यं राज्ये न्यवेशयत् ।
7. गजसुकुमालोऽतीव मोक्षमपस्पृहत् ।
8. सिंहो वनेऽजगर्जत् तं श्रुत्वा पलायिता मृगाः । तद्वद् भगवद्देशनाऽपि क्षुद्रमृगयूथसंत्रासनसिंहनादोऽस्ति ।
9. न काऽप्यवस्था न च कोऽपि कालः,
   न कोऽपि देशः, न च केऽपि जीवाः।
   न वस्तु किञ्चित् तदिहाऽस्ति लोके,
   जीयेत यैरेव रिपुः कृतान्तः ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. ગણધરોએ દ્વાદશાંગીને રચી.
2. ગોશાળો દુર્ગતિમાં પડ્યો.
3. ભગવાન મહાવીરે છેલ્લી દેશના સોળ પહોર સુધી કહી.
4. કુમારપાળ રાજાએ હિંસા કરનારને દંડ્યો.
5. પ્રભુભક્તિ સ્વરૂપ પાણીથી તેણે પોતાના આત્માનું પ્રક્ષાલન કર્યું.
6. સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિજીએ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વર્ણવ્યા.
7. પીડિત થયેલા બાળકોને માતાએ સાંત્વના આપી.

8. મેં આદિનાથ ભગવાનની પૂજા કરી.
9. શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ તત્ત્વને ચિંતવ્યું અને તેનો સાર મેળવ્યો.

[3] ખૂટતી વિગતો પૂરો :-

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	પુરુષ	વચન	પ્રત્યય	સાદો અર્થ	તેની લાઈનના બીજા બે રૂપ
1.	अचिचिन्तत्						
2.	अददण्डतम्						
3.	अपिपीडम्						
4.	अपुपूजत						
5.	अववर्णाव						
6.	अचूचुरतम्						
7.	अजूघुषाम						
8.	अतीतड:						
9.	अबुभूषाव						

[4] રૂપ લખો :- [અ. ભૂ. તૃ. પુ. એ. વ.]

1. अर्च् - ____ | 2. गण् - ____ | 3. रच् - ____
4. प्रथ् - ____ | 5. स्पृह् - ____ | 6. वञ्च् - ____
7. वर्ज् - ____ | 8. अर्प् - ____ | 9. सान्त्व् - ____

[5] રૂપ પૂરો :-

1.

____	____	____
अबभक्ष:	____	____
____	____	____

2.

____	____	अररचाम
____	____	____
____	____	____

3.

____	____	____
अममृगथा:	____	____
____	____	____

OOO

પાઠ - 33

અદ્યતન ભૂતકાળ [Part - III]

ચતુર્થ પ્રકાર

પ્રત્યયો :-

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
सम्	स्व	स्म	सि	स्वहि	स्महि
सीः	स्तम्	स्त	स्थाः	साथाम्	ध्वम्
सीत्	स्ताम्	सुः	स्त	साताम्	सत

પંચમ પ્રકાર

પ્રત્યયો :-

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
इषम्	इष्व	इष्म	इषि	इष्वहि	इष्महि
ईः	इष्टम्	इष्ट	इष्ठाः	इषाथाम्	इध्वम्
ईत्	इष्टाम्	इषु	इष्ट	इषाताम्	इषत

ચતુર્થ / પંચમ પ્રકારના સામાન્ય નિયમો

(૧) અન્ય પાંચ પ્રકારમાં ન આવેલા વેટ્ ધાતુઓ વિકલ્પે અહીં આવે.

(૨) સંયુક્ત વ્યંજન પછી હ્રસ્વ/દીર્ઘ ऋ કારાંત, वृ અને धू ધાતુ વિકલ્પે આવે.

(૩) तृप्–दृप् દ્વિતીય પ્રકારમાં પણ આવે.

(૪) दा,धा,स्था આત્મનેપદમાં ચોથા પ્રકારમાં અને પરસ્મૈપદમાં પાંચમા પ્રકારમાં આવે.

(૫) 'हन्' પરસ્મૈપદી, आ + हन् આત્મનેપદી અહીં આવે.

NOTE :- પરસ્મૈપદ પાંચમાં પ્રકારમાં हन् નો આદેશ 'वध्' અને આત્મનેપદમાં વિકલ્પે 'वध्' થાય છે.

(૬) स्तु, क्रम् આત્મનેપદી ચોથા પ્રકારમાં આવે.

(૭) स्तु, सू, धू, अञ्ज् ધાતુ પરસ્મૈપદમાં પાંચમાં પ્રકારમાં આવે.

★ ચતુર્થ પ્રકારના નિયમો ★

પરસ્મૈપદી

(૧) ધાતુના સ્વરની વૃદ્ધિ થાય. **દા.ત.** → 'कृ' → अकार्षीत् । 'नी' → अनैषीत् । 'रञ्ज्' → अरांक्षित् ।

(૨) ૨૪ વ્યંજન અને હ્રસ્વ સ્વર પછી 'स्त','स्थ'થી શરૂ થતા પ્રત્યયનો 'स्' લોપાય.
દા.ત. अहन् + स्तम् = अहतम् । अहन् + स्थाः = अहस्थाः

(૩) 'हन्'नो અનુનાસિક લોપાય. अहत (આત્મનેપદ)

(૪) कृष + सीत् = अकार्क्षीत् - अक्राक्षीत् રૂપ થાય.

આત્મનેપદી

૧. ધાતુના અંત્ય હ્રસ્વ/દીર્ઘ 'इ' - 'उ' નો ગુણ થાય. એ સિવાય ક્યાંય ગુણ ન થાય. અંત્ય દીર્ઘ ॠ નો 'इर्', 'उर्' થાય છે.

દા.ત. चि → चि + स्त = अचेष्ट । स्तॄ → स्तॄ + स्त = अस्तीर्ष्ट ।

૨. दा, धा અંગવાળા ધાતુ તથા 'स्था' ધાતુના અંત્ય સ્વરનો (= आ નો) 'इ' થાય અને ગુણ ન થાય.

દા.ત. सम + स्था = समस्थिषि । धा → अधिषि । दा → अदित ।

૩. गम् તથા उप + यम् માં વિકલ્પે અનુનાસિક લોપાય.

દા.ત. सम + गम् = समगंस्त / समगत । उप + यम् = उपायत / उपायंस्त

પરન્તુ उद् + यम् માં અવશ્ય લોપાય.

उद् + यम् → उदायत / उपायंस्त ।

૪. હ્રસ્વ સ્વર, અનુનાસિક કે र् પછી 'स्त' અને 'स्था' પ્રત્યયનો 'स्' લોપાય.

દા.ત. दा → अदित ।

૫. ધાતુના અંત્ય હ્રસ્વ ऋ નો તથા ઉપાંત્ય સ્વરનો ગુણ ન થાય.

દા.ત. 'भृ' → अभृष्ट । भिद् → अभित्त ।

૬. दीप्, जन्, बुध्, पुर्, ताय्, प्याय् ને વિકલ્પે અને पद् ને નિત્ય તૃતીય પુરુષ એકવચનમાં 'स्त' ના બદલે 'इ' લાગે. ત્યારે વૃદ્ધિનો નિયમ લાગે.

દા.ત. बुध् → अबोधि । पद् → अपादि ।

પંચમ પ્રકારના નિયમ

પરસ્મૈપદી ૧. ધાતુના અંત્ય સ્વરની અને 'वद्', 'व्रज्' તથા 'र्', 'ल्' અંતવાળા ધાતુના ઉપાંત્ય अ ની વૃદ્ધિ થાય છે. **દા.ત.** लू → अलौ + ईत् = अलावीत् ।

वद् → अवादीत् । चर् → अचारीत् ।

૨. ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય છે. जागृ–श्वि માં અંત્ય પણ સ્વરનો ગુણ થાય છે. जागृ → अजागरीत् । कृत् → अकर्तीत् । बुध् → अबोधीत् ।

૩. र्, ल् સિવાયના વ્યંજનાન્ત, વ્યંજનાદિ ધાતુના ઉપાંત્ય अ ની વિકલ્પે વૃદ્ધિ.

દા.ત. गद् → अगदीत् – अगादीत् ।

અપવાદ – I ह्, म्, य् અંતવાળા તથા क्षण्, वध्, जन्, श्वस्, कुट्, हस्, चट्, चत्, चद्, पथ्, मथ्, ह्लस्, लग् આટલા ધાતુમાં વૃદ્ધિ ન થાય. वध् → अवधीत् ।

૪. ऊर्णु માં વિકલ્પે સ્વર ફેરફાર ન થાય. વિકલ્પે ગુણ/વૃદ્ધિ થાય.

દા.ત. और्णुविषम्, और्णाविषम्, और्णविषम् ।

આત્મનેપદી

૧. અંત્ય સ્વરનો અને ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય.
'लू' → अलविष्ट । 'मुद्' → अमोदिष्ट ।

૨. 'दरिद्रा' નો આ વિકલ્પે લોપાય. अदरिद्रीत् । अदरिद्रासीत् ।

૩. दीप्, जन्, पूर्, प्याय्, ताय् ધાતુને વિકલ્પે હ્રસ્વ इ લાગે. ત્યારે વૃદ્ધિના નિયમ લાગે. **દા.ત.** दीप् → अदीपि – अदीपिष्ट ।

૪. तन्, मन्, वन्, सन्, क्षण्, क्षिण्, ऋण्, घृण्, तृण् (૮મા ગણના न्, ण् કારાંત) ધાતુઓનો અનુનાસિક દ્વિતીય / તૃતીય પુરુષ એકવચનના પ્રત્યય પૂર્વે વિકલ્પે લોપાય. અને તે 'इष्ठाः', 'इष्ट' પ્રત્યયના સ્થાને ક્રમશઃ 'थास्' – 'त' પ્રત્યય લાગે છે.
દા.ત. तन् → अतनिष्ठाः । अतथाः / अतनिषिष्ट / अतत ।

૫. ऊर्णु માં વિકલ્પે ગુણ થાય. और्णुविषि કે और्णविषि ।

પ્રકાર - ૪ क्षुद् = ભુક્કો કરવો (7/U)

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
अक्षौत्सम्	अक्षौत्स्व	अक्षौत्स्म	अक्षुत्सि	अक्षुत्स्वहि	अक्षुत्स्महि
अक्षौत्सीः	अक्षौत्तम्	अक्षौत्त	अक्षुत्थाः	अक्षुत्साथाम्	अक्षुद्ध्वम्
अक्षौत्सीत्	अक्षौत्ताम्	अक्षौत्सुः	अक्षुत्त	अक्षुत्साताम्	अक्षुत्सत

ચોથા પ્રકારમાં કેટલાંક અનિયમિત રૂપો

क्री = अक्रैषीत्, अक्रैष्ट	जि = अजैषीत्	भुज् = अभौक्षीत्
तुद् = अतौत्सीत्, अतुत्त	भी = अभैषीत्	भुज् = अभुक्त
धृ = अधार्षित्, अधृत	आ+दृ = आदृत	सृ = असार्षीत्
भृ = अभार्षित्, अभृत	मृ = अमृत	स्मि = अस्मैष्ट
भ्रस्ज् = अभ्राक्षीत्, अभ्रष्ट	राध् = अरात्सीत्	हु = अहौषीत्
वे = अवासीत्, अवास्त	व्यध् = अव्यात्सीत्	ह्री = अह्रैषीत्
हृ = अहार्षीत्, अहृत	ह्वु = अह्वोष्ट	

પ્રકાર - ૫ क्षण् (8/U) = મારવું

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
अक्षणिषम्	अक्षणिष्व	अक्षणिष्म	अक्षणिषि	अक्षणिष्वहि	अक्षणिष्महि
अक्षणीः	अक्षणिष्टम्	अक्षणिष्ट	अक्षणिष्ठाः अक्षथाः	अक्षणिषाथाम्	अक्षणिध्वम् अक्षणिद्वम्
अक्षणीत्	अक्षणिष्टाम्	अक्षणिषुः	अक्षणिष्ट अक्षत	अक्षणिषाताम्	अक्षणिषत

પાચમાં પ્રકારના અનિયમિત રૂપો

अट्=आटीत्	ऋज्=आर्जिष्ट	जृ=अजारीत्	दृ=अदारीत्
अन्=आनीत्	कत्थ्=अकत्थिष्ट	दल्=अदालीत्	बाध्=अबाधिष्ट
उद+अद्=उदायिष्ट	प्रकाश्=प्राकाशिष्ट	दिव्=अदेवीत्	मृद्=अमर्दीत्
अर्च्=आर्चीत्	क्वथ्=अक्वथीत्	दीक्ष्=अदीक्षिष्ट	लू=अलावीत्, अलविष्ट
अर्ज्=आर्जीत्	गॄ=अगारीत्	दय=अदयिष्ट	शङ्क्=अशङ्किष्ट
इष्=ऐषीत्	कृत्=अकर्तीत्	नद्=अनदीत्, अनादीत्	पॄ=अपारीत्
ईक्ष्=ऐक्षीष्ट	ग्रन्थ=अग्रन्थीत्	पण्=अपणायीत्	प्री=अप्रैषीत्, अप्रैष्ठ
इन्ध्=ऐन्धिष्ट	चम्=अचमीत्	पृ=अपार्पीत	
उज्झ्=औज्झीत्	चल्=अचालीत्	पृच्=अपर्चीत्	
ऋ=आर्षीत्	जक्ष्=अजक्षीत्		

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧ - પરસ્મૈપદ :-**

एज् = કંપવું [*To Tremble*]

उंह् = દુઃખ આપવું [*To Hurt*]

➤ **ગણ -૧ - આત્મનેપદ :-**

ईह् = વિચારવું, ઈચ્છવું [*To Think*]

कत्थ् = બડાઈ હાંકવી [*To Boast*]

➤ **ગણ-૧૦ - ઉભયપદ :-**

आ+कल् = જાણવું, વિચારવું [*To Know*] [*To Think*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**

साधर्मिक = સમાન ધર્મવાળો [*Being of Same Religion*]

अनुराग = પ્રીતિ, વાત્સલ્ય [*Affection*]

दिनेश = સૂર્ય [*Sun*]

मिष्टभाव = મીઠો સ્વભાવ [*Sweet Nature*]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

शैत्य = શીતળતા [*Cold*]

श्रद्धान = શ્રદ્ધા [*Faith*]

तोय = પાણી [*Water*]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

प्रकृति = સ્વભાવ [*Nature*]

➤ **વિશેષણ :-**

उत्तम = શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ [*Excellent*]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. युवां संस्कृतम् अपठिष्टम् ।
2. जिनो मां सङ्कटे अरक्षीत् ।
3. आचार्य: शिष्यमभणीत् - मा प्रमादं कुरु ।

4. सर्वे गणधराः तच्छिष्याश्चाऽव्यवादिषुः - अयं महावीर एव वीतरागः, स एव जिनः ।
5. ते महात्मानः स्वकर्माणि अधाक्षुः ।
6. तौ संसारं आटिष्टाम् ।
7. वयं सङ्घेन समं शत्रुञ्जयं प्रति अचालिष्म ।
8. जिनपूजा गुरौ भक्तिस्तत्त्वे श्रद्धानमुत्तमम् ।
साधर्मिकानुरागश्च सारमेतज्जिनागमे ॥
9. शैत्यं तोये चलनमनिले पावके दाहकत्वम्,
चन्द्रज्योत्स्नास्वमृतमयता द्योतकत्वं दिनेशे ।
काठिन्यञ्च प्रकृतिरुपले सज्जने मिष्टभावः,
तद्वज्जगति जनताजीविते चञ्चलत्वम् ॥

[2] **ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-**

1. બે ગાયો જંગલમાં ચરી.
2. નમસ્કાર મહામંત્રના પ્રભાવે તે રાજા જીવ્યો.
3. પાર્શ્વનાથ ભગવાનને મેં જપ્યા.
4. ધન્ના અણગારે આયંબિલનો જ આહાર વાપર્યો [जिम्]
5. તેણે ગુરુની નિંદા કરી, તેના કડવા ફળ અત્યારે અનુભવે છે.
6. ચોવીસે તીર્થંકરોએ બધાં કર્મોને જીતી લીધાં.
7. હે મહાપુરુષો ! તમે ખરેખર સંસારને તરી ગયા.
8. તેનું શરીર ક્ષય પામ્યું પણ તેનો સંકલ્પ ક્ષય નથી પામ્યો.
9. તમે બેએ આદિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ જોઈ, તમે બે ધન્ય થઈ ગયા.

[3] **રૂપ પૂરો :-** [તૃ. પુ. એ. વ.]

1. रभ् - ____	2. श्वि - ____	3. धृ - ____
4. स्मि - ____	5. शंस् - ____	6. अर्ह् - ____
7. परा+अय् - ____	8. राज् - ____	9. याच् - ____

[4] **રૂપ પૂરો :-**

1.			
	____	____	____
	____	अमोदिषाथाम्	____
	____	____	____

2.			
	अभाक्षम्	____	____
	____	____	____
	____	____	____

3.			
	____	____	____
	____	____	____
	अगोपायीत्	____	____

પાઠ - ૩૪

અદ્યતન ભૂતકાળ - [Part - IV]

ષષ્ઠ પ્રકાર

આ પ્રકાર માત્ર પરસ્મૈપદી છે.

પ્રત્યય

सिषम्	सिष्व	सिष्म
सीः	सिष्टम्	सिष्ट
सीत्	सिष्टाम्	सिषुः

કેટલાક ધાતુના રૂપો

✸ यम् - अयंसिषम्, अयंसिष्व - म.... ।
✸ नम् - अनंसिषम्, अनंसिष्व - म..... ।
✸ वि+रम् - व्यरंसिषम्, सिष्व -म... ।
✸ मि/मी - अमासिषम्, सिष्व - म... ।
✸ ली - अलासिषम्, सिष्व-म...। ✸ शो - अशासिषम्, सिष्व - म..।

સપ્તમપ્રકાર

પરસ્મૈપદ			આત્મનેપદ		
सम्	साव	साम	सि	सावहि	सामहि
सः	सतम्	सत	सथाः	साथाम्	सध्वम्
सत्	सताम्	सन्	सत	साताम्	सन्त

1. दिह् - द्रुह् - लिह् - गुह् આત્મનેપદમાં હોય ત્યારે

A પ્રથમ પુરુષ દ્વિવચન B દ્વિતીય પુરુષ એકવચન/બહુવચન અને

C તૃતીય પુરુષ એકવચનના પ્રત્યયોમાંથી 'स' નો વિકલ્પે લોપ થાય.

દા.ત. 'दिह' → अधिक्षावहि અથવા अदिह्वहि । अधिक्षथाः । अदिग्धाः ।
अदिक्षध्वम् / अधिग्ध्वम् । अधिक्षत / अदिग्ध ।

અદ્યતન કર્મણિ

૧. તમામ ધાતુના રૂપો માત્ર ચોથા, પાંચમા અને સાતમા પ્રકારમાં થાય.

સાતમા પ્રકારના ધાતુ માટે સાતમો પ્રકાર. બાકીના અનિટ્ ધાતુ માટે ચોથો પ્રકાર અને સેટ્ ધાતુ માટે પાંચમો પ્રકાર. આ બધામાં આત્મનેપદ રૂપ એ જ અદ્યતન કર્મણિ રૂપ.

૨. તૃતીય પુરુષ એકવચનમાં માત્ર 'इ' પ્રત્યય લાગે ત્યારે A. ઉપાંત્ય હ્રસ્વ સ્વરનો ગુણ થાય અને અંત્ય સ્વર તથા ઉપાંત્ય 'अ' ની વૃદ્ધિ થાય.

દા.ત. 'तुद्' → अतोदि । 'पठ्' → अपाठि ।

<u>**અપવાદ**</u> :- कम्, चम्, आ + चम्, रम्, नम्, गम्, वम् આટલા ધાતુને છોડીને 'अम्' અંતવાળા તથા बध्, जन् ધાતુમાં ગુણ વૃદ્ધિ ન થાય.

દા.ત. 'कम्' નું अकामि । जन् → अजनि । क्षम् → अक्षमि ।

B आ કારાંત અંગવાળા ધાતુમાં 'य' ઉમેરાય. **દા.ત.** पा → अपायि ।

C દસમા ગણમાં ગુણ-વૃદ્ધિ થાય પણ ગણની નિશાની ન લાગે.
દા.ત. चुर् → अचोरि । पीड् → अपीडि ।

૩. કેટલાક ધાતુના રૂપો :–
गुप् → अगोपि → अगोपायि । मृज् → अमार्जि । इ → अगायि ।
अधि + इ → अध्यायि / अध्यगायि । हन् → अघानि ।

રૂપો :- **છટ્ઠો પ્રકાર**

घ्रा = સૂંઘવું			**नम् = નમવું**		
अघ्रासिषम्	अघ्रासिष्व	अघ्रासिष्म	अनंसिषम्	अनंसिष्व	अनंसिष्म
अघ्रासीः	अघ्रासिष्टम्	अघ्रासिष्ट	अनंसीः	अनंसिष्टम्	अनंसिष्ट
अघ्रासीत्	अघ्रासिष्टाम्	अघ्रासिषुः	अनंसीत्	अनंसिष्टाम्	अनंसिषुः

સાતમો પ્રકાર

कृष् = ખેડવું

પરસ્મૈપદ			**આત્મનેપદ**		
अकृक्षम्	अकृक्षाव	अकृक्षाम	अकृक्षि	अकृक्षावहि	अकृक्षामहि
अकृक्षः	अकृक्षतम्	अकृक्षत	अकृक्षथाः	अकृक्षाथाम्	अकृक्षध्वम्
अकृक्षत्	अकृक्षताम्	अकृक्षन्	अकृक्षत	अकृक्षाताम्	अकृक्षन्त

તૃ પુ. એ. વ. માં કેટલાક રૂપો

क्रुश् = अक्रुक्षत्
गृह् = अघृक्षत
क्लिश् = अक्लिक्षत्
दिश् = अदिक्षत्
गुह् = अघुक्षत्, अघुक्षत, अगूढ

दुह् = अधुक्षत्, अदुग्धाः, अधुक्षत
दिह् = अधिक्ष, अधिक्षत, अदिग्ध
लिह् = अलिक्षत्, अलिक्षत, अलीढ

ધાતુઓ

➤ **ગણ -૧૦- ઉભયપદ :-**
वि+रज् = વિરાગી થવું, ઉદ્વિગ્ન થવું [*To Be Detached*]

શબ્દો

➤ **પુલ્લિંગ :-**
कुक्कुट = કૂકડો [*Hen*]
कीट = કીડા [*Worms*]

उद्यान = બગીચો [*Garden*]
राजर्षि = રાજા થઈ ઋષિ થયેલ [*Monk*]

मानतुङ्ग = માનતુંગસૂરિ
देशान्तर = બીજો દેશ [Foreign Country]

➤ **સ્ત્રીલિંગ :-**

लीला = રમત [Game]
क्षुधा = ભૂખ [Hunger]

➤ **નપુંસકલિંગ :-**

हर्षण = હર્ષ [Pleasure]
भक्तामरस्तोत्र = ભક્તામર સ્તોત્ર
निगड = બેડી [Fetter]
शिखर = શિખર [Peak]
भस्मन् = ભસ્મ ['कर्मन्' પ્રમાણે ૩૫] [Ashes]
व्याकरण = વ્યાકરણ [Grammar]

➤ **વિશેષણ :-**

आतुर = પીડિત [Diseased]
व्याधित = રોગી [Sick]
क्षुधित = ભૂખ્યું [Hungry]
कर्कश = કર્કશ [Rough]

➤ **અવ્યય :-**

ध्रुवम् = ચોક્કસ [Difinite]

સ્વાધ્યાય

[1] સંસ્કૃતનું ગુજરાતી કરો :-

1. उद्याने कमलादीनि पुष्पाणि अघ्रासिष्म ।
2. भक्तामरस्तोत्रेण लीलया मानतुङ्गाचार्यो निगडान्यच्छासीत् ।
3. अधुना जातं जिनमभ्यसिक्षत देवाः मेरुशिखरे ।
4. लक्ष्म्याः प्राभृत्येऽपि स्वीयं भाग्यं परीक्षितुं देशान्तरे क्षितिप्रतिष्ठितं पुरमगात् ।
5. दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्त्रिणाम् ।
   सन्मानो यो मयाऽकारि स भस्मनि हुतं ध्रुवम् ॥
6. विरज्यते परिवारो नित्यं कर्कशभाषया ।
   परिवारे विरक्ते तु प्रभुत्वं हीयते नृणाम् ।
7. भीतेभ्यश्चाभयं दानम्, व्याधितेभ्यस्तथौषधम् ।
   देया विद्यार्थिनां विद्या, देयमन्नं क्षुधातुरे ॥
8. विपद्यपि गताः सन्तः, पापकर्म न कुर्वते ।
   हंसः कुक्कुटवत्कीटानत्ति किं क्षुधितोऽपि हि ॥
9. भवितव्यं भवत्येव, कर्मणामीदृशी गतिः ।
   विपत्तौ किं विषादेन, संपत्तौ हर्षणेन किम् ॥

[2] ગુજરાતીનું સંસ્કૃત કરો :-

1. તમે બન્નેએ કિલ્લાને ઘેરો ઘાલ્યો.
2. તેણે સાકરનો ભૂક્કો કર્યો.

3. તેણે પોતાના કર્મોને છેદ્યા.
4. મેં તેને ધર્મ કહ્યો, તેણે સ્વીકાર્યો પણ.
5. ભગવાન મહાવીરની કાંતિ અત્યંત દીપતી હતી.
6. મેં સંસ્કૃત વ્યાકરણનો અભ્યાસ કર્યો હતો.
7. અમે બે રાજગૃહી નગર ગયા હતા.
8. હે રામ ! જેમ ખલ પુરુષોની વાણીથી તમે મને છોડી, તેમ ભગવાને કહેલા ધર્મને છોડતા નહીં.
9. આ રીતે અમારું સંસ્કૃત પૂરું થયું.

[3] **રૂપ લખો :-** [અ. ભૂ. તૃ. પુ. એ. વે.]

1. ज्वल् - ____	2. धि - ____	3. धु - ____
4. धा - ____	5. दुह् - ____	6. लिह् - ____
7. द्विष् - ____	8. जक्ष् - ____	9. रिच् - ____

[4] **રૂપ ઓળખાવો :-**

નં.	રૂપ	મૂળધાતુ	અર્થ	પુરુષ	વચન	બાકીના બે રૂપ
1.	असेविष्ठाः					
2.	अस्वादिषाथाम्					
3.	अगूहिषत					
4.	अयाचिषत					
5.	आर्जिष्व					
6.	अलषिष्वहि					
7.	अबोधिषम्					
8.	अभ्रमिषुः					
9.	अजृम्भिष्ट					

[5] **રૂપ પૂરો :-**

1.	____	____	____	2.	____	____	____
	अश्रौषीः	____	____		अवथाः	____	____
	____	____	____		____	____	____

OOO

સંસ્કૃત-ગુજરાતી કોશ

अक्षरशः = શબ્દે શબ્દ [9]*
अक्षि = આંખ [6]
अक्ष् = વ્યાપવું, ફેલાવવું [1]
अगार = ઘર [8]
अग्रज = મોટાભાઈ [24]
अङ्क = ખોળો [10]
अङ्ग = અંગ, અવયવ [8]
अङ्गी+कृ = અંગીકાર કરવો [3]
अङ्गुष्ठ = અંગુઠો [26]
अचेतन = અજીવ [12]
अजा = બકરી [26]
अञ्ज् = ચોપડવું, આંજવું [8]
अणु = પરમાણુ [30]
अतः परम् = આના પછી [15]
अतिरिक्त = જૂદું [28]
अतिशय = ઘણું, લબ્ધિ [21]
अति+शी = ચઢીયાતા થવું [10]
अथ = હવે [8]
अदृष्टमूलपर्यन्त = અનન્ત [28]
अद् = ખાવું [12]
अद्भुत = અદ્‌ભુત [24]
अद्यप्रभृति = આજથી માંડીને [9]
अद्ययावत् = આજ સુધી [23]
अधि+इ = ભણવું [10]
अधिकार = હોદ્દો, હક [9]
अनडुह् = બળદ [6]
अनर्थक = નિરર્થક [27]

अनीक = સૈન્ય [16]
अनुक्रोश = પશ્ચાત્તાપ [11]
अनु + गम् = અનુસરવું [29]
अनुचर = દાસ [25]
अनुज = નાનો ભાઈ [27]
अनु+ज्ञा = અનુજ્ઞા આપવી [6]
अनु+युज् = પૂછવું [9]
अनुराग = પ્રીતિ [33]
अनुरूप = યોગ્ય [16]
अनुशासन = નિયમન કરવું [18]
अनु+शास् = અનુશાસન કરવું [11]
अनु+सृ = અનુસરવું [8]
अनेहस् = કાળ [8]
अन् = શ્વાસ લેવો [10]
अन्त = છેડો [22]
अन्तिम = છેલ્લું [22]
अन्यथा = બાકી તો [7]
अप+आ+कृ = દૂર કરવું [13]
अप+आ+वृ = ઉઘાડવું [3]
अप+चि = ઘટાડો થવો [5]
अपत्य = દીકરો [32]
अपथ्य = અહિતકારી [9]
अप+हृ = અપહરણ કરવું [18]
अपात्र = અયોગ્ય [15]
अपि+धा = બંધ કરવું [14]
अपेक्षा = અપેક્ષા [4]

अप् = પાણી [7]
अप्रतिरूप = અજોડ [24]
अप्रमत्त = અપ્રમાદી [9]
अभि+इ = તરફ જવું [10]
अभि+गम् = હુમલો કરવો [4]
अभि+ज्ञा = ઓળખવું [7]
अभिप्रेत = ઈચ્છિત [9]
अभिलाष = ઈચ્છા [14]
अभि+सिच् [सिञ्च्] = અભિષેક કરવો [6]
अभि+स्तु = વખાણવું [17]
अभि+हन् = મારવું [17]
अभीप्सा = ઈચ્છા [19]
अभीष्ट = ઈચ્છિત [27]
अभेद्य = ભેદી ન શકાય તેવું [23]
अमृत = અમૃત [28]
अमृतोपम = અમૃત જેવું [15]
अमुत्र = પરલોક [4]
अम्बुज = કમળ [25]
अरण्यानी = મોટું જંગલ [27]
अर्थ = અર્થ [6]
अर्थिन् = યાચક [9]
अर्द् = પીડવું [23]
अर्ध = અડધું [7]
अल्प = થોડું [7]
अर्बुद = આબુ [1]
अर्बुदाचल = આબુ [17]

*** વિશેષ ઓળખ માટે કૌંસમાં પાઠ નંબર સૂચવેલ છે. કેટલાંક તત્સમ શબ્દોનો, સામાસિક શબ્દોનો અને વિશેષનામોનો આમાં સમાવેશ કરવામાં નથી આવ્યો.**

अर्यमन् = સૂર્ય [7]
अर्वाक् = પહેલાં [26]
अलका = અલકાપુરી [22]
अव+आप् = મેળવવું [20]
अव+इ = જાણવું [10]
अवगाहना = ઊંચાઈ [20]
अव + दै = સાફ કરવું [15]
अव + दो = કાપવું [15]
अव+धा = ધ્યાન દેવું [14]
अव+निज् = ધોવું [15]
अव+शिष् = બાકી રહેવું [26]
अव + सद् = સીદાવું [24]
अव+स्था = રહેવું [23]
अविवेक = અવિવેક [14]
अशक्त = અશક્ત [15]
अश् = મેળવવું [3]
अश् = ખાવું [6]
अष्टमी = આઠમ [8]
असंयम = અનિગ્રહ [15]
अहन् = દિવસ [8]
आ+इ = આવવું [10]
आ+कल् = જાણવું [33]
आ+क्रुश् = ગુસ્સો કરવો [13]
आ+ख्या = કહેવું [10]
आ+चम् = પીવું [1]
आजि = લડાઈ [30]
आ+ज्ञा = આજ્ઞા કરવી [7]
आतुर = રોગી [17]
आ+दा = લેવું [14]
आ+दा = ગ્રહણ કરવું [18]
आदिम = પહેલું [29]

आपण = દુકાન [6]
आप् = મેળવવું [3]
आमोद = સુગંધ [2]
आम्र = કેરી [22]
आरोग्य = આરોગ્ય [7]
आलवाल = ક્યારો [5]
आलाप = વાતચીત [9]
आ + वृ = કાબૂ રાખવો [3]
आ+वह् = લાવવું [28]
आविष्+कृ = આવિષ્કાર કરવો [3]
आ+शास् = ઈચ્છવું [11]
आ+श्रि = આશ્રય લેવો [8]
आस् = બેસવું [11]
आ+स्तृ = ઢાંકવું, પાથરવું [6]
आ+हन् = મારવું [17]
इ = જવું [10]
इन्ध् = સળગાવવું [8]
इष्ट = ઈચ્છિત [15]
ईड् = વખાણવું [11]
ईश = સમર્થ [23]
ईश् = રાજ કરવું [11]
ईह् = વિચારવું, ઈચ્છવું [33]
उंह् = દુઃખ આપવું [33]
उक्ति = ઉક્તિ, કહેવત [12]
उत्+क्वथ् = ઉકાળવું [16]
उत् + तृ = તરી જવું [13]
उत्तम = ઉત્તમ [9]
उत्+लष् = ઉલ્લસિત થવું [29]
उत्साह = ઉમંગ [23]
उदन्त = બનાવ, ખબર [10]

उदर = પેટ [1]
उदाहरण = ઉદાહરણ [5]
उद्+अय् = ઉદય થવો [10]
उद्+इ = ઊગવું [10]
उद्+इ = ઊગવું [10]
उद्+ई = ઊગવું [10]
उद्+ईर् = બોલવું [19]
उद्+धृ = ઉદ્ધાર કરવો [19]
उद् + भास् = પ્રકાશવું [23]
उद्यमिन् = ઉદ્યમી [19]
उद्यान = બગીચો [34]
उद्+युज् = પ્રયત્ન કરવો [9]
उद्+विज् = કંપવું, બીવું [9]
उद् + विज् = ધ્રૂજવું [9]
उद् + हा = ઊંચે જવું [15]
उप+अर्ज् = ઉપાર્જન કરવું [30]
उप+आ+दा = ગ્રહણ કરવું [15]
उप+आस् = ઉપાસના કરવી[11]
उप+इ = પાસે જવું [10]
उपकारिन् = ઉપકારી [23]
उपद्रव = ઉપદ્રવ [25]
उपमा = ઉપમા [28]
उपादेय = આદરણીય [20]
उपायन = ભેટ [14]
उर्वी = પૃથ્વી [26]
उष् = બાળવું [16]
ऊन = ઓછું [10]
ऊर्णु = ઢાંકવું, પાથરવું [21]
ऋ = જવું [15]
ऋ [ऋच्छ्] = જવું [2]
एज् = કંપવું [33]

एतादृशी = આવી [9]
ऐश्वर्य = ઐશ્વર્ય [27]
ओम् = હા [15]
कटुफल = કડવા ફલ [28]
कठिन = કઠોર [24]
कण्ठ = ગળું [28]
कत्थ् = બડાઈ હાંકવી [33]
कथन = કથન [16]
कन्या = કન્યા [20]
कपि = વાંદરો [16]
कम्बल = કામળી [5]
कर्कश = કર્કશ [34]
कल्याण = કલ્યાણ [5]
कल्ये = કાલે [16]
कलत्र = પત્ની [8]
कला = (ચંદ્રની) કળા [4]
कलाप = સમૂહ [30]
काञ्चन = સોનું [1]
कातरता = કાયરતા [14]
काम = કામ, વિષયેચ્છા [27]
काया = કાયા [6]
कारिन् = કરનાર [14]
कार्पटिक = સંન્યાસી [32]
काष्ठ = લાકડું [8]
किङ्कर = ચાકર [15]
कितव = લુચ્ચો [25]
कियत् = કેટલું [9]
कीट = કીડા [34]
कीर्ति = કીર્તિ [3]
कुक्कुट = કૂકડો [34]
कुञ्जर = હાથી [23]
कुथ = શેત્રંજી [5]
कुबेर = કુબેર દેવ [22]
कुल = કુળ, વંશ [11]
कृ = કરવું [3]
कृ = મારવું [7]
कृतान्त = યમરાજ, મોત [32]
कृते = માટે, વાસ્તે [1]
कृत् = છેદવું [2]
कृपणता = કંજૂસાઈ [22]
कॄ = વિખેરવું [1]
कॄ = મારવું [7]
केश = વાળ [30]
कोप = ગુસ્સો [4]
क्रन्द् = બૂમ પાડવી [16]
क्रम् = ચાલવું [1]
क्री = ખરીદવું [6]
क्लम् = કંટાળવું [1]
क्लृप् = સમર્થ હોવું [24]
क्लिन्द् = શોક કરવો [16]
क्लिश् = ક્લેશ થવો [22]
क्वचित् = ક્યાંક [15]
क्वथ् = ઉકાળવું [16]
क्षण् = ઘાયલ કરવું [3]
क्षम = સમર્થ [23]
क्षम् = માફ કરવું [2]
क्षिण् = હિંસા કરવી [5]
क्षितिपति = રાજા [9]
क्षीर = દૂધ [8]
क्षुद्र = ક્ષુદ્ર, તુચ્છ [32]
क्षुद् = ખાંડવું [8]
क्षुधा = ભૂખ [34]
क्षुधित = ભૂખ્યું [34]
खन् = ખોદવું [4]
खलु = ખરેખર [11]
खिद् = ખૂંદવું, દુ:ખી થવું [2]
खिद् = ખેદ પામવું [8]
खिद् = ખેદ પામવું [9]
ख्या = કહેવું [10]
गज = હાથી [25]
गति = ઝડપ / અવસ્થા [14]
गति = ગતિ [27]
गद् = બોલવું [16]
गर्भ = ગર્ભ [23]
गल्भ् = બડાઈ હાંકવી [22]
गर्व = અભિમાન [14]
गर्ह् = નિન્દા કરવી [28]
गलित = ગળી ગયેલું [14]
गिर् = વાણી, ભાષા [13]
गुड = ગોળ [13]
गुण = ગુણ [6]
गुप् = છુપાવવું, રક્ષવું [1]
गुह् = સંતાડવું [4]
गृध् = આસક્તિ કરવી [9]
गृहिन् = ગૃહસ્થ [7]
गॄ = ગળવું [7]
गॄ = ગળવું, બોલવું [7]
गो = ગાય [13]
गोपाल = ગોવાળ [12]
ग्रन्थकृत् = ગ્રન્થકાર [27]
ग्रन्थ् = ગૂંથવું [6]
ग्रस् = ગળી જવું [28]
ग्रह् [गृह्] = ગ્રહણ કરવું [6]

ग्लै = થાકી જવું [16]
घर्म = ગરમી [25]
घस् = ખાવું [21]
घु = અવાજ કરવો [28]
घृत = ઘી [16]
घोर = ઘોર, ભયંકર [12]
घ्रा [जिघ्र्] = સૂંઘવું [2]
चकास् = પ્રકાશવું [11]
चक्ररत्न = ચક્રરત્ન [24]
चक्ष् = કહેવું [11]
चतुर्दशी = ચૌદશ [8]
चमत्कृत = ચમત્કૃત [24]
चरण = પગ [25]
चरम = છેલ્લું [7]
चातुर्मास = ચોમાસું [1]
चि = એકઠું કરવું [3]
चिकित्सा = ઉપચાર [28]
चित् = ચેતી જવું [2]
चिह्न = ચિહ્ન [17]
चुलुक = ખાબોચીયું [25]
चूत = આંબો [30]
चेतन = જીવ [12]
चेतस् = મન [16]
चेत् = જો [8]
चेष्टा = ચેષ્ટા [8]
छल = કપટ [15]
छाया = છાંયડો [2]
छिद् = કાપવું [8]
छिद् = કાપવું [8]
छो = છેદવું / કાપવું [1]
जक्ष् = ખાવું [10]
जन्मिन् = જીવો [29]
जागृ = જાગવું [11]
जात्य = શ્રેષ્ઠ [12]
जृम्भ् = બગાસું ખાવું [28]
जॄ = ઘરડું થવું [7]
ज्वल् = પ્રકાશવું [13]
ज्ञानमात्र = ફક્ત જ્ઞાન [27]
ज्ञेय = જાણવા યોગ્ય [20]
ज्ञा [जा] = જાણવું [6]
तक्र = છાશ [7]
तक्षक = સુથાર [1]
तक्ष् = છોલવું [1]
तत्पर = તત્પર [23]
तदीय = તેનું [9]
तद्यथा = તે આ પ્રમાણે [20]
तन् = પાથરવું, તાણવું [3]
तन्त्री = વીણા [26]
तमस् = અંધારુ [13]
तम् = થાકી જવું [2]
तरी = હોડી [26]
तरुण = જુવાન [27]
तारुण्य = જુવાની [14]
तिरस् + कृ = ધિક્કારવું [3]
तिरस्कार = તિરસ્કાર [5]
तिर्यच् = પશુ, તીરછું [20]
तिलक = તિલક, શ્રેષ્ઠ [25]
तीक्ष्ण = તીક્ષ્ણ [5]
तीर्थनाथ = તીર્થંકર [29]
तुण्ड = મોઢું [14]
तुरग = ઘોડો [4]
तोय = પાણી [5]
तृष्णा = તૃષ્ણા [30]
तृह् = મારવું, નાશ કરવો [8]
त्रस् = ગભરાવું [1]
त्रुट् = તૂટવું, કાપવું [1]
त्वदीय = તારું [9]
त्वर् = ઉતાવળ કરવી [20]
दण्ड = દાંડો, લાકડી [14]
दन्त = દાંત [28]
दन्दशूक = સાપ [25]
दम = ઈન્દ્રિયોનું દમન [31]
दम् = દમન કરવું [2]
दयालु = દયાળુ [9]
दरिद्रा = ગરીબ થવું [11]
दर्पण = દર્પણ [18]
दर्शन = દર્શન [17]
दशन = દાંત [14]
दशानन = રાવણ [13]
दा = કાપવું [10]
दा = આપવું [14]
दायिन् = આપનાર [9]
दारिद्र्य = ગરીબી [15]
दास = દાસ [15]
दिनेश = સૂર્ય [33]
दिवस् = દેવલોક, દિવસ [15]
दिवानिशम् = દિવસ રાત [16]
दिह् = લેપ કરવો [12]
दी = ઓછું થવું [21]
दीपावली = દીવાળી [18]
दु = દુઃખ દેવું, પજવવું [3]
दुःसह = દુઃસહ્ય [18]
दुग्ध = દૂધ [13]

दुन्दुभि = दुंदुभि [24]
दुराचार = દુષ્ટ આચાર [10]
दुरात्मन् = દુષ્ટ વ્યક્તિ [18]
दुर्ग = કિલ્લો [5]
दुर्भिक्ष = દુકાળ [17]
दुर्लभ = દુર્લભ [2]
दुष्कार्य = ખરાબ કામ [30]
दुष्प्रभाव = ખરાબ પ્રભાવ [7]
दुह् = દોહવું [12]
दू = દુઃખી થવું [3]
दृ = ફાડવું [7]
देवता = દેવ [27]
देवी = દેવી [4]
देशना = ઉપદેશ [21]
देशान्तर = બીજો દેશ [34]
दै = સ્વચ્છ કરવું [21]
दो = છેદવું / કાપવું [1]
द्युत = જુગાર [21]
द्रविण = પૈસા [15]
द्रव्यसञ्चय = પરિગ્રહ [22]
द्रु = દોડવું, પીગળવું [16]
द्वार = દરવાજો [5]
द्विज = બ્રાહ્મણ [21]
द्विरेफ = ભમરો [12]
द्विष् = દ્વેષ કરવો [12]
धा = ધરવું [14]
धारक = ધારણ કરનાર [31]
धारा = ધારા, પ્રવાહ [5]
धी = બુદ્ધિ [17]
धु = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [3]
धू = ધ્રૂજાવવું, નાશ કરવો [2]

धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [3]
धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [7]
धू = ધ્રૂજાવવું, દૂર કરવું [7]
धूप् = તપાવવું [1]
धृष् = હિંમત કરવી [3]
धैर्य = ધીરજ [14]
ध्मा [धम्] = ફૂંકવું [2]
ध्यै = ધ્યાન કરવું [10]
ध्रुवम् = ચોક્કસ [34]
ध्वन् = અવાજ કરવો [19]
नद् = ગાજવું [4]
ननु = ખરેખર, પ્રશ્નવાચક [8]
नमस्+कृ = નમવું [6]
नरेन्द्र = રાજા [27]
नव = નવું [18]
नवनीत = માખણ [7]
नागराज् = નાગરાજ [7]
नाथ = નાથ, સ્વામી [15]
नाद = ગર્જના [32]
नाश = નાશ [14]
निखिल = આખું [22]
निगड = બેડી [34]
निग्रह = લડાઈ [17]
निज = પોતાનું [19]
निज् = સ્વચ્છ કરવું [15]
नित्य = કાયમ, સદા [13]
नि+धा = મૂકવું [14]
नि+मस्ज् = ડૂબી જવું [5]
नियन्त्रित = નિયમિત [19]
नि+युज् = નીમવું [8]
नि+युज् = નીમવું [8]

निरय = નરક [2]
निरीह = ઈચ્છા વિનાના [23]
निर्+ईक्ष् = નિરીક્ષણ કરવું [22]
निर्ग्रन्थ=જૈન સાધુ મહારાજ [12]
निर्जर = દેવ [7]
निर् + जि = જીતી લેવું [31]
निर्धन = નિર્ધન [15]
निर्मम = મમત્વ વિનાના [23]
निर्+मा = નિર્માણ કરવું [17]
निर्मित = બનાવેલ [15]
निर्वाण = મોક્ષ [23]
निर्विघ्न = વિઘ્નરહિત [27]
निवर्तन = અટકવું [16]
नि+वस् = પહેરવું [16]
नि+विश् = બેસવું [32]
निशा = રાત્રિ [13]
निश् = રાત્રિ [22]
निसङ्ग = અનાસક્ત [23]
निस्सार = સારરહિત [12]
नु = સ્તવવું [10]
नू = સ્તુતિ કરવી [2]
नृत्य = નૃત્ય, નાચ [25]
नैमित्तिक = નૈમિત્તિક [24]
नौ = નાવ [26]
पक्ष = પાંખ [30]
पङ्गु = પાંગળો [27]
पञ्चमी = પાંચમ [8]
पण् = વખાણવું [1]
पण्डित = પંડિત [22]
पण्य = કરિયાણું [28]
पतन = પતન [14]

पति = વર, માલિક [16]
पथज्ञ = રસ્તાને જાણનાર [27]
पथिन् = રસ્તો [15]
पथ्य = હિતકારી [5]
पद = હોદ્દો [9]
पद = સ્થાન [14]
पदवी = પદ [11]
पदार्थ = ચીજવસ્તુ [4]
पदार्थ = પદાર્થ [22]
पद् = પગ [27]
पद्धति = પદ્ધતિ [26]
पन् = સ્તુતિ કરવી [1]
पर = શ્રેષ્ઠ [30]
परमाणु = પરમાણુ [20]
परस्परं = પરસ્પર [10]
परा + अय् = નાસવું [13]
पराङ्मुख = પરાંમુખ [21]
परि+इ = આસપાસ હોવું [17]
परिखा = ખાઈ [7]
परिग्रह = પરિગ્રહ [14]
परितः = ચારે બાજુથી [22]
परि + धा = પહેરવું [14]
परि+भू = પરાભવ કરવો [16]
परि+वृत् = બદલાવું [7]
परिवार = પરિવાર [25]
परिसमाप्ति = સમાપ્તિ [27]
परीषह = પરિષહ [18]
पलित = સફેદ થયેલ [14]
पशु = પશુ [27]
पश्चिम = પશ્ચિમ [19]
पश्चिम = છેલ્લું [32]

पा = રક્ષવું [10]
पाद = પગ [12]
पाद् = પગ [27]
पान्थ = મુસાફર [2]
पाषाण = આરસ, પથ્થર [6]
पिण्ड = સમૂહ [14]
पि + धा = બંધ કરવું [14]
पिश् = પીસવું [2]
पिष् = દળવું [8]
पीत = પીળું [3]
पुंस् = માણસ [26]
पुण्य = પુણિયો શ્રાવક [13]
पुरः = સામે, આગળ [9]
पुरा = પહેલા [8]
पुष् = પાળવું [6]
पू = પવિત્ર કરવું [6]
पूर्वभव = પહેલાનો ભવ [11]
पृ = ભરવું [15]
पृथिवीपति = રાજા [16]
पृथ्वीनाथ = રાજા [29]
पृ = ભરવું [7]
पृ = ભરવું [15]
पेय = પીવા યોગ્ય [23]
प्यै [प्याय्] = વધવું [21]
प्र+अण् = શ્વાસ લેવો [10]
प्र+अन् = શ્વાસ લેવો [10]
प्र + आप् = મેળવવું [3]
प्र+आ+रभ् = પ્રારંભ કરવા [27]
प्र+ईर् = પ્રેરણા કરવી [4]
प्र +उद्+पत् = પડવું [19]

प्रकृति = સ્વભાવ [33]
प्र + चल् = પ્રયાણ કરવું [32]
प्रचार = ફેલાવો [30]
प्र + चि = ભેગું કરવું [3]
प्रजा = પ્રજા [9]
प्रज्ञा = બુદ્ધિ [18]
प्र + तन् = પાથરવું [3]
प्रति+अर्प् = પાછું આપવું [13]
प्रति + कृ = સામા થવું [3]
प्रतिकार = પ્રતિકાર [5]
प्रतिज्ञा = પ્રતિજ્ઞા [14]
प्रति+भाष् = જવાબ આપવો [16]
प्रति+भास् = લાગવું [25]
प्रति+वच् = જવાબ આપવો [17]
प्रति+हन् = સામે મારવું [22]
प्रत्यहम् = દરરોજ [4]
प्र+दा = આપવું [20]
प्रधान = મુખ્ય [19]
प्र + नम् = નમન કરવું [21]
प्रबुद्ध = જાગેલ [32]
प्रभाव = પ્રભાવ [1]
प्रभावना = પ્રભાવના [21]
प्र + भू = સમર્થ હોવું [23]
प्रभेद = પેટા ભેદ [20]
प्रमाण = માપ [25]
प्रमोद = આનંદ [31]
प्ररूपक = જણાવનાર [20]
प्र+लप् = પ્રલાપ કરવો [19]
प्र+वृत् = પ્રવર્તવું [20]
प्र+विश् = પ્રવેશવું [7]
प्रवीण = હોંશિયાર [19]

प्रव्रज्या = દીક્ષા [16]
प्रसन्न = ખુશ [16]
प्रसाद = કૃપા [4]
प्र+सू = જન્મ આપવો [13]
प्र+स्था = પ્રસ્થાન કરવું [26]
प्र + हि = મોકલવું [3]
प्राचीन = જૂનું [10]
प्राज्य = મોટું [15]
प्राणिन् = પ્રાણી, જીવ [10]
प्रातः = સવારે [22]
प्रायः = લગભગ [6]
प्रियभाषिन् = પ્રિય બોલનાર [5]
प्री = ખુશ કરવું [7]
प्रेष् = મોકલવું [24]
प्रेष्य = નોકર [15]
प्लुष् = બળવું, બાળવું [6]
प्सा = ભક્ષણ કરવું [10]
फल् = ફળવું [16]
बक = બગલો [26]
बन्ध् = બાંધવું [6]
बान्धव = ભાઈ, સગા [17]
बिडाल = બિલાડી [13]
बिभीषण = બિભીષણ [13]
बुद्धि = બુદ્ધિ [16]
ब्रह्मन् = શુદ્ધ ચૈતન્યવાળો [14]
ब्रह्मन् = બ્રહ્મા [31]
ब्रू = બોલવું [10]
भग = નસીબ [11]
भञ्ज् = ભાંગવું [8]
भट = સૈનિક [30]
भण् = બોલવું [13]

भवितव्यता = નસીબ [16]
भस्मन् = ભસ્મ [34]
भर्त्स् = તિરસ્કારવું [2]
भा = દેખાવું, પ્રકાશવું [10]
भाग = ભાગ [26]
भाजन = વાસણ [15]
भाजन = સ્થાન [16]
भाव = સદ્ભાવ [13]
भावना = ભાવના [9]
भाषा = ભાષા [9]
भास्वत् = સૂર્ય [13]
भिद् = ચીરવું [8]
भी = ડરવું [14]
भुज् = જમવું, ભોગવવું [8]
भू = પૃથ્વી [28]
भूत = પ્રાણી [9]
भूप = રાજા [6]
भूरि = ઘણું [15]
भृ = ભરવું [14]
भृगुकच्छ = ભરુચ [21]
भृत = ભરેલું [23]
भृशम् = ઘણું, પુષ્કળ [13]
भेद = પ્રકાર, તફાવત [20]
भोग = ભોગવવું [14]
भोज्य = ખાવા યોગ્ય [23]
भ्रम् = ભમવું [1]
भ्रस्ज् [भृज्ज्] = ભૂંજવું [2]
भ्राश् = પ્રકાશવું [1]
भ्लाश् = પ્રકાશવું [1]
मत = અભિપ્રાય [5]
मत्त = ઉન્મત્ત થયેલો [30]

मत्स्य = માછલું [17]
मदीय = મારું [9]
मद् = ભૂલ કરવી [2]
मद्य = દારૂ [30]
मध्य = વચ્ચે [15]
मध्याह्न = બપોર [22]
मनोरथ = ઈચ્છા [25]
मन् = મનન કરવું [5]
मन्त्र् = વિચારણા કરવી [2]
मन्थ् = વલોવવું [7]
मन्दर = મેરુ પર્વત [23]
मराल = હંસ [29]
मल्ल = પહેલવાન [31]
मल = મેલ [10]
मलिन = મેલું [10]
मलीमस = મલિન [11]
मस्ज् [मज्ज्] = ડૂબવું [2]
महात्मन् = મહાત્મા [17]
महार्घ = કિંમતી [6]
महार्णव = મહાસાગર [30]
महोत्सव = મહોત્સવ [26]
महोदधि = મહાસાગર [11]
मा = સમાવું [10]
मा = માપવું [15]
माणिक्य = માણેક [25]
मानवभव = મનુષ્યભવ [8]
मानस = માનસરોવર [29]
मारुत = પવન [25]
मित = પરિમિત [15]
मितभाषिन् = ઓછું બોલનાર [5]
मित्रत्व = મિત્રતા [24]

मिथ्यादृश् = મિથ્યાદૃષ્ટિ [25]
मिष्टभाव = મીઠો સ્વભાવ [33]
मी = નાશ કરવું [6]
मीलन = સરવાળો [20]
मुग्ध = મુગ્ધ [27]
मुण्ड = માથું [14]
मुद् = ખુશ થવું [30]
मुष् = ચોરવું [6]
मुष्टि = મુઠ્ઠી [24]
मुहूर्त्त = બે ઘડી [20]
मूढ = મૂઢ, મૂર્ખ [3]
मूल्य = મૂલ્ય [28]
मूल = મૂળ [14]
मृग = હરણ [1]
मृज् = સાફ કરવું [11]
मृद् = ચૂરેચૂરા કરવા [6]
मेधाविन् = બુદ્ધિશાળી [14]
मौक्तिक = મોતી [25]
म्ना [मन्] = માનવું [2]
म्लेच्छ = મ્લેચ્છ [25]
म्लै = મ્લાન થવું [16]
यन्त्र = યંત્ર [12]
यम् [यच्छ्]=કાબૂમાં રાખવું [2]
यस् = કષ્ટ દેવું [1]
या = જવું [10]
याम = પ્રહર [32]
यामिनी = રાત્રિ [32]
यावज्जीव = જાવજ્જીવ [7]
यु = જોડવું [10]
युग = ૫ વર્ષ [30]
युज् = સંગત હોવું [8]

युज् = જોડવું [8]
यूथ = સમૂહ [32]
योगिन् = યોગી [23]
योग्य = યોગ્ય [9]
योनि = ઉત્પત્તિસ્થાન [20]
रक्त = લાલ [3]
रचना = રચના [23]
रञ्ज् = રંગવું [2]
रति = આનંદ [32]
रसवती = રસોઈ [23]
रा = આપવું [10]
राज्य = રાજ્ય [9]
राज्ञी = રાણી [23]
राष्ट्र = દેશ [16]
रि = જવું [2]
रिच् = ખાલી કરવું [8]
रु = અવાજ કરવો [10]
रुद् = રડવું [10]
रुध् = ઘેરો ઘાલવો, રોકવું [8]
रु = બૂમ પાડવી [17]
रोगिन् = રોગી [9]
लक्षण = લક્ષણ [19]
लघु = નાનું [15]
लघुता = હલકાઈ [16]
लष् = ઈચ્છવું [1]
ला = આપવું, લેવું [10]
लावण्य = લાવણ્ય [8]
लिप् = લીપવું, લેપ કરવો [2]
लिह् = ચાટવું [12]
ली = લીન થવું, ઓગળવું [6]
ली = ઓગળવું, લીન થવું [7]

लीला = રમત [34]
लुञ्चन = લોચ [24]
लुप् = કાપવું [2]
लुब्ध = લોભાયેલ [14]
लू = કાપવું [6]
लोचन = આંખ [18]
वच् = બોલવું [10]
वत् = જેમ [11]
वनीपक = યાચક [3]
वन् = માંગવું [3]
वपुस् = શરીર [12]
वम् = ઉલટી કરવી [12]
वर = વરદાન [30]
वर्ग = સમૂહ [28]
वर्ण = રંગ [6]
वर्धन = વધવું [9]
वशी + कृ = વશ કરવું [3]
वश् = ઈચ્છવું, પ્રકાશવું [11]
वसन्त = વસન્ત [30]
वसु = ધન [9]
वसुन्धरा = પૃથ્વી [27]
वस् = પહેરવું [11]
वह्नि = અગ્નિ [1]
वा = વાવું [10]
वातायन = બારી [5]
वादिन् = વાદી [23]
वान्त = વમેલ [12]
वारिद = વાદળું [4]
वारिधि = સમુદ્ર [25]
वासव = ઈન્દ્ર [24]
वासस् = વસ્ત્ર [1]

वि+अञ्ज् = ખુલ્લું કરવું [8]
वि+अप+इ = છૂટા પડવું [11]
वि+अव+सो = નિશ્ચય કરવો [4]
वि+आ+चक्ष् = સમજાવવું [13]
वि+आप् = ફેલાવું [5]
वि+उत्+छिद् = નાશ પામવું [20]
वि+क्री = વેચવું [27]
वि+क्रुश् = ગુસ્સો કરવો [13]
वि+चि = ભેગું કરવું [3]
विच्छ् = જવું [1]
वि+जृम्भ् = વિકસવું [28]
विज् = જૂદું પાડવું [15]
वि+ज्ञा = વિશેષ જાણવું [32]
विद्= વાદવિવાદ કરવો [9]
विद् = જાણવું [12]
विद्या = વિદ્યા [11]
विद्यार्थिन् = વિદ્યાર્થી [9]
विद्विष् = દુશ્મન [15]
वि+धा = કરવું [14]
वि+धा = વિધાન કરવું [14]
विधि = વિધિ [9]
वि+धू [धून्] = ધ્રૂજાવવું [7]
विनाशक = નાશ કરનાર [24]
वि+निर्+या = જતા રહેવું [17]
विनीत = વિનયી [27]
विपिन = જંગલ [5]
वि+भज् = વિભાગ કરવો [19]
विभूति = મોટાઈ [16]
वि+रज् = વિરાગી થવું [34]
वि+रम् = અટકવું [13]
विरल = બહુ ઓછા [23]

विरह = વિયોગ [3]
विरहित = રહિત [27]
विरागिन् = વૈરાગી [31]
विरोध = વિરોધ [14]
वि+ली = ઓગળી જવું [7]
वि+लोक् = નીહાળવું [27]
वि+वृ = વિવરણ કરવું [3]
वि+विज् = ભેદ કરવો [15]
वि+शस् = મારવું [13]
वि+शिष् = વિશિષ્ટ હોવું [9]
विशेषतः = વિશેષ રીતે [11]
विश्वनाथ = ભગવાન [13]
वि+श्वस् = વિશ્વાસ રાખવો [10]
विषाद = ખેદ [16]
विष् = ઘેરી લેવું [15]
विष्टा = વિષ્ટા [29]
विष्णु = વિષ્ણુ [31]
विस्तरतः = વિસ્તારથી [20]
विस्मय = વિસ્મય [30]
विस्मित = આશ્ચર્યચકિત [24]
विहीन = રહિત [14]
वीर = વીર, પરાક્રમી [3]
वृ = ઢાંકવું [3]
वृजिन = નિર્દયી [8]
वृज् = દૂર રહેવું, વર્જવું [9]
वृद्ध = ઘરડો [14]
वृद्धावस्था = ઘડપણ [22]
वृश्चिक = વીંછી [7]
वृषल = શૂદ્ર, પાપી [8]
वृ = પસંદ કરવું [6]

वेग = વેગ, ઝડપ [8]
वै = પાદપૂર્તિ માટે [31]
वैद्य = વૈદ [28]
वैभव = વૈભવ [6]
वैरिन् = વૈરી [26]
वैषम्य = સંકટ [16]
व्यध् [विध्] = વીધવું [2]
व्यसन = સંકટ [17]
व्याकरण = વ્યાકરણ [34]
व्याकुल = વ્યગ્ર [8]
व्याधि = રોગ [17]
व्याधित = રોગી [34]
व्रश्च् [वृश्च्] = કાપવું [2]
शकुन = શુકન [22]
शक् = શક્તિમાન હોવું [3]
शक्ति = તાકાત [14]
शङ्का = શંકા [7]
शत्रुता = દુશ્મનાવટ [12]
शद् [शीय्] = નાશ પામવું [2]
शनैः शनैः = ધીરે ધીરે [10]
शप् = શ્રાપ આપવો [23]
शब्द = શબ્દ [4]
शम = ક્ષમા [30]
शम् = શાંત થવું [2]
शर्करा = સાકર [13]
शास् = શાસન કરવું [11]
शास्त्र = શાસ્ત્ર [3]
शिखर = શિખર [34]
शिरस् = મસ્તક [15]
शिष् = ભેદ કરવો [8]
शी = સૂઈ જવું [10]

शीघ्रता = ઝડપ [27]
शीत = ઠંડુ [4]
शील = શીલ, સદાચાર [15]
शुध् = શુદ્ધ થવું [10]
शुल्क = કર, મૂલ્ય [30]
शूकर = ભૂંડ [29]
शैत्य = શીતળતા [33]
शैल = પર્વત [25]
शो = છોલવું [1]
श्रद्धान = શ્રદ્ધા [33]
श्रम = થાક [4]
श्रमणोपासिका = શ્રાવિકા [8]
श्रम् = થાકી જવું [2]
श्रा = રસોઈ રાંધવી [10]
श्री = રાંધવું [7]
श्री = લક્ષ્મી [17]
श्रु = સાંભળવું [3]
श्रोत्र = કાન [5]
श्वशुर = સસરો [7]
श्वस् = શ્વાસ લેવો [10]
श्वेत = સફેદ [3]
ष्ठिव् = થૂંકવું [1]
संस्कार = સંસ્કાર [11]
संज्ञान = વિશિષ્ટજ્ઞાન [15]
संदेह = શંકા [30]
संधि = સમાધાન [30]
संध्या = સાંજ [16]
संयमिन् = સંયમી [13]
संवेदन = અનુભવ [28]
सकल = તમામ [19]
सखि = મિત્ર [26]

सङ्कथा = વાતચીત [24]
सङ्ग = સંગ, સોબત [6]
सङ्ग्राम = યુદ્ધ [4]
सञ्चरण = સંચરવું તે [26]
सञ्ज् = ભેટવું, ચોંટવું [2]
सनातन = શાશ્વત [19]
सन् = દાન કરવું [5]
सपाद = સવા [26]
सफल = સફળ [13]
सफलता = સફળતા [25]
सभा = સભા [26]
समयानुगुणं = સમયસર [26]
समागम = મેળાપ [11]
समास = સંક્ષેપ [19]
सम्+अनु+ज्ञा =અનુજ્ઞા આપવી [26]
सम्+आ+चर् = આચરવું [17]
सम्+आ+धा = સમાધાન કરવું [14]
सम्+आस् = બેસવું [11]
सम् + इ = ભેગા થવું [11]
सम्+गृ = વચન આપવું [7]
सम्+जन् = ઉત્પન્ન થવું [18]
सम् + धि = સંધિ કરવી [14]
सम्पत्ति = સંપત્તિ [17]
सम्+पद् = સંપન્ન થવું [14]
सम्+पृच = સંબંધમાં આવવું [8]
सम्+पृच् = સંબંધમાં આવવું [9]
सम्प्रति = હમણાં [11]
सम्मुख = સામે [25]
सम्+यस् = પ્રયત્ન કરવો [1]

सम् + वृ = બંધ કરવું [3]
सम्+वि+भज् = વિભાગ કરવો [25]
सम्+स्तृ = પાથરવું [4]
सस्ज् = તૈયાર થવું [2]
सहसा = અચાનક [14]
साङ्गत्य = સંગ [24]
साधर्मिक = સમાન ધર્મવાળો [33]
साध् = સાધવું [3]
सारमेय = કૂતરો [12]
सार्थवाह = સાર્થવાહ [27]
सावद्य = પાપયુક્ત [9]
सिंह = સિંહ [1]
सिव् = સીવવું [1]
सीवक = દરજી [1]
सु = રસ કાઢવો [4]
सुखिन् = સુખી [8]
सुभट = સૈનિક [24]
सुरभि = સુગંધ, સુગંધી [12]
सुराष्ट्र = સારું રાષ્ટ્ર [9]
सुरेश्वर = ઈન્દ્ર [23]
सू = હડસેલવું, ધકેલવું [5]
सू = જન્મ આપવો [10]
सूक्ष्म = સૂક્ષ્મ [12]
सूत्र = સૂત્ર [6]
सूर्योदय = સૂર્યોદય [26]
सेवक = સેવક [15]
सो = નાશ કરવો [1]
सौख्य = સુખ [24]
स्खलन = ભૂલ [14]

स्तन् = ગાજવીજ કરવી [16]

स्तम्भ = થાંભલો [30]

स्तम्भ् = ગર્વિષ્ઠ થવું [6]

स्तम्भ् = અટકાવવું [6]

स्तव = સ્તુતિ [27]

स्तु = સ્તવના કરવી [10]

स्त्री = સ્ત્રી [25]

स्थिर = સ્થિર [25]

स्ना = સ્નાન કરવું [10]

स्नु = ટપકવું, ઝરવું [10]

स्नु = વહેવું [17]

स्फुर् = પ્રકાશવું, કાંપવું [21]

स्मर = કામસુખ, કામદેવ [3]

स्मशान = સ્મશાન [8]

स्यन्दन = રથ [4]

स्व = પોતે [1]

स्वञ्ज् = ભેટવું [2]

स्वन = અવાજ [1]

स्वप् = સૂવું [10]

स्वभावतः = સ્વાભાવિક રીતે [23]

स्वयंवर = સ્વયંવર [21]

स्वस्थता = સ્વસ્થતા [19]

स्वाद = સ્વાદ [10]

स्वादु = સ્વાદિષ્ટ [7]

स्वामिन् = સ્વામી [17]

स्वेद = પરસેવો [25]

हंस = હંસ [15]

हट्ट = દુકાન, બજાર [28]

हन् = હણવું [12]

हन्त = ખરેખર [27]

हय = ઘોડો [30]

हर = શંકર [31]

हर्षण = હર્ષ [34]

हा = હાય ! [12]

हा = છોડવું [14]

हा = જવું [15]

हानि = હાનિ, નુકશાની [14]

हास्य = હાસ્ય [8]

हास्य = હાસ્યાસ્પદ [15]

हि = જવું [3]

हिंस् = હિંસા કરવી [8]

हिंस् = હિંસા કરવી [8]

हिंस्र = હિંસક [9]

हितभाषिन् = હિતકારી બોલનાર [5]

हु = હોમવું [15]

हेय = છોડવા યોગ્ય [20]

हृदय, हृद् = હૃદય [25]

हृषीक = ઈન્દ્રિય [14]

ह्री = લાજવું, શરમાવું [15]

ह्नु = છૂપાવવું [11]

OOO

ગુજરાતી-સંસ્કૃત કોશ

અંગ = अङ्ग [8]*

અંગશાસ્ત્ર = अङ्ग [20]

અંગીકાર કરવો = अङ्गी+कृ [3]

અંગુઠો = अङ्गुष्ठ [26]

અંધારું = तमस् [13]

અગ્નિ = वह्नि [1]

અચાનક = सहसा [14]

અજોડ = अप्रतिरूप [24]

અજીવ = अचेतन [12]

અટકવું = वि+रम् [13]

અટકવું = निवर्तन [16]

અટકાવવું = स्तम्भ् [6]

અડધું = अर्ध [7]

અદ્ભુત = अद्‌भुत [24]

અધ્યયન = शतक [20]

અનન્ત = अदृष्टमूलपर्यन्त [28]

અનાસક્ત = निसङ्ग [23]

અનુજ્ઞા આપવી = अनु+ज्ञा [6]

અનુજ્ઞા આપવી = सम्+अनु+ज्ञा [26]

અનુભવ = संवेदन [28]

અનુશાસન કરવું = शास् [11]

અનુશાસન કરવું=अनु+शास् [11]

અનુસરવું = अनु+सृ [8]

અનુસરવું = अनु + गम् [29]

અપહરણ કરવું = अप+हृ [18]

અપાત્ર = अपात्र [15]

અપેક્ષા = अपेक्षा [4]

અપ્રમાદી = अप्रमत्त [9]

અભિપ્રાય = मत [5]

અભિમાન = गर्व [14]

અભિષેક કરવો = अभि+सिच् [सिञ्च्] [6]

અમૃત = अमृत [28]

અમૃત જેવું = अमृतोपम [15]

અયોગ્ય = अपात्र [15]

અર્થ = अर्थ [6]

અવયવ = अङ्ग [8]

અવસ્થા = गति [14]

અવાજ = स्वन [1]

અવાજ કરવો = रु [10]

અવાજ કરવો = ध्वन् [19]

અવાજ કરવો = घु [28]

અવિવેક = अविवेक [14]

અશક્ત = अशक्त [15]

અહિતકારી = अपथ्य [9]

આંખ = अक्षि [6]

આંખ = लोचन [18]

આંજવું = अञ्ज् [8]

આંબો = चूत [29]

આખું = निखिल [22]

આગળ = पुरः [9]

આચરવું = सम्+आ+चर् [17]

આચાર્ય ભગવંત = सूरि [4]

આજથી માંડીને = अद्यप्रभृति [9]

આજ સુધી = अद्ययावत् [23]

આજ્ઞા કરવી = आ+ज्ञा [7]

આઠમ = अष्टमी [8]

આદરવા યોગ્ય = उपादेय [20]

આનંદ = प्रमोद [31]

આનંદ = रति [32]

આના પછી = अतः परम् [15]

આપનાર = दायिन् [9]

આપવું = ला [10]

આપવું = रा [10]

આપવું = दा [14]

આપવું = प्र+दा [20]

આબુ = अर्बुद [1]

આબુ = अर्बुदाचल [17]

આરસ = पाषाण [6]

આરોગ્ય = आरोग्य [7]

આવવું = आ+इ [10]

આવિષ્કાર કરવો =आविष्+कृ [3]

આવી = एतादृशी [9]

આશાતના = आशातना [26]

આશ્ચર્યચકિત = विस्मित [24]

આશ્રય આપવો = भृ [14]

આશ્રય લેવો = आ+श्रि [8]

આશ્રવ = आश्रव [20]

આસક્ત થવું = रञ्ज् [2]

આસક્તિ કરવી = गृध् [9]

આસપાસ ફરવું = परि+इ [17]

આસપાસ હોવું = परि+इ [17]

* વિશેષ ઓળખ માટે કૌંસમાં પાઠ નંબર સૂચવેલ છે. કેટલાંક તત્સમ શબ્દોનો, સામાસિક શબ્દોનો અને વિશેષનામોનો આમાં સમાવેશ કરવામાં નથી આવ્યો.

ઈચ્છવું = लष् [1]
ઈચ્છવું = वश् [11]
ઈચ્છવું = आ+शास् [11]
ઈચ્છવું = ईह् [33]
ઈચ્છા = अभिलाष [14]
ઈચ્છા = अभीप्सा [19]
ઈચ્છા = मनोरथ [25]
ઈચ્છા વિનાનાં = निरीह [23]
ઈચ્છિત = अभिप्रेत [9]
ઈચ્છિત = इष्ट [15]
ઈચ્છિત = अभीष्ट [27]
ઈન્દ્ર = इन्द्र [4]
ઈન્દ્ર = सुरेश्वर [23]
ઈન્દ્ર = वासव [24]
ઈન્દ્રિય = हृषीक [14]
ઈન્દ્રિયોનું દમન = दम [31]
ઉકળવું = क्वथ् [16]
ઉકળવું = उत्+क्वथ् [16]
ઉકાળવું = क्वथ् [16]
ઉકાળવું = उत्+क्वथ् [16]
ઉક્તિ = उक्ति [12]
ઉઘાડવું = अप+आ+वृ [3]
ઉતાવળ કરવી = त्वर् [20]
ઉત્તમ = उत्तम [9]
ઉત્પત્તિસ્થાન = योनि [20]
ઉત્પન્ન થવું = सम्+जन् [18]
ઉદય થવો = उद् + अय् [10]
ઉદાહરણ = उदाहरण [5]
ઉદીરણા કરવી = उद्+ईर् [19]
ઉદ્ધાર કરવો = उद्+धृ [19]
ઉદ્યમી = उद्यमिन् [19]
ઉદ્વિગ્ન થવું = वि+रज् [34]

ઉના = उन्नतपुर [22]
ઉન્મત્ત થયેલો = मत्त [31]
ઉપકારી = उपकारिन् [23]
ઉપચાર = चिकित्सा [28]
ઉપદ્રવ = उपद्रव [25]
ઉપદેશ = देशना [21]
ઉપમા = उपमा [28]
ઉપાર્જન કરવું = उप+अर्ज् [29]
ઉપાસના કરવી = उप+आस् [11]
ઉમંગ = उत्साह [23]
ઉલ્લસિત થવું = उत्+लष् [29]
ઉલટી કરવી = वम् [12]
ઊંચાઈ = अवगाहना [20]
ઊંચા સ્વરે રડવું = वि+क्रुश् [13]
ઊંચે જવું = उद् + हा [15]
ઊગવું = उद्+इ [10]
ઊગવું = उद्+ई [10]
ઊગવું = उद्+इ [10]
ઊલટી કરેલ = वान्त [12]
એકઠું કરવું = चि [3]
ઐશ્વર્ય = विभूति [16]
ઐશ્વર્ય = ऐश्वर्य [27]
ઓગળવું = ली [6]
ઓગળવું = ली [7]
ઓગળી જવું = वि + ली [7]
ઓછું = ऊन [10]
ઓછું થવું = दी [21]
ઓછું બોલનાર = मितभाषिन् [5]
ઓળખવું = अभि+ज्ञा [7]
કંજૂસાઈ = कृपणता [22]
કંટાળવું = क्लम् [1]
કંપવું = उद्+विज् [9]

કંપવું = एज् [33]
કઠોર = कठिन [24]
કડવા ફલ = कटुफल [28]
કથન = कथन [16]
કન્યા = कन्या [20]
કપટ = छल [15]
કમળ = अम्बुज [25]
કર = शुल्क [30]
કરનાર = कारिन् [14]
કરવું = कृ [3]
કરવું = वि+धा [14]
કરિયાણું = पण्य [28]
કર્કશ = कर्कश [34]
કલ્યાણ = कल्याण [5]
કષ્ટ દેવું = यस् [1]
કહેવત = उक्ति [12]
કહેવું = ख्या [10]
કહેવું = आ+ख्या [10]
કહેવું = चक्ष् [11]
કળા (ચંદ્રની) = कला [4]
કાંપવું = स्फुर् [21]
કાન = श्रोत्र [5]
કાપવું = दो [1]
કાપવું = छो [1]
કાપવું = त्रुट् [1]
કાપવું = लुप् [2]
કાપવું = लू [6]
કાપવું = छिद् [8]
કાપવું = दा [10]
કાપવું = अव + दो [15]
કાપવું = व्रश्च् [वृश्च्] [2]
કાબૂમાં રાખવું = यम् [यच्छ्] [2]

કાબૂ રાખવો = आ+वृ [3]
કામ = काम [27]
કામદેવ = स्मर [3]
કામસુખ = स्मर [3]
કામળી = कम्बल [5]
કાયમ = नित्य [13]
કાયરતા = कातरता [14]
કાયા = काया [6]
કાલે = कल्ये [16]
કાળ = अनेहस् [8]
કિંમતી = महार्घ [6]
કિલ્લો = दुर्ग [5]
કીડા = कीट [34]
કીર્તિ = कीर्ति [3]
કુબેર દેવ = कुबेर [22]
કુળ = कुल [11]
કૂકડો = कुक्कुट [34]
કૂતરો = सारमेय [12]
કૃપા = प्रसाद [4]
કેટલું = कियत् [9]
કેરી = आम्र [22]
ક્યાંક = क्वचित् [15]
ક્યારો = आलवाल [5]
ક્લેશ કરવો = क्लिश् [22]
ક્લેશ થવો = क्लिश् [22]
ખબર = उदन्त [10]
ખરાબ કામ = दुष्कार्य [30]
ખરાબ પ્રભાવ = दुष्प्रभाव [7]
ખરીદવું = क्री [6]
ખરેખર = ननु [8]
ખરેખર = खलु [11]
ખરેખર = हन्त [27]

ખાંડવું = क्षुद् [8]
ખાઈ = परिखा [7]
ખાબોચીયું = चुलुक [25]
ખાલી કરવું = रिच् [8]
ખાવા યોગ્ય = भोज्य [23]
ખાવું = अश् [6]
ખાવું = अद् [12]
ખાવું = घस् [21]
ખાવું = जक्ष् [10]
ખુલ્લું કરવું = वि+अञ्ज् [8]
ખુશ = प्रसन्न [16]
ખુશ કરવું = प्री [7]
ખુશ થવું = मुद् [29]
ખૂંદવું = खिद् [2]
ખેદ = विषाद [16]
ખેદ પામવું = खिद् [8]
ખેદ પામવું = खिद् [9]
ખોદવું = खन् [4]
ખોળો = अङ्क [10]
ગતિ = गति [27]
ગભરાવું = त्रस् [1]
ગરમી = घर्म [25]
ગરીબ થવું = दरिद्रा [11]
ગરીબી = दारिद्र्य [15]
ગર્જના = नाद [32]
ગર્જના કરવી = नद् [4]
ગર્ભ = गर्भ [23]
ગર્વિષ્ઠ થવું = स्तम्भ् [6]
ગળવું = गृ [7]
ગળી ગયેલું = गलित [14]
ગળી જવું = ग्रस् [28]
ગળું = कण्ठ [28]

ગાજવીજ કરવી = स्तन् [16]
ગાજવું = नद् [4]
ગાય = गो [13]
ગુણ = गुण [6]
ગુસ્સો = कोप [4]
ગુસ્સો કરવો = आ+क्रुश् [13]
ગુસ્સો કરવો = वि+क्रुश् [13]
ગૂંથવું = ग्रन्थ् [6]
ગૃહસ્થ = गृहिन् [7]
ગોવાળ = गोपाल [12]
ગોળ = गुड [13]
ગ્રન્થકાર = ग्रन्थकृत् [27]
ગ્રહણ કરવું = ग्रह् [गृह्] [6]
ગ્રહણ કરવું = उप+आ+दा [15]
ગ્રહણ કરવું = आ+दा [18]
ઘટાડો થવો = अप+चि [5]
ઘડપણ = वृद्धावस्था [22]
ઘણું = भृशम् [13]
ઘણું = भूरि [15]
ઘણું = अतिशय [21]
ઘર = अगार [8]
ઘરડું થવું = जृ [7]
ઘરડો = वृद्ध [14]
ઘસાઈ જવું = जृ [7]
ઘાયલ કરવું = क्षण् [3]
ઘી = घृत [16]
ઘેરી લેવું = विष् [15]
ઘેરો ઘાલવો = रुध् [8]
ઘોડો = तुरग [4]
ઘોડો = हय [29]
ઘોર = घोर [12]
ચંદન = चन्दन [2]

ચક્રરત્ન = चक्ररत्न [24]
ચઢીયાતા થવું = अति+शी [10]
ચમત્કૃત = चमत्कृत [24]
ચરણ = पाद [23]
ચાકર = किङ्कर [15]
ચાટવું = लिह् [12]
ચારે બાજુથી = परितः [22]
ચાલવું = क्रम् [1]
ચિહ્ન = चिह्न [17]
ચીજવસ્તુ = पदार्थ [4]
ચીરવું = भिद् [8]
ચૂરેચૂરા કરવા = मृद् [6]
ચૂરેચૂરા કરવા = क्षुद् [8]
ચેતી જવું = चित् [2]
ચેષ્ટા = चेष्टा [8]
ચોંટવું = सञ्ज् [2]
ચોંટી જવું = स्तम्भ् [6]
ચોક્કસ = ध्रुवम् [34]
ચોપડવું = अञ्ज् [8]
ચોમાસું = चातुर्मास [1]
ચોરવું = मुष् [6]
ચૌદશ = चतुर्दशी [8]
છાંયડો = छाया [2]
છાશ = तक्र [7]
છુપાવવું = गुप् [1]
છૂટા પડવું = वि+अप+इ [11]
છૂપાવવું = ह्नु [11]
છેડો = अन्त [22]
છેદવું = दो [1]
છેદવું = छो [1]
છેદવું = कृत् [2]
છેલ્લું = चरम [7]
છેલ્લું = अन्तिम [22]
છેલ્લું = पश्चिम [32]
છોડવા યોગ્ય = हेय [20]
છોડવું = हा [14]
છોલવું = शो [1]
છોલવું = तक्ष् [1]
જંગલ = विपिन [5]
જણાવનાર = प्ररूपक [20]
જતા રહેવું = वि+निर्+या [17]
જનક રાજા = जनक [16]
જન્મ આપવો = सू [10]
જન્મ આપવો = प्र+सू [13]
જન્મ લેનારા = जन्मिन् [29]
જમવું = भुज् [8]
જવાબ આપવો = प्रति+भाष् [16]
જવાબ આપવો = प्रति+वच् [17]
જવું = विच्छ् [1]
જવું = ऋ [ऋच्छ्] [2]
જવું = रि [2]
જવું = हि [3]
જવું = या [10]
જવું = इ [10]
જવું = ऋ [15]
જવું = हा [15]
જાગવું = जागृ [11]
જાગેલ = प्रबुद्ध [32]
જાણવા યોગ્ય = ज्ञेय [20]
જાણવું = ज्ञा [जा] [6]
જાણવું = विद् [12]
જાણવું = आ+कल् [33]
જાણવું = अव+इ [10]
જાવજ્જીવ = यावज्जीव [7]
જો = चेत् [8]
જોડવું = युज् [8]
જોડવું = यु [10]
જોવું = वि+लोक् [27]
જીતી લેવું = निर् + जि [31]
જીવ = प्राणिन् [10]
જીવ = चेतन [12]
જીવવું = श्वस् [10]
જીવો = जन्मिन् [29]
જુગાર = द्युत [21]
જુવાન = तरुण [27]
જુવાની = तारुण्य [14]
જૂદું = अतिरिक्त [28]
જૂદું પાડવું = विज् [15]
જૂનું = प्राचीन [10]
જેટલું = प्रमाण [25]
જેમ = वत् [11]
જૈન સાધુ = निर्ग्रन्थ [12]
ઝડપ = वेग [8]
ઝડપ = गति [14]
ઝડપ = शीघ्रता [27]
ઝરવું = स्नु [10]
ટપકવું = स्नु [10]
ઠંડું = शीत [4]
ડરવું = भी [14]
ડૂબવું = मस्ज् [मज्ज्] [2]
ડૂબી જવું = नि+मस्ज् [5]
ઢાંકવું = वृ [3]
ઢાંકવું = सम्+स्तृ [4]
ઢાંકવું = स्तृ / आ +स्तृ [6]
ઢાંકવું = ऊर्णु [21]
તત્પર = तत्पर [23]

તપાવવું = धूप् [1]
તફાવત = भेद [20]
તમામ = सकल [19]
તરફ જવું = अभि+इ [10]
તરી જવું = उत् + तृ [13]
તાકાત = शक्ति [14]
તાણવું = तन् [3]
તારું = त्वदीय [9]
તિરસ્કાર = तिरस्कार [5]
તિરસ્કારવું = भर्त्स् [2]
તિલક = तिलक [25]
તીરછું = तिर्यच् [20]
તીર્થંકર = तीर्थनाथ [29]
તીક્ષ્ણ = तीक्ष्ण [5]
તુચ્છ = क्षुद्र [32]
તૂટવું = त्रुट् [1]
તૃષ્ણા = तृष्णा [30]
તે આ પ્રમાણે = तद्यथा [20]
તેનું = तदीय [9]
તૈયાર થવું = सस्ज् [2]
ત્રણ પદ = त्रिपदी [20]
થવું = सम्+पद् [14]
થાંભલો = स्तम्भ [29]
થાક = श्रम [4]
થાકી જવું = तम् [2]
થાકી જવું = श्रम् [2]
થાકી જવું = ग्लै [16]
થૂંકવું = ष्ठिव् [1]
થોડું = अल्प [7]
દમન કરવું = दम् [2]
દયાળુ = दयालु [9]
દરજી = सीवक [1]

દરરોજ = प्रत्यहम् [4]
દરવાજો = द्वार [5]
દર્પણ = दर्पण [18]
દર્શન = दर्शन [17]
દળવું = पिष् [8]
દાંડો = दण्ड [14]
દાંત = दशन [14]
દાંત = दन्त [28]
દાન કરવું = सन् [5]
દારૂ = मद्य [29]
દાસ = दास [15]
દાસ = अनुचर [25]
દિવસ = अहन् [8]
દિવસ = दिवस् [15]
દિવસ રાત = दिवानिशम् [16]
દીકરો = अपत्य [32]
દીવાળી = दीपावली [18]
દીક્ષા = प्रव्रज्या [16]
દુંદભિ = दुन्दुभि [24]
દુ:ખ આપવું = उंह् [33]
દુ:ખ દેવું = दु [3]
દુ:ખી થવું = खिद् [2]
દુ:ખી થવું = दू [3]
દુ:સહ્ય = दु:सह [18]
દુકાન = आपण [6]
દુકાન = हट्ट [28]
દુકાળ = दुर्भिक्ष [17]
દુર્લભ = दुर्लभ [2]
દુશ્મન = विद्विष् [15]
દુશ્મનાવટ = शत्रुता [12]
દુષ્ટ આચાર = दुराचार [10]
દુષ્ટ વ્યક્તિ = दुरात्मन् [18]

દૂધ = क्षीर [8]
દૂધ = दुग्ध [13]
દૂર કરવું = धु [3]
દૂર કરવું = धू [3]
દૂર કરવું = धू [7]
દૂર કરવું = वि+धू [धून्] [7]
દૂર કરવું = धू [7]
દૂર કરવું = अप+आ+कृ [13]
દેખાવું = भा [10]
દેવ = निर्जर [7]
દેવ = देवता [27]
દેવલોક = दिवस् [15]
દેવી = देवी [4]
દેશ = राष्ट्र [16]
દોડવું = द्रु [16]
દોહવું = दुह् [12]
દ્વેષ કરવો = द्विष् [12]
ધકેલવું = सू [5]
ધન = वसु [9]
ધરવું = धा [14]
ધર્મધ્યાન = धर्मध्यान [18]
ધારણ કરનાર = धारक [31]
ધારા = धारा [5]
ધિક્કારવું = तिरस् + कृ [3]
ધિક્કારવું = द्विष् [12]
ધીરજ = धैर्य [14]
ધીરે ધીરે = शनैः शनैः [10]
ધોવું = अव+निज् [15]
ધ્યાન કરવું = ध्यै [10]
ધ્યાન દેવું = अव+धा [14]
ધ્રૂજવું = उद् + विज् [9]
ધ્રૂજાવવું = धू [2]

ધ્રૂજાવવું = धू [7]
ધ્રૂજાવવું = धु [3]
ધ્રૂજાવવું = धू [3]
ધ્રૂજાવવું = वि+धू [धून्] [7]
ધ્રૂજાવવું = धू [7]
નમન કરવું = प्र + नम् [21]
નમવું = नमस्+कृ [6]
નરક = निरय [2]
નવું = नव [18]
નસીબ = भग [11]
નસીબ = भवितव्यता [16]
નાગરાજ = नागराज् [7]
નાચ = नृत्य [25]
નાથ = नाथ [15]
નાનું = लघु [15]
નાનો ભાઈ = अनुज [27]
નાવ = नौ [26]
નાશ = नाश [14]
નાશ કરનાર = विनाशक [24]
નાશ કરવો = मी [6]
નાશ કરવો = सो [1]
નાશ કરવો = धू [2]
નાશ કરવો = तृह् [8]
નાશ પામવું = शद् [शीय्] [2]
નાશ પામવું = वि+उत्+छिद् [20]
નાસવું = परा + अय् [13]
નાસ્તિક = नास्तिक [28]
નિન્દા કરવી = गर्ह् [28]
નિયમિત = नियन्त्रित [19]
નિરર્થક = अनर्थक [27]
નિરીક્ષણ કરવું = निर्+ईक्ष् [22]
નિર્દયી = वृजिन [8]
નિર્ધન = निर्धन [15]
નિર્માણ કરવું = निर्+मा [17]
નિવેશ કરવો = नि+विश् [32]
નિશ્ચય કરવો = वि+अव+सो [4]
નિહાળવું = वि+लोक् [27]
નીકળી જવું = वि+निर्+या [17]
નીચગોત્ર કર્મ = नीचगोत्र [11]
નીમવું = नि+युज् [8]
નીમવું = नि+युज् [8]
નુકશાની = हानि [14]
નૃત્ય = नृत्य [25]
નૈમિત્તિક = नैमित्तिक [24]
નોકર = प्रेष्य [15]
પગ = पाद [12]
પગ = चरण [26]
પગ = पद् / पाद् [27]
પજવવું = दु [3]
પડવું = प्र +उद्+पत् [19]
પતન = पतन [14]
પત્ની = कलत्र [8]
પથ્થર = पाषाण [6]
પદ = पदवी [11]
પદાર્થ = पदार्थ [22]
પદ્ધતિ = पद्धति [26]
પરંપરા = परम्परा [21]
પરમાણુ = परमाणु [20]
પરમાણુ = अणु [30]
પરલોક = अमुत्र [4]
પરલોક = परलोक [28]
પરસેવો = स्वेद [25]
પરસ્પર = परस्परं [10]
પરાંમુખ = पराङ्मुख [21]
પરાક્રમી = वीर [3]
પરાભવ કરવો = परि+भू [16]
પરિગ્રહ = परिग्रह [14]
પરિગ્રહ = द्रव्यसञ्चय [22]
પરિમિત = मित [15]
પરિવાર = परिवार [25]
પરિષહ = परीषह [18]
પર્વત = शैल [25]
પવન = मारुत [25]
પવિત્ર કરવું = पू [6]
પશુ = तिर्यच् [20]
પશુ = पशु [27]
પશ્ચાતાપ = अनुक्रोश [11]
પશ્ચિમ = पश्चिम [19]
પસંદ કરવું = वृ [6]
પહેરવું = वस् [11]
પહેરવું = परि + धा [14]
પહેરવું = नि+वस् [16]
પહેલવાન = मल्ल [31]
પહેલા = पुरा [8]
પહેલાં = अर्वाक् [26]
પહેલાનો ભવ = पूर्वभव [11]
પહેલું = आदिम [29]
પાંખ = पक्ष [30]
પાંગળો = पङ्गु [27]
પાંચમ = पञ्चमी [8]
પાંચ વર્ષ = युग [30]
પાછું આપવું = प्रति+अर्प् [13]
પાણી = तोय [5]
પાણી = अप् [7]
પાથરવું = ऊर्णु [21]
પાથરવું = तन् [3]

પાથરવું = प्र + तन् [3]
પાથરવું = सम्+स्तृ [4]
પાથરવું = स्तृ / आ +स्तृ [6]
પાપયુક્ત = सावद्य [9]
પાપી = वृषल [8]
પાર પામવું = उत् + तृ [13]
પાસે જવું = उप+इ [10]
પાળવું = पुष् [6]
પીગળવું = द्रु [16]
પીડવું = अर्द् [23]
પીડિત = आतुर [34]
પીવા યોગ્ય = पेय [23]
પીવું = आ+चम् [1]
પીસવું = पिश् [2]
પીળું = पीत [3]
પુષ્કળ = भृशम् [13]
પૂછવું = अनु+युज् [9]
પૃથ્વી = उर्वी [26]
પૃથ્વી = वसुन्धरा [27]
પૃથ્વી = भू [28]
પેટ = उदर [1]
પેટા ભેદ = प्रभेद [20]
પૈસા = द्रविण [15]
પોતાનું = निज [19]
પોતે = स्व [1]
પ્રકાર = भेद [20]
પ્રકાશવું = भ्राश् [1]
પ્રકાશવું = भ्लाश् [1]
પ્રકાશવું = भा [10]
પ્રકાશવું = वश् [11]
પ્રકાશવું = चकास् [11]
પ્રકાશવું = ज्वल् [13]
પ્રકાશવું = स्फुर् [21]
પ્રકાશવું = उद् + भास् [23]
પ્રજા = प्रजा [9]
પ્રતિકાર = प्रतिकार [5]
પ્રતિજ્ઞા = प्रतिज्ञा [14]
પ્રતિષ્ઠા કરવી = प्र+स्था [26]
પ્રભાવ = प्रभाव [1]
પ્રભાવના = प्रभावना [21]
પ્રયત્ન કરવો = सम्+यस् [1]
પ્રયત્ન કરવો = उद्+युज् [9]
પ્રયાણ કરવું = प्र + चल् [32]
પ્રલાપ કરવો = प्र+लप् [19]
પ્રવર્તવું = प्र+वृत् [20]
પ્રવાહ = धारा [5]
પ્રવેશવું = प्र+विश् [7]
પ્રસ્થાન કરવું = प्र+स्था [26]
પ્રહર = याम [32]
પ્રાણી = भूत [9]
પ્રાણી = प्राणिन् [10]
પ્રારંભ કરવો = प्र+आ+रभ् [27]
પ્રિય બોલનાર = प्रियभाषिन् [5]
પ્રીતિ = अनुराग [33]
પ્રેરણા કરવી = प्र+ईर् [4]
ફક્ત જ્ઞાન = ज्ञानमात्र [27]
ફતેહ મેળવવી = फल् [19]
ફળવું = फल् [16]
ફાડવું = दृ [7]
ફૂંકવું = ध्मा [धम्] [2]
ફેલાવવું = अक्ष् [1]
ફેલાવું = वि+आप् [5]
ફેલાવો = प्रचार [29]
બંધ કરવું = सम् + वृ [3]
બંધ કરવું = पि + धा [14]
બંધ કરવું = अपि + धा [14]
બકરી = अजा [26]
બગલો = बक [26]
બગાસું ખાવું = जृम्भ् [28]
બગીચો = उद्यान [34]
બજાર = हट्ट [28]
બડાઈ હાંકવી = गल्भ् [22]
બડાઈ હાંકવી = कत्थ् [33]
બદલામાં મારવું = प्रति+हन् [22]
બદલાવું = परि+वृत् [7]
બનાવ = उदन्त [10]
બનાવેલ = निर्मित [15]
બપોર = मध्याह्न [22]
બહુ ઓછા = विरल [23]
બળદ = अनडुह् [6]
બળવું = प्लुष् [6]
બાંધવું = बन्ध् [6]
બાકી તો = अन्यथा [7]
બાકી રહેવું = अव+शिष् [26]
બાર અંગ = द्वादशाङ्गी [20]
બારી = वातायन [5]
બાળવું = प्लुष् [6]
બાળવું = उष् [16]
બિલાડી = बिडाल [13]
બીજો દેશ = देशान्तर [34]
બીવું = उद्+विज् [9]
બુદ્ધિ = बुद्धि [16]
બુદ્ધિ = धी [17]
બુદ્ધિ = प्रज्ञा [18]
બુદ્ધિશાળી = मेधाविन् [14]

બૂમ પાડવી = क्रन्द् [16]
બૂમ પાડવી = रु [17]
બે ઘડી = मुहूर्त्त [20]
બેડી = निगड [34]
બેસવું =आस् / सम्+आस् [11]
બેસવું = नि+विश् [31]
બોધ પામેલ = प्रबुद्ध [32]
બોલવું = गृ [7]
બોલવું = वच् [10]
બોલવું = ब्रू [10]
બોલવું = भण् [13]
બોલવું = गद् [16]
બોલવું = उद्+ईर् [19]
બ્રહ્મા = ब्रह्मन् [31]
બ્રાહ્મણ = द्विज [21]
ભગવાન = विश्वनाथ [13]
ભટકનાર = कार्पटिक [32]
ભણવું = अधि+इ [10]
ભમરો = द्विरेफ [12]
ભમવું = भ्रम् [1]
ભયંકર = घोर [12]
ભરવું = पृ [7]
ભરવું = भृ [14]
ભરવું = पृ / पॄ [15]
ભરુચ = भृगुकच्छ [21]
ભરેલું = भृत [23]
ભસ્મ = भस्मन् [34]
ભક્ષણ કરવું = प्सा [10]
ભાંગવું = भञ्ज् [8]
ભાઈ = बान्धव [17]
ભાગ = भाग [26]
ભાગ આપવો = सम्+वि+भज् [25]
ભાવના = भावना [9]
ભાષા = भाषा [9]
ભાષા = गिर् [13]
ભૂંજવું = भ्रस्ज् [भृज्ज्] [2]
ભૂંડ = शूकर [29]
ભૂખ = क्षुधा [34]
ભૂખ્યું = क्षुधित [34]
ભૂલ = स्खलन [14]
ભૂલ કરવી = मद् [2]
ભેગા થવું = सम् + इ [11]
ભેગું કરવું = प्र+चि [3]
ભેગું કરવું = वि+चि [3]
ભેટ = उपायन [14]
ભેટવું = सज्ज् [2]
ભેટવું = स्वज्ज् [2]
ભેદ કરવો = शिष् [8]
ભેદ કરવો = वि+विज् [15]
ભેદી ન શકાય તેવું = अभेद्य [23]
ભોગવવું = भुज् [8]
ભોગવવું = भोग [14]
મન = चेतस् [16]
મનન કરવું = मन् [5]
મનુષ્યભવ = मानवभव [8]
મમત્વ વિનાના = निर्मम [23]
મલિન = मलीमस [11]
મસ્તક = शिरस् [15]
મહાત્મા = महात्मन् [17]
મહાસાગર = महोदधि [11]
મહાસાગર = महार्णव [30]
મહોત્સવ = महोत्सव [26]
માંગવું = वन् [3]
માખણ = नवनीत [7]
માછલું = मत्स्य [17]
માટે = कृते [1]
માણસ = पुंस् [26]
માણેક = माणिक्य [25]
માથું = मुण्ड [14]
માનવું = म्ना [मन्] [2]
માનસરોવર = मानस [29]
માપવું = मा [15]
માફ કરવું = क्षम् [2]
મારવું = कृ [7]
મારવું = कॄ [7]
મારવું = तृह् [8]
મારવું = वि+शस् [13]
મારવું = आ+हन् [17]
મારવું = अभि+हन् [17]
મારું = मदीय [9]
માલિક = पति [16]
મિત્ર = सखि [26]
મિત્રતા = मित्रत्व [24]
મિત્રતા = संधि [30]
મિથ્યાદષ્ટિ = मिथ्यादृश् [25]
મીઠો સ્વભાવ = मिष्टभाव [33]
મુખ્ય = प्रधान [19]
મુગ્ધ = मुग्ध [27]
મુઠ્ઠી = मुष्टि [24]
મુસાફર = पान्थ [2]
મુહૂર્ત = मुहूर्त्त [20]
મૂકવું = नि+धा [14]
મૂઢ = मूढ [3]
મૂર્ખ = मूढ [3]

મૂલ્ય = मूल्य [28]
મૂલ્ય = शुल्क [30]
મૂળ = मूल [14]
મેરુ પર્વત = मन्दर [23]
મેલ = मल [10]
મેલું = मलिन [10]
મેળવવું = आप् [3]
મેળવવું = प्र + आप् [3]
મેળવવું = अश् [3]
મેળવવું = अव+आप् [20]
મેળાપ = समागम [11]
મોકલવું = प्र+हि [3]
મોકલવું = प्रेष् [24]
મોટાઈ = विभूति [16]
મોટાભાઈ = अग्रज [24]
મોટું = प्राज्य [15]
મોટું જંગલ = अरण्यानी [27]
મોઢું = तुण्ड [14]
મોત = कृतान्त [32]
મોતી = मौक्तिक [25]
મોક્ષ = निर्वाण [23]
મ્લાન થવું = म्लै [16]
મ્લેચ્છ = म्लेच्छ [25]
યંત્ર = यन्त्र [12]
યમરાજ = कृतान्त [32]
યાચક = वनीपक [3]
યાચક = अर्थिन् [9]
યુદ્ધ = सङ्ग्राम [4]
યોગી = योगिन् [23]
યોગ્ય = योग्य [9]
યોગ્ય = अनुरूप [16]
રંગ = वर्ण [6]
રંગવું = रञ्ज् [2]
રચના = रचना [23]
રડવું = रुद् [10]
રથ = स्यन्दन [4]
રમત = लीला [34]
રસ કાઢવો = सु [4]
રસોઈ = रसवती [23]
રસોઈ રાંધવી = श्रा [10]
રસ્તાને જાણનાર = पथज्ञ [27]
રસ્તો = पथिन् [15]
રહિત = विहीन [14]
રહિત = विरहित [27]
રહેવું = अव+स्था [23]
રક્ષવું = गुप् [1]
રક્ષવું = पा [10]
રાંધવું = श्री [7]
રાખી મૂકવું = नि+धा [14]
રાજ કરવું = ईश् [11]
રાજ દરબાર = राजद्वार [17]
રાજ દરવાજો = राजद्वार [17]
રાજા = भूप [6]
રાજા = क्षितिपति [9]
રાજા = पृथिवीपति [16]
રાજા = नरेन्द्र [27]
રાજા = पृथ्वीनाथ [29]
રાજ્ય = राज्य [9]
રાણી = राज्ञी [23]
રાત્રિ = निशा [13]
રાત્રિ = निश् [22]
રાત્રિ = यामिनी [32]
રાવણ = दशानन [13]
રોકવું = रुध् [8]
રોગ = व्याधि [17]
રોગી = रोगिन् [9]
રોગી = आतुर [17]
રોગી = व्याधित [34]
લગભગ = प्रायः [6]
લડાઈ = निग्रह [17]
લડાઈ = आजि [29]
લડાઈ કરવી = धृष् [3]
લબ્ધિ = अतिशय [21]
લક્ષણ = लक्षण [19]
લક્ષ્મી = श्री [17]
લાકડી = दण्ड [14]
લાકડું = काष्ठ [8]
લાગવું = प्रति+भास् [25]
લાજવું = ह्री [15]
લાલ = रक्त [3]
લાવણ્ય = लावण्य [8]
લાવવું = आ+वह् [28]
લીંપવું = लिप् [2]
લીન થવું = ली [6]
લીન થવું = ली [7]
લુચ્ચો = कितव [25]
લેપ કરવો = लिप् [2]
લેપ કરવો = दिह् [12]
લેવું = ला [10]
લેવું = आ + दा [14]
લોચ = लुञ्चन [24]
લોભાયેલ = लुब्ध [14]
વંશ = कुल [11]
વખાણ કરવા = अभि+स्तु [17]
વખાણવું = पण् [1]
વખાણવું = ईड् [11]

વચન આપવું = सम्+गृ [7]
વચન આપવું = प्रति+वच् [17]
વચ્ચે = मध्य [15]
વદ પક્ષ = कृष्णपक्ष [4]
વધવું = वर्धन [9]
વધવું = प्यै [प्याय्] [21]
વમેલ = वान्त [12]
વર = पति [16]
વરદાન = वर [29]
વલોવવું = मन्थ् [7]
વશ કરવું = वशी + कृ [3]
વસન્ત = वसन्त [30]
વસ્ત્ર = वासस् [1]
વહેવું = स्नु [17]
વાંદરો = कपि [16]
વાણી = गिर् [13]
વાતચીત = आलाप [9]
વાતચીત = सङ्कथा [24]
વાત્સલ્ય = अनुराग [33]
વાદનું સામર્થ્ય = वादशक्ति [21]
વાદવિવાદ કરવો = विद् [9]
વાદળું = वारिद [4]
વાદી = वादिन् [23]
વાવું = वा [10]
વાસણ = भाजन [15]
વાસ્તે = कृते [1]
વાળ = केश [30]
વિકસિત થવું = वि+जृम्भ् [28]
વિખેરવું = कॄ [1]
વિઘ્નરહિત = निर्विघ्न [27]
વિચારણા કરવી = मन्त्र् [2]
વિચારવું = ईह् [33]

વિચારવું = आ+कल् [33]
વિદ્યા = विद्या [11]
વિદ્યાર્થી = विद्यार्थिन् [9]
વિધાન કરવું = वि+धा [14]
વિધિ = विधि [9]
વિનયી = विनीत [27]
વિભાગ કરવો = वि+भज् [19]
વિભાગ કરવો = सम्+वि+भज् [25]
વિયોગ = विरह [3]
વિરાગી થવું = वि+रज् [34]
વિરોધ = विरोध [14]
વિવરણ કરવું = वि+वृ [3]
વિશિષ્ટજ્ઞાન = संज्ञान [15]
વિશિષ્ટ હોવું = वि+शिष् [9]
વિશેષતા દેખાડવી = वि+शिष् [9]
વિશેષ રીતે = विशेषतः [11]
વિશેષ રીતે કહેવું = आ+ख्या [10]
વિશેષ રીતે જાણવું = वि+ज्ञा [32]
વિશેષ રીતે સમજાવવું = वि+आ+चक्ष् [13]
વિશ્વાસ રાખવો = वि+श्वस् [10]
વિષયેચ્છા = काम [27]
વિષ્ટા = विष्टा [29]
વિસ્તારથી = विस्तरतः [20]
વિસ્મય = विस्मय [30]
વીંછી = वृश्चिक [7]
વીંધવું = व्यध् [विध्] [2]
વીણા = तन्त्री [26]
વીર = वीर [3]
વેગ = वेग [8]
વેગળા રહેવું = वृज् [9]

વેચવું = वि + क्री [27]
વૈદ = वैद्य [28]
વૈભવ = वैभव [6]
વૈરાગી = विरागिन् [31]
વૈરી = वैरिन् [26]
વ્યગ્ર = व्याकुल [8]
વ્યાકરણ = व्याकरण [34]
વ્યાપવું = अक्ष् [1]
શંકર = हर [31]
શંકા = शङ्का [7]
શંકા = संदेह [30]
શકવું = शक् [3]
શક્તિમાન હોવું = शक् [3]
શબ્દ = शब्द [4]
શબ્દે શબ્દ = अक्षरशः [9]
શરમાવું = ह्री [15]
શરીર = वपुस् [12]
શાંત થવું = शम् [2]
શાશ્વત = सनातन [19]
શાસન કરવું = शास् [11]
શાસ્ત્ર = शास्त्र [3]
શિખર = शिखर [34]
શીતળતા = शैत्य [33]
શીલ = शील [15]
શુકન = शकुन [22]
શુદ્ધ ચૈતન્યવાળો = ब्रह्मन् [14]
શુદ્ધ થવું = शुध् [10]
શૂદ્ર = वृषल [8]
શેત્રંજી = कुथ [5]
શોક કરવો = वि+क्लुश् [13]
શોક કરવો = क्लिन्द् [16]
શોધવું = वि+चि [3]

શ્રદ્ધા = श्रद्धान [33]
શ્રાપ આપવો = शप् [23]
શ્રાવિકા = श्रमणोपासिका [8]
શ્રેષ્ઠ = जात्य [12]
શ્રેષ્ઠ = तिलक [25]
શ્રેષ્ઠ = पर [30]
શ્રેષ્ઠ = उत्तम [33]
શ્વાસ લેવો = प्र+अण् [10]
શ્વાસ લેવો = अन् [10]
શ્વાસ લેવો = प्र+अन् [10]
શ્વાસ લેવો = श्वस् [10]
સંકટ = वैषम्य [16]
સંકટ = व्यसन [17]
સંગ = सङ्ग [6]
સંગ = साङ्गत्य [24]
સંગત હોવું = युज् [8]
સંચરવું તે = सञ्चरण [26]
સંતાડવું = गुह् [4]
સંધિ કરવી = सम् + धि [14]
સંન્યાસી = कार्पटिक [32]
સંપત્તિ = सम्पत्ति [17]
સંપન્ન થવું = सम्+पद् [14]
સંબંધમાં આવવું = सम्+पृच् [8]
સંબંધમાં આવવું = सम्+पृच् [9]
સંયમી = संयमिन् [13]
સંવર = संवर [20]
સંવેદન = संवेदन [28]
સંસ્કાર = संस्कार [11]
સંસ્કૃત ભાષા = संस्कृत [10]
સંક્ષેપ = समास [19]
સગા = बान्धव [17]
સઘળું = निखिल [31]

સજા = अनुशासन [18]
સદા = नित्य [13]
સદાચાર = शील [15]
સદ્ભાવ = भाव [13]
સફળ = सफल [13]
સફળતા = सफलता [25]
સફેદ = श्वेत [3]
સફેદ થઈ ગયેલ = पलित [14]
સભા = सभा [26]
સમયસર = समयानुगुणं [26]
સમર્થ = ईश [23]
સમર્થ = क्षम [23]
સમર્થ હોવું = प्र + भू [23]
સમર્થ હોવું = क्लृप् [24]
સમાધાન = संधि [30]
સમાધાન કરવું=सम्+आ+धा [14]
સમાન ધર્મવાળો =साधर्मिक [33]
સમાપ્તિ = परिसमाप्ति [27]
સમાવું = मा [10]
સમુદ્ર = वारिधि [25]
સમૂહ = पिण्ड [14]
સમૂહ = वर्ग [28]
સમૂહ = कलाप [30]
સમૂહ = यूथ [32]
સમ્યગ્જ્ઞાન = सम्यगज्ञान [23]
સરવાળો = मीलन [20]
સવા = सपाद [26]
સવારે = प्रातः [22]
સસરો = श्वशुर [7]
સળગાવવું = इन्ध् [8]
સાંજ = संध्या [16]
સાંભળવું = श्रु (शृ) [3]

સાકર = शर्करा [13]
સાધવું = साध् [3]
સાપ = दन्दशूक [25]
સાફ કરવું = मृज् [11]
સાફ કરવું = अव + दै [15]
સામા થવું = प्रति + कृ [3]
સામે = पुरः [9]
સામે = सम्मुख [25]
સામે મારવું = प्रति+हन् [22]
સારરહિત = निस्सार [12]
સારું રાષ્ટ્ર = सुराष्ट्र [9]
સાર્થવાહ = सार्थवाह [27]
સિંહ = सिंह [1]
સીદાવું = अव+सद् [सीद्][24]
સીવવું = सिव् [1]
સુખ = सौख्य [24]
સુખી = सुखिन् [8]
સુગંધ = आमोद [2]
સુગંધ = सुरभि [12]
સુગંધી = सुरभि [12]
સુથાર = तक्षक [1]
સૂંઘવું = घ्रा [जिघ्र्] [2]
સૂઈ જવું = शी [10]
સૂત્ર = सूत्र [6]
સૂર્ય = अर्यमन् [7]
સૂર્ય = भास्वत् [13]
સૂર્ય = दिनेश [33]
સૂર્યોદય = सूर्योदय [26]
સૂવું = स्वप् [10]
સૂક્ષ્મ = सूक्ष्म [12]
સેવક = सेवक [15]
સૈનિક = सुभट [24]

સૈનિક = भट [30]

સૈન્ય = अनीक [16]

સોનું = काञ्चन [1]

સોબત = सङ्ग [6]

સૌરાષ્ટ્ર = सुराष्ट्र [9]

સ્તવના કરવી = स्तु [10]

સ્તવવું = नु [10]

સ્તુતિ = स्तव [27]

સ્તુતિ કરવી = पन् [1]

સ્તુતિ કરવી = नू [2]

સ્ત્રી = स्त्री [25]

સ્થાન = पद [14]

સ્થાન = भाजन [15]

સ્થિર = स्थिर [25]

સ્નાન કરવું = स्ना [10]

સ્મશાન = स्मशान [8]

સ્વચ્છ કરવું = निज् [15]

સ્વચ્છ કરવું = दै [21]

સ્વભાવ = प्रकृति [33]

સ્વયંવર = स्वयंवर [21]

સ્વસ્થતા = स्वस्थता [19]

સ્વાદ = स्वाद [10]

સ્વાદિષ્ટ = स्वादु [7]

સ્વાભાવિક રીતે = स्वभावत: [23]

સ્વામી = नाथ [15]

સ્વામી = स्वामिन् [17]

હંસ = हंस [15]

હંસ = मराल [29]

હક = अधिकार [9]

હડસેલવું = सू [5]

હણવું = हन् [12]

હમણાં = सम्प्रति [11]

હરણ = मृग [1]

હર્ષ = हर्षण [34]

હલકાઈ = लघुता [16]

હવે = अथ [8]

હા = ओम् [15]

હાથી = कुञ्जर [23]

હાથી = गज [25]

હાનિ = हानि [14]

હાય ! (ખેદ સૂચક) = हा [12]

હાસ્ય = हास्य [8]

હાસ્યાસ્પદ = हास्य [15]

હિંમત કરવી = धृष् [3]

હિંસક = हिंस्र [9]

હિંસા કરવી = क्षिण् [5]

હિંસા કરવી = हिंस् [8]

હિતકારી = पथ्य [5]

હિતકારી બોલનાર = हितभाषिन् [5]

હુમલો કરવો = अभि+गम् [4]

હૃદય = हृदय, हृद् [25]

હોંશિયાર = प्रवीण [19]

હોડ બકવી = धृष् [3]

હોડી = तरी [26]

હોદ્દો = पद [9]

હોમવું = हु [15]

ક્ષમા = शम [29]

ક્ષુદ્ર = क्षुद्र [32]

OOO

સંસ્કૃત ભણવા માટેના ઉપયોગી સૂચનો :

- પરમાત્માના અને સ્વગુરુના નામસ્મરણ રૂપ મંગલ કરીને પાઠ શરૂ કરવો.
- પાઠમાં એકાગ્રતા કેળવવી.
- પાઠ આપનાર વિદ્યાગુરુઆદિનો પણ ઉચિત વિનય કેળવવો.
- કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિસદ્ગુરુભ્યો નમઃ તથા ऐं નમઃ પદની એક એક માળા રોજ ગણવી.
- નિયમોનું, ધાતુના રૂપનું, શબ્દોના રૂપનું નિયમિત પુનરાર્વન કરવું.
- દરેક સ્વાધ્યાય કરવા અવશ્ય પ્રયત્ન કરવો. ભૂલ પડે તો પાંચ-પાંચ વાર લખવું.
- પરમાત્માની જ એક માત્ર કરુણા છે કે જેથી આપણે સંસ્કૃત ભણી શકીએ છીએ - તે ભાવનામાં ઓળઘોળ બની જવું. અહંકારથી તો છેટા જ રહેવું.

મા સરસ્વતી !

ન તો તારી પાસે કાવ્યરચનાની શક્તિ માંગુ છું કે
વાદમાં અપરાજિત રહેવાની શક્તિ માંગું છું.

મારે આજે તો એટલું જ માંગવું છે
મા ! તારું વાત્સલ્ય સદા માટે આ બાળક ઉપર વહેતું રાખજે !
બસ ! મારા માટે આટલું જ પર્યાપ્ત છે.
મા ! મને તારા વહાલનું વહાલ છે. વહાલ ઉપર વહાલ છે.

હે અર્હંમૈયા !

બાળક ભયાનક જંગલમાં ભૂલો પડી ગયો છે. માતા બાળકને જોઈ રહી છે પણ મા સ્વયં આવવા-બાળકને બચાવવા અસમર્થ છે. એટલે મા પોતાના વિશ્વાસુ માણસને ચિટ્ઠિ લઈને મોકલાવે છે. બાળકના હાથમાં ચિટ્ઠિ પહોંચી પણ ગઈ. એમાં સવિસ્તર બતાવી દીધું કે દીકરા ! આ રસ્તે થઈ તું જલદી મારે જોડે આવી જા ! પણ, કરૂણતા એ સર્જાઈ કે દીકરો એ ચિટ્ઠિની ભાષા જાણતો જ ન હોતો !

હે પરમાત્મન્ !

આ બાળક જેવી અભાગી સ્થિતિ મારી ન સર્જાય માટે જ આ સંસ્કૃત ભણું છું. પણ લક્ષ્ય છે, તારી પાસે પહોંચવાનું. એટલે જ તારા સંદેશાને વાંચી એ સંદેશા પાછળના અંદેશાને ઓળખી જલદીથી કૈવલ્યલક્ષ્મી વરી તારી પાસે પહોંચુ... એ જ આશા છે, અરમાન છે, અભીપ્સા છે, આકાંક્ષા છે, આરઝૂ છે.

શ્રીભુવનભાનુ સંસ્કૃત શ્રેણી

સરલ સંસ્કૃત

યુગો સુધી ઝળહળશે ભુવનભાનુનાં અજવાળાં

૧૦૦

તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ

ભુવનભાનુસૂરિ જન્મ શતાબ્દી

૧૯૬૭ ૨૦૬૭

卐 પ્રકાશક 卐

શ્રી દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ